

Bismillahirrahmanirrahim

Yedinci cildin başı

“BİR DOĞAN KUŞUNUN VİRANEDE BAYKUŞLARA GİRİFTAR OLMASI”

گرفتار شدن باز میان جعدان به ویرانه

باز آن باشد که باز آید به شاه - باز کور است آن که شد گم کرده راه

5096- Şahın nezdine avdet eden doğan kuşu, doğandır. Yolunu kaybetmiş olan ise kör bir doğandır.

Eski padişahlar ava çıkarırken kuşu tutup getirsin diye bu işe alıştırmış doğan, şahin, atmaca gibi avcı kuşlardan birini bilekleri üstünde bulundururlar, kuşun tırnakları yırtmasın diye ellerine de deriden yapılmış eldiven giyerlermiş. Uçan bir kuş görülünce, padişah bileğindeki kuşu fırlatır, o da gider, uçan kuşu yakalar, getiririlmiş. Mükâfat olarak da kendisine bir parça et verilirmiş. Avcı kuşların sair vakitlerde gözlerini bağlarlar, ava saldıracakları sırada gözlerindeki bağı çıkarırlarmış.

Buradaki doğan ile dünyada insan avlayıp taraf-ı ilahîye götürmeye memur edilmiş olan zevat-ı kiram murat ediliyor ki **“Arapça, Veileyhi türceun”** nazm-ı celili mucibince onlar, Cenab-ı Hakk’a ricat edeceklerdir. Nasıl ki doğan da yakaladığı kuşu getirdikten sonra gider, padişahın bileğine konarmış. Fakat bu, mükemmel terbiye görmüş kuşların yapacağı bir iş. Acemi ve terbiyesiz olanlar ise, yolunu şaşırır, kendisinden daha yırtıcı bir kuşun pençesine yahut başka bir tehlikeye düşermiş. Cenab-ı Pir, böylelerine kör doğan diyor.

*Kendisi muhtac-ı himmet bir dede,
Nerde kaldı gayrıya himmet ede.*

beytinin manasındaki gibi olduğu halde şeyhlik ve mürşitlik etmeye kalkışan ham ervahlar da böyledir. Bunlar hem kendilerini, hem de dervişlerini tehlikeye düşürürler. Fakat kalp gözü açık ve baş gözü iyi gören zevatın da, lihikmetin ve bilkazaillah, böyle tehlikeli bir hâle uğradıkları olur. Hazreti Mevlâna burada, işte o hâli tasvir ediyor:

باز در ویران بر جعدان فتاد - راه را گم کرد و در ویران فتاد

5097- O doğan, yolunu kaybetti. Bir harabede bulunan baykuşlar arasına düştü.

لیک کورش کرد سرهنگ قضا - او همه نور است از نور رضا

5098- O doğan rıza-yı ilahî nurundan bir nur idi, etrafını pekiyi görürdü. Lakin kaza-yı ilahî çavuşu, onu kör etmiş, göremez bir hale getirmişti.

در میان جعد و ویرانش سپرد - خاک در چشمش زد و از راه برد

5099- Kaza serhengi, onun gözüne toprak serpti ve yolunu şaşırttı da, bir harabede baykuşlar arasına sevk etti.

پر و بال نازنیش می‌کنند - بر سری جعدانش بر سر می‌زنند

5100- Harabedeki bütün baykuşlar onun başına vuruyorlar ve nazlı kanatlarını yoluyorlardı.

باز آمد تا بگیرد جای ما - ولوله افتاد در جغدان که ها

5101- *“Doğan geldi, yuvamızı zaptedecek” diye baykuşlar arasında velvele peyda oldu. Bağırmaya başladılar.*

اندر افتادند در دلّغ غریب - چون سگان کوی پر خشم و مهیب

5102- *Mahalle köpeklerinin hiddetli ve korkunç saldırılarıyla, garip bir kimsenin abasından tutmaları gibi, doğanın başına üşüştüler.*

صد چنین ویران فدا کردم به جغد - باز گوید من چه در خوردم به جغد

5103- *Doğan, diyordu ki: “Benimle baykuşlar arasında, ne münasebet var? Sizin yuvanızı zaptetmek şöyle dursun, ben böyle yüzlerce viraneyi baykuşlara feda ederim.*

سوی شاهنشاه راجع می‌شوم - من نخواهم بود اینجا می‌روم

5104- *Ben burada duracak değilim. Gideceğim ve padişahın nezdine avdet edeceğim.*

نه مقیم می‌روم سوی وطن - خویشتن مکشید ای جغدان که من

5105- *Ey baykuşlar! Kendinizi öldürmeyiniz, yani fazla telaş etmeyiniz ki, ben burada kalacak değilim, yurduma döneceğim.*

ور نه ما را ساعد شه باز جاست - این خراب آباد در چشم شماست

5106- *Bu virane sizin görünüşünüze göre bir mamuredir. Bizim ise nazlı nazlı konuştuğumuz yer, padişahın bileğidir.*

تاز خان و مان شما را بر کند - جغد گفتا باز حیلت می‌کند

5107- *Baykuşlardan biri, dedi ki: “Hey baykuşlar! Sizi yurdunuzdan ayırmak için, doğan hilekârlık ediyor.”*

بر کند ما را به سالوسی ز وکر - خانه‌های ما بگیرد او به مکر

5108- *Hilekârlıkla yuvalarımızı zaptetmek, riyakarlıkla bizi yurdumuzdan çıkarmak istiyor.*

و الله از جمله‌ی حریصان بدتر است - می‌نماید سیری این حیلت پرست

5109- *Bu hilekâr doğan, tok gözlülük gösteriyor. Vallahi o, haris olanların en kötüsüdür.*

دنبه مسپارید ای یاران به خرس - او خورد از حرص طین را همچو دبس

5110- *O doğan, hırsından çamuru pekmez gibi yer. Arkadaşlar! Ayıya kuyruğu emanet etmeyiniz.”*

Ayı, karaman kuyruğunu yiyip bitirdiği gibi bu da bizim yurdumuzu, yuvamızı zapteder.

تا برد او ما سلیمان را ز راه - لاف از شه میزند وز دست شاه

5111- Bizim gibi safdil mahlukları yoldan çıkarmak için, padişahın ve padişahın elinden dem vuruyor.

مشنوش گر عقل داری اندکی - خود چه جنس شاه باشد مرغی

5112- Küçük bir kuş, nasıl padişahın cinsi olur? Azıcık aklın varsa onu dinleme.

هیچ باشد لایق لوزینه سیر - جنس شاه است او و یا جنس وزیر

5113- O, şahın yahut vezirin cinsi midir? Badem helvasına, sarımsak yakıştır mı?

هست سلطان با حشم جویای من - آن چه میگوید ز مکر و فعل و فن

5114- Onun, "Padişah maiyetiyle birlikte, beni aramaktadır" demesi, hile ve hudadır.

مرغك لاغر چه در خورد شهی است - هر که این باور کند از ابلهی است

5115- Her kim bunu tasdik ederse, budalalığına eder. Sıska bir kuş, padişaha nasıl layık olur?

مر و را یاریگری از شاه کو - کمترین جغد ار زند بر مغز او

5116- Baykuşların en bayağısı onun beynine vursa, padişahın ona nereden yardımı olur?

Biraz evvel söylenildiği üzere, hikâyedeki doğandan maksat, enbiya ve evliya misilli büyük insanlardır. Baykuşlardan murat da, onlara inanmayan ve hakaret gözü ile bakan peygamberlik ve evliyalık münkirlerdir. Her nebi ve her veli, münkirlerin böylece istihfafına uğramıştır. Hazreti Pir doğan, yani ricalullah lisanından, o münkir baykuşlara cevap olarak diyor ki:

بیخ جغدستان شهنشہ بر کند - گفت باز ار يك پر من بشکند

5117- Doğan da, onlara dedi ki: "Eğer benim bir kanadım kırılacak olursa; padişah, baykuş yuvalarının kökünü kazır."

دل برنجانند کند با من جفا - جغد چه بود خود اگر بازی مرا

5118- Baykuş kim oluyor? Eğer bir doğan bile, bana cefa edip kalbimi kıracak olsa...

صد هزاران خرمن از سرهای باز - شه کند توده به هر شیب و فراز

5119- Padişah, doğan başları harmanlarından her iniş ve yokuşta yığınlar yaptırır.

Cenab-ı Hakk, Musa ve Harun Aleyhisselamı, Firavun'u davete memur edince, onlara:

Arapça, Sure Taha ayet 46

"Korkmayın! Ben hakikaten sizinle beraberim. İşitir ve görürüm" buyurmuştu. Keza Peygamber Aleyhissalatü Vesselam Efendimize de:

Arapça, Sure Maide ayet 67

“Allah seni nasın tecavüzünden muhafaza eder” demişti. Hazreti Mevlâna, yine Mesnevî’de der ki: “Bir Allah adamının kalbi incinmeyince, Allah hiçbir kavmi rüsva etmez.”

Doğan da baykuşlara bunu söylüyor ve edecekleri bir tecavüzün, kendileri için büyük bir felaket olacağını anlatıyordu. Yine doğan lisanından beyanata devam ediliyor:

هر کجا که من روم شه در پی است - پاسبان من عنایات وی است

5120- Padişahın lütf-u inayetleri, benim muhafızımdır. Nereye gidecek olsam, padişah benim izimdedir, yani benimle beraberdir.

Cenab-ı Hakk’ın Musa ve Harun Aleyhisselama, “Ben sizinle beraberim” buyurmuş olduğu biraz evvel söylenmişti.

بیخیال من دل سلطان سقیم - در دل سلطان خیال من مقیم

5121- Benim hayalim, sultanın kalbinde mukimdir. Benim hayalim olmaksızın, padişahın kalbi sakim olur.

Padişahın kalbinde doğanın mukim olması, bütün mahlukâta ait ayan-ı sabitenin ilm-i ilahîde bulunması demektir.

می‌پریم بر اوج دل چون پرتوش - چون پیراند مرا شه در روش

5122- Padişah beni yürüyüş esnasında, yani ava giderken uçurunca, gönül evinde onun nuru gibi uçarım.

پرده‌های آسمانها می‌درم - همچو ماه و آفتابی می‌پریم

5123- Ay ve güneş gibi uçarım ve göklerin perdelerini yırtarım.

انفطار آسمان از فطرتم - روشنی عقلها از فکرتم

5124- Akılların parlaklığı, benim fikrimdendir. Göklerin yarılması, benim yaratılışımdandır.

Kur’an-ı Kerim’de buyrulmuştur ki:

Arapça, Sure İnfitar ayet 1-5

“Gökyüzünün yarılacağı, yıldızların saçılacağı, denizlerin döküleceği, mezarların altüst olacağı kıyamette, her nefis, yani her insan evvelce, ahirete ne göndermiş ve neyi geri bırakmış olduğunu bilecektir.”

Doğan, yani insan-ı kâmil diyor ki, “Ben varis-i kâmil-i Muhammedîyim. Onun hakkında, ‘Sen olmasaydın gökleri yaratmazdım’ buyrulmuştur. O iltifat, hasbelverase, benim hakkımda da varittir. Binaenaleyh Kur’an’da hikâye buyrulan tahavvülat, hep benim yaratılışım dolayısıyladır.”

جغد که بود تا بداند سر ما - بازم و حیران شود در من هما

5125- Ben bir doğanım; lakin Hüma denilen devlet kuşu, bana hayrandır. Baykuş kim oluyor ki, bizim gibilerin sırrını ve padişaha olan yakınlığını bilsin?

Hüma: Güya bir kuş imiş ki, uçarken gölgesi her kimin başına düşerse, o kimse hükümdar olurmuş. Türkçede ona “Devlet kuşu” denilir. Burada ondan maksat, meleklerdir ki, insanın halifetullah olmasına hayrandırlar. Onun için insanların avamı, meleklerin avamından; insanların havası da, yine meleklerin

havasından eftaldir. Çünkü melekler masum olarak yaratılmışlardır. Kendilerinde günah işleme kudreti yoktur. Yemek ve içmekten muarra oldukları için esbab-ı maişet tedariki mecburiyetinde değillerdir. Allah ne emretmişse onu yaparlar, adeta bir makine gibi işlerler. İnsanlarda ise hem iyiliğe, hem kötülüğe kabiliyet vardır. Yaşamak için yiyip içmeye, giyinip kuşanmaya muhtaçtırlar. Bunları tedarik için uğraşmaya mecburdurlar. Bu kadar ihtiyaç ve mecburiyet içinde, kötülüğü bırakıp iyiliğe çalışan insanlar, elbette mecburi olarak işleyen makinelerden eftaldirler.

صد هزاران بسته را آزاد کرد - شه برای من ز زندان یاد کرد

5126- Padişah benim için zindanı hatırladı da, orada bağlı yüzbinlerce mahpusu azat etti.

Evet... Cenab-ı Hakk, bir insan-ı kâmilin şefaatiyle yüzbinlerce, milyonlarca günahkârı affeder ve cehennemden azat eyler. Elfazını şimdi toplayamadığım bir hadis duymuştum ki, meali şöyle idi:

Resulullah Sallallahü Aleyhi Vesellem Efendimiz miraç gecesi ettiği münacat sırasında, **“Ya Rabbi! Senden beni doğuran Amine’yi, emziren Halime’yi ve kızım Fatıma’yı istemiyorum. Ancak ve ancak ümmetimin afv-ü gufrana nail olmasını istirham ediyorum”** demiş. Taraf-ı ilahîden de, **“Sen bir Nebiy-yi Şerif’sin. Ben bir Rabb-i Latif’im. Ümmetin ise, bir halk-ı zaiftir. Halk-ı zaif, Nebiy-yi Şerif ile Rabb-i Latif arasında nasıl zayi olur? Sen ümmetim dersin, ben de rahmetim derim”** müjdesi verilmiştir.

از دم من جغدها را باز کرد - يك دم با جغدها دم ساز کرد

5127- Bir an, beni baykuşlar arasında bulundurdu. Benim nefesim ve sohbetimden, baykuşları doğan derecesine çıkardı.

Doğanın baykuşlar arasında bulundurulması, yani enbiya ve evliyanın halk arasına gönderilmesi, onları irşat içindir. Nitekim Hazreti Mevlâna, bir gazelinde der ki, **“Ben, iş görmek ve halkı irşat etmek için dünya hapsinde kalmışım. Yoksa ben nerede, zindan nerede? Kimin malını çalmışım da, dünyada mahpus olmuşum?”**

فهم کرد از نیک بختی راز من - ای خنک جغدی که در پرواز من

5128- Ne mutlu o baykuşa ki, benim uçuşumda hüsn-ü taliinden benim sırrımı anlayabilir.

گر چه جغدانید شهبازان شوید - در من آویزید تا نازان شوید

5129- Ey baykuşlar! Bana sarılın ki, siz de doğan olasınız. Vakıa, baykuşsunuz; fakat bana tabî olmakla şahbaz olursunuz.

Kur’an-ı Kerim’de, Resulullah Sallallahü Aleyhi Vesellem Efendimize hitaben:

Arapça, Sure Al-i İmran ayet 31

“Habibim! De ki: Ey Allah’a mahabbet davasında bulunanlar! Allah’ı seviyorsanız, bana tabi olun ki Allah da sizi sevsin” buyrulmuştur. Aleyhisselat Efendimizin izinde yürümeyince ve onun sünnetlerine ittiba etmeyince, Allah’ı bulmak kabil değildir. Şeyh Sadi, Bostan’ında der ki: **“Ey Sadi! Hazreti Mustafa Aleyhi Ekmelüttehaya Efendimizin izinde yürümeksizin safa yolunda gitmek ve ilerlemek imkânı yoktur”** Verese-i Muhammedîye olan ehlullah hazaratı da böyledir.

Onlara tabi olmaksızın, yani maddeten ve manen diri bir mürşid-i kâmile tebeiyet etmeksizin, mahza kitap okumak ve kendi kendime çalışmakla Allah'ı bulmak mümkün değildir.

هر کجا افتد چرا باشد غریب - آن که باشد با چنان شاهی حبیب

5130- Her kim böyle bir şahın sevgilisi bulunursa, her nerede olursa olsun, nasıl garip kalır?

Allah, her yerde onunla beraberdir ve yardımcısıdır.

گر چو نی نالد نباشد بی‌نوا - هر که باشد شاه دردش را دوا

5131- Padişah her kimin derdine deva olursa, o kimse ney gibi kamış da olsa, nevasız ve sedasız kalmaz.

طیل بازم می‌زند شه از کنار - مالک ملک نیم من طیل خوار

5132- Ben mülk sahibiyim, yani bedavacı, şunun bunun sofrasına oturucu değilim. Padişah bir taraftan benim için “tabl-ı baz” çaldırır.

Tabl-ı baz: Av esnasında, şikâra saldıran avcı kuşları çağırarak için çalınan ufak bir davulmuş ki, onun sesini işiten terbiye edilmiş avcı kuşlar, ava çıkmış olan padişahın nezdine dönerlermiş.

حق گواه من به رغم مدعی - طیل باز من ندای ارجعی

5133- Benim tabl-ı bazım, “ircî” nidasıdır. Müddeiye rağmen, Allah benim şahidimdir.

Sure-i Fecr'de buyrulmuştur ki:

Arapça, Sure Fecr ayet 27-30

“Ey itminan kesbetmiş, Hakk'ın lütf-u keremine şek ve şüphesi kalmamış olan nefis! (Yani, ey insan-ı kâmil!) Rabbin canibine razı ve merzi olduğun halde, (Sen onun ihsan ve inamına, o da senin amal ve ahvaline razı olduğunuz halde) avdet et. Makbul kullarım arasına gir ve cennetime dâhil ol”

İnsandaki nefis, birkaç dereceye taksim edilmiştir. Birincisi: Nefs-i emmaredir ki, sahibine kötülük yapmayı emreder. İkincisi: Nefs-i levvamedir ki, hem emir, hem de levmeder. Üçüncüsü: Nefs-i raziyedir ki, Allah'ın kazasına rıza gösterir; bir felakete uğrayınca sabr-u tahammül eder; ceza ve feza izharına kalkışmaz. Dördüncüsü: Nefs-i merziyedir ki, Cenab-ı Hakk ondan razı olur. Beşincisi: Nefs-i mutmainnedir ki, Seyyid Şerif-i Cürcanî onu Tarifat'ında şöyle anlatıyor: “Kalbin nuruyla tenevvür edip kötü sıfatlardan temizlenen ve ahlak-ı hamide ile tezeyyün eyleyen nefis.”

“Arapça, Fedhuli fi ibadi, vedhuli cenneti” nazm-ı celiline bazı urefa tarafından şöyle bir mana verilmiştir: “Has kullarımın kalbinde yer edininiz ve kendinizi onlara sevdiniz ki, cennete girmiş olasınız. Zira o kalpler, birer cenne-i aciledir.”

Bundan dolayı dervişler: “Erenler! Fakiri gönülden çıkarma” diye birbirinden temennide bulunurlardı.

لیک دارم در تجلی نور از او - من نیم جنس شهنشہ دور از او

5134- Ben, padişahın cinsi değilim. Böyle bir fikir, benden uzak olsun. Lakin onun tecellisi nurunu haizim.

آب جنس خاک آمد در نبات - نیست جنسیت ز روی شکل و ذات

5135- Evet. Onunla şekil ve zat cihetinden, cinsiyetimiz yoktur. Fakat esmasına ve sıfatına mazhariyetimiz itibarıyla, manen bir münasebetimiz vardır. Mesela nebat yetiştirmekte su, toprağın bir cihetten cinsidir.

طبع را جنس آمده ست آخر مدام - باد جنس آتش آمد در قوام

5136- Rüzgâr, ateşi üfleyip yakmakla, ateşin cinsi; şarap da insana neşe vermekle, tabiatın cinsi olmuştur.

Biraz evvel “Allah ile şekil ve zat cihetinden cinsiyetimiz yoktur. Fakat esmasına ve sıfatına mazhariyetimiz itibarıyla manen bir münasebetimiz vardır” denilmişti. Şu iki beyit, o mütalaayı izah için irat edilmiştir ki, su ile toprak birbirinin cinsi değildir. Ayrı ayrı birer unsurdur. Lakin ikisi de, nebatat yetiştirdiği için aralarında manen bir münasebet vardır. Keza rüzgâr ve ateş de, ayrı ayrı birer unsurdur, aralarında cinsiyet yoktur. Şarap ile insan tabiatı da bir cinsten değildir. Fakat hava olmayınca, ateş yanmaz; insan, şarap içmeyince sarhoş olmaz. Cinsleri başka olan bu maddeler arasında manevi bir münasebet olduğu gibi, Allah ile kul arasında da zat itibarıyla, hiç mi hiçbir münasebet mevcut değildir. Lakin Hakk’ın sıfatına insanın mazhariyeti dolayısıyla, yine bir nispet bulunmaktadır.

مای ما شد بهر مای او فنا - جنس ما چون نیست جنس شاه ما

5137- Bizim cinsimiz, şahımızın cinsi gibi değildir. Onun için bizim bizliğimiz, yani varlığımız onun bizliğinde, yani varlığında fani olmuştur.

Biz mahv-ü müstehlek olmuşuz, ancak o baki kalmıştır.

پیش پای اسب او گردم چو گرد - چون فنا شد مای ما او ماند فرد

5138- Bizim bizliğimiz fani olunca, o tek kalmıştır. Ben, onun atının ayağı altındaki toz gibiyim.

هست بر خاکش نشان پای او - خاک شد جان و نشانیهای او

5139- Can, toprak oldu. Onun nişanları, toprak üstünde Hakk’ın kademi eseri olarak kaldı.

Hakk’ın kademinden murat, onun iradesi ve kudretidir ki, canın toprak olması, o kudretin toprak üstünde kalan izidir.

تا شوی تاج سر گردن کشان - خاک پایش شو برای این نشان

5140- Bu nişan için, onun ayağının toprağı ol ki, dik başlıların baş tacı olasın.

نقل من نوشید پیش از نقل من - تا که نفریید شما را شکل من

5141- Benim şeklim ve cismaniyetim sizi aldatmasın. Ahirete intikalden evvel, benim sözlerimden istifade edin.

قصد صورت کرد و بر الله زد - ای بسا کس را که صورت راه زد

5142- Suret, birçok kimseyi şaşırtmıştır. O gibileri, surete kastederek Allaha karşı tecavüzde bulunmuştur.

Enbiya ve evliyaya ihanet ve kasteyleyenler, onların suretine tecavüz ile Allaha taaruz etmişlerdir. Bir hadis-i kutside, **“Benim bir velime ihanette bulunanlar, onu tahkire cüret gösterenler, benimle muharebeye çıkmış olurlar”** buyrulmuştur. Yine doğanın şah ile yani insan-ı kâmilin Allah ile bir cinsten olmadığı bahsine avdet ediliyor da, deniliyor ki:

هیچ این جان با بدن مانند هست - آخر این جان با بدن پیوسته است

5143- Nihayet şu ruhun, bedene taalluku vardır. Fakat o can, beden gibi maddî bir şey midir?

نور دل در قطره‌ی خونی نهفت - تاب نور چشم با پیه است جفت

5144- Göz nurunun kuvveti, bir yağ tabakasıyla çifttir. Gönül nuru, bir damla kanda gizlidir.

عقل چون شمعی درون مغز سر - شادی اندر گرده و غم در جگر

5145- Meserret akciğerde, gam karaciğerdedir. Akıl da, baştaki beynin içinde, mum gibidir.

عقلها در دانش چونی زبون - این تعلقها نه بی‌کیف است و چون

5146- Bu taalluklar, keyfiyetsiz değil midir? Evet, öyledir. Akıllar, o taallukun nasıl olduğunu bilmekten acizdir.

Gözde nurun bir yağ tabakasına, kalpteki nurun bir damla kana, gam ve sürurun ciğerlere, aklın da kafatasına taalluk etmesindeki keyfiyet ve hikmeti akıllar idrak edemez. Bunlar birbirinin cinsi değildir. Öyle iken aralarında manevi bir münasebet vardır. Bunun gibi her can da, ruh-u külliden feyiz alır.

جان از او دری ستد در جیب کرد - جان کل با جان جزو آسیب کرد

5147- Ruh-u külli, can-ı cüziye temas etti. O can, ruh-u külliden bir inci alıp, cebine koydu.

حامله شد از مسیح دل فریب - همچو مریم جان از آن آسیب جیب

5148- Can-ı cüzi, o temastan Meryem'in İsa'ya gebe kalışı gibi, hamile oldu.

Ruh-u külli ki, hakikat-i Muhammediyedir. Bütün canlar, ondan feyze hamile oldular.

آن مسیحی کز مساحت برتر است - آن مسیحی نه که بر خشک و تر است

5149- Mesih demekle kuruda ve yaşta yürüeni kastetmiyorum. Muradım; mesahatten, ölçülmekten âli bir mesihtir.

Mesih kelimesi, seyyah manasına gelir. Bir de başına yağ yahut su dökülmekle takdis edilmiş demektir. Hazreti İsa, gezip dolaştığı ve Ürdün nehrinde Yahya Peygamber tarafından başına su dökülerek takdis edildiği için Hazreti İsa'ya Mesih denilmiştir. Papazların Hıristiyanları vaftiz etmesi, İsa Aleyhisselamın Yahya Aleyhisselam tarafından takdis edilmesinin hatırasıdır.

Hazreti Mevlâna'nın buradaki mesihten maksadı, İsa'nın şahsiyeti değil, ondaki ilahî ruhtur ki, hakkında “Ruhullah” ve “Kelimetullah” buyrulmuştur.

از چنين جانی شود حامل جهان - پس ز جان جان چو حامل گشت جان
5150- *O halde can-ı cüzi, can-ı can ve ruhların ruhu olan Allah'tan feyiz alınca, öyle bir candan bütün cihan, müstefit ve müstefiz olur.*

این حشر را وا نماید محشری - پس جهان زاید جهان دیگری
5151- *O vakit bu cihan, başka bir âlem doğurur ve bu mahlukata bir mahşer gösterir.*

من ز شرح این قیامت قاصر م - تا قیامت گر بگویم بشمرم
5152- *Kıyamete kadar sayıp döksem, yine bu kıyametin şerhinden aciz kalırım.*

Ehlullah indinde kıyamet üç türdür. Biri: Her canlı mahlûğun öldükten sonra ba's-ü haşr olmasıdır. Diğeri: **“Ölmeden evvel ölünüz”**; nefsizin arzularına tabi olmamak suretiyle onu öldürünüz, emri mucibince, ölmeden evvelki manevi ölümdür.

Arapça, Sure Enam ayet 122

“Küfür ile yahut cehil ile dalaletle ölü iken onu iman ile yahut ilm ile yahut hidayetle dirilttiğimiz ve kendisine hak ve batılı temyiz edecek bir nur verdiğimiz kimse ki, o nur ile insanlar arasında doğru yola gider. Böyle bir kimse, karanlıklar içinde bulunup da oradan çıkamayan bir şahıs ile müsavi olur mu?”

Tefsirlerde yazıldığına göre bu ayet, Resulullah Efendimizin amcası Hamza bin Abdülmuttalip ile Ebu Cehil hakkında nazil olmuştur. Biset-i Muhammediyenin altıncı senesi içinde idi ki, Sallallahü Aleyhi Vesellem Efendimiz, Mekke'nin Safa denilen mevkiinde yalnızca bulunuyordu. Ebu Cehil habisi, oradan geçti. Resul-u Ekrem'i yalnız görünce, tabiatındaki habaset icabı, o Peygamber-i Ekbere kötü sözler söyledi. Sallallahü Aleyhi Vesellem Hazretleri, sükût ile mukabelede bulundu. Vakıyı görmüş ve işitmiş olan bir cariye, Hazreti Hamza'ya Ebu Cehil'in edepsizliğini anlattı. Kahraman Hamza, doğruca Kâbe'nin yanına gitti. Çünkü Kureyş'in ileri gelenleri, o vakit Hicr, şimdi Hatim denilen mevkide oturlardı. Ebu Cehil de orada idi. Hazreti Hamza onun yanına gitti ve **“Kardeşimin oğluna karşı edepsizlik eden sen miydin?”** diye elindeki yayla herifin kafasına vurdu. Habisin başından akan kanlar, utanmayan yüzünü kızarttı. Taraftarları Hamza'ya hücum etmek istedilerse de, Ebu Cehil **“Durun, Hamza haklıdır, ben münasebetsizlik ettim”** diye, Hamza'nın hiddetini teskine çalıştı.

Ebu Cehil öyle azametli bir herifti ki, Bedir muharebesinde başını kesecek olan Abdullah bin Mesud Radiyallahü anha: **“Gerdanımla birlikte kes ki, Muhammed'e büyük görünsün”** demişti. Bu sefer Hazreti Hamza'ya tarzıye vermesi, hiddetle gidip Müslüman olmanın düşüncesiyle idi. Fakat umduğu gibi değil, korktuğu gibi oldu. Cenab-ı Hamza, Ebu Cehil'i tepeledikten sonra gitti. Biraderzadesinin huzurunda Müslüman oldu.

İşte ayette kendisine nur verildiği bildirilen kimse Hazreti Hamza, karanlıklardan çıkamayacağı haber verilen de Ebu Cehil idi. Ayetin hususiyeti, ondan umumi bir mana istinbatına mani olamayacağından sofiye hazaratı onu **“Kıyamet-i vusta”** diye tevil eylemişlerdir.

Kıyametin üçüncüsü de, salikin fena fillah mertebesinden beka billah derecesine yükselmesidir ki, buna da Kur'an'daki **“Arapça metin”** nazm-ı celili işaretir, demişlerdir.

Tammet-ül Kübra, kıyametin en korkunç bir anıdır ki, cehennemlik olanların cehenneme sürüldüğü, cennetlik bulunanların cennete sevk edildiği zamandır.

Cenab-ı Pir, bu kıyametin şerh ve izahından aciz kaldığını itiraf ediyor. Sonra da buyuruyor ki:

حرفها دام دم شیرین لبی است - این سخنها خود به معنی یا ربی است

5153- Bu sözler, hakikatte “Ya Rabbi” manasınadır ve dua mevkiindedir. Çünkü harfler ve kelimeler, tatlı dilli bir zatın nefesine tuzak kurmak, yani bahane ile onu söyletmek içindir.

چون که لبیکش به یا رب می رسد - چون کند تقصیر پس چون تن زند

5154- Bir insanın “Ya Rabbi” demesine karşı, Allah’ın “Lebbeyk”i vasıl olurken bir kimse nasıl olur da, o hitapta kusur ve sükût edebilir?

لیک سر تا پای بتوانی چشید - هست لبیکی که نتوانی شنید

5155- Ey salik! O, öyle bir lebbeyktir ki, işitemezsin; lakin başından ayağına kadar bütün mevcudiyetinle, onun manevî zevkini duyarsın.

Bir Arabî, Resul-u Ekrem Sallallahü Aleyhi Veselleme: “Ya Resulullah! Allah bana yakınsa ona gizlice, uzakta ise yüksek sesle mi dua edeyim” diye sorması üzerine, şu ayet-i kerime nazil oldu:

Arapça, Sure Bakara ayet 186

“Habibim! Kullarım sana benden sorunca haber ver ki, ben hakikaten kendilerine yakınam. Bana dua edince, duacının duasına icabet ederim. O hâlde benden icabet talebinde bulunsunlar ve bana iman etsinler, icabetimden emin bulunsunlar. Memuldür ki, hidayet yolunu bulurlar.”

Keza (Arapça metin) **“Beni zikredin ki, ben de sizi zikredeyim”** ve (Arapça metin) **“Bana şükredin, küfran-ı nimette bulunmayın”** ayet-i kerimesi de vardır.

İşte şu ayetlerle Cenab-ı Hakk, dua edene icabet buyuracağını ve Zat-ı Akdesini zikreden kulunu zikredeceğini bildiriyor. Hadis-i şerifte de **“Kul Ya Rabbi deyince; Allah-u Teala da Lebbeyk, iste, sana verilir buyurur”** denilmiştir.

Bundan dolayı Hazreti Mevlâna, “Ya Rabbi, demesine karşı, Lebbeyk cevabı gelecek olduğunu bilen bir kimse, onu demekte nasıl kusur eder?” diye makam-ı teaccüple soruyor. Fakat o cevabın sesinin kulakla işitilemeyeceğini, lakin bütün mevcudiyetle manevî zevkinin duyulacağını haber veriyor.

Şarih Ankaravî Kuddise sırruhu da, sahih bir rivayet kaydıyla şöyle bir fıkra naklediyor: Hazreti Musa, münacatı sırasında “Ya Rabbi!” demişti. Cenab-ı Hakk, “Lebbeyk ya Musa!” buyurdu. Musa, “Ya Rabbi! Sen sensin, ben kimim ki bana lebbeyk diye cevap veriyorsun?” diye sordu. Allah-u Teala, “Ben kendi nefsimle yazdım, yani taahhüt ettim ki, kullarımdan biri bana Rububiyetimle hitap ederse, ben de telbiye ile yani lebbeyk demekle cevap veririm.” Musa, sordu ki: “Ya Rabbi! Bu iltifat, itaatkâr kulların için mi?” Hakk Sübhanehu, cevap verdi, “Hayır! Bütün günahkâr kulların için.” Musa, yine soru etti ki: “İtaatkâr olana icabetin, onun taatından dolayı olacak. Ya günahkâr kuluna neden icabet ediyorsun?” Allah celle celalühu, buyurdu ki: “İyilik edene cevap verir ve mükâfat eder de kötülük edeni meneyecek olursam, benim sehavetim ve keremim nerede kalır?”

Bu pek büyük müjdeyi unutmayalım, günahkâr olduğumuza bakmayalım da “Aman ya Rabbi!” demekten hali kalmayalım.

“DUVAR ÜSTÜNE BULUNAN SUSAMIŞ BİR KİMSENİN SUYA KERPIÇ ATMASI”

كلوخ انداختن تشنه از سر دیوار در جوی آب

بر سر دیوار تشنه‌ی دردمند - بر لب جو بود دیواری بلند

5156- *Dere kenarında, yüksek bir duvar vardı. Duvarın üstünde, susamış dertli biri bulunuyordu.*

از پی آب او چو ماهی زار بود - مانعش از آب آن دیوار بود

5157- *Onu sudan meneden o duvardı. O ise, su için balık gibi çırpınıyordu.*

بانگ آب آمد به گوشش چون خطاب - ناگهان انداخت او خشتی در آب

5158- *Birdenbire suya bir kerpiç parçası attı. Kerpicing düşmesi ile suyun sesi ona bir hitap gibi geldi.*

مست کرد آن بانگ آبش چون نبیذ - چون خطاب یار شیرین لذیذ

5159- *Suyun sesi, yarin hitabı gibi tatlı ve lezzetli idi. O su sesi, onu üzüm suyu gibi mest etti.*

گشت خشت انداز ز آن جا خشت‌کن - از صفای بانگ آب آن ممتحن

5160- *O susuzluk mihnetini çeken, su sesinin verdiği sefadan, duvardan kerpiç koparıp atmaya başladı.*

فایده چه زین زدن خشتی مرا - آب می‌زد بانگ یعنی هی ترا

5161- *Su ona: “Hey! Bana böyle kerpiç atmaktan sana ne fayda var?” diye seslendi.*

من از این صنعت ندارم هیچ دست - تشنه گفتم آیا مرا دو فایده است

5162- *Susamış adam cevap verdi ki: “Ey su! Bu atıştan benim için iki fayda vardır. Onun için bu sanattan, yani kerpiç atmaktan vazgeçmem.”*

کاو بود مر تشنگان را چون رباب - فایده‌ی اول سماع بانگ آب

5163- *Birinci fayda: Su sesini işitmektir ki, o susamışlara rebap dinlemek gibi gelir.*

مرد را زین زندگی تحویل شد - بانگ او چون بانگ اسرافیل شد

5164- *Onun sesi, İsrafil'in suru gibidir ki, ölüye onun sesinden tahvil vaki olur, yani dirilir.*

باغ می‌یابد از او چندین نگار - یا چو بانگ رعد ایام بهار

5165- *Yahut o su sesi, bahar vaktindeki gök gürültüsü gibidir ki, ondan bağlar ve bahçeler bu kadar nakış bulur.*

Çiçekler açılır.

یا چو بر محبوس پیغام نجات - یا چو بر درویش ایام زکات
5166- *Yahut o ses, fakir için zekât verilme günü yahut mahpusa kurtulma haberi gelmesi gibidir.*

می‌رسد سوی محمد بی‌دهن - چون دم رحمان بود کان از یمن
5167- *Yahut o ses, Yemen'den Hazreti Muhammed Aleyhissalatü Veselleme ağız, burun vasıtası olmaksızın gelen, nefes-i rahmanî gibidir.*
Sallallahü Aleyhi Vesellem Efendimiz, “Ben Yemen tarafından gelen nefes-i Rahmani duyuyorum” buyurmuş, bununla Yemen’de bulunan Üveys-ül Karani Radiyallahü anhe işaret etmiştir.

کان به عاصی در شفاعت می‌رسد - یا چو بوی احمد مرسل بود
5168- *Yahut yine o ses, şefaata hususunda Ahmed-i Mürsel'in asiye vasıl olan rayihası gibidir.”*

می‌زند بر جان یعقوب نحیف - یا چو بوی یوسف خوب لطیف
5169- *Yahut yine o ses, zayıflamış Yakup'un ruhuna gelen, güzel ve latif Yusuf'un kokusu gibidir.*

بر کنم آیم سوی ماء معین - فایده‌ی دیگر که هر خشتی کز این
5170- *İkinci bir faydası da şudur ki: Kopardığım her kerpiç ile duvar alçalıyor, ben de o nispette, akarsuya yaklaşıyorum.*

پست‌تر گردد به هر دفعه که کند - کز کمی خشت دیوار بلند
5171- *Ey şuurlu kimse! Yüksek bir duvardaki kerpiçlerin azalmasından, duvar şüphesiz alçalır.*

فصل او درمان وصلی می‌بود - پستی دیوار قربی می‌شود
172- *Duvarın alçalması, suya yakınlık hasıl eder. O kerpiçlerin ayrılması, vuslat dermanı olur.*

موجب قربی که و اسجُد و اقتراب - سجده آمد کردن خشت لُزب
5173- *Allaha secde etmek, o yapışık kerpicini koparmaktır ki, Hakk'a kurbiyeti mucip olur. Nitekim Kur'an'da “Secde et ve yaklaş” buyrulmuştur.*

Hikâyedeki susamış kimse: Bir Allah aşığıdır. Susaması kalbindeki ayrılık ateşidir. Duvar: Onun varlığı ve benliğidir ki visale mani olmaktadır. Ondaki kerpiç koparılması, o maniiin yavaş yavaş izale edilmesi demektir. Hazreti Mevlâna, buyuruyor ki: Varlık duvarından bir kerpiç koparmak, secde etmek gibi Allah'a yaklaşmak olur. Hadis-i şerifte: “Bir kulun Rabbine en yakın bulunması, secde halindedir” buyrulmuştur. Yine bir hadiste: “Allah'a çok çok secde et. Çünkü sen secde ettikçe, Cenab-ı Hakk o secde ile seni bir derece yükseltir ve yine o secde ile senden bir hatayı düşürür, yani affeder” denilmiştir.

مانع این سر فرود آوردن است - تا که این دیوار عالی گردن است
5174- *Bu varlık duvarı yüksek buldukça, baş eğmeye, yani secde etmeye mani olur.*

تا نیابم زین تن خاکی نجات - سجده نتوان کرد بر آب حیات
5175- *Bu toprak vücuttan kurtulmayınca, eğilip ab-ı hayata secde etmek ve ondan doya doya içmek imkânı yoktur.*

زودتر بر می‌کند خشت و مدر - بر سر دیوار هر کاو تشنه‌تر
5176- *Duvar üstünde her kim daha ziyade susamışsa, duvarın taşını ve kerpicini o daha çabuk koparır.*

او کلوخ زفت تر کند از حجاب - هر که عاشق تر بود بر بانگ آب
5177- *Suyun sesine her kim daha ziyade âşık ise, ona hicap ve mani olan varlık duvarından daha büyük parçalar koparır.*

نشنود بیگانه جز بانگ بلق - او ز بانگ آب پر می تا عنق
5178- *O kimse, suyun sesinden boynuna kadar mest olur. Suyun çıkardığı sestten başka bir şey işitmez.*

مغتمم دارد گزارد وام خویش - ای خنک آن را که او ایام پیش
5179- *Ne mutlu o kimseye ki, günlerini ganimet bilir de, borcunu eda eder.*

Feraiz-i ilahîyeden her birinin vakt-ü zamanıyla ifası kullar için birer borçtur. Binaenaleyh vaktini fırsat ve ganimet bilip de, o borcu vaktinde eda eden bir Müslüman ne mutlu, ne bahtiyar bir kuldur. Mesela sabah ezanı okunurken uyanmış bir kimse, kalkıp abdest alır ve namazını kılarsa, borcunu ödemiş olur. Uykumu alamadım yahut kalkacak halim yok. Sonra kaza ederim diyen kimse, hem borçlu kalır, hem de (Arapça metin) yani “Bir şeyi sonra yaparım diyenler helak oldular” tehdidine dâhil olur.

صحت و زور دل و قوت بود - اندر آن ایام کش قدرت بود
5180- *Bir kimsenin kudretli, sıhhatli, güçlü ve kuvvetli bulunduğu gençlik zamanında ibadet etmesi başka türlüdür.*

می‌رساند بی‌دریغی بار و بر - و آن جوانی همچو باغ سبز و تر
5181- *O gençlik mevsimi, yeşil ve taze bir bağ gibi bol bol meyve yetiştirir.*

سبز می‌گردد زمین تن بدان - چشمه‌های قوت و شهوت روان
5182- *O vakit, vücutta kuvvet ve iştiha çeşmeleri akar da, ten zemini onunla yeşerir.*

معتدل ارکان و بی‌تخلیط و بند - خانه‌ی معمور و سقفش بس بلند
5183- *Gençlik; mamur, çatısı çok yüksek, köşe direkleri sağlam, tamir karışmamış ve payanda vurulmamış bir ev gibidir.*

گردنت بندد به حَبْلٌ مِنْ مَسَد - پیش از آن که ایام پیری در رسد

5184- Ondan sonra, ihtiyarlık günleri erişip de boynunu hurma lifinden örülmüş yahut kuvvetli ve sıkı bükülmüş bir iple bağlayınca...

هرگز از شوره نبات خوش نرست - خاک شوره گردد و ریزان و سست

5185- O ihtiyar ceset, çorak toprak gibi gevşek olur ve dökülür. Çorak bir tarladan hiçbir vakit hoş bir nebat yetişmez.

او ز خویش و دیگران نامنتفع - آب زور و آب شهوت منقطع

5186- İhtiyarda kuvvet ve şehvet suyu kesilir. Kendisinden ve başkalarından faydalanamaz.

چشم را نم آمده تاری شده - ابروان چون پالدم زیر آمده

5187- Kaşları paldum gibi aşağı düşmüş, gözleri rutubetlenmiş ve kararmış...

رفته نطق و طعم و دندانها ز کار - از تشنج رو چو پشت سوسمار

5188- İhtiyarlıktan yüzü keler sırtı gibi buruşmuş, dişleri döküldüğü için söz söylemesi değişmiş ve bir şeyden tat alma kabiliyeti kalmamış...

کارگه ویران عمل رفته ز ساز - روز بی‌گه لاشه لنگ و ره دراز

5189- Gün gecikmiş, lâşe haline gelen ceset topal, yol ise uzun ve uzak, tezgâh harap olmuş, işin de düzeni bozulmuş...

قوت بر کندن آن کم شده - بیخهای خوی بد محکم شده

5190- Kötü huyların kökleri sağlamlaşmış, onları söküp atacak kuvvet azalmış...

İşte gençlik ile ihtiyarlık arasında bu kadar fark olduğu gibi, gençlik ve ihtiyarlıkta edilen ibadetler arasında da o kadar fark vardır.

“BİR VALİNİN BİR KİMSEYE: DİKTİĞİN BU ÇALIYI, YOLUN BAŞINDAN SÖK, DİYE EMİR VERMESİ”

فرمودن والی آن مرد را که این خار بن را که نشاندہ‌ای بر سر راه بر کن

در میان ره نشاند او خار بن - همچو آن شخص درشت خوش سخن

5191- O sert ve hoş sözlü şahıs gibi ki, yolun ortasına bir çalı dikmişti.

بس بگفتندش بکن این را نکند - ره گذریانش ملامت‌گر شدند

5192- Gelip geçenler onu levmettiler ve “Bunu sök!” dediler, fakat o sökmedi.

پای خلق از زخم آن پر خون شدی - هر دمی آن خار بن افزون شدی

5193- Her an o çalı büyür, halkın ayağı onun dikenlerinden kanardı.

پای درویشان بختی زار زار - جامه‌های خلق بدریدی ز خار

5194- Halkın elbisesi, çalının dikenlerinden yırtılıyor, yalınayak gezen fukaranın ayakları ondan yara alıyordu.

گفت آری بر کنم روزیش من - چون به جد حاکم بدو گفت این بکن
5195- Vali ve hakim ona: “Bunu sök!” diye ciddi emir verince, “Evet, evet bir gün sökerim” dedi.

شد درخت خار او محکم نهاد - مدتی فردا و فردا وعده داد
5196- Bir müddet, “Yarın... Öbür gün sökerim” diye vaatte bulundu. Fakat bu müddet esnasında, onun diken ağacı sağlam kökleşti.

پیش آ در کار ما واپس مغز - گفت روزی حاکمش ای وعده کز
5197- Bir gün hakim, ona dedi ki: “Ey iğri vadeli, yani sözünü tutmayan! İleri gel, işimize, yani şu ağacı sökmeye ikdam et, geri kaçma.”

گفت عجل لا تماطل دیننا - گفت الایام یا عم بیننا
5198- Çalığı diken: “Amca, önümüzde hayli gün var. O günlerin birinde sökerim” dedi. Hakim de: “Çabuk, bize olan borcunu geciktirme.” diyerek ilave etti ki:

که به هر روزی که می آید زمان - تو که می گویی که فردا این بدان
5199- Sen, dikenin sökülmesi için yarın diyorsun. Şunu bil ki, zaman geçtikçe ve her gün gelip gittikçe...

وین کننده پیر و مضطر می شود - آن درخت بد جوان تر می شود
5200- O kötü ve dikenli ağaç, bir delikanlı gibi kuvvetlenir. Onu sökecek olan ise, gittikçe ihtiyarlar ve kuvvetten düşer.

Bir hadis-i şerifte buyrulmuştur ki: “Ademoğlu ihtiyarladığı hâlde, kendisinde hırs ve uzun uzadıya emeller hasleti gençleşir”

Diğer bir hadiste: “İman yetmiş kadar şubedir. En yüksek derecesi (Arapça, La ilahe illallah)tır. En aşağısı da, Müslümanların yolundan zahmet verecek şeyleri kaldırmaktır” buyrulmuştur.

Demek ki sokağa süprüntü atmamak, yol ortasındaki taşı bir kenara çekmek, hülasa halkı rahatsız edecek şeyleri yoldan kaldırmak imanın bir derecesi imiş. Müslüman olan, sokakları telvis etmediği ve oralara öteberi atmadığı gibi, atılan şeyleri de mümkün olduğu takdirde kaldırmış. Öyle olduğu halde, bahsimizdeki adam sokağın ortasına bir çalı dikmiş, herkesin üstünün başının yırtılmasına, vücutlarının yaralanmasına sebep olmuş. Söküp kaldırması teklif edildiği halde de, bugün yarın sökerim diye o teklifin yerine getirilmesini geciktirmiş.

Buradaki yoldan maksat, dünya ile ahiret arasında geçilmesi herkes için zaruri bulunan hayat yoludur. Oraya diken dikmek, kötü bir işi kendine adet edinmek ve başkalarını da o kötülüğe teşvik ve mutazarrır eylemektir. Mesela bir adam nobranlığı, huysuzluğu tabiat hâline getirir. Ufak tefek kusurlara karşı müsamaha edeceği yerde, onu yapanı tekdire kalkıştır. Faraza biri, tramvayda kalabalık dolayısıyla bir yerine dokunacak olsa hemen kavga eder ve kıyameti koparır. İşte bu ve emsali kötü huylar, halkın geçeceği yola dikilmiş çalı gibidir. O çalının hemen sökülüp çıkarılması, yani o kötü tabiatın vakit geçirmeksizin terkine çalışılması lazımdır. Bugün, yarın terk ederim diye oyalanmak doğru değildir. “Sonra yaparım diyenler helak olur” hadis-i şerifi biraz evvel geçmişti. İnsanın ne

kadar yaşayacağını ve ne vakit öleceğini Allah'tan başka kimse bilmez. Yarın, öbür gün derken ecel geliverir. Ölümün pençesi adamın boğazına sarılır. Tövbe ve istiğfara vakit bulamadan gitmek ihtimali vardır. Bundan başka, bir fidan dikildiği yerde durdukça kök salıverdiği ve kuvvetlendiği gibi, fena itiyadlar da insanda durdukça ve terk edilmedikçe şiddetlenir. Günden güne, sahibine ve başkalarına olan zararı artar. Sahibi ihtiyarladıkça kendisindeki kötü itiyat kuvvetleşir ve gençleşir.

خار کن در پیروی و در کاستن - خار بن در قوت و برخاستن

5201- Diken ağacı yerinde durdukça, kuvvet peyda eder ve boy atar. Onu çıkaracak olan ise ihtiyarlar ve kuvvetten düşer.

خار کن هر روز زار و خشکتر - خار بن هر روز و هر دم سبز و تر

5202- Diken ağacı, her gün ve her an yeşil ve taze durur. Onu çıkaracak ise, her gün inler ve gittikçe kurur.

بارها در پای خار آخر زدت - خار بن دان هر یکی خوی بدت

5203- Kötü huylarından her birini bir çalı farz et ki, onun dikenleri kaç kere senin ayağına battı.

حس نداری سخت بی حس آمدی - بارها از خوی خود خسته شدی

5204- Kaç kere kendi tabiatından hastalandın. Fakat his sahibi olmadığın için, o hastalığın sebebini fark etmiyorsun; çok hissiz bir adamsın.

که ز خلق زشت تو هست آن رسان - گر ز خسته گشتن دیگر کسان

5205- Eğer senin kötü huyundan, diğerlerinin müteessir ve mariz olduğunu...

تو عذاب خویش و هر بیگانه‌ای - غافلی باری ز زخم خود نه‌ای

5206- Fark etmiyorsan, kendi yaranın da farkında değil misin? Sen kendinin de, başkalarının da azabısın.

Huysuzluğundan hem kendini, hem başkalarını rahatsız ediyorsun.

تو علی‌وار این در خیبر بکن - یا تبر برگیر و مردانه بزن

5207- Sen ya teberi, ya baltayı erkekçe vurup, Ali gibi şu Hayber kalesinin kapısını kopar.

وصل کن با نار نور یار را - یا به گلبن وصل کن این خار را

5208- Yahut bu dikenini, gül ağacına aşla. Yarın nurunu, yarin ateşine vasleyle.

وصل او گلشن کند خار تو را - تا که نور او کشد نار تو را

5209- Ta ki onun nuru, sendeki kötülük ateşini söndürsün; onunla irtibatın, senin dikenini, gül bahçesi haline getirsin.

Kötü huylardan kurtulmak ve onları iyi ahlaka tebdil etmek için Hazreti Mevlâna, evvela teberi alıp Ali gibi Hayber kalesinin kapısını koparmayı, saniyen bir yare, yani manevi hekim olan mürşid-i kâmile vasıl olmayı tavsiye ediyor.

Hayber'in kapısını koparmak, riyazet ve mücahede ile nefis-i emmarenin arzu ve emirlerine muhalefet etmek demektir. Öyle yapıldığı takdirde tabiattaki kötü huylar yerinden koparılıp çıkarılır.

Hayber, Medine'ye epeyce mesafede kâin bir kasaba idi ki, Yahudilerle meskûn bulunuyordu. Etrafına bir hisar çevrilerek, o zamana göre muhafaza altına alınmıştı. Aleyhissalat Efendimiz, hicretin yedince senesinde orasını muhasaraya aldı. Hazreti Ali, hisarın kapısını koparıp çıkardı. Kapı açılınca hisarın fethi müyesser oldu.

Ey salık! Sen de vücudundaki ahlak-ı seyyiyeyi mücahede ile koparıp atacaksan, sana da manevi bir fetih hasıl olur. Fakat kendi kendine yapılan bu mücahedenin de, o kadar faydası yoktur. Böyle bir hareket, kendi kendine hekimliğe kalkışıp ilaç almaya benzer. Binaenaleyh bir mürşid-i kâmile müracaat ve onun manevi tedavisine dehalet lazımdır ki, senin narını nura tebdil etsin ve ahlak-ı seyyiyeni tedavi eylesin.

کشتن آتش به مومن ممکن است - تو مثال دوزخی او مومن است

5210- Sen cehennem gibisin; mürşit de, mümin misalidir. Ateşi söndürmek, mümin için mümkündür.

هین که نورت سوز نارم را ربود - گویدش بگذر ز من ای شاه زود

5211- Cehennem, mümine diyecektir ki: "Ey şah-ı din! Çabuk geç git ki, senin nurun benim narımı söndürüyor."

Çünkü nur, daima nara galebe eder. Hatta dikkat edilmişse görülmüştür ki, güneşe karşı konulan ateş söner, kömür de yanmaz.

Bu mealde olmak üzere, "**Kıyamet gününde cehennem: Ya mümin geç ki senin nurun, benim narımı söndürüyor diyecektir**" hadisi rivayet edilmektedir.

کان ز قهر انگیزته شد این ز فضل - نار ضد نور باشد روز عدل

5212- Ateş ve cehennem, Allah'ın kahrından; nur ise Hakk'ın fazl-u kereminden yaratılmıştır. Adalet günü olan kıyamette nar, nurun zıttı olacaktır.

Çünkü Cenab-ı Hakk (Arapça metin), yani "**Benim merhametim, gazabımı geçti**", yani ondan fazladır buyrulmuştur. Binaenaleyh mağlup ve mesbuk olan gazabından yaratılmış ateş, sabık ve galip bulunan rahmetten zuhura gelen nura karşı elbette mağlup olur.

آب رحمت بر دل آتش گمار - گر همی خواهی تو دفع شر نار

5213- Eğer sen narın şerrini defetmek istersen, Hakk'ın rahmeti suyunu ateşin üstüne dök.

İhsan nedir ve muhsin kimdir, denilecek olursa... İhsanın lügat manası, bir şeyi iyi ve güzel yapmaktır. Şeraitteki mefhumu bir hadis-i şerifte şöyle beyan buyrulmuştur: "**İhsan, senin Allah'a onu görüyormuş gibi ibadet etmendir. Eğer sen onu görmüyorsan, o seni görmektedir**"

İşte huzur-ı ilahîye durduğu vakit Cenab-ı Hakk'ı müşahede edercesine huzu', huşu ile ibadet eden, namazını ihlas ile kılan, orucunu riyasız tutan, hülâsa kulluğunu Huzur-u Bari'de imiş gibi ifa eyleyen kimse de muhsindir.

آب حیوان روح پاک محسن است - چشمه‌ی آن آب رحمت مومن است

5214- O rahmet suyunun çeşmesi, mümindir. Ab-ı hayat ise, mümin-i muhsinin pak olan ruhudur.

ز انکه تو از آتشی او آب جو - بس گریزان است نفس تو از او

5215- Senin nefsin, o mümin-i muhsinden çok kaçır. Çünkü sen, ateş tabiatlısın; o ise, ırmak suyu gibidir.

کاتشش از آب ویران می‌شود - ز آب آتش ز آن گریزان می‌شود

5216- Ateşin harareti sudan söndüğü için, ateş sudan kaçıcıdır.

حس شیخ و فکر او نور خوش است - حس و فکر تو همه از آتش است

5217- Senin hissin ve fikrin ateştedir. Şeyh-i kâmilin hissi ve fikri ise, latif nurdandır.

چک چک از آتش بر آید بر جهد - آب نور او چو بر آتش چکد

5218- Onun nurunun suyu ateşe damlayınca, ateşten “çek çek” sesi gelir.

Hazreti Mevlâna, “çek çek” kelimesiyle, su damlayan ateşin sönerken çıkardığı sesi anlatıyor.

تا شود این دوزخ نفس تو سرد - چون کند چک چک تو گویش مرگ و درد

5219- Ateş “çek çek” deyince, sen de ona, “dert ve ölüm olsun” de ki, senin bu cehennem gibi olan nefsin soğusun.

“Merk-ü derd” tabiri, inkisar makamında ve bizim “Karın ağrısı” dediğimiz makamda kullanılır.

تا نسوزد عدل و احسان تو را - تا نسوزد او گلستان تو را

5220- Ta ki nefis ateşi, senin ruh gülistanını ve onun adl-u ihsanını yakmasın.

لاله و نسرين و سیسنبردهد - بعد از آن چیزی که کاری بردهد

5221- Ondan sonra ne ekersen, yani nasıl bir amel-i salihde bulunursan, mahsul verir. Lale, beyaz gül ve marsıma yetiştirir.

Sisenber marsıma yahut balsıma dedikleri güzel kokulu bir yapraktır.

باز گرد ای خواجه راه ما کجاست - باز پهنا می‌رویم از راه راست

5222- Yine doğru yoldan, yani mevzuumuzdan ayrıldık. Efendi! Sadede gel, bahsimiz nerede idi?

که خرت لنگ است و منزل دور زود - اندر آن تقریر بودیم ای حسود

5223- Ey hasetkar olan! Şunu takrir ediyorduk ki, senin merkebin total, varacağın menzil ise uzaktır. Çabuk ol, tevbe ve istiğfarını yarına bırakma.

جز سیه رویی و فعل زشت نی - سال بی‌گه گشت وقت کشت نی

5224- Senenin mevsimi geçti. Ekin vakti değildir. Sende ise, yüz karalığından ve kötü amellerden başka bir şey yoktur.

بایدش بر کند و در آتش نهاد - کرم در بیخ درخت تن فتاد
5225- *Cisim ağacının köküne kurt musallat oldu. Onu çıkarıp ateşe atmak, riyazet ve mücadele ile öldürmek lazımdır.*

آفتاب عمر سوی چاه شد - هین و هین ای راه رو بی‌گاه شد
5226- *Ey ahiret yolcusu! Aklını başına al. Vakit gecikti. Ömür güneşi, kuyuya doğru gitti.*
Guruba yaklaştı.

بیر افشانی بکن از راه جود - این دو روزک را که زورت هست زود
5227- *Henüz kuvvetli bulunduğun şu iki günceğizde, cömertlik yolunda bir hareket et.*

تا بروید زین دو دم عمر دراز - این قدر تخمی که مانده سنتت بیاز
5228- *Elince kalan bu kadarcık tohumu saç ki, bu iki nefeslik ömür zamanından, sana uzun bir ömür hasıl olsun.*

Elde kalan tohumdan maksat, bakiye-i ömürdür. Hayat müddetinden bakiye olan birkaç günlük ömür tohumunu, ibadet tarlasına ek ki, o kısa müddet sana uzun bir ömür gibi gelsin ve uzun bir ömür çalışmasıyla elde edilecek füyuzat husule getirsin.

هین فتیله‌اش ساز و روغن زودتر - تا نمرده ست این چراغ با گهر
5229- *Kıymetli olan bu hayat kandili sönmeden evvel, onun fitilini düzelt ve çabucak yağını koy ki, gözünü aydınlatsın ve gönlünü tenvir etsin.*

“HAYIRLI İŞLERİN YARINA BIRAKILMASINDAKİ ZARARIN BEYANI”

آفت تاخیر خیرات به فردا

تا به کلی نگذرد ایام کشت - هین مگو فردا که فرداها گذشت
5230- *Aklını başına al da, bir iş için “yarın yaparım” deme. Ki, ömründen birçok yarın geçti. Hemen tevbe ve istiğfar ile işe başla ki, ekin mevsimi tamamıyla geçmesin.*

“Dünya, ahiretin tarlasıdır”, burada ekilen orada biçilir. “Dünyada zerre kadar hayır işleyen, ahirette onun mükâfatını görecektir. Keza dünyada zerre kadar şer işleyen, onun mücazatını ukbada görecektir”

Dünya ahiretin tarlası olunca, hayat da onun tarla sürme ve ekin ekme için çalışma zamanıdır. Sen bu zamanın çoğunu beyhude geçirmişsin. Bari kalan birkaç günlük ömrünü hayr-ü hasenat ekmeye sarfet ki, ahirette onları sevap ve mükâfat olarak biçsin.

بخل تن بگذار و پیش آور سخا - لب ببند و کف پر زر بر گشا
5231- *Manasız sözlerden dilini tut. Paran varsa, onları fukaraya vermek için avucunu aç. Ceset hasisliğini bırak ve cömertliği ileri sür.*

Cömertlik nedir? Yalnız yedirmek, içirmek, giydirmek, kuşatmak suretiyle fukarayı terfi etmek midir? Evet, bunlar cömertlik hareketleridir. Fakat bir de neftsen ve onun arzularından cömertlik yapmak vardır.

هر که در شهوت فرو شد بر نخاست - ترك شهوتها و لذتها سخاست

5232- Şehvetleri, nefsin istediği ve lezzetli gördüğü şeyleri terk etmek de bir nevi ve daha eftal bir cömertliktir. Şehvete batan kimse, o mülevesat içinden davranıp kalkamaz.

Mesela milyon sahibi bir adamın servetinden birkaç lira feda ederek fukaraya vermesi, mevcut parasına nispetle hiçtir. Onu sarfetmesi, kendisini sarsmaz. Lakin mesela Ramazanda oruç tutması, sabah kahvaltısından başlayıp, öğle ve akşam yemeklerindeki lezzetli taamlardan bir gün olsun nefsin menetmesi ve onlardan mahrumiyete sabreylemesi, onun için büyük bir cömertlik ve azim bir fedakârlık olur.

وای او کز کف چنین شاخی بهشت - این سخا شاخی است از سرو بهشت

5233- Bu cömertlik, cennet selvisinin bir dalıdır. Böyle bir dalı elinden kaçırın kimsenin vay haline!

Malum ya, bir dalı yakalayan kimse, onun delaletiyle ağaca ve ağacın bulunduğu yere vasıl olur. Cömertlik de cennet ağaçlarından bir dal gibidir ki, bunu tutan, yani cömertlik eden kimse de onun delaletiyle cennete varır. Öyle bir dalı tutamayan yahut elinden kaçırın kimse de tabîi olarak o ağacın bulunduğu cenneti bulamaz. Bu fıkranın mefhum-ı muhalifi, yani aksine manası şöyle olur: Hasislik, cehennemden bir daldır. Onu tutmuş olan, onun delaletiyle cehenneme gider.

بر کشد این شاخ جان را بر سما - عروة الوثقی است این ترك هوا

5234- Heva-vü hevesi terk ediş, "urvet-ül vüska"dır, sağlam bir kulptur. O kulp, ona dokunmuş olanın ruhunu semaya çeker.

Sure-i Bakara'da buyrulmuştur ki:

Arapça, Sure Bakara ayet 256

"Dinde ikrah yoktur, (yani, bir kimse zorla ve icbar ile Müslüman edilemez.) Doğrulup, sapıklıktan temayüz ve tebeyyün etmiştir. Her kim putları inkâr eyleyip Allah'a iman ederse, hakikaten sağlam bir kulpa tutunmuş olur ki, o kulpun kopmak ihtimali yoktur."

Putları inkâr ile Allah'a iman ediş Müslüman olmak; Müslümanlık ise, kopmak ihtimali olmayan sağlam bir kulpa, kuvvetli bir dala tutunmak demektir.

*İmanın dalına sarılan kişi,
Cennete götürür dalın çekişi.
Dinsizlik dallına sarılanın da,
Cehenneme gitmek olur son işi.*

مر ترا بالا کشان تا اصل خویش - تا برد شاخ سخا ای خوب کیش

5235- Ey mezhep ve mesleği iyi olan kimse! Sahavet dalı, yukarı çekerek aslının, yani sürgünü bulunduğu ağacın yanına, yani cennete götürür.

Cami-us Sağir'de Hazreti Ali ve Ebu Hüreyre Radiyallahü anhümadan mervi olmak üzere, şöyle bir hadis vardır:

"Cömertlik, cennet ağaçlarından bir ağaçtır ki, dalları dünyaya sarkmıştır. Her kim ondan bir dalı tutarsa, o dal onu cennete çeker, götürür."

وین رسن صبر است بر امر اله - یوسف حسنی و این عالم چو چاه

5236- Ey salik! Sen güzellik Yusuf'usun; bu âlem, kuyu misalidir. Allah'ın emrine sabır ise, düşeni o kuyudan çıkarıp kurtaracak iptir.

از رسن غافل مشو بی‌گه شده ست - یوسفا آمد رسن در زن دو دست

5237- Ey dünya kuyusuna düşmüş olan Yusuf! İp uzandı, iki elinle tut. İpten gafil olma ve yakalamışken bırakma ki, vakit geçmiştir.

فضل و رحمت را بهم آمیختند - حمد الله کین رسن آویختند

5238- Allah'a hamdolsun ki, bu ipi sarkıttılar ve fazl-u kerem ile rahmet-ü mağrifeti birlikte ihsan ettiler.

عالم بس آشکار ناپدید - تا ببینی عالم جان جدید

5239- Ki sen, yeni bir ruh âlemini göresin. O âlem, ehline çok aşikâr, ehli olmayana da mahfidir.

Hazreti Mevlâna, o ruh âlemini anlatmak, onun ehline aşikâr, naehline gizli bulunduğunu bir misal ile ifade etmek için buyuruyor ki:

و آن جهان هست بس پنهان شده - این جهان نیست چون هستان شده

5240- Bu yokluk âlemi, yani evveli ve sonu adem bulunan dünya, var gibi görünmekte; hakikaten mevcut ve baki olan öbür âlem ise, çok gizli bulunmaktadır.

Bunu tasavvur ve tefekkür için şu misale dikkat etmelidir:

کز نمایی پرده سازی می‌کند - خاک بر باد است و بازی می‌کند

5241- Toz, rüzgârın üstünde ve onun tahrikiyle oynar. Lakin doğru görünmez, hakikati perde altına alır.

Rüzgâr esince yerdeki tozları kaldırır ve oynatır. Toz, rüzgârın tahrikiyle hareket eylediği için kendine hareket ediyormuş gibi görünerek hakikati görmeyenleri aldatır.

و انکه پنهان است مغز و اصل اوست - اینکه بر کار است بی‌کار است و پوست

5242- Bu iş görüyormuş gibi görünen toz, işsizdir ve meyveye nispetle kabuksuz gibidir. Gizli olan ve tozu kaldırıp savuran rüzgâr ise, asıl muharriktir ve meyvenin içi misalidir.

باد را دان عالی و عالی نژاد - خاک همچون آلتی در دست باد

5243- Bu tozu, rüzgârın elinde bir alet bil. Rüzgârın âli ve asıl olduğunu anla.

باد بین چشمی بود نوعی دگر - چشم خاکی را به خاک افتد نظر

5244- Toprağa mensup gözün nazarı toprağadır. Rüzgârı gören göz ise, başka türlüdür.

هم سواری داند احوال سوار - اسب داند اسب را کاو هست یار

5245- Atı, at bilir ki, onun cinsi ve yarıdır. Süvarinin ahvalini de, yine süvari bilir.

بی سواره اسب خود ناید به کار - چشم حس اسب است و نور حق سوار
5246- *His gözü, yani bu zahiri göz, işte o at gibidir. Nur-u ilahî ise, atın üstündeki süvariye benzer ki, süvari olmayınca, at işe yaramaz.*

ور نه پیش شاه باشد اسب رد - پس ادب کن اسب را از خوی بد
5247- *O halde, o atı kötü huylardan tedip ederek vazgeçir. Yoksa padişahın nezdinde merdut bir at olur.*

چشم او بی چشم شه مضطر بود - چشم اسب از چشم شه رهبر بود
5248- *Şahın gözü, atın gözüne kılavuz olur. Şahın gözü olmayınca, atın gözü şaşırır, kalır.*

Hazreti Mevlâna, iki beyit evvel zahirî gözü ata, nur-u ilahîyi de atın üstündeki süvariye benzetmişti. Bir süvari, gideceği yere göre atı sevkeder. Dizgini sağa sola çekmek suretiyle, ona yolu gösterir. Şu hâlde süvarinin gözü, atın gözüne kılavuzluk etmiş olur ki, süvari olmayınca at gideceği yolu tayin edemez, şaşırır kalır. Bunun gibi, bu zahir gözüne hakikati gösteren ve onu gideceği yola götüren de Allah'ın ona vermiş olduğu hidayet nurudur.

هر کجا خوانی بگوید نه چرا - چشم اسبان جز گیاه و جز چرا
5249- *Atların gözü, ot ve meradan başka nereye çağırırsan "hayır, niçin geylim?" der.*

آن گهی جان سوی حق راغب شود - نور حق بر نور حس راکب شود
5250- *Allah'ın nur-u hidayeti, gözdeki his nuru üzerine inzimam edince, can da Allah tarafına gitmek için rağbet gösterir.*

شاه باید تا بداند شاه راه - اسب بی راکب چه داند رسم راه
5251- *Süvarisiz at, yol usulünü ve kaidelerini ne bilir? Onu sevk edecek şah bulunmalı ki, şarrahı, yani hidayet caddesini bulabilsin.*

حس را آن نور نیکو صاحب است - سوی حسی رو که نورش راکب است
5252- *Ey salik! Sen his tarafına git ki, onun rakibi olan ilahî bir nur vardır. O nur, his için iyi bir musahiptir.*

معنی نُورٌ عَلٰی نُورٍ این بود - نور حس را نور حق تزیین بود
5253- *His nuruna, Hakk'ın nuru tezyin olur ki, "nurun ala nur", yani nur üzerine nurun manası budur.*

"Abdest üstüne abdest, nur üzerine nur olur" mealinde bir hadis-i şerif vardır. Müslümanların abdest azası elleri, yüzleri, kolları, başları ve ayakları kıyamette münevver olarak haşrolunacaktır. Bir Müslüman dünyada ne kadar çok abdest almışsa, kıyamet günündeki nuru o kadar fazla, o derece parlak olacaktır. Bundan dolayı, abdestli bulunan bir Müslümanın abdesti bozulmamışken abdest tazelemesi, nur üzerine nur olur. Bunun gibi, gözde bir görme nuru vardır ki, insan onunla etrafını görebiliyor. İşte o, nur-u histir. Ona Hakk'ın hidayet nuru da munzam olunca, şu inzimam nurun ala nurun, yani nur üzerine nurun, parlaklık üstüne parlaklığın bir tecellisi olur ve tecelli eylediği gözü tezyin eder.

نور حقیق می‌برد سوی علی - نور حسی می‌کشد سوی ثری

5254- His nuru, sahibini toprak tarafına çeker. Hakk nuru ise, onu a'lâ ve bala bir âleme götürür.

نور حق دریا و حس چون شب‌نمی است - ز آنکه محسوسات دوانتر عالمی است

5255- Çünkü mahsusat âlemi, yani şu âlem-i şahadet, derece itibarıyla dun bir âlemdir. Hakk'ın nuru, deniz gibidir; his ise, o nispetle çiğ tanesi gibi kalır.

Evet... Dünya bir his âlemdir. Çünkü onda olan şeyler görülür, işitilir, koklanır, tadılır, tutulur. Fakat bu hislerin verdiği hüküm, tamamıyla doğru değildir. Ragıp Paşa:

*İmtiyaz-ı sabit ü seyyarı müşküldür hayal,
Zanneder keşti nişînan sahil-i derya yürür.*

dediği gibi, kayıkta ve gemide bulunanlar, binmiş oldukları kayık ve geminin değil, bilakis sahilin yürüdüğünü görürler. Keza bir su içine sokulan düz bir değnek, su içinde çarpık müşahede olunur. İşte beş duygunun en kuvvetlisi bulunan görmek hissi insanı böyle aldatır, diğer hisleri de buna kıyas ediniz. Fakat bazı musaffa kalplerdeki basiret hissi ile görülecek şeylerde yanılmak ve aldanmak ihtimali yoktur. Zira hak ve hakikat nuru basiret-i kalbiye, bir deniz farzedilirse, nur-u basar ona nispetle çiğ tanesi gibi bir rutubetten ibaret kalır.

جز به آثار و به گفتار نکو - لیک پیدا نیست آن راکب بر او

5256- Lakin o his üstündeki rakip, yani nur-u Hakk görünmez. Ancak iyi hareketler ve güzel sözlerle, asarı görünür.

İnsandaki hisler, ata; onları sevk-u idare eden nur-u ilahî de, süvariye benzetilmişti. At, yani his meydandadır. Fakat süvarisi mer'i değildir. Onun mevcudiyeti, atın harekâtından, yani histe görülen güzellik ve iyilikten anlaşılır.

Acaba bu, neden böyledir? Niçin his vasıtası olan göz, kulak gibi aza görünüyor da, onları idare eden nur-u ilahî müşahede edilmiyor?

هست پنهان در سواد دیده‌گان - نور حسی کاو غلیظ است و گران

5257- His nuru, meşhudatı bize gösteren göz nuru, maddî olduğu için galiz ve ağırdır. Öyle iken, gözlerin karasında gizlidir.

چون ببینی نور آن دینی ز چشم - چون که نور حس نمی‌بینی ز چشم

5258- Mademki gözde bulunan ve nispeten maddî olan rüyet nurunu göremiyorsun, o dinî ve ilahî olan Nur-u Hakk'ı ki, maddî ve galiz değildir, nasıl görebilirsin?

چون خفی نبود ضیایی کان صفی است - نور حس با این غلیظی مختفی است

5259- Rüyet nuru, bu maddiyeti ve gızzeti ile beraber gizli olunca, musaffa ve müzekka bulunan nur-u ilahî nasıl gizli kalmaz?

عاجزی پیش گرفت و داد غیب - این جهان چون خس به دست باد غیب

5260- Bu âlem, gayb rüzgârı, yani irade-i ilahîyenin yed-i kudreti önünde acizliği adet etmiştir. Gaybın vergisi, yani sevk-u tahrîki ise...

گه درستش می‌کند گاهی شکست - گه بلندش می‌کند گاهیش پست

5261- *Onu bazen yükseltir, bazen alçaltır. Bazen sağlam, bazen kırık-dökük bir halde bulundurur.*

گه گلستانش کند گاهیش خار - گه یمینش می‌برد گاهی یسار

5262- *Onu bazen sağa, bazen sola götürür; onu bazen gülistan, bazen de diken yapar.*

اسب در جولان و ناپیدا سوار - دست پنهان و قلم بین خط گزار

5263- *El gizli, fakat onun kullandığı kalem meydanda, yazı yazmaktadır. At, gezip dolaşmakta, onu idare eden süvari ise, görünmemektedir.*

جانها پیدا و پنهان جان جان - تیر پران بین و ناپیدا کمان

5264- *Ok, uçup gelmekte; bunu gör. Fakat onu atan yay, meydanda değil. Canlar, bedenlere taalluku ve onlarda tasarrufu itibarıyla peyda; lakin Ruh-ur Ruh olan Halik-ı Teala gizli.*

تیر پرتابی ز شصت آگهی است - تیر را مشکن که این تیر شهی است

5265- *Oku kırma ki, o padişahın okudur. Lalettayin atılmış bir ok değildir. Vukuf ve hikmet yayından atılmıştır.*

کار حق بر کارها دارد سبق - ما رمیت اذ رمیت گفت حق

5266- *Hakk Sübhanehu "Ma rameyte iz rameyte", yani "Attığın vakit, sen atmadın" buyurdu. Allah'ın fiili, bütün fiillerden öncedir.*

Sallallahü Aleyhi Vesellem Efendimiz, Bedir gazasında yerden bir avuç ufak taş alıp düşman safına atmış, o taşlardan her biri, dokunduğu müşriki sersemletmişti. Cenab-ı Hakk, onu hikâye buyuruyor ki:

Arapça, Sure Enfal ayet 17

"Habibim! O taş parçalarını attığın vakit, sen atmadın ve lakin Allah attı" buyurdu. Bunun gibi işlenen her fiilin zuhura gelmesinden evvel Allah'ın onu halketmesi vaki olur. Allah yaratmayınca mahlukâtın hiçbir fiili zuhura gelmez. Bu âlemdeki hadiselerin her biri kavs-i kazadan, kader yayından fırlamış birer oktur. Hem de öyle lalettayin değil, sebebi ve hedefi tayin edilerek atılmıştır. Binaenaleyh o oku, yani o hadiseyi rıza göstermeyerek kırmaya kalkışma. Belki kazaya rıza göster.

چشم خشم خون شمارد شیر را - خشم خود بشکن تو مشکن تیر را

5267- *Sen oku kırma. Kendi gazabını kır ve hiddetini teskin et ki, gazap günü sana, sütü kan gösterir.*

و آن چه ناپیدا چنان تند و حرون - آن چه پیدا عاجز و بسته و زبون

5268- *Âşıkâr olan acizdir, mukayyettir, zebundur. Pinhan bulunan da, öylece serttir ve itaatsizdir.*

Aşikâr olan maddiyat âlemidir ki, mana âleminin iradesi altında acizdir. Gizli bulunan maneviyat ve irade-i ilahîye âlemidir ki, serttir, itaatsizdir. Belki bütün âlemler, tav'an ve kerhen onun mutiidir.

گوی چوگانیم چوگانی کجاست - ما شکاریم این چنین دامی کراست

5269- Bir tuzağa tutulmuş avız. Böyle bir tuzak kimindir? Bir çevganın topuyuz, fakat o değnek, bizi oynatan o değnek nerede?

Hazreti Mevlâna, mahlukâtı hususiyle irade sahibi olduğunu iddia edenleri "Guy"a; Hakk'ın irade ve kazasını da, guyu darbeleriyle yerden yere yuvarlayan "Çevgan"a benzetiyor. Guy, çevganın itip kalkmasına karşı ne derece dayanabilirse, irade-i cüziyenin de irade-i külliye karşısında o kadar bile mukavemet göstermeyeceğini anlatmak istiyor.

می‌دمد می‌سوزد این نفاط کو - می‌درد می‌دوزد این خیاط کو

5270- Yırtıp diken o terzi, nerede? Üfleyip yakan o neft akıtıcı, nerede?

Neffat: Eski kale ve gemi muharebelerinde, neftyağına batırılmış paçavra vesaireyi düşman tarafına atan muharip ki, attığı o yakıcı maddeler düşman askerini yakar ve düşman gemilerini tutuşturdu. Cenab-ı Hakk da hikmet-i balıgası icabı bazen bir terzi gibi bir elbiseyi yırtar, bazen de onu diker ve yamar. Keza bir neftendaz gibi kahredecek sebepleri tutuşturur ve atar. Bu yırtmanın, bu yamamanın, bu üfleyip tutuşturmanın eserleri görünür. Mesela sapasağlam bir adam, durup dururken kalp sektesiyle yahut bir otomobil çiğnemesiyle ölüverir. İşte bir yırtma. Keza yıllarca hasta yatmış, yaşamasından ümit kesilmiş bir adam, günün birinde ve umulanın aksine iyi olur, kalkar. İşte bir yama. Fakat o hayyat ve neffatın kendisi görünmez. Çünkü:

Arapça, Sure Enam ayet 103

"Onu gözler kavrayamaz, o ise bütün gözleri kavrar."

Keza:

ساعتی زاهد کند زندیق را - ساعتی کافر کند صدیق را

5271- Bir an içinde, bir sıddıki kâfir ediverir. Yine bir an içinde, bir dinsizi bir zahit derecesine çıkarır.

İdlal ve ihda, onun iradesine mevkuftur. Dilediğini dalalete, sapıklığa düşürür.

Arapça, Sure Yunus ayet 25

"Dilediğini de sırat-ı müstakime ve rızası yoluna sevkeder."

تا ز خود خالص نگردد او تمام - ز انکه مخلص در خطر باشد ز دام

5272- Çünkü muhlis bir kul, kendisinden tamamıyla hali ve halis olmayınca, yani iradesini irade-i Hakk'ta kâmilen fani kılmayınca, tuzak tehlikesine düşmek muhatarasındadır.

آن رهد کاو در امان ایزد است - ز انکه در راهست و ره زن بی‌حد است

5273- Zira muhlis, yolcudur. Yolda ise nefis, şeytan gibi haydutlar hisapsızdır. Böyle bir yolculukta, ancak Allah'ın amanında olanlar kurtulabilir.

Ki öyle zevata “Muhlas” denilir.

Hakk Tealanın makbul kulları arasında “Muhlis” ve “Muhlas” denilen iki taife vardır. Muhlisler, mahlukâtı nazar-ı itibara almayanlar, ancak Allah rızası için ihlas ile ibadette bulunanlardır.

Muhlaslar ise, kendi varlıkları vehminden halas bulanlar ve hafız-ı hakikînin emn-ü emanına sığınmış olanlardır ki, hıfz-ı ilahî sayesinde şeytanın ve nefsin iğvasından masun ve emindirler. Nasıl ki şeytan, Cenab-ı Hakk’a hitap ederek:

Arapça, Sure Sad ayet 82-83

“Ya Rabbi! Senin izin ve celalin hakkı için insanların hepsini azdıracam. Ancak onların arasından muhlas kulların müstesnadır ki, benim iğva kudretim onlara kifayet edemez” demişti.

مرغ را نگرفته است او مقنص است - آینهی خالص نگشت او مخلص است

5274- Evet, muhlas olanlar emindirler. Fakat kalb-i aynası, masiva pasından tamamıyla temizlenmemiş olanlar muhlislerdir. Tevhid-i hakikî kuşunu henüz tutamamış, onun saydına çalışmakta bulunmuştur.

در مقام امن رفت و برد دست - چون که مخلص گشت مخلص باز رست

5275- Muhlis bir zat, muhlas mertebesine vasıl olunca emn-ü eman makamına erer. Ve nefis ile şeytana galebe çalar.

Nitekim Kur’an-ı Kerim’de:

Arapça, Sure Yunus ayet 62

“Haberin olsun ki Allah’ın dostlarına korku yoktur. Onlar mahzun da olmayacaklardır” buyrulmuştur.

هیچ میوهی پخته با کوره نشد - هیچ انگوری دگر غوره نشد

5276- Hiçbir üzüm, tekrar koruk olmaz. Olgunlaşmış bir meyve de, turfanda, yani yarı olmuş bir hale gelmez.

Bu böyle olduğu gibi, muhlas olanlar da tekrar muhlis mertebesine düşmez.

رو چو برهان محقق نور شو - پخته گرد و از تغیر دور شو

5277- Ey salik! Sen de seyr-ü sülukta iyice piş ve kemale er de, tagayyür ve tebeddülden kurtul. Şeyh Burhaneddin Muhakkık-ı Tirmizî gibi, mücessem bir nur ol.

Seyyid Buhraneddin Muhakkık-ı Tirmizî, zamanın yüksek âlim ve ariflerinden olup Sultan-ül Ulema Hazretlerinin halifesi idi. Sultan-ül Ulema, yani Hazreti Mevlâna’nın pederi Anadolu’ya hicret ettiği sırada, Seyyid Burhaneddin’i şarkta irşada memur etmişti. Sultan-ül Ulema, 628’de Konya’da irtihal eyledi. Seyyid Burhaneddin, şeyhinin intikalini keşfetti, şehzadesini manen terbiye ve teslik için kalktı, Konya’ya geldi. On sene kadar Mevlâna’ya şeyhlik etti ve hilafet verdi. Sonra Kayseri’ye gitti, orada vefat etti. Kayseri’de türbesi ve yanında bir Mevlevî zaviyesi vardır. Kayseri halkınca “Seyyid-i Sırdan” diye yâd olunur.

چون که بنده نیست شد سلطان شدی - چون ز خود رستی همه برهان شدی

5278- Sen kendiliğinden kurtulunca, tamamıyla ve Muhakkık-ı Tirmizî gibi burhan kesilirsin. Kul, yok olunca sultan olur.

دیده‌ها را کرد بینا و گشود - ور عیان خواهی صلاح دین نمود

5279- Eğer fakr-u fena sırrını apaçık görmek istersen, Şeyh Selahaddin'e bak ki, onun feyz-i nazarı, gözleri açtı ve hakikati gösterdi.

دید هر چشمی که دارد نور هو - فقر را از چشم و از سیمای او

5280- Nur-u ilahî ile münevver olan her göz, fakr-u fena esrarını Şeyh Selahaddin'in gözünde ve yüzünde ayan-beyan görmüştür.

Şeyh Selahaddin, Konya çarşısında altın varakçılığı ile meşgul bir sanatkârdı. Bundan dolayı "Zerkup" diye meşhurdur. Seyyid Burhaneddin Konya'ya geldiği vakit, ona intisap etmişti. Bu itibar ile Hazreti Mevlâna'nın pirdaşı idi. Seyyid Burhaneddin'in irtihalinden sonra Cenab-ı Pir'in dervişi ve halifesi, Sultan Veled'in de kayınpederi olmuştu.

Seyyid Burhaneddin Hazretleri, "Kalimi Mevlâna'ya, halimi Selahaddin-i Zerkub'a verdim" demişti. Çünkü Cenab-ı Selahaddin ümmi idi. Öyle iken:

با مریدان داده بی‌گفتی سبق - شیخ فعال است بی‌آلت چو حق

5281- Faal bir şeyh idi ki, Cenab-ı Hakk gibi, alete ihtiyacı yoktu. Müritlere söz söylemeden ders verirdi.

مهر او گه ننگ سازد گاه نام - دل به دست او چو موم نرم رام

5282- Gönüller onun elinde, yumuşak mum gibi mutidir. O, gönüllere bazen ayıp, bazen iftiharı mucip nakışlar yapar.

باز آن نقش نگین حاکی کیست - مهر مومش حاکی انگشتری است

5283- Onun mühür mumu, bir yüzük halkasını hikâye eder ki, onun kaşındaki nakış kimi hikâye etmektedir?

سلسله‌ی هر حلقه اندر دیگر است - حاکی اندیشه‌ی آن زرگر است

5284- O altın varakçısı olan Şeyh Selahaddin'in düşüncesini hikâye etmektedir ki, o düşünce halkasının zincirleri, yekdiğerine merbut ve muttasıldır.

گه پرست از بانگ این که گه تهی است - این صدا در کوه دلها بانگ کی ست

5285- Gönül dağındaki bu ses, kimin sedasıdır ki, o dağ, bu sesle kah doludur, kah boştur.

بانگ او زین کوه دل خالی مباد - هر کجا هست او حکیم است اوستاد

5286- Şeyh Selahaddin, her nerede olursa olsun üstad bir hekimdir. Onun sesi, gönül dağına aksetmekten hali kalmasın.

Hazreti Mevlâna, salik kalplerini dağlara; mürşit nasihatlerini, o dağlarda işitilen sedalara benzetiyor. Sonra o kalplerdeki istidat ve kabiliyeti anlamak için buyuruyor ki:

هست که کاواز صد تا می‌کند - هست که کاوا مئنا می‌کند

5287- Dağ vardır ki, sesi katmerli tekrarlar; yine dağ vardır ki, yüz kat kuvvetli ve mükerrer olmak üzere aksettirir.

Bazı salık, şeyhinden işitmiş olduğu sözün manasını tekrarlar, onun kabiliyeti o kadardır. Bazı salık vardır ki, duyduğu bir sözden yüz türlü mana istinbat eder ve öyle aksettirir.

صد هزاران چشمه‌ی آب زلال - می‌زهند کوه از آن آواز و قال
5288- *O sestem ve sözden dağ, yüzbinlerce zülal çeşmesi sızdırır.*

آبها در چشمه‌ها خون می‌شود - چون ز کوه آن لطف بیرون می‌شود
5289- *Dağdan o letafet zuhur edince, membalardaki sular, ona gıpta ettiklerinden kan kesilirler.*

که سراسر طور سینا لعل بود - ز آن شهنشاہ همایون نعل بود
5290 - *Nal-i mübarek bir şehinşah olan Hazreti Musa'nın pabucunu öptüğünden dolayı Tur-i Sina dağı, tamamıyla lal halini almıştı.*

ما کم از سنگیم آخر ای گروه - جان پذیرفت و خرد اجزای کوه
5291- *Hazreti Musa'nın feyziyle, Tur dağının bütün eczası, ruh ve akıl sahibi oldu. Ey avam takımı! Biz ise, taştan daha adiyiz ki, evliya feyzini kabul edemiyor ve ondan müstefit olamıyoruz.*

Hayvanat şöyle dursun, cemadatta bile kendilerine göre bir kabiliyet vardır. Mesela Hazreti Musa'nın rüyet-i ilahîye talebine karşı:

Arapça, Sure Araf ayet 143

“Sen beni göremezsin. Lakin dağa bak, yerinde kalırsa, sen de beni göreceksin. Musa'nın Rabbi dağa tecelli edince, onu parçaladı. Musa da düşüp kendinden geçti” ayetinde hikâye buyrulduğu üzere, Tur dağı kendisindeki kabiliyeti dolayısıyla tecelli-i ilahîyeye tahammül edememişti. Keza Hazreti İbrahim'in atıldığı ateş:

Arapça, Sure Enbiya ayet 69

“Ey ateş! İbrahim'e karşı soğu ve selamet ol” emrini idrak eylemiş olduğu için Halilullah'ı yakmamıştı. Keza Ebu Cehil habisi, avucuna birkaç tane taş parçası almış ve *“Elimde ne var?”* diye Aleyhisselatü Vesselam Efendimize sormuştu. Sallallahü Aleyhi Vesellem Hazretleri, *“Onların ne olduklarını mı bileyim yoksa onlar benim kim olduğumu mu söyleyesinler?”* sualinde bulununca, Ebu Cehil ikincisini istedi.

Resulullah'ın *“Ben kimim?”* istifhamı üzerine, taş parçaları dile geldiler ve Zat-ı Akdes-i Nebevi'nin peygamber-i ilahî olduğunu fasih bir lisanla şahadet ettiler. İşte hayvanat ve cemadatta böyle bir kabiliyet vardır ki, enbiya ve evliya mucizat ve keramatı eseri olarak onların sözlerini anlar ve dilediklerini yaparlar. Hâlbuki biz onlara hayvan ve cemat diye ehemmiyet vermeyiz. Kendimizi onlardan çok üstün görürüz. Cenab-ı Mevlâna, *“Ey avam takımı! Ey kabiliyetsiz insan güruhu! Nihayet biz taştan daha adiyiz”* diyor.

Cenab-ı Pir'in hitap ettiği kabiliyetsiz güruha nefsinin de teşrik etmesi ve *“Biz taştan daha adiyiz”* buyurması tevazuundandır. Bu yoldaki ifadelere *“Üslub-u hakim”* denilir. Mesela birine karşı, *“Münasebetsizlik ediyorsun”* diyecek yerde *“Münasebetsizlik ediyoruz”* denilmesi gibi... Bu yoldaki sözler, muhatabı incitmez, belki de hüsn-ü tesir gösterir. Yine üslup ile tenbih-ü irşada devam ediliyor:

نه بدن از سبز پوشان می‌شود - نه ز جان يك چشمه جوشان می‌شود

5292- Ne candan bir çeşme kaynıyor, ne de beden yeşil giyenlerden, yani melekler gibi ruhanîlerden oluyor.

Bedenin meleklerden olması, onlar gibi günah işlemez, masum bir hâlê gelmesidir.

نه صفای جرعه‌ی ساقی در او - نه صدای بانگ مشتاقی در او

5293- O bedende ne bir iştîyakın hissi var, ne de vahdet sakisinin şarab-ı cürasının sefası ve neşvesi mevcut.

این چنین که را بکلی بر کنند - کو حمیت تاز تیشه و ز کلند

5294- Böyle bir dağı, kazma ve külünk ile dibinden kaldırıp atacak bir hamiyet ve gayret nerede?

Böyle yapılacak olursa:

بو که در وی تاب مه یابد رهی - بو که بر اجزای او تابد مهی

5295- Böyle yapılacak olursa, belki onun üzerinde bir ay parlar, belki ayın nuru onun eczasına yol bulur.

پس قیامت این کرم کی می‌کند - چون قیامت کوهها را بر کند

5296- Kıyamet dağları yerinden koparınca, bizim başımıza nasıl gölge bırakır?

و ای گل رویی که جفتش شد خریف - ای خنک زشتی که خویش شد حریف

5297- Bir güzel ile beraber bulunan bir çirkin, ne kadar talihtir. Hazan vakti ile çift olan bir gül yüzlü de, ne derece talihsizdir.

Çünkü sohbette tesir ve tabiatta sirkat, yani taklit hassası vardır. İyilerle düşüp kalkan kötü bir kimse, arkadaşlarının hüsn-ü hâlinde az çok müstefit olur. Kötülerle hemdem olan iyi bir adam da, onlarla muaşeret neticesinde yaşayışlarına imrenmeye başlar. Hazreti Mevlâna, bu muaşeret ve sohbet tesirini anlatmak için birkaç misal getiriyor:

زنده گردد نان و عین آن شود - نان مرده چون حریف جان شود

5298- Cansız ekmek, ruha arkadaş olunca, hayat kesbeder ve o bedeninin aynısı olur.

Evet... Ekmek cansız bir maddedir. Fakat canlı bir kimsenin midesine girip de hazmedilince, kuvvet olarak o bedene inkılâp eder.

Diğer bir misal:

تیرگی رفت و همه انوار شد - هیزم تیره حریف نار شد

5299- Karanlığın odun ateşe yaklaşıncı, zulmeti gider, nurdan ibaret kalır.

Bir misal daha:

آن خری و مردگی يك سو نهاد - در نمک‌لان چون خر مرده فتاد

5300- Ölmüş bir eşek, bir tuzlaya atılsa ve orada bir müddet kalsa, eşekliği ve lâşeliği bertaraf olur.

Çünkü serapa tuz kesilir ve temizlenmiş olur.

بيسها يك رنگ گردد اندر او - صبغة الله هست خم رنگ هو

5301- Hu renginin küpü, sıbgatullahtır. Bütün sanatlar, onun içinde yek renk olur.

Sıbgatullah: Allah'ın boyası demektir ki, imandan kinayedir. Boya nasıl bir şeyin ensacı ve zerratı dâhiline girer de icra-yı tesir ederse, kemal-i iman da müminin bütün azasına ve cevarihine nüfuz ettiği için ona sıbgatullah tabir olunmuştur. İşte o sıbgatullah, yekrenklik küpüdür.

از طرب گوید منم خم لا تلم - چون در آن خم افتد و گوییش قم

5302- Bir salık o küpe düşer de, sen ona "Kalk!" diyecek olursan, zevk-u tarabından "Ben küpüm, bana levmetme" cevabını verir.

Tevhid-i zat mertebesine vasıl olan bir zata bu makamdan ayrıl denilse, o oradan o kadar zevk almıştır ki, o neşve ile "Ben yabancı değilim, hatta küpten ibaretim" der.

رنگ آتش دارد الا آهن است - آن منم خم خود انا الحق گفتن است

5303- Ben küpüm demek, hakikaten "Ene'l Hakk" demektir. Kendisinde ateş rengi bulunmakla beraber, demirdir.

Denilmiştir ki: "Allah adamları, ricaullah denilen zevat-ı kiram, Allah olmazlar ama Allah'tan da hali kalmazlar" bazen tecelli-i ilahîye salike galebe eder, onun demir gibi olan beşeresini yakar, kıpkırmızı ateş haline getirir. İşte o vakit, salık lisanından "Enel Hakk" gibi sözler sadır olur. Şu hâl, lateşbih, ateşe sokulmuş bir demir parçasının yakıcılık halini bulmasıyla "Ben ateşim" demesine benzer. Bu hâlin devamı müddetince, "Ben ateşim" demekte haklıdır. Çünkü ateşin rengini ve yakıcılığını haizdir. Fakat o hâl zail olunca onun da demirliği meydana çıkar.

Hazreti Mevlâna, aşağıdaki beytlerle bunları anlatıyor:

ز آتشی می لافد و خامش و ش است - رنگ آهن محو رنگ آتش است

5304- Demirin rengi, ateşin renginde mahvolmuştur. Sükût eder gibi olmakla beraber, hal diliyle ateşlikten bahseder.

پس انا النار است لافش بی زبان - چون به سرخی گشت همچون زر کان

5305- Kırmızılıkta maden altını gibi olunca, onun sözü dilsiz olarak, yani lisan-ı hal ile "Ben ateşim" demek olur.

گوید او من آتشم من آتشم - شد ز رنگ و طبع آتش محتشم

5306- Onu tabiatı, ateşin tesiriyle ihtişam peyda edince, o "Ben ateşim, ben ateşim" der ve şöyle söyler ki:

روی خود بر روی من يك دم بنه - آتشم من بر تو گر شد مشتبّه

5307- Ben ateşim. Ateş olduğum sana şüpheli geliyorsa, bir an yüzünü getir, benim yüzüme koy.

İşte ehlullahın Enel Hakk, “Leyse fi cübbeti sivallah” gibi sözler söylemesi, ateşte kızmış ve kızarmış demirin “Ben ateşim” demesi kabilindendir. Kendilerine vaki olan tecelli-i ilahînin tesiridir.

هست مسجود ملايك ز اجتبا - آدمی چون نور گیرد از خدا

5308- Adem evladı, Allah'ın nuruna mazhar olunca, Hakk'ın müntehap ve müctebası olduğu için meleklerin mescudu olur.

Melekler, ceddine secde ettikleri gibi, ona da tazim ve tekrim de bulunurlar.

رسته باشد جانش از طغیان و شك - نیز مسجود کسی کاو چون ملک

5309- Yalnız meleklerin mescudu olmakla da kalmaz. Ruh, melekler gibi şek ve şüphe tuğyanından kurtulur, insanların da mahdumu ve mutası olur.

ریش تشبیه مشبه را مخند - آتش چه آهن چه لب ببند

5310- Ateş nedir, demir nedir? Dilini tut. Bu teşbihi yapanın sakalına gülme.

Hazreti Pir, yukarıda Cenab-ı Hakk'ın tecellisini ateşe ve o tecelliye mahzar olan kulu demire benzetmişti ki, maksadı o hakikati bir parça olsun anlatabilmektir. Fakat benzeyen iki benzetilen arasındaki benzeyiş her cihetten değil, bir cihettendir. Bundan dolayı yapılan teşbih de, o hakikati tamamıyla ve olduğu gibi anlatamadığı için o benzetişten rücu ederek, mutlak hakikati bir bahr-i muhite, zahir âlemini de onun bir sahiline teşbih ediyor.

بر لب دریا خمش کن لب گزان - پای در دریا منه کم گوی از آن

5311- Denize ayak atma ve ondan bahsetme. Bahr-i muhitin kenarında, dudaklarını ısırıp sükût eyle.

Ki o denize dalmak, senin merteben ve derecen değildir.

لیک می نشکیم از غرقاب بحر - گر چه صد چون من ندارد تاب بحر

5312- Vakıa, benim gibi yüzlerce kimse, o denizin vüsat ve dehşetine tahammül edemez. Böyle olmakla beraber, ben o bahre gark olmadan sabredemiyorum.

خونبهای عقل و جان این بحر داد - جان و عقل من فدای بحر باد

5313- Benim ruhum ve aklım, o denize feda olsun ki, ruhumun ve aklımın diyetini yine o deniz verdi.

چون نماند پا چو بطانم در او - تا که پایم می رود رانم در او

5314- Ayağım seyr-ü süluka devam ettikçe, o denize dalıp gideyim; yürüyemez hale gelince de, orada kazlar gibi yüzeyim.

حلقه گر چه کژ بود نه بر در است - بی ادب حاضر ز غایب خوشتر است

5315- Terbiyesizce huzurda bulunmak, gaip olmaktan ve o huzurda bulunmamaktan evladır. Halka, iğri olmakla beraber, kapının üstünde değil midir?

پاك كى گردد برون حوض مرد - اى تن آلوده به گرد حوض گرد

5316- Ey vücudu kirli olan! Havuzun etrafını dolaş. Lakin ona kanaat etme de, içindeki suya ulaş. Bir kimse, havuzun dışarısında dolaşmakla, nasıl temizlenebilir?

او ز پاکی خویش هم دور اوفتاد - پاك كاو از حوض مهجور اوفتاد

5317- Havuzdan uzaklaşan bir pak, kendi paklığından da uzak düşer.

پاکی اجسام کم میزان بود - پاکی این حوض بی پایان بود

5318- Bu havuzun temizliğine nihayet yoktur. Cisimlerin temizliği pek azdır.

سوی دریا راه پنهان دارد این - ز انکه دل حوض است لیکن در کمین

5319- Gönül, gizli bir havuzdur. Lakin onun, deniz tarafına gizli bir yolu vardır.

ور نه اندر خرج کم گردد عدد - پاکی محدود تو خواهد مدد

5320- Senin mahdut olan temizliğın, medet ister. Yoksa cerh edilen adetler azalır.

Vahdet denizine birdenbire girmek, herkesin karı değildir. Onun için evvel emirde kalp havuzunun etrafında dolaşmalıdır ki, o havuzun denize doğru bir yolu vardır. Nasıl ki, bir hadis-i şerifte: **“Müminin kalbi, Cenab-ı Rahman’ın parmaklarından iki parmağı arasındadır. Onu dilediği gibi çevirir”** buyrulmuştur.

Esabi-i Rahman’dan murat, Hakk’ın sıfat-ı celilesi; isbaayndan maksat da, celal ve cemal sıfatlarıdır.

گفت آلوده که دارم شرم از آب - آب گفت آلوده را در من شتاب

5321- Günah levsine müstağrak olmuş bir kimseye, su lisan-ı hal ile: “Koş bana gel” der. Günahkâr da: “Sudan, yani mürşid-i kâminden utanırım, çünkü benim levs-i isyanımı keşfeder” cevabını verir.

بی من این آلوده زایل کی شود - گفت آب این شرم بی من کی رود

5322- Su der ki: “Utanmayı icap eden o günah kirliliği, bensiz nasıl gider ve bulaşıklık nasıl zevale erer?”

الحياء يمنع الإيمان بود - ز آب هر آلوده كاو پنهان شود

5323- Her kirli, sudan utanıp gizlenirse, o hayâ, imanı meneder.

Vakıa hadiste: **“Hayâ, imandan gelir”** ve **“Hayâ ile iman kardeşdir, birbirinden ayrılmaz”** buyrulmuştur. Fakat o hayâ, günahkârlıktan, yani günaha girmekten sıkılmak ve Allah’tan korkmaktır. Yoksa günahlarım anlaşılacak diye, halktan çekinmek değildir. Böyle hayâ, imana bile muhalif olur.

تن ز آب حوض دلها پاك شد - دل ز پایهی حوض تن گلناك شد

5324- Gönül, ten havuzunun dibinde biriken balçıktan, yani toplanan günahlardan çamurlaşır. Ten ise, gönüller havuzunun suyundan, yani erbab-ı kulubun feyz-i nasihati tesiriyle temizlenir.

O halde:

هان ز پایهی حوض تن می‌کن حذر - گرد پایهی حوض دل گرد ای پسر
5325- Oğul! Gönül havuzunun kenarında dolaş ve ten havuzunun dibindeki balçığa saplanıp kalmaktan sakın.

در میانشان برزخ لا بیغیان - بحر تن بر بحر دل بر هم زنان
5326- Ten denizi ile kalp denizi birbirine muttasıldılar. Lakin aralarında bir berzah vardır ki, karışmazlar.
Kur'an'da ve Sure-i Rahman'da:

Arapça, Sure Rahman ayet 19-20

“Cenab-ı Hakk, karşılaşan iki denizi akıttı ki, aralarında bir mânia vardır; birbirine karışmazlar” buyrulmuştur.

Müfessirler, bu iki denizin Şat nehri ile Basra körfezi olduğunu söylemişlerdir. Çünkü nehrin körfeze dökülen tatlı suları, muayyen bir mesafeye kadar deniz suyuna karışmaksızın akmaktadır.

Şap denizi ile Akdeniz'dir; arada Süveyş berzahı vardır, diyenler de olmuştur.

Sofiyeye gelince... Onlar: Bahreyn'den maksat ehl-i nar ve ehl-i nurdur, sureta ihtilat etmiş görünürler. Fakat aralarında manevi bir berzah bulunduğu için birbirlerine karışmazlar, demişlerdir.

Hazreti Mevlâna da, buna kaildir. Burada da cismaniyeti bir deniz ve kalp ile ruhaniyeti ayrı bir deniz olarak tasvir ediyor ve onların muttasıl olmakla beraber, yekdiğerinden ayrı bulunduğunu ve karışmadığını söylüyor.

پیشتر می‌غز بدو واپس مغز - گر تو باشی راست ور باشی تو کز
5327- Ey salik! Sen doğru olsan da, iğri olsan da, velev ki sürtünerek olsun, ileriye doğru sürtün. Geri sürtünme ve geri kalma.

لیک نشکبید از او با همتان - پیش شاهان گر خطر باشد به جان
5328- Padişahların huzurunda, can için muhatara vardır. Lakin himmet sahibi olanlar, o huzurdan uzak bulunmaya tahammül etmezler.

“Padişaha yakınlık, yakıcı bir ateştir” diye bir mesel vardır. O yakınlığın yakıcı bir ateş olması, padişahın hiç yoktan gazaba gelip mukarrebi olan kimseyi taretmesi yahut öldürtmesidir. Böyle olmakla beraber ilerlemek, servet ve şöhret sahibi olmak isteyenler, o muhatarayı göze alırlar. “Ya devlet başa, ya kuzgun leşe” diyerek devlet hizmetine girerler. Hazreti Mevlâna da, padişah hizmetinde bulunmayı tavsiye ediyor. Fakat onun hizmetinde bulunmayı tavsiye ettiği padişah, tahttan inince teneşire uzanacak bir hükümdar değil, saltanat-ı ebediyesi bütün kâinatta cari bir şehinşah-ı avalimpenah, yani doğrudan doğruya Hazreti Allah'tır.

جان به شیرینی رود خوشتر بود - شاه چون شیرین‌تر از شکر بود
5329- O şah-ı azam şekerden daha tatlıdır. Ruhun, o tatlılığa gitmesi ve yolunda feda olması çok hoştur.

ای سلامت جو تویی واهی العری - ای ملامت گر سلامت مر ترا

5330- Ey beni bu hususta levmeden! Sana selamet ola, yani işine git. Ey selamet arayan kimse! Sen de beni kendi halime bırak.

کوره را این بس که خانه‌ی آتش است - جان من کوره ست با آتش خوش است

5331- Benim canım ocak gibidir ki, ateşle arası iyidir. Ocak için, ateş mahalli olmak şerefi kâfidir.

هر که او زین کور باشد کوره نیست - همچو کوره عشق را سوزیدنی است

5332- Aşk için, ocak gibi yanmak gerektir. Bu ateşten kör, yani mahrum olan kimse, ocak olamaz.

Aşk bir ateş; gönül ise o ateşin ocağıdır. Kalpte o ateş yandıkça, kalp erir ve ondaki maddiyet posası gider. O posayı gidermek için gönül ocağının yanması, o ateşle de beden eriyip safiyet kazanması lazımdır. Böyle yaptığın takdirde, beden zayıflar ama ruhun kuvvetlenir. Gıdasızlık, sana gıda olur.

جان باقی یافتی و مرگ شد - برگ بی‌برگی ترا چون برگ شد

5333- Gıdasızlık sana rızık olunca, ruh-i baki ve hayat-ı ebediye bulursun da, manevî ölüm senden uzaklaşır.

Malum ya, insan yaşamak için gıdaya muhtaçtır. O gıda ne kadar azaltılırsa, ruh o kadar kuvvetlenir. Hatta gıdasızlık, yani riyazet ve oruç, manevi bir gıda halini alır. Ehlullahtan niceleri vardır ki, bu gıdasızlıkla gıdalanmışlardır, yani onların karnı aç durmakla doyarlardı da “Savm-ı visal” dedikleri oruca günlerce devam ederlerdi.

روضه‌ی جانن گل و سوسن گرفت - چون ترا غم شادی افزودن گرفت

5334- Gam ve keder, sana fazlaca sürur vermeye başlayınca, ruhunun bahçesinde güller ve susam çiçekleri açılır.

Allah'ın, sevdiği kullarını mağmum ve mükedder kılmakla onlarla cilveleştiğini düşünür ve bir şey için mükedder olunca, onu Allah'ın sana olan mahabbetine işaret bilir de sevinirsen, ruhun manevi bir bağçe halini alır, orada maarif çiçekleri açılır.

بط قوی از بحر و مرغ خانه سست - آن چه خوف دیگران آن امن تست

5335- Başkalarının korktuğu şey, senin için emn-ü eman olur. Görmez misin ki, kaz denizde kuvvetlidir, tavuk ise aciz ve zayıftır.

باز سودایی شدم من ای حبیب - باز دیوانه شدم من ای طبیب

5336- Ey hekim! Ben yine çıldırdım. Ey habip! Ben tekrar sevdâyî oldum.

هر یکی حلقه دهد دیگر جنون - حلقه‌های سلسله‌ی تو نو فنون

5337- Senin zincirindeki halkalar marifetlidir ki, her bir halkası, ayrı bir cünun getiriyor.

پس مرا هر دم جنونی دیگر است - داد هر حلقه فنونی دیگر است

5338- Zincirindeki her halkanın tesiri, başka türlüdür. O halde benim için, her an başka türlü bir cünun vardır.

Burada “Tabip” ve “Habip” diye hitap olunan Cenab-ı Hakk’tır. Zincir ile halkalarından maksat da, Hakk’ın sıfat-ı müteaddite ve müteakibesidir. Malumdur ki, Hakk’ın bir zatı, birçok sıfatı vardır. Bunu şöyle böyle anlayabilmek için lateşbih dedikten sonra bir misal verelim:

Ahmed Efendi isminde âlim, şair, kâtip ve mütefennin bir zat tasavvur edelim. İşte Ahmed Efendi’nin kendisi, onun zatı, âlimliği, şairliği, kâtipliği, mütefenninliği de birer sıfattır. Görülüyor ki, Ahmed Efendi bir zat olduğu hâlde âlim, şair, kâtip, mütefennin olması dolayısıyla müteaddit sıfat sahibidir. Cenab-ı Hakk da böyledir, “Arapça metin, Kul hüvallahü ehad”le işaret edilen Zat-ı Akdesidir ki birdir. “Arapça metin, El melik-ül kuddusüs selam” diye sayılan esma-ül hüsnâ ise, müteaddittir. Kur’an’da ve hadiste esma-i hüsnadan, yani sıfat-ı ilahîyeden 99’u zikredilmiştir. Hâlbuki sıfat-ı ilahîye namütenahidir. Nitekim Hazreti Mevlâna da burada “Tabip ve Habip” diye esma-ül hüsnâda mezkûr olmayan iki sıfatla hitap ediyor ve “Senin zincirin sıfatlarının her halkası, ayrı ayrı fen ve marifet sahibidir” diyor. Evet, böyledir. Mesela “Halik” yaratan demektir. O, bir zincir farzedilirse, halkaları onun muhtelif tecelliyatı olur. En büyük kürelerden en küçük zerrelere kadar, muhtelif neşet ve cesamet ve tabiatta mahlukât vardır ki, bunların hepsi de Halik zincirlerinin halkaları mesabesindedir.

Hazreti Mevlâna, diyor ki: Mademki zincirlerin her halkasında muhtelif bir kemal tecelli etmektedir. O tecelliyatı gören benim için de, her an ayrı bir cünun ve başka bir cezbe hasıldır.

خاصه در زنجیر این میر اجل - پس فنون باشد جنون این شد مثل

5339- O halde cünun, türlü türlüdür ve müteaddittir ki, “delilik çeşit çeşittir ki en az yetmiş bulur” sözü mesel hükmünü almıştır. Hususıyla bu azim beyin, yani Allah-ü Azim-üş Şanın zincirinde olan cünun sayılamaz derecededir.

Allah tecellisini tekrar etmez, yani bir yaptığını bir daha yapmaz. Her bir fiil-i ilahîsi, yeni ve bedi-i bir tecellidir. O muhtelif ve layuad ve layuhsa tecelliyat karşısında ukul-i kâmile ashabının ve basar-ı basiret erbabının uğradıkları cezbeler ve düştükleri cünun da, o nispette çoktur ki: “Arapça metin”, yani “Delilik türlü türlüdür, çeşitleri en az yetmiş bulur” diye, Arapça bir mesel vardır.

Binaenaleyh:

که همه دیوانگان پندم دهند - آن چنان دیوانگی بگسست بند

5340- Allah’ın muhtelif ve müteaddit tecelliyatının müşahedesini, bendeki akıl rabıtasını öyle kırdı ki, akıllı geçinen ve bu esrara vukufu olmayan deliller, bana nasihat vermeye başladı.

“ZÜNNUN-I MISRÎ RAHMETULLAHİ ALEYHİ YOKLAMAK İÇİN DOSTLARININ HASTANEYE GELMELERİ”

مدن دوستان به بیمارستان جهت پرسش ذو النون مصری

Zünnun-ı Mısırî: Sofiye ricalinin büyüklerinden Mısırlı bir zattır. Tarikat-i sofiyeyi Mısır’da neşretmiştir. Halife Mütevekkil’e “Zındık” diye şikâyet edilmesi üzerine Bağdat’a celb edilmiş ise de, salah ve kemali görülünce, memleketine iade olunmuştur. Bir defa deli oldu diye Mısır’da tımarhaneye konulmuş, hürmetkârlarından bazıları ziyaretine gitmiş, Zünnun onlara: “Kimsiniz?” diye sormuş, onlar da: “Senin dostlarınız” demeleri üzerine, onlara taş atmaya başlamış,

gelenlerin kaçtıklarını görünce, kahkaha ile gülmüş: “Vay gidi dostlar vay! Dost, dostun cefasından kaçır mı? Dost altın misali, cefa ateş gibidir ki, halis altının ateşte tasfiye edilmesi lazımdır” demişti. Vefatı, 245 tarihindedir. Kaddesallahü sırruhu.

کاندر او شور و جنونی نو بزاد - این چنین ذو النون مصری را فتاد

5341- Böylece, yani bende olduğu gibi, Zünnun-ı Mısırî'ye de yeni bir cezbe ve manevî bir cünun vakıa oldu.

می رسید از وی جگرها را نمک - شور چندان شد که تا فوق فلك

5342- Ondan öyle cünun zuhura geldi ki, göklerdeki meleklerin ciğerine onun hali tuz ekmiş gibi oldu.

Ciğere tuz ekmek, bizim yarasına tuz ekmek makamında kullanılır ki, “Fevkalade müteessir etti” demektir ve burada, o manada kullanılmıştır. Melekler cism-i latiftir. Onlarda ciğer ve ciğerlerinde yara olur mu, diye itiraza kalkışmak ham ervahlık olur.

پهلوی شور خداوندان پاک - هین منه تو شور خود ای شوره خاك

5343- Ey çorak toprak, yani mahsulü olmayan arazi gibi faydasız kimse! Sen kendi çılgınlığını, mukaddes zevatın cezbesine ve cünununa kıyas etme.

آتش او ریشهانشان می ربود - خلق را تاب جنون او نبود

5344- Onun cünununa, halkın tahammül edecek kudreti yoktu. Onun ateşi halkın sakalını kavuruyordu.

بند کردندش به زندانی نهاد - چون که در ریش عوام آتش فتاد

5345- Halkın sakalına ateş düşünce, yani onun cezbe haliyle söylediği sözler avamın kaldıramayacağı bir dereceye gelince, onu bağladılar ve zindana koydular.

گر چه زین ره تنگ می آیند عام - نیست امکان واکشیدن این لگام

5346- Avam-ı nas, bu yoldan daralır ve söylenilen sözleri akılları almadığı için tahammülleri azalır ise de, aşkın dizgini çekip onun süratini kesmeye imkân yoktur.

کاین گره کورند و شاهان بی نشان - دیده این شاهان ز عامه خوف جان

5347- Zünnun gibi hakikat şahları, avam-ı nastan can korkusu görmüşlerdir. Çünkü avam kördür, o şahlar ise bi-nişandır.

Saltanat emmareleri maddeten görülmediği için, kör takımı onları tanımazlar. Tanımadıkları için de, layık oldukları hürmette bulunmazlar.

لاجرم ذو النون در زندان بود - چون که حکم اندر کف رندان بود

5348- Hüküm ve irade, rintlerin ve sefihlerin elinde bulununca, şüphesiz ki Zünnun, zindana atılır.

در کف طفلان چنین در یتیم - يك سواره می رود شاه عظیم

5349- Azim bir padişah, yalnız başına gitmekte; kıymetli bir inci, çocukların elinde bulunmaktadır.

Zünnun, hakikatte azim bir padişah idi. Lakin debdebesi, daratı olmadığı için tanınmıyordu. O, gayet kıymetli bir inci idi. Fakat çocukların eline düştüğü için değeri bilinmiyordu.

آفتابی مخفی اندر ذره‌ای - در چه دریا نهان در قطرهای

5350- Hayır; inci değil, katrede gizli bir deniz ve zerrede mahfî bir güneşti.

و اندک اندک روی خود را بر گشود - آفتابی خویش را ذره نمود

5351- Bir güneş kendini zerre gösterdi de, azar azar yüzünü açtı.

عالم از وی مست گشت و صحو شد - جمله‌ی ذرات در وی محو شد

5352- Bütün zerreler, o yüzün tecellisinde mahvoldu. Âlem, onun zuhuruyla mest oldu. Sonra sahve geldi.

Hazreti Zünnun, o cezbe hâlinde kendinde değildi. Onun varlığı zerresinde bir güneş gizlenmişti ki, o güneşin ziyasından bütün âlem mestolmuş ve sahve mertebesini bulmuştu. “Mahv” kendini kaybetmek, “Sahv” kendine gelmek demektir ki, tasavvufun birer derecesidir.

بی‌گمان منصور بر داری بود - چون قلم در دست غداری بود

5353- Fetva kalemi gaddarın elinde bulununca, şüphesiz Mansur, dara çekilir.

Mansur: Evliyaulahtan cezbeye düşmüş ve “Enel Hakk” demiş bir zat idi. Bundan dolayı hakkında fetva verildi ve 306 tarihinde Bağdat’ta işkence ve idam edildi. Ulema ve meşayihden bazıları idamına fetva vermemişlerdi.

لازم آمد یَقْتُلُونَ الأنبياء - چون سفیهان راست این کار و کیا

5354- Bu iş ve bu hüküm sefihlerin olunca, peygamberlerin bile katli lazım gelir.

Ve ederler.

Sure-i Al-i İmran’daki bir ayete işaretler ki:

Arapça, Sure Al-i İmran ayet 21

“Allah’ın ayetlerini inkâr ve peygamberleri katlederler. Ve nistan kendilerine hak vaat ile emreyleyenleri de öldürürler. Onları can yakan bir azap ile müjdele.”

Enbiya ve evliyanın kavimleri ve hemşehrileri tarafından türlü türlü tecavüzlere uğradıkları malumdur. Şarih-i Mesnevî İsmail Ankaravî Kuddise sırruhu, diyor ki: “Ben de memleketimde, yani Ankara’da vaaz-u irşat ile meşgulken bir takım garazkârlar bana da iftirada bulundular ve memleketimden sürdüler. Sonra Allah bana yardım etti ve galip getirdi.”

از سفه إنا تطيرنا بكم - انبیا را گفته قومی راه گم

5355- Dalalet yolu salikleri, akılsızlıklarından peygamberlere: “Yine sizinle teşüm ettik, yani buraya gelişiniz bize uğursuz geldi” demişlerdi.

Yasin Suresi’ndeki ayetlere işaretler ki:

Arapça, Sure Yasin ayet 13

“Habibim! Müşriklere bir kariye ahalisini misal olarak zikret. Hani oraya elçiler gelmişti.”

Buradaki “Kariye”den maksat, o vakit Romalıların idaresinde bulunan Antakya şehri; “Mürselun”dan murat da, Hazreti İsa’nın havarileri idi ki, Müşarün ileyhın emriyle oraya gönderilmişlerdi.

Arapça, Sure Yasin ayet 14

“Biz kendilerine iki elçi göndermiştik de, onları tekzibe etmişlerdi. Bizde onları üçüncü bir elçi ile ızaz ettik.”

Hüseyin Vaiz tefsirinde deniliyor ki: Evvelce iki havari halkı tevhide davet için Antakya’ya gitmiş, şehre girerken koyun otlatan br ihtiyara tesadüf etmişlerdi. Selam verdikleri bu ihtiyar, onlara “Kimsiniz?” diye sordu. “Hazreti İsa tarafından gönderilmişiz, halkı dalaletten hidayete davet edeceğiz” dediler. İhtiyar: “Bu davaya burhanınız var mı?” sualinde bulundu. “Evet, hastaları iyi ederiz” cevabını verdiler. İhtiyar: “Benim senelerden beri yatalak bir oğlum var. Onu iyi ederseniz, ben de size iman ederim” dedi. Dua ettiler, hasta iyileşti. İhtiyar imana geldi.

Sahip Yasin ve Habip Neccar denilen bu zattır. Yatalak bir hastanın iyileşmesi haberi şehirde duyuldu. Herkes havarilere müracaatta bulundular. Şehrin hakimi putperest idi. Müşriklik gayretiyle havarileri zindana attırdı. Sonra havarilerin reisi bulunan Butrus Antakya’ya geldi. Hükümet adamlarıyla münasebet peyda ederek onlar vasıtasıyla hakim ile görüştü.

Arapça, Sure Yasin: 14-19

“Elçiler, Antakyalılara: Hakikaten biz sizi davet için gönderildik, dediler. Antakyalılar, dediler ki: Siz de bizim gibi insandan başka bir şey değisiniz ve Allah vahiy, risalet, kitap gibi bir şey indirmemiştir. Siz yalandan başka bir şey söylemiyorsunuz (yani, söyledikleriniz bütün yalandır) Elçiler, dediler ki: Rabbimiz bilir ki biz muhakkak size gönderildik. Bizim vazifemiz de açıktan açığa tebligatta bulunmaktır. Antakyalılar, dediler ki: Biz sizi uğursuz bulduk. Siz geleli beri yağmur yağmadı, mahsulâtımız kurudu. Eğer bu davadan vazgeçmeseniz sizi taşla öldürürüz ve bizden size can yakan azap dokunur. Elçiler, dediler: Asıl uğursuzluk sizdedir. Size nasihat verilmesini kötülük tellakkı ediyorsunuz. Belki siz haddi tecavüz etmiş bir güruhsunuz.”

Naklediliyor ki: Şem’un, yani Butrus, şehrin hakimi nezdinde mevki peyda etmişti. Ona danışmadan bir iş yapmıyordu. Beraber puthaneye gidiyorlardı. Butrus Allah’a secde ediyor, hakim putlara secde ediyor sanıyordu. Bir gün: “İşittiğime göre garip iki kişiyi zindana attırmışsın, acaba kabahatleri ne idi?” diye hakime sordu. O da: “Sizin putlarınızdan başka bir ilah olduğunu iddia ediyorlar” cevabını verince: “Garip bir dava, şunları getirseniz de görsek” teklifinde bulundu. İki havariyi zindandan getirdiler. Onlar Şem’un’u görünce sevindiler. Şem’un, onlara: “Siz kime ibadet ediyorsunuz?” sualinde bulundu. “Yeri ve göğü yaratan Allah’a” dediler. Şem’un: “Sizin mabudunuz ne yapar” dedi? “Körlerin gözünü açar” cevabını verdiler. Şem’un’un teklifi üzerine birkaç tane kör getirildi ve havarilerin duasıyla gözleri açıldı. Şem’un, hakime: “Biz de mabutlarımızdan böyle bir şey isteyelim” dedi. Hakim, Şem’un’un kulağına: “Bilmiyor musun? Bizim putlarda hiçbir kudret yoktur” dedi. Şem’un, arkadaşlarına: “Mabudunuz başka ne yapar?” diye sordu. “Ölüyü diriltir” dediler. Şem’un: “Eğer bunu yaparsa, biz de toptan ona iman ederiz” dedi. Hakimin yedi gün evvel bir kızı ölmüştü. Onun kabrine gittiler.

Havarilerin duası üzerine kız dirildi. Bunun üzerine hakim ve bazıları iman geldiler. Ahalinin mutaasıp müşrik olanları ise, mukateleye kalkıştılar. Hadiseyi haber alan Habip Neccar koşarak geldi ve halka nasihat vermeye başladı. Zavallıya şehit ettiler.

Bu hadise yine Yasin Suresi'nde şu suretle hikâye edilmiştir:

Arapça, Sure Yasin ayet 20-27.

“Şehrin bir ucundan koşarak biri geldi: Ey kavmim! Size gönderilenlere tabi olun, sizden ücret istemeyen, hâlbuki kendileri hidayet bulmuş olanlara tebeiyet ediniz. Bana ne oluyor ki, beni yaratmış olana ibadet etmeyeyim. Siz de onun nezdine avdet edeceksiniz. Ben ondan başka mabutlar mı ittihaz edeyim ki? Eğer rahman ve rahim olan Allah, bana bir zarar eriştirmek isterse putların şefaati o zararı benden defedemez ve onlar beni kurtaramazlar. O vakit ben hakikaten açık bir dalalete düşmüş olurum”

Habip Neccar'ın bu sözleri üzerine üstüne hücum ettiler. O ise, havarilere dönerek: **“Ben hakikaten sizin Rabbinize iman ettim. Beni dinleyin ve imanıma şahit olun, dedi. O şehide, taraf-ı ilahîden: Cennete gir, denildi. O da: Ne olurdu? Rabbimin beni mağfiret buyurduğu ve beni ikram görenlerden kıldığını kavmim bilse idi, temennisinde bulundu.”**

ز آن خداوندی که گشت آویخته - جهل ترسا بین امان انگیخته

5356- Hıristiyanların cehaletini gör ki, kendi vehimlerince asılmış bir zat-ı âliden, yani Hazreti İsa'dan, amanı kaldırdılar.

پس مر او را امن کی تاند نمود - چون به قول اوست مصلوب جهود

5357- Hıristiyanlara göre, Cenab-ı İsa Yahudiler tarafından asılmıştır. O halde ona nasıl emn-ü eman gösterilir?

عصمت و أنتَ فیهمُ چون بود - چون دل آن شاه ز ایشان خون بود

5358- O Şah-ı Risaletin kalbi, onlardan mecruh olunca, “vema kenallahü liyüazzibehüm ve ente fihim” ismet ve emniyeti nerede kalır?

Sure-i Enfal'deki şu ayetlere işaret eder:

Kur'an-ı Kerim nazil olmaya, müşrikler arasında işitilmeye başlayınca Nadr bin Haris gibi müşrikler ayat-ı kerime için: “Bu, esatir-i evvelinden ibarettir. İstersek biz de emsalini söyleriz” demişler ve onun kelim-ı ilahî olduğuna inanmadıklarını anlatmak için şöyle demişlerdi:

Arapça, Sure-i Enfal ayet 32-33

“Müşrikler: Ya Rabbi! Eğer bu Kur'an, senin indinden gelmiş hak bir söz ise, inanmadığımız için başımıza gökyüzünden taşlar yağdır yahut bize can yakıcı bir azap getir. Habibim! Sen aralarında buldukça, onlara azap göndermeyecektir. Ve yine aralarında istiğfar edenler varken, Allah onları tazip etmeyecektir.”

Hazreti Ali, buyurmuştur ki: “Allahın gazap ve azabına karşı yeryüzünde emniyet siperi olarak iki şey vardı. Biri, Hazreti Peygamber idi ki, o irtihal etti. Diğeri istiğfardır ki, o bakidir.”

Binaenaleyh biz de istiğfar siperine sarılalım ve Allah'ın gazabından kurtulup afv-ü gufranına nail olmaya çalışalım.

Evet... Kureyş müşrikleri böyle hezeyan ettikleri ve gökten başlarına taş yağmasını istedikleri halde, istedikleri olmuyordu. Çünkü aralarında bulunan Resulullah Hazretleriyle istiğfar eden diğer Müslümanlar -ki rahmet-i ilahîye idiler- bulunuyorlardı. O ayn-ı rahmete karşı da, azab-ı ilahî gelmiyordu. Fakat vaktaki hicret vukua geldi, Mekke'deki Müslümanlar da yavaş yavaş çekildi. Ondan sonra Kureyşîlere karşık felaketler başladı. Evvela Bedir'de mağlup oldular. Eşraftan çoğunu o harpte kaybettiler. Hendek gazvesinde bir şeye muvaffak olamadan döndüler. Sonra bir kıtlığa uğradılar. Nihayet Mekke fethedildi.

Diğer bir misal de Hazreti Hüseyin Radiyallahü anhin Hicaz'dan çekilmesi üzerine Medine ve Mekke ahalisinin uğradığı felaketlerdir. Hazreti Hasan Radiyallahü anhin vefatından sonra Muaviye, oğlu Yezid'i veliaht tayin etmek istemiş, bunun için Hicaz'a gelip ahaliden Yezid namına biat almıştı. Hazreti Hüseyin, Abdullah, Abdullah ibni Ömer ve Abdullah ibni Zübeyr, Yezid gibi fasık bir herifin hilafetini kabul etmedikleri için onun namına da biat etmediler, Muaviye ileri gitmedi. Yalnız oğluna şu tembihte bulundu: "Hüseyin'in ikramında kusur etme ve huruç etmesine meydan verme. Abdullah bin Ömer, namaz meraklısı zahit bir adamdır. Ondan çekinme. Abdullah ibni Zübeyr'e ise fırsat bulunca aman verme."

Muaviye, 60 tarihinde öldü. Veliahdı olan Yezid yerine geçti ve Medine'de bulunan Hüseyin bin Ali, Abdullah bin Ömer ve Abdullah ibni Zübeyr'den kendi namına biat almasını Medine valisine emretti. Hazreti Hüseyin, biat etmemek için Mekke'ye gitti. Orada iken Kufelilerin bir davetnamesi geldi. Onlar Yezid'e karşı huruç etmişler ve hilafet için Hazreti Hüseyin'i çağırışlardı. Cenab-ı Hüseyin Kufe'ye müteveccihen Mekke'den ve Hicaz'dan ayrıldı. Malum olan Kerbela faciası vukua geldi. Bunun üzerine Medineliler Abdullah ibn Hanzele'ye Mekkeliler ise İbn-i Zübeyr'e biat etiler ve Yezid'in gönderdiği askerle harbederek fena hâlde mağlup oldular ve türlü felakete uğradılar. Eğer onlar sonradan yaptıkları şu hareketi evvelce ve İmam Hüseyin'e biat suretiyle yapmış olsa idiler, Mekke ve Medine kuvvetleri birleşerek Yezid'in satvet ve savletine karşı durabilir ve tarihteki meşhur "Hare vakıası" ile Mekke muhasarası ve bilahare İbn-i Zübeyr'in katl olunması da vukua gelmezdi. Fakat sıbt-ı Nebi gibi bir siper-i kazanın içlerinden ayrılıp gitmesi bu neticeleri vermişti. Enbiyaya edilen taarruzun cezası böyle olduğu gibi evliyaya edilen tecavüzün cezası da böyledir. Hazreti Mevlâna, buyuruyor ki: "Bir Allah adamının kalbi incinmedikçe, Allah hiçbir kavmi rüsva etmez."

Ehlullah hazaratı, buldukları beldeler için siper-i kaza hükmündedirler. Allah onların yüzü suyu hürmetine, o beldeler halkını merzuk eder ve muhafaza eyler. Fakat onların kalbi kırıldı ve oralardan çekildiler mi, semavi ve arzî felaketler baş gösterir.

Bazen de bir beldede bulunan ricalullah, o belde ahalisinin fisk-u fücüründen kaçınmak ve onlarla bir arada bulunmamak için hicrete mecbur olur. Çünkü Kur'an'da:

Arapça, Sure Hud ayet 113

"Zalimlere meyletmeyiniz, onlara taraftar olmayınız. Taraftarlık ederseniz, onlara gelecek azap ve tedib-i ilahî ateşi, size de isabet eder" buyrulmuştur. Evet... Allah'ın azabı gelince, umumi olarak gelir. Şunu bunu ayırt etmez, hepsini süpürür götürür. Ormana ateş düşünce ağaçların ne kuru ne yaş!

İşte bundan dolayı havas-ı ümmet, avam-ı halk ile ihtilat etmekten sakınır ve çekinir. Hazreti Mevlâna, bunu da birkaç misla ile izah ediyor:

باشد از قلاب خاین بیشتر - زر خالص را و زرگر را خطر
5359- *Halis altına ve kuyumcuya, hain kalpazandan çok muhatara olur.*

کز عدو خوبان در آتش می‌زیند - یوسفان از رشک زشتان مخفیند
5360- *Yusuflar, çirkinlerin hasedinden gizli bulunurlar; güzeller de, düşman şerrinden adeta ateş içinde yaşarlar.*

کز حسد یوسف به گرگان می‌دهند - یوسفان از مکر اخوان در چه‌اند
5361- *Yusuflar, kardeş mekrinden kuyuya atılırlar. Çünkü o kardeşler, haset sevkiyle Yusuf'u kurda verirler.*

این حسد اندر کمین گرگی است زفت - از حسد بر یوسف مصری چه رفت
5362- *Mısırlı Yusuf'un başına, kardeşlerinin hasedinden dolayı neler geldi. Haset, insanların kalbinde pusuya girmiş iri bir kurt gibidir.*

Hazreti Yusuf, malum olduğu üzere Kenan ilinden, yani Filistin vilâyetinden idi. Burada ona "Yusuf-u Mısri" denilmesi, uzun müddet Mısır'da yaşamış ve orada hükümet memurluğu etmiş olmasındandır.

داشت بر یوسف همیشه خوف و بیم - لاجرم زین گرگ یعقوب حلیم
5363- *İşte halim olan Yakup Aleyhisselam, bu haset kurdu yüzünden, daima Yusuf için korkardı.*

Hatta Cenab-ı Yusuf'un "Baba! Güneş ve ayla on bir yıldızın bana secde ettiklerini rüyamda gördüm" demesi üzerine: "Evladım, sakın bu rüyayı kardeşlerine söyleme" diye onlardan çekindiğini anlatmıştı. Neticede Hazreti Yakup'un korktuğu vukua gelmiş. Yusuf'un kardeşleri onu kıra götürmüşler, kendisini kuyuya atmışlar, gömleğini bir kuzu kanıyla boyayıp Yusuf'u kurt paraladı diye babalarına getirmişlerdi.

این حسد در فعل از گرگان گذشت - گرگ ظاهر گرد یوسف خود نگشت
5364- *Zahirî kurt, Yusuf'un etrafında dolaşmamış; kardeşlerinin hasedi, vahşet eseri göstermekte kurtları geçmişti.*

آمده که إنا ذهبنا نستبق - رحم کرد این گرگ و ز عذر لبق
5365- *Bu haset kurduunun gadri ve yarası, tatlı söz ile gelmiştir ki, "inna zehebna nestebigu" ayetinde hikâye edilmiştir.*
Sure-i Yusuf'ta şu ayetlere işaret edilmiştir:

Arapça, Sure Yusuf ayet 16-17

"Yusuf'un kardeşleri, onu kıra götürüp kuyuya attıktan sonra ağlaya ağlaya babalarının yanına geldiler ve dediler ki: Baba biz koşma yarışı yapmak için gitmiş, Yusuf'u metamız (Yani, elbise vesairemizi) beklemek için bırakmıştık. O sırada onu kurt paraladı ve yedi. Biz doğru söylemiş olsak da, bize inanmazsın."

Yusuf'un kardeşleri, yaptıkları canavarlığı kurda isnat ettiler. Fakat:

عاقبت رسوا شود این گرگ بیست - صد هزاران گرگ را این مکر نیست

5366- Yüzbinlerce kurtta bu hile ve mekir yoktu. Bu kurt, yani haset canavarı nihayet rüsva olacaktır. Sen sabret.

Nitekim sonunda mesele meydana çıktı. Kardeşleri yaptıklarından dolayı mahcup oldular.

بی‌گمان بر صورت گرگان کنند - ز انکه حشر حاسدان روز گزند

5367- Zira hasetkarlar, kıyamet gününde kurt suretinde haşir edileceklerdir.

Sure-i Nebe'deki:

Arapça, Sure Nebe ayet 18

“Kıyamette sura üflenilecek, ölmüş olanlar dirilip takım takım mahşere gelecektir” ayet-i kerimesinin tefsirinde gösterildiği veçhile, bir insan dünyada hangi hayvanatın tabiatına göre yaşamışsa, o surette, mesela hasetçi olanlar kurt, hırslı bulunanlar domuz suretinde haşredilecektir. Onun için mahşerde insan şeklinde görünmek için dünyada insan gibi yaşamalı ve insanlara faydalı olup zararı dokunmamalıdır. Zaten Müslümanlığın bir manası da budur. Sallallahü Aleyhi Vesellem Efendimiz, buyurmuştur ki: **“Elinden ve dilinden Müslümanların selamette kaldığı kimse hakiki müslümandır”** Evet, burada insanca yaşamalı, hayvanlık derekesine düşmemeliyiz ki:

صورت خوکی بود روز شمار - حشر پر حرص خس مردار خوار

5368- Haram yiyen haris bir alçağın haşrı, yevm-i hesabda domuz suretinde olacaktır.

خمر خواران را بود گند دهان - زانیان را گند اندام نهران

5369- Dünyada zina edenlerin gizli azası ve şarap içenlerin ağızları, pek ziyade kokmuş bir halde haşredilecektir.

گشت اندر حشر محسوس و پدید - گند مخفی کان به دلها می‌رسید

5370- Dünyada yalnız gönüllerin, yani gönül sahibi ariflerin hissettiği gizli pis koku, mahşerde herkes tarafından hiss olunacaktır.

Çünkü o gün **“Arapça metin”**, yani sırların meydana çıkacağı ve herkesçe anlaşılacağı bir gündür.

بر حذر شو زین وجود ار ز آن دمی - بیشه‌ای آمد وجود آدمی

5371- İnsanın vücudu, bir orman gibidir. Eğer o nefesten, yani “ne nefahtü fihi min ruhi” feyzinden hisseyab isen, bu vücuttan sakın.

Bir ormanda faydalı, zararlı ve zararsız türlü hayvan bulunduğu gibi insan vücudunda da iyi kötü her türlü ahlak bulunur. Binaenaleyh o kötü ahlakın mertubu kalmamak için bu fani ve mağşuş vücuda bağlanmamalıdır.

صالح و ناصالح و خوب و خشوک - در وجود ما هزاران گرگ و خوک

5372- Bizim vücudumuzda binlerce kurt ve domuz vardır ki, salih, gayr-ı salih, güzel ve çirkin huyları temsil etmektedir.

چون که زر بیش از مس آید آن زر است - حکم آن خور است کان غالبتر است

5373- Hüküm, galip olan huya göredir. Çünkü bir halitadaki altın, bakırdan fazla ise, o terkip altın sayılır.

هم بر آن تصویر حشرت واجب است - سیرتی کان بر وجودت غالب است

5374- Senin vücudunda hangi huy galip ise, onun suretine göre haşredileceğin muhakkaktır.

ساعتی یوسف رخی همچون قمر - ساعتی گرگی در آید در بشر

5375- İnsanda bir an için kurtluk, yani kurt gibi yırtıcılık vahşeti görünür, bir an için de ay gibi bir Yusuf güzelliği, müşahede olunur.

از ره پنهان صلاح و کینه‌ها - می‌رود از سینه‌ها در سینه‌ها

5376- Salah ve kin tabiatları, gizli bir yol vasıtasıyla göğüslerden göğüslere, yani, kalplerden kalplere sirayet eder.

Sohbet, yani görüşüp konuşma, birinden diğerine sirayet eder. Tabiat da o sohbeti çekip alır. Binaenaleyh insan daimi olarak görüştüğü kimselerin az çok tesiri altında kalır. Bu tesir, gönüller arasında bulunan ve göz ile görülmeyen gizli bir yol vasıtasıyla intikal eder.

Ulemadan bazıları:

Arapça, Sure Rum ayet 30

“Allah’ın yarattığı değişmez” ayetinden istidlal ederek, ahlakın değişmeyeceğine kail olmuştur. Bazıları da değişmeyen hilkat-i tabiiye, yani zahirî şekil ve surettir demiştir. Evsaf-ı nefsanîye ise değişebilir. Bunun değişebileceğine naklî ve aklî deliller vardır. Mesela: **“Ahlakınızı güzelleştiriniz”** hadis-i şerifi vardır ki, Sallallahü Aleyhi Vesellem Efendimizin bu emr-i celilinden kötü ahlakın güzelleşebileceği ve kötülük hâlinin değişebileceği anlaşılıyor. İşte bu bir delil-i naklîdir. Bir insanın diğer bir insana, hatta kabil-i terbiye olan bir hayvana bir şey öğretmesi, o talim ile ondaki ahlakın değişmesi de tebeddül-i ahlak için aklî bir delildir. Hazreti Mevlâna, buna dair birkaç misal irat ediyor:

می‌رود دانایی و علم و هنر - بلکه خود از آدمی در گاو و خر

5377- Belki insandan öküze ve eşeğe bile ilim ve hüner sirayet eder.

Ehli hayvanlar sahiplerinden birçok şey öğrenirler ve sahibinin bir işaretiyle, onun muradını anlar ve yaparlar.

خرس بازی می‌کند بر هم سلام - اسب سکسک می‌شود رهوار و رام

5378- Azgın at, terbiye ile muti ve rahvan olur. Ayı, oyun oynar; keçi, selam verir.

تا شبان شد یا شکاری یا حرس - رفت اندر سگ ز آدمیان هوس

5379- Insanlardan köpeğe heves sirayet etti de, ya çoban, ya avcı yahut ev muhafızı oldu.

رفت تا جویای الله گشته بود - در سگ اصحاب خوبی ز ان وفود
5380- *Ashab-ı Kehf'in köpeğine o cemaatten bir huy sirayet etti de, Allah'ın talibi oldu.*

گاه دیو و گاه ملک گه دام و دد - هر زمان در سینه نوعی سر کند
5381- *Göğüs, yani kalpte, her zaman bir türlü huy baş gösterir. Bazen şeytanlık, bazen meleklik, bazen tuzak ve canavarlık tabiatları zuhur eder.*

تا به دام سینه‌ها پنهان ره است - ز آن عجب بیشه که شیر آگه است
5382- *Her arslanın ağâh olduğu o ormandan, göğüsler tuzağına kadar, gizli bir yol vardır.*

Buradaki ormandan maksat: Makam-ı Ulûhiyettir ki, Allah arslanı olan her nebi ve veli, oranın esrarına vakıftır. Yine oradan her kalbe gizli bir ilham yolu vardır ki, kalbin istidadına göre o yol vasıtasıyla feyz ve ilhama mahzar olur.

ای کم از سگ از درون عارفان - دزدیی کن از درون مرجان جان
5383- *Ey köpekten bayağı olan! Ariflerin kalbindeki can mercanından, yani onların cevher-i irfanından bir miktarını çal.*

چون که حامل می‌شوی باری شریف - چون که دزدی باری آن در لطیف
5384- *Çalarsan, bari öyle latif bir inciye çal; taşıyacaksan, bari öyle mübarek bir yükü taşı.*

“ŞEYH ZÜNNUN’UN DELİ OLMADIĞINI VE KASTEN CÜNUN HALLERİ GÖSTERDİĞİNİ MÜRİTLERİN ANLAMASI”

فهم کردن مریدان که ذو النون دیوانه نشده است قاصد کرده است

سوی زندان و در آن رایبی زدند - دوستان در قصه‌ی ذو النون شدند
5385- *Dostlar, Zünnun’un kıssasında, yani ondan bahsederek zindana gittiler ve şöyle bir müşaverede bulundular ki:*

او در این دین قبله‌ای و آیتی است - کاین مگر قاصد کند یا حکمتی است
5386- *O, bu işi mahsus mu yapıyor, yoksa bir hikmeti mi var? Kendisi bu dinin kıblesi ve ayeti mesabesinde.*

تا جنون باشد سغه فرمای او - دور دور از عقل چون دریای او
5387- *Onun deniz gibi vasi olan aklına cünun galebe etmesi, çok uzak bir haldir.*

کابر بیماری بپوشد ماه او - حاش الله از کمال جاه او
5388- *Hâşâ ve kella! Onun kamer gibi parlak olan aklını, hastalık bulutu örtemez. Bu hal, onun yüksek derecesine layık değildir.*

او ز ننگ عاقلان دیوانه شد - او ز شر عامه اندر خانه شد
5389- *O, halkın şerrinden tımarhaneye girdi. O, akıllı geçinenlerden utandığı için deli gibi oldu.*

قاصدا رفته ست و دیوانه شده ست - او ز عار عقل کند تن پرست

5390- O, tembel ve tenperest olan akıldan utandığı için, kasten gitmiş ve kendisini deli göstermiştir.

بر سر و پشتم بزن وین را مكاو - كه ببندیدم قوی و ز ساز گاو

5391- Şöyle diyerek ki: “Beni sağlamca bağlayın ve öküzün kuyruğuyla başıma ve sırtıma vurun, bu hareketin sebebini de araştırmayın.”

چون قتیل از گاو موسی ای ثقات - تا ز زخم لخت یابم من حیات

5392- Ta ki, Beni İsrail'deki maktulün, Musa Aleyhisselamın kesilmesini emrettiği sığırın kuyruğunun darbesinden dirildiği gibi... Ey mutemet dostlar! Ben de, kamçı zahminden hayat bulayım.

Hazreti Musa zamanında, Beni İsrail arasında biri öldürülmüş, fakat katili bulunamamıştı. Cenab-ı Kelimullah onlara, “Bir sığır kesin, kuyruğu ile ölüye vurun; dirilir ve katilini haber verir” buyurdu. Katilin vahyen bildirilmesi yahut maktulün Hazreti Musa'nın duasıyla dirilmesi mümkün iken araya sığırın karıştırılması, Allah-ü a'lem Beni İsrail'i Mısır'da gördükleri “Apis boğası”na hürmet göstermekten kurtarmak içindi. Çünkü Mısırlılar, “Apis” dedikleri bir boğaya tapınırlardı. Beni İsrail de, onları göre göre sığır cinsine karşı bir hürmet göstermeye başlamışlardı. Hazreti Musa'nın emrini garip görmüşler, “Bizimle eğleniyor musun?” demişlerdi. Nihayet sığır kestiler, kuyruğu yahut başka bir uzvu ile maktule vurdular, adamcağız dirildi. “Beni filan kişi öldürdü” dedikten sonra öldü.

Hazreti Mevlâna, diyor ki: “Zünnun Hazretleri mücahede için kendisini deli olmuş göstermişti. Onu tımarhaneye koydular. O vakitler delileri müşil içirmek ve kamçı ile dövmek suretiyle tedaviye çalışırlardı. Zünnun Hazretleri de tımarhanede yiyeceği kamçı darbesini Beni İsrail maktulüne vurulan sığırkuyruğuna benzetiyor. “O maktulün kuyruk darbesinden dirildiği gibi, ben de kamçı darbesinden başka bir hayat bulayım” diyordu. Bu kıssa Sure-i Bakara'da hikâye buyrulmuştur. Keza:

همچو کشته‌ی گاو موسی گش شوم - تا ز زخم لخت گاوی خوش شوم

5393- O kuyruk darbesinden hoş olayım, Musa'nın sığırının kuyruğu darbesinden dirilen maktul gibi, makbul bir hale geleyim.

همچو مس از کیمیا شد زر ساو - زنده شد کشته ز زخم دم گاو

5394- Sığırın kuyruğunun zahminden, maktul dirildi; iksir sürülmüş bakır misali, halis altın oldu.

وا نمود آن زمره‌ی خون‌خوار را - کشته بر جست و بگفت اسرار را

5395- Maktul sıçradı ve esrarını söyledi; kendisini öldürmüş olan hunhar zümreyi gösterdi.

کاین زمان در خصمی‌ام آشفته‌اند - گفت روشن کاین جماعت کشته‌اند

5396- Açıkça dedi ki: “Bu cemaat beni öldürdü. Çünkü şu sırada bana düşman kesilmişlerdi.”

Cenab-ı Pir, kıssadan hisse beyanına şuru' edip buyuruyor ki:

زنده گردد هستی اسرار دان - چون که کشته گردد این جسم گران
5397- *Bu sakil ve maddî cisim ölünce, esrara vakıf olan ruh dirilir.*

باز داند جمله‌ی اسرار را - جان او بیند بهشت و نار را
5398- *Ya ıztırarî olarak ölen yahut mevt-i ihtiyarî ile nefsinin öldüren kimsenin ruhu, cenneti ve cehennemi görür ve cümle esrara vakıf olur.*

وا نماید دام خدعه و ریو را - وا نماید خونیان دیو را
5399- *Kanlı şeytanları ve hile ve huda tuzaklarını gösterir.*

تا شود از زخم دمش جان مفیق - گاو کشتن هست از شرط طریق
5400- *Sığırı, yani nefsi öldürmek, tarikatın şartıdır. Bunu yapmalı ki, onun kuyruğunun zahminden, ruh ifakat bulsun.*

تا شود روح خفی زنده و بهش - گاو نفس خویش را زوتر بکش
5401- *Sığır gibi yiyip içmekten başka bir şey düşünmeyen nefsinin, riyazet ve mücadele ile çabucak öldür. Ki, gizli olan ruhun, akıl ve şuur ile yeni bir hayat bulsun.*

“ZÜNNUN KUDDİSE SIRRUHUNUN HİKÂYESİNE AVDET”

رجوع به حکایت ذو النون

بانگ بر زد هی کیانید اتقوا - چون رسیدند آن نفر نزدیک او
5402- *O cemaat, Zünnun'un yanına yaklaşınca: "Hey! Kimsiniz? Sakınınız" diye seslendi.*

بهر پرسش آمدیم اینجا به جان - با ادب گفتند ما از دوستان
5403- *Edep ve nezaketle dediler ki: "Biz senin dostlarındanız. Buraya can ve dilden bir arzu ile istifsar-ı hatıra geldik."*

این چه بهتان است بر عقلت جنون - چونی ای دریای عقل ذو فنون
5404- *Ey mütefennin ve akıl deryası! Nasılsın? Aklına karşı, bu cünun isnadı nedir?*

ما محبانیم با ما این مکن - وامگیر از ما بیان کن این سخن
5405- *Bunun sebebini bizden gizleme. Biz senin dostlarıңыз. Bize karşı esrarını ketmeyleme.*

یا به رو پوش و دغل مغرور کرد - مر محبان را نشاید دور کرد
5406- *Dostları uzaklaştırmak, hile nikabıyla sırrı setretmek yakışmaz.*

رو مکن در ابر پنهانی مها - راز را اندر میان آور شها
5407- *Ey şah-ı manevî! Ey büyük adam! Sırrı ortaya koy, yani beyan et.*

در دو عالم دل به تو در بسته‌ایم - ما محب و صادق و دل خسته‌ایم

5408- Biz, senin yüreği yaralı ve sadık muhipleriniz. Dünyada ve ahirette gönlümüzü senin himmetine bağlamışız.

گفت او دیوانگانه زی و قاف - فحش آغازید و دشنام از گزاف

5409- Zünnun, kötü sözler söylemeye ve sövmeye başladı. Deliller gibi, saçma sapan lakırdılar etti.

جملگی بگریختند از بیم کوب - بر جهید و سنگ پران کرد و چوب

5410- Yerinden sıçradı, taş attı ve sopa fırlattı. Ziyaretçiler, taşların isabeti korkusundan kaçıştılar.

گفت باد ریش این یاران نگر - قهقهه خندید و جنبانید سر

5411- Kahkaha ile güldü ve başını salladı. Şu dostların sakalı yeline, yani dostluk iddialarına bak” dedi.

دوستان را رنج باشد همچو جان - دوستان بین، کو نشان دوستان

5412- Dostları gör. Hani dostluk nişanı? Zahmet ve meşakkat, dostlara can gibiydi.

Dost dostun cefasından kaçmaz, onu adeta canı gibi telâkki eder.

رنج مغز و دوستی آن را چو پوست - کی کران گیرد ز رنج دوست دوست

5413- Bir dosta, dostunun cefası nasıl ağır gelir? Cefa ve meşakkat, iç gibidir, dostluk onun kabuğuna benzer.

در بلا و آفت و محنت کشی - نه نشان دوستی شد سر خوشی

5414- Bela, afet ve mihnetle başı hoş olmak, dostluk nişanı olmuştur.

زر خالص در دل آتش خوش است - دوست همچون زر بلا چون آتش است

5415- Bir dost, altın gibidir; bela ise, ateş misalidir. Halis altının ateşle bulunması ve hararet tesiriyle eriyip cürufundan kurtulması gerekir.

İnsanlara karşı dostluk böyle olduğu gibi, Allah'a mahabbette de böyledir. Allahı sevenler, onun belasından şikâyet etmezler. Öyle bir cilveye maruz kaldılar mı, sabır, hatta sabır yerine şükrederler.

“LOKMAN'IN ZEKÂSINI, EFENDİSİNİN İMTİHAN ETMESİ”

امتحان کردن خواجهی لقمان زیرکی لقمان را

روز و شب در بندگی چالاک بود - نه که لقمان را که بندهی پاک بود

5416- Lokman pak ve musaffa, gece gündüz işinde, çevik ve atik bir köle değil miydi?

Lokman'ın hayatı hakkında mufassal malumat yoktur. Aslen Habeşli olduğu, Hazreti Davut ile muasır ve Beni İsrail arasında bulunduğu, hakîm ve hekim bir zat olduğu malumdur.

Kur'an-ı Kerim'de onun namına bir sure vardır.

بهترش دیدی ز فرزندان خویش - خواجه‌اش می‌داشتی در کار پیش

5417- Efendisi, onu oğullarından değerli gördüğü için, ehemmiyetli işlerde kullanırdı.

خواجه بود و از هوا آزاد بود - ز انکه لقمان گر چه بنده زاد بود

5418- Çünkü Lokman, köle oğlu olmakla beraber, heva-vü hevesten kurtulmuş bir efendi idi.

Hazreti Mevlâna, Lokman'ın hem kölezade, hem de efendi olduğunu, yani nefsine esir olmaktan kurtulmuş bulunduğunu temsil için arada bir fıkracık naklediyor:

چیزی از بخشش ز من درخواست کن - گفت شاهی شیخ را اندر سخن

5419- Şahın biri, konuştuğu bir şeyhe, "İnam-u ihsana dair benden bir şey iste, yani tabir-i mahsusiyle: Dile benden ne dilersem" dedi.

که چنین گویی مرا زین برتر آ - گفت ای شه شرم ناید مر ترا

5420- Şeyh cevap verdi ki: "Ey şah! Bana böyle bir teklifte bulunmaya utanmıyor musun? Bundan vazgeç."

و آن دو بر تو حاکمانند و امیر - من دو بنده دارم و ایشان حقیر

5421- Benim hakir iki kölem vardır ki, onlar sana hakim ve emirdirler.

گفت آن يك خشم و دیگر شهوت است - گفت شه آن دو چهاند این زلت است

5422- Padişah, "O iki köle kimlerdir? Bana hakim ve emir olmaları, benim için bir zillettir" dedi. Şeyh de: "Biri gazap, biri şehvettir" cevabını verdi.

Şah kelimesinin geçmesi dolayısıyla, hakikatte kimin şah olduğunu beyan için Hazreti Mevlâna, buyuruyor ki:

بی‌مه و خورشید نورش بازغ است - شاه آن دان کاو ز شاهی فارغ است

5423- Şahlıktan, saltanattan fariğ olan ve o gibi şeylere meyletmeyen kimseyi, hakikat şahı bil ki, onun nuru, ay ve güneş olmaksızın parlar.

هستی او دارد که با هستی عدوست - مخزن آن دارد که مخزن ذات اوست

5424- Kendisi manevî bir hazine olan zatın, hazinesi vardır. Hakikatte varlık, varlığa düşman olan kimsenindir.

در حقیقت بنده، لقمان خواهش - خواهی لقمان به ظاهر خواهوش

5425- Lokman'ın efendisi, zahirde onun efendisi idi. Lakin hakikatte köle olan, o idi ki, Lokman, onun efendisi bulunuyordu.

در نظرشان گوهری کم از خسی است - در جهان باژگونه زین بسی است

5426- Ters görünen âlemde, bu gibi haller pek çoktur. İnsanların nazarında bir cevher, çörçöp makulesi şeylerden değersizdir.

Her şeyin kıymeti, kıymetşinas olanlar indinde takdir olunur.

Denilmiştir ki: "Altının kıymetini kuyumcu, incinin değerini mücevherci, gülün kadrini bülbül, Kanber'in derecesini Ali bilir!"

Kanber, Cenab-ı Murtaza'nın sadık ve fedakâr bir kölesidir ki, efendisi tarafından azat edilmiş ve kendisine: **“Ey Kanber! Benim kölemdin, bugün benim gibi oldun. Bana ne verildi ise, onları sana verdim. Bu vesikayı Ali yazmıştır”** demek olmak üzere, bir de azatname yazmıştı. Hazreti Ali'nin, “Benim gibi oldun” dediği bir zatın indallah derecesi ne olacağını düşünmeli. Hazreti Kanber, Sıffin muharebesinde bulunmuş, Şah-ı Merdan tarafından kendisine sancak, yani kumandanlık verilmiş ve cansiparane harbederek şehit olmuştur. Radiyallahü anh.

İşte böyle fedakâr ve cansipar bir zatın büyüklüğünü, Ali Kerremallahü veche gibi büyük bir zat takdir edebilir. Meşhurdur ki horozun biri çöplükte eşinirken iri bir inci bulmuş ve “İnsanlar arasında belki kıymetli bir şeydir. Onun yerine bir arpa tanesi olsaydı, benim için daha makbul olurdu” demiş.

نام و رنگی عقلشان را دام شد - مر بیابان را مفازه نام شد

5427- Çöle mefaze, yani “kurtuluş yeri” denilmiştir. İsim ve renk gibi şeyler, dünya ehlinin aklına tuzak olmuştur.

Dünyada tersine olan şeyler pek çoktur. Mesela ıssız, susuz ve umransız bir çöle mehleke, yani tehlikeli yer demek lazım gelir; mefaze, yani mahalli necat denilmiştir. Keza yılan sokmuş bir kimseye selim, yani, selamette adı vermiştir. Korkak bir şahsa Kahraman yahut Rüstem, simsiyah bir zenciye Kâfur adı konulur. Edebiyatta buna “Tesmîye binnakz” denilir ki, bir şeye zıddıyla isim vermek demektir.

در قبا گویند کاو از عامه است - یک گره را خود معرف جامه است

5428- Bir güruhu tanıtan elbisedir. Avam kıyafetinde bulunan bir arife de, avamdan derler.

Evet... Ulema ve urefa kisvesine girmiş ami bir şahsa kıyafeti dolayısıyla hoca efendi yahut şeyh efendi diye hürmet ederler. Avam elbisesi giyinmiş bir âlim yahut arifi de elbisesine bakıp avamdan vehmederler.

نور باید تا بود جاسوس زهد - یک گره را ظاهر سالوس زهد

5429- Bir güruhta da, zühd-ü kanaatin zahiri ve mürailiği vardır. Fakat bunu herkes fark etmez. Zühd-ü kanaat casusu olmak, yani hakiki züht ile riya-i zühdü temyiz eylemek için, insanda basiret nuru bulunması gerekir.

تا شناسد مرد را بی فعل و قول - نور باید پاک از تقلید و غول

5430- Taklitten ve iğreti olmaktan musaffa, bir nur olmak gerektir. İnsan bir kimseyi fiilini görmeksizin ve kavlini işitmeksizin tanıyabile!

نقد او بیند نباشد بند نقل - در رود در قلب او از راه عقل

5431- Basiret sahibi olan arif, akıl yoluyla kalbin içine girer ve orada ne bulunduğunu bil müşahede anlar; şunun, bunun nakl-ü rivayetine bağlanıp kalmaz.

در جهان جان جواسیس القلوب - بندگان خاص علام الغیوب

5432- Gaybları, gizli şeyleri bilen Allah'ın hak kulları, can âleminde kalplerin casusudur.

Hadis-i şerifte: **“Müminin zekâsından, firasetinden sakının. Çünkü o, Allah nuruyla bakar ve görür”** buyrulmuştur. Keza **“Hakikaten Allahın öyle kulları vardır ki, nası simalarından, alametlerinden tanılırlar”** buyrulmuştur.

*Sen nasıl Ademsin ister söyle, ister söyleme;
Ademin mahiyetin enzara sima söylüyor.*

Evet... İman ve irfan erbabı arasında öyleleri vardır ki, bir kimsenin yüzüne bakınca onun nasıl bir adam olduğunu anlayıverirler. Onun için eskiden “Ulema yanında dilini, meşayih yanında kalbini muhafaza etmeli” derlerdi. Ulema yanında dilin muhafazası, yanlış bir söz söyleyip de hocanın techil etmesine hedef olmamak içindi.

İşte o casus-ül kulub olan urefa-yı ümmet:

پیش او مکشوف باشد سر حال - در درون دل در آید چون خیال

5433- Nüfuz-u nazarıyla, hayal gibi kalbin içine girer, oradaki sır onun gözü önünde mekşuf olur.

که شود پوشیده آن بر عقل باز - در تن گنجشک چه بود برگ و ساز

5434- Serçenin cismindeki tertip ve düzen nedir ki, doğanın aklına karşı gizli kalsın!

Basiret sahibi olanlar doğan farzedilirse, avam-ı nas onlara nispetle serçe misali kalır ve gönüllerdeki esrar, basiret erbabına münkeşif olur.

سر مخلوقات چه بود پیش او - آن که واقف گشت بر اسرار هو

5435- Allah'ın esrarına vakıf olanlara karşı mahlukatın sırrı ne olabilir.

بر زمین رفتن چه دشوارش بود - آن که بر افلاک رفتارش بود

5436- Felekler üstünde yürüyen kimse için yeryüzünde yürümenin ne zorluğu vardır?

موم چه بود در کف او ای ظلوم - در کف داود کاهن گشت موم

5437- Davud Peygamberin avucunda demir, mum gibi olmuştu. Ey zalim kimse! O halde mum onun elinde neydi?

Hazreti Davut'un bir mucizesi de, demiri ateşe sokamazsın istediği gibi eğip bükmesi idi ki, onunla muharebede giyilecek zırhlar yapardı. Hazreti Mevlâna, Lokman kıssasına avdetle diyor ki:

بندگی بر ظاهرش دیباجه‌ای - بود لقمان بنده شکلی خواجه‌ای

5438- Lokman, köle kıyafetinde manen bir efendi idi. Kölelik, onun görünüşündeki bir alamet idi.

در غلام خویش پوشاند لباس - چون رود خواجه به جای ناشناس

5439- Mesela; bir efendi, tanımadığı bir yere giderken, kölesine kıymetli elbise giydirir.

مر غلام خویش را سازد امام - او بیپوشد جامه‌های آن غلام

5440- Kendisi kölenin elbisesini giyer ve giderken köleyi öne geçirir.

تا نباید زو کسی آگه شود - در پیش چون بندگان در ره شود

5441- Kimse bilip tanımasın diye, kölenin ardınca köle ve hizmetkâr gibi gider.

من بگیرم کفش چون بندهی کهن - گوید ای بنده تو رو بر صدر شین

5442- Köleye der ki: "Sen git, baş sedirde otur. Ben hakir bir köle gibi ayakkabını muhafaza edeyim."

مر مرا تو هیچ توقیری منه - تو درشتی کن مرا دشنام ده

5443- Sen sert davran ve bana söv. Hiç tazim ve tevkirde bulunma.

تا به غربت تخم حیلت کاشتم - ترک خدمت تو داشتم

5444- Şimdi senin hizmetin, bana hizmeti terk etmendir. Ben, beni tanımayanlar arasında hile tohumunu saçacağım, yani bu vasıta ile bazı şeyler öğreneceğim.

تا گمان آید که ایشان برده اند - خواجهگان این بندگان کرده اند

5445- Herkes kendilerini köle sansın diye, efendiler böyle kölelik tavrı takınmışlardır.

کارها را کرده اند آمادگی - چشم پر بودند و سیر از خواجهگی

5446- Efendilikten müstağni ve gözleri tok idi. Çünkü üzerlerine lazım işleri hazırlamışlardı.

خویشتن بنموده خواجهی عقل و جان - وین غلامان هوا بر عکس آن

5447- Bu heva-vü heves kulları ise, onların aksine, kendilerini akıl ve can efendisi göstermişlerdir.

ناید از بنده بغیر بندگی - آید از خواجه ره افکنندگی

5448- Bir efendiden tevazu görünebilir. Fakat bir köleden, kölelikten başka bir şey zuhur etmez.

تعبیتها هست بر عکس این بدان - پس از آن عالم بدین عالم چنان

5449- O mana âleminden, bu suret âlemine böyle tersine tabiyeler, tertipler vardır. Bunu bil.

بود واقف دیده بود از وی نشان - خواجهی لقمان از این حال نهان

5450- Lokman'ın efendisi, bu gizli hale, yani Lokman'ın hakikatte bir efendi olduğuna vakıftı. Çünkü onda bu nişanı görmüştü.

از برای مصلحت آن راهبر - راز می دانست و خوش می راند خر

5451- O Efendi, sırrı biliyor, fakat maslahat ve idare yoluyla merkebini sürüyor, yani hareket ediyordu.

لیک خوشنودی لقمان را بجست - مر و را آزاد کردی از نخست

5452- Lokman'ı evvelden azat edecekti; fakat onun hoşnut olmasını arıyordu.

کس نداند سر آن شیر و فتی - ز انکه لقمان را مراد این بود تا

5453- Çünkü Lokman'ın muradı, o arslan yiğidin sırrına kimsenin vakıf olmamasıydı.

این عجب که سر ز خود پنهان کنی - چه عجب گر سر ز بد پنهان کنی

5454- Sırrını kötülerden gizlemek, şaşılacak bir şey değildir. Asıl şaşılacak şey, sırrını kendinden saklamandır.

تا بود کارت سلیم از چشم بد - کار پنهان کن تو از چشمان خود

5455- İşini, amelini kendi gözünden bile sakla ki, amelin iyi ve kötünün görmesinden selamette kalsın.

Amelini gözünden saklamak, "Ben şöyle ibadet ediyorum, böyle mücahedede bulunuyorum" diye onlara ehemmiyet vermemektir. Ehlullahtan Ebu Yakub-u Susi demiştir ki: "Amelde öyle ihlas bulunmalı ve o kadar gizli tutmalı ki, onu yazmak için melek bilmemeli ve bozmak için düşman, yani şeytan farkına varmamalı."

و انکه از خود بی ز خود چیزی بدزد - خویش را تسلیم کن بر دام مزد

5456- Kendini ücret tuzağına teslim et, sonra kendiliğinden olmaksızın, kendi hakikatinden bir şey al.

Ücret tuzağından murat, Allah'ın emri ve nehyidir ki, onlar vasıtasıyla manevi ücret demek olan sevap kazanılır. Kendini ona teslim etmek de, mahza Allah'ın emrini ifa etmiş olmak için hatta sevap kazanmak ve ikabdan kurtulmak kaydı bulunmaksızın emre imtisal ve nehyiden ictinap et. Böyle yapacak olursan kendini rıza-yı Bari'ye terk etmiş ve benliğinden kurtulmuş olursun. Böyle olunca da eniyetin olmaksızın hakikat vücudundan, yani sana vücut vermiş olan Allahtan feyz almış olursun. Hazreti Mevlâna, bunu bir misal ile tavzih ediyor:

تا که پیکان از تنش بیرون کنند - می دهند افیون به مرد زخم مند

5457- Vücuduna saplanmış oku çekmek için, yaralı bir adama afyon verirler.

Başka bir misal:

او بدان مشغول شد جان می برند - وقت مرگ از رنج او را می درند

5458- Ruhu kabzelmeye memur olan melekler, bir hastayı öleceği esnada maraz derdiyle incitirler. O, onunla meşgul iken canını alırlar.

از تو چیزی در نهان خواهند برد - چون به هر فکری که دل خواهی سپرد

5459- Herhangi bir fikir ile kalbini meşgul edersen, o sırada gizlice bir şey alıp götürürler.

Mesela, sen ticaret edeyim, para kazanayım, apartman yaptırayım hülyasına dalar gidersin, fakat farkında olmazsın ki senin o tahayyülatın arasında kıymetli ömrünün günleri geçer gider.

می‌درآید دزد از آن سو کایمنی - هر چه اندیشی و تحصیلی کنی

5460- Ey kimse! Her neyi düşünür ve tahsil edersen, o esnada bir hırsız ummadığın ve emin olduğun cihetten gelir ve elde ettiğin şeyi alır, götürür.

تا ز تو چیزی برد کان بهتر است - پس بدان مشغول شو کان بهتر است

5461- O halde en iyi bir şeyle meşgul ol ki, senden ehemmiyetsiz bir şey götürebilsin.

Mesela, sen hayrat ve hasenat ile iştigal et ki, gelecek hırsız, naim-i ebedîye nispetle, ehemmiyetsiz kalan şu fani hayatını götürsün.

دست اندر کالهی بهتر زند - بار بازرگان چو در آب اوفتند

5462- Bir tacirin yükü suya düşecek olursa, tacir elini en iyi kumaşa uzatır, yani en evvel kıymetli metaini kurtarmaya çalışır.

Sen de:

ترك کمتر گوی و بهتر را بیاب - چون که چیزی فوت خواهد شد در آب

5463- Metain suya düşer, yani elinden çıkarsa, en iyisini kurtar ve değersizini bırak.

“İMTİHAN EDENLERİN HUZURUNDA LOKMAN’IN FAZİLETİNİN BELLİ OLMASI”

ظاهر شدن فضل و زیرکی لقمان پیش امتحان کنندگان

کس سوی لقمان فرستادی ز پی - هر طعامی کاوریدندی به وی

5464- Lokman’ın efendisine her yemek getirdiklerinde, der’akab Lokman’a bir adam gönderir, onu çağdırtırdı.

قاصدا تا خواجه پس خوردش خورد - تا که لقمان دست سوی آن برد

5465- Lokman o yemeğe el uzatsın ve bir lokma alsın da, efendisi onun artığını yesin diye.

هر طعامی کاو نخوردی ریختی - سور او خوردی و شور انگیختی

5466- Lokman’ın artığını içer ve neşelenirdi. Onun yemediği ve içmediği şeyleri ise dökerdi.

Hadis-i şerifte: **“Müminin artığı şifadır”** buyrulmuştur. Sâri bir illete müptela olmuş kimsenin artığı nasıl yenir ve içilir, diye itiraz edecekler bulunabilir. Evet, sirayet-i maraz vardır. Hatta Taif ahali tarafından Medine’ye gelen murahhas heyet arasında bulunan bir cüzamlıya, Resulullah Sallallahü Aleyhi Vesellem Efendimiz elini uzatmamış, **“Senin de biatini kabul ettik”** demiş, şu hareketiyle sirayet-i marazdan çekinilmesini ümmete talim etmişti. Nitekim ayrıca da: **“Arslandan kaçtığın gibi cüzamlıdan kaç”** buyurmuştu. Hâl böyle iken, **“Müminin artığı şifadır”** hadisi arasında bir tenakuz yok mudur? Hayır yoktur. Çünkü edebiyatta bir kaide vardır. Bir şey mutlak zikrolununca kemaline sarfedilir. Mesela bir adam denildi mi, onun hiçbir kayıt ile mukayyet bulunmadığı, körlük, sağırlık, çolaklık, topallık gibi nakısalardan azade, sapsağlam olduğu anlaşılır. Hadiste artığının şifa olduğu bildirilen mümin de, mutlak zikredildiği için onun

sapasağlam bir kimse olduğu, yani kendisinde başkalarına geçecek bir hastalık bulunmadığı anlaşılır.

این بود پیوندی بی انتها - ور بخوردی بی دل و بی اشتها

5467- Lokman'ın efendisi, Lokmansız bir şey yiyecek olursa, gönülsüz ve iştihatsız yedi. İşte, sonsuz merbutiyet böyle olur.

گفت رو فرزند لقمان را بخوان - خربزه آورده بودند ارمغان

5468- Bir gün, efendiye hediye olarak kavun getirmişlerdi. Kölelerinden birine: "Git oğlum, Lokman'ı çağır" dedi.

همچو شکر خوردش و چون انگبین - چون برید و داد او را یک برین

5469- Kavunu kesip de, Lokman'a bir dilim verince, Lokman onu şeker ve bal gibi yedi.

تا رسید آن گرچه تا هفدهم - از خوشی که خورد داد او را دوم

5470- Lokman, onu kemal-i iştihâ ile yedi, ikinci ve üçüncü bir dilim daha verdi ki parçalar on yediye balığ oldu.

تا چه شیرین خربزه ست این بنگرم - ماند گرچی گفت این را من خورم

5471- Bir parça kalınca, "bunu da ben yiyeyim de, ne kadar tatlı kavun olduğuna bakayım" dedi.

طبعها شد مشتھی و لقمه جو - او چنین خوش می خورد کز ذوق او

5472- Lokman o kadar hoş yiyor ki, onun zevkiyle tabiatlar iştihaya geliyor ve lokma arıyor.

هم زبان کرد آبله هم حلق سوخت - چون بخورد از تلخیش آتش فروخت

5473- Ondan bir lokma yiyince, gözünden ateş çıktı. Hem dili kabardı, hem boğazı yandı.

بعد از آن گفتش که ای جان و جهان - ساعتی بی خود شد از تلخی آن

5474- Onun acılığından bir müddet kendinden geçti, sonra Lokman'a dedi ki: "Ey cihanın canı..."

لطف چون انگاشتی این قهر را - نوش چون کردی تو چندین زهر را

5475- Bu kadar zehri nasıl yedin? Böyle bir kahrı, nasıl oldu lütuf sandın?

یا مگر پیش تو این جانست عدوست - این چه صبر است این صبوری از چه روست

5476- Bu nasıl bir sabırdır, bu kadar saburluk neden ileri gelmiştir? Yoksa hayatın senin indinde düşman mıdır?

که مرا عذری است بس کن ساعتی - چون نیاوردی به حیلت حجتی

5477- "Bunu yemekten mazurum, bu kadarını kâfi gör" diye, niçin bir hüccet getirmedi?

خوردہام چندان کہ از شرمم دو تو - گفت من از دست نعمت بخش تو
5478- Lokman, dedi ki: "Ben, senin nimet veren elinden o kadar yedim ki, onlara karşı utancımдан iki kat olmuşumdur."

من نوشتم ای تو صاحب معرفت - شرمم آمد کہ یکی تلخ از گفت
5479- Bir defalık acı bir şey gördüğüm ve yediğim için, seni haberdar etmekten sıkıldım.

رسته‌اند و غرق دانه و دام تو - چون همه اجزای از انعام تو
5480- Mademki vücudumun her cüzü, senin nimetlerinle yetişmiş ve o nimetlerin tanesine ve tuzağına tutulmuştur.

خاک صد ره بر سر اجزای باد - گر ز یک تلخی کنم فریاد و داد
5481- Eğer bir acı dolayısıyla feryat ve şikâyet edecek olursam, yüzlerce yolun toprağı o cüzlerin, yani ecza-yı vücudumun üzerine olsun.

اندر این بطیخ تلخی کی گذاشت - لذت دست شکر بخش داشت
5482- Şeker veren elinin lezzeti, bu kavunda nasıl acılık bırakır?

از محبت مسها زرین شود - از محبت تلخها شیرین شود
5483- Acılar, muhabbetten tatlılaşır. Bakırlar, muhabbetten altın olur.

از محبت دردها شافی شود - از محبت دردها صافی شود
5484- Tortular, muhabbetten safileşir. Dertler, muhabbetten şifa verici olur.

از محبت شاه بنده می‌کنند - از محبت مرده زنده می‌کنند
5485- Mahabbetten, ölüyü diriltirler. Mahabbetten, şahı kul ederler.

کی گزافه بر چنین تختی نشست - این محبت هم نتیجه‌ی دانش است
5486- Bu mahabbet de, irfan neticesidir. İrfansız bir kimse, mahabbet tahtına nasıl oturabilir?

Denilmiştir ki: "Allah bir cahili veli, yani kendine dost ittihaz etmez. Eğer ittihaz edecek olursa, onu talim eyler ve ilm-i ledünni verir"

Hazreti Lokman'ın efendisine karşı minneti ve fevkalade mahabbeti vardı. Ondandır dolayısıyla, onun elinden aldığı kavun kendisine tatlı gelmiş ve kemal iştiha ile o zehir gibi dilimleri yemişti. Aşk ve mahabbette öyle bir kudret vardır ki, ona karşı akıllar hayran olur. Hazreti Mevlâna, yine Mesnevî'de buyurur ki: "Âşıklık mecazi olsa da, hakîki olsa da sonunda bize Allah tarafına gitmek için kılavuzluk eder"

"Mecaz hakikat köprüsüdür" derler. Hakikat tarafına ancak o köprüden geçilebilir. Niçin? Şunun için ki, seyr-ü sefer edecek, yani bir tarafa gidecek kimseye ayak bağı olacak bir ilişik bulunmamak lazımdır. Kalbinde muayyen bir şahsa mahabbet olmayan adam ise, her gördüğüne bağlanır, bu suretle onun dünyaya olan merbutiyet bağları çoğaldıkça çoğalır. Fakat candan, gönülden birini seven kimse, sevgilisine bağlanmakla diğer bağlardan kurtulur. Müteaddit rabitaları bire indirmiş olur. Elbette bir bağdan kurtulmak, birçok bağdan halas olmaktan

kolaydır. Böylece bir bağı olan kimsenin o tek bağı da, kâmil bir mürşid eliyle kolayca çözümlenir. Fakat şurası unutulmamalıdır ki, mecazî olan ve sahibini tek bağı haline getiren o mahabbet nefsanî ve şehvani olmamalıdır. Sanatkârane yapılmış bir resim levhasını seyreden kimsenin, ona karşı şehvet değil hayret duyduğu gibi bir güzele bağlanmış olan da ondaki kudret-i fatıranın göstermiş olduğu sanat-i bediaya hayran olmalı, hatırına başka bir şey gelmemelidir. Gelecek olursa, ona aşk-ı mecazî denilmez, aşk -ı himarî denilir. Öyle bir tutkunluk da hakikate köprü olmaz ve Hakk tarafına geçit vermez. İrfan sahibi olmayanlar:

از صغیری بانگ محبوبی شنید - بر جمادی رنگ مطلوبی چو دید

5487- Bir cemad üzerinde matlupluk rengini görür, bir ıslıktan mahbupluk sesini işitir.

لاجرم خورشید داند برق را - دانش ناقص نداند فرق را

5488- Noksan ilim, fark gözetmez; şüphesiz şimşeği güneş sanır.

Mesela ilmi nakıs olan bir kimse altının sarı, gümüşün beyaz olduğunu görür, o renkleri onların kendiliğinden vehmettiği için sever. Keza bir güzelin yüzünde ve endamındaki tenasübü yine kendiliğinden zannettiği için ona tutulup bağlanır. Eğer o kimsenin ilmi tamam olsaydı, o renklerin ve o hüsn-ü cemalin “Aziz” ve “Cemil” esma-i ilahîyesinin pertevi olduğunu, yoksa o sevdiklerinde hiçbir meziyet bulunmadığını anlar. Binaenaleyh sevgisini o isimlerin müsemması bulunan Allah’a hasrederdi. Bundan dolayı:

بود در تاویل نقصان عقول - چون که ملعون خواند ناقص را رسول

5489- Resul Aleyhisselam “el-nakısu melun”, yani “Eksik olan melundur” dedi ve bu nakıs, akıl noksanı ile tevil edildi.

نیست بر مرحوم لایق لعن و زخم - ز انکه ناقص تن بود مرحوم رحم

5490- Çünkü cesedi nakıs olanlar, Rahmet-i ilahîye mazharıdır. Merhum olan lanete ve bu suretle yararlanmaya layık değildir.

“Eksik olan melundur” hadisi, ulema tarafından akıl ve şuuru noksan bulunanlardır diye tevil ve izah edilmiştir. Oradaki noksan, beden noksanı değildir. Şöyle de bir hadis rivayet edilmiştir: **“Gözün görmez olması günahların mağfiretidir, kulağın işitmez olması mağfirettir, bedenden bir uzvun eksilmesi de mağfirettir”** mealindedir. Azasından birinin gitmesine mükâfaten rahmet ve mağfiret-i ilahîyenin mahzarı olan kimse, tabii lanete müstehak olmaz.

موجب لعنت سزای دوری است - نقص عقل است آن که بد رنجوری است

5491- En kötü hastalık, akıl eksikliğidir ki, laneti mucip olur ve sahibini Allah’tan uzaklaştırır.

Buradaki noksan-ı akıldan maksat, delilik değildir. Tecennün etmiş olan bir zavallı, akılı olmadığı için zaten mükellef değildir ki, bir de lanete müstehak olsun. Belki kastedilen noksan-ı akıl -beyan edileceği üzere- Firavun gibi “Ene rabbiküm” davasına kalkışan heriflerin şuur noksanıdır.

لیک تکمیل بدن مقدور نیست - ز انکه تکمیل خردها دور نیست

5492- Çünkü akılları kemale erişirmek, baid değildir. Lakin noksan bir uzvu bulunan bedeni tamamlamak mümkün olmaz.

جمله از نقصان عقل آمد پدید - کفر و فرعونى هر گبر بعيد

5493- Allah'tan uzaklaşmış olan her gâvurun küfrü ve Firavunluğu akıl noksanlığın ileri gelmiştir.

Evet... Firavun'da akıl ve şuur tamam olsaydı ve hakikati anlar bir hâlde bulunsaydı ve beşerî aczine bakmadan “Ene Rabbükümül a’la”, yani “Ben sizin tanrınızım” der miydi? Firavun meşrepli bazı budalalar da, küçük dağları ben yarattım iddiasına kalkar mıydı?

در نبى که ما على الاعمى حرج - بهر نقصان بدن آمد فرج

5494- Beden noksanı için, Kur'an'da “leyse alel a'ma haracün” ferah ve sürur gelmiştir.

İnna fetahna suresindeki:

Arapça, Sure Fetih ayet 17

“Muharebeden geri kalan âmâyâ günah yoktur, topala günah yoktur, hastaya günah yoktur” ayetine işaret edilmiş, bununla da **“Ennakısu mel'un”** hadisindeki noksanın bedenî bir noksan olmadığı teyit olunmuştur.

İdraki noksan bulunan kimse, şimşegi güneş zannedeceği, yani geçici bir güzelliği baki vehmiyle ona tutulacağı biraz evvel söylenilmişti. O bahis tazeleniyor ve deniliyor ki:

آفل از باقى ندانى بى صفا - برق آفل باشد و بس بى وفا

5495- Şimşek çok vefasızdır, çakar ve söner. Ey irfansız kimse! Sende safa-yı kalp olmadığı için, fani ile bakiyi, yani devamsız olanla daimiyi bilmiyorsun.

Şimşegin çakıp söndüğü gibi, güzellerin cemali de çabucak geçer. İksinin de vefası ve devamı yoktur. Ey kalbinde basiret ve saffet bulunmayan irfansız! Sen o güzele hüsnü veren ve mahub-i hakîki olan Allah'ı bırakıyorsun da, onun aks-i pertevinden ibaret bulunan gelip geçici hüsne tutuluyorsun!

بر کسی که دل نهد بر نور او - برق خندد بر که می خندد بگو

5496- Şimşek gülüyor, yani çakıyor. Neden ve kime gülüyor? Söyle, şimşegin ani aydınlığına gönül veren budalanın aptallığına gülüyor.

آن چو لا شرقى و لا غربى کی است - نورهای چرخ ببریده پی است

5497- Feleğin nurları, yani ecram-ı semaviye izleri kesilmiş, yani nakıstır. Onlar, şarkı ve garbı olmayan nur-u baki gibi nasıl olurlar?

Hazreti Mevlâna, “Nur ayeti”ne işaret ediyor:

Arapça, Sure Nur ayet 35

“Allah, göklerin ve yerin nurudur. Nur-u ilahînin misali, içine kandil konmak için duvara açılmış oyuk gibidir ki, cilalı olduğu için kandilin ziyasını parlak aksettirir. O mişkât içinde yanmış kandil vardır. O kandil şişe içindedir. O şişe parlak bir yıldız gibidir. O kandil mübarek zeytin ağacının meyvesinin yağıyla yanar. O ağaç, ne şark taraflarında yetişir, ne de garp cihetlerinde. Onun yağı ateş dokunmadan, yani yakılmadan evvel ziya verecek derecede parlaktır. Nur üzerine nurdur. (Yani, zeytinyağında, kandilde ve mişkatta ayrı

ayrı parlaklık vardır ki, bunlar birbirine inzımm edince nur üzerine nur olur.) Allah dilediğini nuruna hidayet eder. Ve Allah, nas için meseller irat eder. Cenab-ı Hakk celle ve ala her şeye alimdir.”

Bu meseller hakkında ulema bir çok söz söylemiş, ezcümle Fahreddin-i Razi demiştir ki: “Cenab-ı Hakk müminin göğsünü duvardaki mişkata, göğsündeki kalbini mişkattaki cam kandile, imanı yanmış çırağa, çırağı parlak yıldıza, kelime-i ihlası mübarek zeytin ağacına benzetmiştir. O kelime, müminin lisanından cari olunca, âlemi tenvir edecek dereceye gelir. Lisanen ikrar ve kalben tasdik edilince de, nurun ala nur olur.”

Yine İmam Fahreddin demiştir ki: “Allah imanı kandile teşbih etmiştir. Çünkü bir evde kandil yanarsa, hırsız o evin etrafında dolaşamaz. Onun gibi, imanın aydınlatmış olduğu kalbe de şeytan giremez. Yanan bir kandil evin içini aydınlattığı gibi ziyası pencerelerden dışarıya akseder. Böylece iman nuru da, hem kalbi tenvir eyler, hem de havas vasıtasıyla azaya akseder, onlarda da nuraniyeti zahir olur.”

نور باقی را همه انصار دان - برق را چون یخطف الأبصار دان

5498- Şimşeğin tabiatını göz kamaştırıcı, nur-u bakiyi ise tamamıyla yardımcı bil.

Sure-i Bakara’da münafıkların hâlini tarif eden ayetlere işaretler:

Arapça, Sure Bakara ayet 17-20

“Münafıkların misali, ateş yakan bir kimseye benzer ki, ateş parlayıp da o kimsenin etrafında olanları aydınlatınca, Allah onların nurunu giderdi ve onları karanlıklarda görmez bir hâlde bıraktı. Onlar sağırdır, dilsizdir, kördür. Onlar eski haline dönemezler. Yahut o münafıkların hâli semadan yağın bir yağmura benzer ki, o yağmurda karanlıklar, gök gürültüsü ve şimşekler vardır. Yıldırımlar düştükçe ölüm korkusu ile parmaklarını kulaklarına tıklarlar. Allah ise, kâfirleri ihata etmiştir. Şimşek onların gözlerini kamaştırıp kör etme derecesine getirir. Her çakışında ve onları ziyalandırışında o aydınlıkta yürürler; onları karanlıkta bıraktıkça da dururlar. Eğer dileseydi onların kulaklarını sağır ve gözlerini kör ederdi. Hakikaten Allah her şeyi yapmaya kadirdir.”

Buradaki yağmurdan murat, din-i İslam’dır. Zulumat ve raddan maksat, münafıklara zor gelen teklifat-ı şeriyedir. Berk ve ziyadan maksut da, ganaim ve emvaldir. Münafıklar, İslam’ın maddi menafiiini gördükçe, ona doğru yürürler. Fakat o aydınlık kesilip karanlık, yani teklifat yükü altında kaldıkça dururlardı.

Hazreti Mevlâna, muvakkat faydaları şimşeğin çakıntısına benzetiyor. “Nuru ilahî için daima yardımcıdır” diyor.

نامه‌ای در نور برقی خواندن - بر کف دریا فرس را راندن

5499- Denizköpüğü üstüne at sürmek, şimşek ziyasında mektup okumak...

بر دل و بر عقل خود خندیدن است - از حریصی عاقبت نادیدن است

5500- Hırs ve tamahtan akıbeti görmemek, kendi kalbine ve kendi aklına gülmektir.

Denizin köpüğü ve şimşeğin ziyası sabit bir şey değildir. Geçici olmakta, fani güzellerin cemaline benzer. Binaenaleyh öyle fani ve zail bir hüsne meftun olmak, akıbeti görmekten başka bir şey değildir.

نفس باشد کاو نبیند عاقبت - عاقبت بین است عقل از خاصیت

5501- Her şeyin sonunu görmek, aklın hassasındandır. Akıbeti görmeyen ise nefistir.

مشتتری مات زحل شد نحس شد - عقل کاو مغلوب نفس او نفس شد

5502- Bir akıl, nefse mağlup olursa, o da nefis olmuş demektir. Saadet yıldızı olan müşteri, nuhuset yıldızı bulunan Zühal'e mat olursa, o da nuhs olur.

در کسی که کرد نحست درنگر - هم درین نحسی بگردان این نظر

5503- Bu nuhuset içinde iken de, nazarını çevir, seni nuhs müptela edene bak.

او ز نحسی سوی سعدی نقب زد - آن نظر که بنگرد این جر و مد

5504- Bu cezir-ü medde bakan bir nazar, yani öyle bir nazar sahibi, nuhusetten saadet tarafına yol bulmuş olur.

Malum ya, denizlerin kabarıp karaya doğru ilerlemesine med, alçalıp geri çekilmesine cezir derler. Bazı sahillerde bu hadise muntazaman muayyen vakitlerde olur. Cenab-ı Hakk'ın da bast ve kabz tecelliyatı vardır ki, birincisi hidayeti, ikincisi dalaleti iras eder. Hazreti Mevlâna, bu bast ve kabz tecellilerini medd-ü cezir hadiseleriyle anlatmak istiyor ve "Nuhusete, yani dalalete düşmüş olan kimse saadet, hidayet tarafına bir yol bulabilir" diyor ve devam ediyor:

ضد به ضد پیدا کنان در انتقال - ز آن همی گرداندت حالی به حال

5505- İntikal esnasında zıttın zıttını peyda ederek, Allah, seni bir halden bir hale çevirir.

لذت ذات الیمین یرجی الرجال - تا که خوفت زاید از ذات الشمال

5506- Seni halden hale intikal ettirmesi de senin zat-üş şimalden, yani sol tarafa gitmek ve dalalete düşmekten korkman ve sağ taraf, yani hidayet lezzetini bulman içindir. Rical-i tarikat, o lezzeti umar ve ararlar.

عاجز آید از پریدن ای سره - تا دو پر باشی که مرغ یک پره

5507- Ta ki, iki kanatlı olasın. Tek kanatlı bir kuş, uçmaktan tamamıyla acizdir.

İnsan Rabbi Zışanına karşı havfü reca arasında olmalıdır. Yani kahr-ı ilahîden korkmalı ve lütf-u Rabbanîyi ummalıdır. Şu hâl, yani havf ve reca arasında oluş, onun için manevi iki kanat teşkil eder ve o kanatlar vasıtasıyla feza-yı hidayete ulaşabilir. Bunlardan biri eksik olursa, yani sade korkuya tutulup rahmet-i Rahmanîyeden ümidini keserse yahut kahr-ı Bari'den emin olup korkuyu hatırına getirmezse, o kanatların biri kırılmış ve tek kanatla uçamaz bir hâle gelmiş olur.

Hazreti Mevlâna, bundan sonra Cenab-ı Hakk'a hitaben diyor ki:

یا بده دستور تا گویم تمام - یا رها کن تا نیایم در کلام

5508- İlahî! Ya beni bırak söz söylemeyeyim yahut izin ver de tamamıyla izah edeyim.

کس چه داند مر ترا مقصد کجاست - ور نه این خواهی نه آن فرمان تراست

5509- Onu da, bunu da, yani benim susmamı da, söylememi de istemiyorsan, ferman yine senindir. Senin maksudun ne olduğunu ve ne tarafta bulunduğunu kim bilir?

Murad-ı ilahîyi keşfetmek herkes için mümkün değildir. Çünkü umur-u gaybiyedir. Gaybı ise, ancak Cenab-ı Hakk bilir. Fakat bazen vahiy ve ilham suretiyle resulünü ve o resule veraset dolayısıyla velisini de agâh eder. Nitekim Sure-i Cin'de:

Arapça, Sure Cin ayet 26-27

“Allah gaybı bilir; gaybı da kimseye izkar ve aşikâr etmez. Ancak peygamberlerinden razı olduğu zatı, umur-u gaybiyeden bazılarına muttali eder, ta ki o ittila o Resul-ü Murtaza için mucize teşkil etsin.”

Aleyhissalat Efendimizin gayba dâhil ve istikbale ait bazı şeyleri haber vermesi... Mesela Suriye'nin, İran'ın hatta İstanbul'un Müslümanlar tarafından fethedileceğini bildirmesi gibi...

Ehlullah hazaratı Resul-u Ekrem Efendimizin varisleri buldukları için hasbelverase bazen onların da gabya ittilaı ve icap eyleyen şeyleri ihbarı mümkündür. Mesela ashaptan Hazreti Sariye, Hazreti Ömer devrinde Kürdistan taraflarında askerî harekette bulunuyordu. Bir ara etrafı sarılmak üzere idi. Cenab-ı Faruk ise, Medine'de ve minberde hutbe irat ediyordu. Sariye'nin hâl ve harekâtı kendisi için gayp demek olduğu halde, onu görmüş ve: “Ey Sariye! Dağa çık” diye seslenmiş, fersahlarca mesafe uzakta bulunan Sariye de, Faruk-u Azam'ın sesini işitip dağa çekildiği için çevrilme tehlikesinden kurtulmuştu.

بیند اندر نار فردوس و قصور - جان ابراهیم باید تا به نور

5510- İbrahim'in canı gibi bir ruh olmalıdır ki, ateş içinde iken nur-u marifetle cenneti ve oradaki köşkleri görebilsin.

تا نماند همچو حلقه بند در - پایه پایه بر رود بر ماه و خور

5511- Yine can-ı İbrahim gibi bir ruh olmalıdır ki, halka gibi kapıya mihli kalmasın ve derece derece aya ve güneşe yükselsin.

بگذرد که لا أحبُّ الأفالین - چون خلیل از آسمان هفتمین

5512- Yine İbrahim Halil gibi, “la uhibbül afilin” diyerek, yedinci kat göğü geçsin.

Halilullah Hazretleri, yıldızları, ayı ve güneşi görüp her biri için “Rabbim acaba bu mu?” dedikten ve onların uful ve gurub ettiğini gördükten sonra **“Arapça metin, La uhibbül afilin”**, yani **“Ben yıldızlar gibi doğup batanları sevmem”** diyerek, onların Halîkı bulunan Sanı'-ı Yegâneye teveccüh etmişti.

جز مر آن را کاو ز شهوت باز شد - این جهان تن غلط انداز شد

5513- Bu ceset ve madde âlemi olan dünya şaşırtıcıdır. Her şeyi galat ve tersine gösterir. Eşyayı galat görmekten ancak, şehvetten çekinmiş ve çekilmiş olanlar müstesnadır.

“PADİŞAHIN O HAS KÖLESİNE MAİYET HALKININ HASETİ HİKÂYESİNİN DEVAMI”

تتمه‌ی حسد آن حشم بر آن غلام خاص

بر غلام خاص و سلطان خرد - قصه‌ی شاه و امیران و حسد

5514- Şahın ve emirlerin, akl-ı sultanî bulunan has köleye hasetleri hikâyesi...

باز باید گشت و کرد آن را تمام - دور ماند از جر جرار کلام

5515- Sözün sözü çekmesinden, yani münasebet dolayısıyla muhtelif bahislere geçilmesinden gecikti. Geri dönmek ve hikâyeyi tamamlamak lazımdır.

چون درختی را نداند از درخت - باغبان ملک با اقبال و بخت

5516- Memleketin saadetli ve talihli bahçıvanı olan padişah, bir ağacı diğer bir ağaçtan nasıl tanıyıp ayırt etmez.

Burada padişaha, bahçıvan denilmiştir. Çünkü bir bahçıvanın vazifesi, hizmetinde bulunduğu bahçeye bakıp orada türlü çiçek yahut mütenevvi meyve ağacı yahut sebze yetiştirmek olduğu gibi; bir devlet reisinin vazifesi de, memlekete hizmet ederek meyve verecek fidanlar, yani millete faydası dokunacak adamlar yetiştirmek ve onların yardımıyla memleketi bir mamure hâline getirmektir. Bahçıvanın hangi fidanın meyve vereceğini, hangisinin vermeyeceğini sanatı icabı olarak bildiği gibi, devlet reisinin de memlekete kimin hizmet edeceğini ve milletin kimden istifade eyleyeceğini bilmesi, kısa bir tabirle adam tanınması ve iş başına ehil olanları getirmesi icap eder. Hikâyede bahsi geçen hükümdar da, adamını tanıyan bir zat olduğu için kölenin meziyetlerini anlamış ve ona teveccüh göstermişti. Evet, bir bahçıvan ağaçları tanır.

و آن درختی که یکش هفصد بود - آن درختی را که تلخ و رد بود

5517- Acı ve gayr-ı makbul bir ağaç ile yedi yüz çeşit ağaçtan iyi olan bir ağacı...

چون ببیندشان به چشم عاقبت - کی برابر دارد اندر تربیت

5518- Onların sonunu gören bir nazarla baktığı için bakıp, yetiştirmek hususunda nasıl müsavi tutar?

گر چه یکسانند این دم در نظر - کان درختان را نهایت چیست بر

5519- O ağaçlar, göze bir görünürlerse sonundaki meyveleri nedir? Onu bilir.

Bahçıvan, mesela meşe ağacını getirip bir meyve bahçesine dikmez. Çünkü onun acı palamuttan başka bir yemiş vermeyeceğini bilir. Onun için bahçesine dikeceği, dikkat ve ehemmiyetle yetiştireceği fidanları lezzetli meyveler veren nevilerden intihap eder. Bir bahçıvan böyle olduğu, yani ağaçların nihayet nasıl bir meyve vereceklerini iptidadan görüp anladığı gibi,

از نهایت وز نخست آگاه شد - شیخ کاو ينظر بنور الله شد

5520- Nur-u ilahî ile nazar eden ve basar-ı basiretle gören bir şeyh de, salikin ibtida ve intihasına agâh olur.

چشم آخر بین گشاد اندر سبق - چشم آخر بین ببست از بهر حق

5521- O şeyh, yabancı gören gözü kapamış, talim ve irşat hususunda sonu gören gözü açmıştır.

Çeşm-i ahirbin, yabancı gören göz demektir. Yabancı görmek, şu âlemdeki kesreti, vücud-u hakiki ile muttasıf zannetmekten kinayedir. Sırr-ı vahdete aşına olanlar, âlemin varlığına “Hesti-i mevhum” derler. Onu vücud-u Hakk’ın aks-i pertevinden ibaret bilirler. İşte böyle olan bir şeyh-i kâmil, terbiyesinde bulunan bir salikin bidayetini de, nihayetini de keşfeder, yani onun ne maksatla intisap eylediğine ve ne derece feyiz alabileceğine vakıf bulunur.

تلخ گوهر شور بختان بوده‌اند - آن حسودان بد درختان بوده‌اند

5522- O has köleye haset edenler, kötü ağaçlar gibi cevheri acı ve talii menhus idiler.

در نهانی مکر می‌انگیختند - از حسد جوشان و کف می‌ریختند

5523- Hasetlerinden coşuyorlar, ağızlarından köpük saçıyorlar ve gizlice mekr-ü tezhir tertip ediyorlardı.

بیخ او را از زمانه بر کنند - تا غلام خاص را گردن زنند

5524- Ki gulam-ı hassın boynunu vursunlar ve onun zamaneden yani, hayattan kökünü kazısınlar.

بیخ او در عصمت الله بود - چون شود فانی چو جانش شاه بود

5525- O nasıl fena bulurdu ki, canı padişah idi; kökü, mevcudiyeti Allah’ın hıfz-u emanetinde bulunurdu.

Bir kimseyi ki Allah muhafaza eder, hiç kimse ona bir zarar vermez. Nitekim Resulullah Sallallahü Aleyhi Vesellem Efendimize, Cenab-ı Hakk:

Arapça, Sure Maide ayet 67

“Allah, seni nasın şerrinden ve tecavüzünden hıfzedecektir” buyurmuştu. Ondandır dolay en azılı düşmanları o kadar çalıştıkları hâlde, o vücud-u mahfuza bir şey yapamamışlardı.

همچو بو بکر ربابی تن زده - شاه از آن اسرار واقف آمده

5526- Padişah, hasetkarların esrarına vakıf olduğu halde, Ebubekir-i Rebabî gibi sükût ediyordu.

Ebubekir Rebabî, meşayihden bir zat imiş. Hakkında edilen ta’n-ü levme aldırılmaz, cevap vermeye tenezzül etmezmiş. Sükûtiyle iştihar eylemiş olduğundan bir hakarete uğrayıp da, hiddetini teskin edenler hakkında: “Ebu Bekir-i Rebabî gibi sükût etti” derlermiş.

می‌زدی خنک بر آن کوزمگران - در تماشای دل بد گوهران

5527- O aslı bozuk hasetkarların kalplerindeki hıyaneti görüyor ve o hilekârlara ıslık çalıyordu.

تا که شه را در فقاعی در کنند - مکر می‌سازند قومی حیلهمند

5528- Hilekâr olanlar, padişahı şerbet testisine sokmak için mekir yaparlar.

در فقاعی کی بگنجد ای خران - پادشاهی بس عظیمی بی کران

5529- Son derecede azim bir padişah, şerbet testisine nasıl sığar? Hey eşekler!

آخر این تدبیر از او آموختند - از برای شاه دامی دوختند

5530- Padişah için, bir tuzak kuruyorlardı. Fakat bunu da, ondan öğrenmişlerdi.

Arapça, Sure Nisa ayet 142

“Hakikaten münafıklar, Allah’a mekr-ü huda yapmak istiyorlar. Hâlbuki Allah, onlara huda etmektedir ve huda yapıyoruz zannettirmektedir” ayetine işarettir. Keza:

Arapça, Sure Bakara ayet 8-9

“Nas arasında öyleleri vardır ki, Allah’a ve ahiret gününe inandık diyorlar. Hâlbuki onlar mümin değillerdir. Allah’a ve iman etmiş olanlara hile ve huda yapmak istiyorlar. Böyle yapmakla da, kendilerinden başkasını aldatamıyorlar. Çünkü onların mümin olmadıklarını Allah da biliyor, müminler de. Onlar böyle olduğunu, (yani, münafık bulduklarının herkesçe bilindiğini) de fark etmiyorlar.” ayetlerinde de hikâye buyrulduğu üzere, Medine’de “Münafık” namıyla bir takım kimseler vardı ki, Abdullah bin Übey bin Selül’ün başına toplamışlardı. Bunlar din-i İslama inanmadıkları hâlde inanmış gibi görünürler, bu suretle ehl-i imanı aldatmak isterler, kendilerine: “Herkes gibi iman edin diyenlere karşı, bir takım budalaların inandıkları gibi inanır mıyız?” derler ve ehl-i İslam’a “Sefih” tabir ederlerdi. Kur’an-ı Kerim, bu tabiri onlara iade etti ve:

Arapça, Sure Bakara ayet 13

“Haberiniz olsun ki, asıl süfaha ve budala kendileridir, lakin böyle olduklarını bilmezler” dedi.

Zamanımızda da bir takım münafıklar peyda olmuştu ki, eski münafıkların tamamıyla tersi idiler. Asr-ı saadetteki ehl-i nifak inanmazken inanmış görünmeye çalışırlardı. Yeni münafıklar ise, eski inandığını feda edememekle beraber hoş görünmek ve kendilerine münevver dedirtmek için inanmaz gibi görünüyorlardı. Onlara karşı şu beyit hatıra gelmişti:

*Moda dinsizlerinin bak hepsi,
Eski erbab-ı nifakın tersi.*

Münafıkların Allah’a karşı huda etmeye kalkıştıkları gibi hasetkar maiyet halkı da, hükümdarlarını aldatmaya ve ondan öğrendiklerini ona satmaya kalkışmışlardı.

همسری آغازد و آید به پیش - نحس شاگردی که با استاد خویش

5531- Ustasına karşı, beraberlik davasıyla meydana çıkan çırak, ne kadar uğursuzdur.

پیش او یکسان و هویدا و نهان - با کدام استاد استاد جهان
5532- *Hem de nasıl bir üstada karşı? Nazarında, aşikâr ve gizli şeyler müsavi bulunan, bir cihan üstadına.*

پرده‌های جهل را خارق بده - چشم او بنظر بنور اللہ شده
5533- *Öyle bir üstad ki: Onun gözü, Allah nuruyla bakar ve cehalet perdelerini yırtar.*
O nazara karşı, kalbindekini gizlemek isteyen:

پرده‌ای بندد به پیش آن حکیم - از دل سوراخ چون کهنه گلیم
5534- *Eski kilim gibi, delik deşik olmuş bir kalp ile o Hakim-i İlahînin gözü önüne perde çekmeye çalışır.*

هر دهانی گشته اشکافی بر آن - پرده می‌خندد بر او با صد دهان
5535- *O perdenin her deliği, bir ağız haline gelir de, ona güler.*

ای کم از سگ نیستت با من وفا - گوید آن استاد مر شاگرد را
5536- *Usta, çırağa der ki: "Ey köpekten alçak! Sende bana karşı hiç vefa yok mudur?"*

همچو خود شاگرد گیر و کوردل - خود مرا استا مگیر آهن گسل
5537- *Beni hakikaten demir koparan bir usta bilme; kendin gibi, kalbi kör bir çirak farzet.*

بی‌منت آبی نمی‌گردد روان - نه از منت یاری است در جان و روان
5538- *Senin ruhuna olan yardım, benden değil midir? Bensiz, senin tarafına bir su akmaz.*

چه شکنی این کارگاه ای نادرست - پس دل من کارگاه بخت تست
5539- *Benim gönlüm, sana talih tezgâhı iken, ey müstakim olmayan! Bu tezgâhı neden kırıyorsun?*

نه به قلب از قلب باشد روزنه - گویی اش پنهان زخم آتش زنه
5540- *"Ben gizli çakmak çakıyorum" diyorsun. Kalpten kalbe pencere yok mudur?*

دل گواهی می‌دهد زین ذکر تو - آخر از روزن ببیند فکر تو
5541- *Nihayet gönül, o pencereden senin fikrini görüyor ve zikrine şahadet ediyor.*

هر چه گویی خندد و گوید نعم - گیر در رویت نمالد از کرم
5542- *Gönül, senin kalbinde olanı görüyor da, yüzüne vurmuyor; her ne dersin gülüyor ve evet diyor.*

او همی‌خندد بر آن اسگالشست - او نمی‌خندد ز نوق مالشت

5543- O senin gıdıklamandan ve latifeden gülmüyor; kalbindeki kötü fikirlere karşı gülüyor.

کاسه زن کوزه بخور اینک سزا - پس خدای را خدای شد جزا

5544- Hilekârın cezası hiledir. Kâse yap, bardak al meseli sana layıktır.

Biraz evvel münafıkların Allah'a huda yaptıkları ve o suretle mukabele gördükleri, hudayı ondan öğrenmiş oldukları halde, ona satmaya kalkıştıkları bahsi geçmişti. Hazreti Mevlâna, o bahsi izah için bir çırağın ustasına karşı beraberlik davasında bulunması üzerine okunan beyitlerin mealini söylediğini naklediyor. Çırağın gizli düşündüklerini anlayan ustanın, onları anlamamış gibi görünerek sureta tasdik ettiğini söylüyor ve "Hilekârın cezası hiledir" diyordu. Nitekim Kur'an'da:

Arapça, Sure Şura ayet 40

"Kötülüğün cezası aynıyla kötülüktür" buyrulmuştur. İşte gönül esrarını keşfeden arifler, kendilerine karşı hüremetsiz muamelede bulunanlara karşı muamele ederler.

Bundan sonra Hazreti Mevlâna, sureta o çırağa, hakikatte salike hitaben buyuruyor ki: Ustanın, yani arifin sana karşı güldüğünü, fakat o gülmenin zevk-u neşeden ileri gelmediğini söylemişim.

صد هزاران گل شکفتی مر ترا - گر بدی با تو و را خندهی رضا

5545- Eğer onun sana karşı gülüşü, senden razı olduğu için olsaydı, senin için yüzbinlerce gül açılmış, yani füyuzat ve fütihat zuhura gelmiş olurdu.

آفتابی دان که آید در حمل - چون دل او در رضا آرد عمل

5546- Onun kalbi rıza ile amel eder, yani senden razı olursa, o rızayı güneşin Hamel burcuna gelmesi bil.

Malum ya, güneşin Hamel burcuna intikali, ilkbahar mevsimin iptidasıdır. Bir arifin rızası da, bir salık için manevi ilkbahar tesiri gösterir, onun kalbinde türlü türlü marifet çiçekleri açılmasına sebep olur.

در هم آمیزد شکوفه و سبزهزار - زو بخندد هم نهار و هم بهار

5547- Güneşin Hamel burcuna gelişinden hem nehar, hem bahar güler; çiçekler ve yeşillikler birbirine karışır.

Evet... O mevsimde hem nehar, hem bahar güler. Neharın gülmesi, kışın uzun geceleri geçmiş ve gündüzlerin uzamaya başlamış; baharın, yani ağaç çiçeklerinin gülmesi de, dallar üstünde açılmış ve ağaçları kaplamış olmasıdır.

افکنند اندر جهان بی‌نوا - صد هزاران بلبل و قمری نوا

5548- Yine ilkbaharda yüzbinlerce bülbül ve kumru, ötmeye başlar da, kışın sessiz-sedasız kalmış olan dünyayı çınlatır.

Ağaçlarda çiçeklerin açıldığı ve yemyeşil taze yaprakların sürdüğü böyle bir zamanda:

می‌بینی چون ندانی خشم شاه - چون که برگ روح خود زرد و سیاه

5549- Sen ruhunu hazana uğramış ve kararmış bir yaprak gibi görüyorsun da, padişahın gazabını neden bilmiyorsun?

Ruhlara bazen bir kasavet, bir sıkıntı arız olur. Zahirî bir sebep olmadığı halde, insanın içi içine sığmayacak derecede ıstıraba düşer. Buna kabz hâli derler ki, ekseriya edilen bir günah dolayısıyla Cenab-ı Hakk'ın gazabından ileri gelir. Nitekim Cenab-ı Pir, yine Mesnevî'de demiştir ki: "Sen kalbinde gam ve keder görünce istiğfar et ki, gam Allah'ın emriyle müessir olmuştur." Böyle bir sıkıntıya uğrayınca, hemen "Estağfirullah el-Azim" diyerek istiğfara başlamalı ve Allah'ın gazabından, affına ve rızasına sığınmalıdır.

می کند روها سیه همچون کباب - آفتاب شاه در برج عتاب

5550- Padişahın güneşi, itab-u tekdir burcunda, yüzleri kebab gibi karartır.

Yazın güneşte gezenlerin yüzü şuanın tesiriyle kararır. Bu, suri güneşin tesiridir. Allah'ın gazabı güneşi de itaba kalkarsa, insanın iç yüzünü karartır; gam, keder, iç sıkıntısı gibi rahatsızlıklar da ondan ileri gelir.

آن سپیدی و آن سیه میزان ماست - آن عطارد را ورقها جان ماست

5551- Utarit'in kâğıtları bizim canlarımız, o kâğıtlardaki aklık-karalık da bizim mizanlarımızdır.

Bahsedilegelen usta ve şahtan maksat, Cenab-ı Hakk ve bilmazhariye arif-i kâmilidir ki, o maneviyat semasının Utarit'idir. Fezadaki Utarit seyyaresi feleğin kâtibi tahayyül edilir. Arif-i kâmil de, manevi bir Utarit'tir. Fakat onun kâğıtları, bizim canlarımızdır, yani o yazacağını ruhlara yazar. Ruhlarımızda görülen beyazlık ve siyahlık da, yine bizim mizanımızdır ki, onunla arifin ve dolayısıyla Hakk'ın rızasına mı, gazabına mı mazhar olduğumuz ölçülür.

تارهند ارواح از سودا و عجز - باز منشوری نویسد سرخ و سبز

5552- Ruhların sevdadan ve aczden kurtulmaları için, o manevî Utarit, tekrar kırmızı ve yeşil ferman yazar.

Hakk'ın ve halifesi bulunan arifin merhameti galip ve gazabı sabık olduğu için ruhların kurtulması maksadıyla, yine muhtelif renkte fermanlar yazar.

Allah, tevbe ve istiğfar edenlerin tevbesini kabul ve günahlarını affeylediği gibi halife-i Hakk olan arif de, kendisine hürmetsizlik edenlerin nedametine karşı onların küstahlıklarını affeder ve razı olduğunu bildirir. Fermanların muhtelif renkli olması, rızanın ve affın derecatı olsa gerektir. Nitekim:

چون خط قوس و قزح در اعتبار - سرخ و سبز افتاد نسخ نو بهار

5553- İlbaharın yazısı, kavs-ı kuzahta olduğu gibi kırmızı ve yeşildir.

Bazen yağmurdan sonra güneş açılınca, ufuk üzerinde muhtelif renkli daire görünür. Buna kavs-i kuzah tabir ederler. Kadınlar arasında adı, eleğimsağmadır. Bunun gibi, ilkbahar gelince onun kalemi de türlü nakışlar çizer ki, en ziyade göze görünen çayırdaki ve yapraklardaki yeşil ile çiçeklerdeki kırmızılıktır. Bunun daha açıkçası, bahar gelince dünya yeşerir ve muhtelif renkli çiçekler açılır demektir. Bakılırsa yeşil renk, umumidir; kırmızı vesair renkler ise, çiçeklerin nevine göre hususidir, hatta o muhtelif renkli çiçeklerin yapraklarında bile yeşillik vardır. Binaenaleyh, birincisi Allah'ın rahmet-i ammesine, ikincisi ruhların kabiliyet-i muhtelifesine işarettir.

“HÜDHÜDÜN HAKİR SURETİNDEN VE UFAK CÜSSESİNDEN SÜLEYMAN ALEYHİSSELAMIN TAZİMİ BELKİSİN KALBİNE AKSETMESİ”

عكس تعظیم پیغام سلیمان علیہ السلام در دل بلقیس از صورت حقیر هدهد

Malum olduğu üzere Süleyman Aleyhisselam, pederi Davut Aleyhisselamın hem saltanatına, hem nübüvvetine varis olmuştu. Yani hem hükümdar, hem peygamber idi. Hükümetinin merkezi de, Kudüs idi. Gariptir ki Yahudiler, Davut ve Süleyman Aleyhisselamı peygamberlerden saymazlar, müluk-u Beni İsrail'den addederler. Belkıs ise, Yemen'deki Himyeriye devleti hükümdarlarından idi. Saba yahut Merib denilen şehirde saltanat sürüyordu. Hazreti Süleyman, hüdhüd, yani çavuş kuşu denilen kuş vasıtasıyla, ona bir mektup göndermiş, kendisini imana ve Kudüs'e davet etmişti ki, kıssası Kur'an-ı Kerim'de Sure-i Neml'de şu suretle hikâye edilmiştir:

Arapça, Sure Neml ayet 20-25

“Kuşlar arasında hüdhüdü aradı. Bana ne oldu ki hüdhüdü göremiyorum, yoksa kayıp mı oldu? Onu tedip için ya şiddetli bir ceza yapacağım, ya onu keseceğim yahut gaybubeti sebebi hakkında bana açık ve muhik bir delil beyan ede. Çok geçmeden hüdhüd geldi. Hazreti Süleyman onu: Nerede idin, diye tekdir etti. Hüdhüd, dedi ki: Senin görmediğin şeyi gördüm, sana Saba şehrinden doğru bir haber getirdim. Ben hakikaten bir kadın buldum ki, Sabalılara hükümdarlık etmekte. Ona her şey verilmiştir, onun büyük bir tahtı da var. Ben onu ve kavmini Allah'ı bırakmış ve güneşe secde eder bir halde buldum. Şeytan onlara yaptıklarını hoş göstermiş ve yoldan çıkarmış ki hidayet tarikını bulamıyorlar. Göklerde ve yerde olan gizli şeyleri meydana çıkaran ve sizin gizlediğiniz ve ilan eylediğiniz şeyleri de bilen Allah'a secde etmiyorlar. Cenab-ı Hakk öyle bir Allah'tır ki, ondan başka mabut yoktur. Büyük arşın Rabbi, haliki ve sahibidir.”

Hüdhüdün bu sözleri üzerine, Hazreti Süleyman:

Arapça, Sure Neml ayet 27-28

“Dedi ki: Doğru mu söylüyorsun, yoksa yalancılardan mısın ona bakacağız ve tahkik edeceğiz. Şu mektubunu götür onlara at, sonra onlardan dön bir tarafa çekil; mektup hakkında birbirlerine nasıl müracaat edeceklerini ve nasıl görüşüp konuşacaklarını öğren.”

Hüdhüd mektubu götürdü ve Belkıs'ın sarayının penceresinden içeri attı. Belkıs onu görüp mealini anlayınca, devleti erkânına topladı ve onlara:

Arapça, Sure Neml ayet 29-35

“Dedi ki: Ey cemaat-i eşraf! Bana büyük bir zat tarafından gönderilmiş bir mektup atıldı. O mektup, Süleyman'dan geliyor, Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adı ile başlıyor: Bana karşı büyüklük taslamayınız, mümin ve muvahhit olarak nezdime geliniz, diyor. Yine Belkıs, dedi ki: Ey cemaat! Bu işimde bana mütalaanızı söyleyiniz, ben size danışmadan bir işi kestiremem. (yani, kat'i karar vermem) O cemaat, dediler ki: Biz kuvvet, satvet ve şecaat sahipleriyiz; irade ise, senindir. Bak, musaleha ve muharebeden neyi ve hangisini emredersin? Belkıs, dedi ki: Hakikaten hükümdarlar ordularıyla bir memlekete girince o memleketi fesada verirler. Ahalisinin aziz olanlarını zelil

bir hâle getirirler ve işte böyle yaparlar. Ben onlara hediye göndereceğim ve sefirlerin nasıl döneceklerine bakacağım.”

Belkıs'ın sefirleri ve hediyeleri:

Arapça, Sure Neml ayet 36-40

“Süleyman Aleyhisselama gelince, dedi ki: Bana mal ile imdat etmek mi istiyorsunuz? Allah'ın bana verdikleri, size verdiklerinden hayırlıdır. Belki hediyelerinizle siz ferahlanır ve sevinirsiniz. Ey sefir! Seni gönderenlerin yanına avdet et; onlara ordular getireceğiz ki, kendilerinin o kuvvetlere karşı duracak halleri yoktur. Onları hor, hakir bir hâlde memleketlerinden çıkaracağız.”

Hazreti Süleyman, bundan sonra maiyetine hitap ederek:

Arapça, Sure Neml ayet 36-40

“Dedi ki: Ey cemaat! Müslümanların, (yani, göndereceğim ordu efradının) girmesinden evvel Belkıs'ın tahtını hanginiz bana getirirsiniz? Cinnîlerden bir ifrit, dedi ki: Sen yerinden kalkmadan, ben o tahtı sana getiririm ve ben bu işi yapmakta kuvvetliyim ve eminim. İndinde kitaptan ilim bulunan -ki eşher-i rivâyata göre Süleyman Aleyhisselamın veziri Asaf bin Berhya idi- dedi ki: Ben sana onu terfet-ül ayn içinde getiririm. Hazreti Süleyman, taht-ı Belkıs'ın karşısında bulunduğunu görünce dedi ki: Bu keramet, Rabbimin ihsanıdır. Şükür mü edeceğim, küfranda mı bulunacağım, diye beni imtihan için. Ve her kim şükrederse nefsi için şükretmiş olur. Çünkü Allah'ın nimetine şükretmek, o nimetin artmasına sebeptir. Her kim de küfran-ı nimette bulunursa gene kendinedir. Hakikaten Rabbim, mahlukâtının şükründen müstağnidir ve yarattıklarına inam-ü ihsan hususunda kerimdir.”

Belkıs tahtının Seba şehrinden kaldırılıp an-ı vahidde Kudüs'e ve Süleyman Aleyhisselamın huzuruna getirilmesi hakkında türlü türlü sözler söylenilmiştir. Kimi, bulunduğu yerde yere battı, Süleyman'ın sarayında yerden çıktı, demiş; kimi, Cenab-ı Hakk onu Seba'da yok etti, Kudüs'te var etti mütalaasında bulunmuştur. Tahtın o suretle getirilmesi, Asaf'ın bir kerameti idi. Mucizeler de, kerametler de harikulade hâllerden olduğundan nasıl oldukları bilinmez. Tahtın, Süleyman Peygamberim mucizesiyle değil de Asaf'ın kerametiyle gelmesinde bir nükte vardır ki, Süleyman'ın büyüklüğüne delalet eder. Güya “Veziri böyle fevkalade bir kuvvete malik olan peygamber bir hükümdarın manevi büyüklüğünü anlayın” demek istenilmiş ve evliyaullahtan keramet zuhur edebileceğine dair bir numune gösterilmiştir.

Arapça, Sure Neml ayet 41-42

“Süleyman Peygamber, dedi ki: Belkıs için tahtını tanımaz bir hâle getirin, bakalım tanıyacak mı, yoksa tanımayanlardan mı olacak? Vaktaki Belkıs, Kudüs'e ve Hazreti Süleyman'ın huzuruna geldi; ona denildi ki: Senin tahtın böyle mi idi? Belkıs, cevap verdi: Sanki bu odur. Bu kerametın zuhurundan evvel de kudret-i ilahîyenin kemaline ve Süleyman'ın sıhhat-i nübüvvetine dair bize ilim verilmiş de, biz ona iman etmiştik.”

که خدایش عقل صد مرده بداد - رحمت صد تو بر آن بلقیس باد

5554- O Belkıs'a yüz kat rahmet olsun ki, Allah, ona erkek akli vermişti.

از سلیمان چند حرفی با بیان - هدهدی نامه بیاورد و نشان
5555- Bir hüdhüd kuşu, ona Süleyman'dan mektup ve nişan getirdi. O mektup, birkaç kelimden ibaret bir beyandı.

با حقارت ننگرید اندر رسول - خواند او آن نکتههای با شمول
5556- Mektupta münderiç olan şümüllü nükteleri okuyunca, onu getiren elçiye, yani hüdhüde hakaretle bakmadı.

حس چو کفی دید و دل دریاش دید - جسم هدهد دید و جان عنقاش دید
5557- Onun cismini hüdhüd, canını Anka, hissini köpük, kalbini derya gördü.

چون محمد با ابو جهلان به جنگ - عقل با حس زین طلسمات دو رنگ
5558- Bu iki renkli tılsımlardan, yani suret ve manadan ibaret cisimlerden dolayı akıl ile his, Muhammed Aleyhiselam gibi, Ebu Cehillerle cenkteredir.

Malum ya, insan nefis ile ruhtan, tabir-i diğerle, suret ve maneviyattan müteşekkildir. Bundan dolayı iki renkli tılsım denilmiştir. Zahirî hisler, insanın ancak suretini görür, akıl ise onun maneviyatına nazar eder. Bundan dolayı kâfirler, Hatem-ül Enbiya Aleyhi ve Alihi Ekmelüttehaya Efendimizin zahirine baktılar ve onun ancak beşeriyetin gördüler. “Bu nasıl peygamber? Bizim gibi yiyor, içiyor; çarşıda, pazarda gezip dolaşüyor” dediler. Evet... Resul-u Ekrem de beşer ve hayrülebeşer idi, fakat onun vahy-i ilahî telakki eden bir maneviyatı vardı. Nitekim Cenab-ı Hakk, kendisine:

Arapça, Sure Kehf ayet 110

“Habibim! Kâfirlere de ki: Evet hakikaten ben de sizin gibi beşerim, lakin bana Rabbim tarafından vahy-ü ilham olunur” demektir.

چون ندیدند از وی انشَقَّ القمر - کافران دیدند احمد را بشر
5559- Kâfirler, Hz. Ahmed ve Muhammed Aleyhi Vesellemi beşer gördüler. Çünkü ondan “şakk-el kamer”i görmediler.

Evvelce de bahsedilmişti ki, Mekke müşrikleri Resul-u Ekrem'den bir mucize istemişlerdi. Bisetin sekizinci senesi içinde, kamerin bedir halinde bulunduğu bir gece idi. Sahib-i Mucizat Aleyhi Vealihissalevat Efendimiz, mübarek parmağıyla işaret buyurdu. Safha-i kamer ikiye ayrıldı, biraz durduktan sonra birleşti. Müşrikler şaşırıldılar, küre-i kameri yaran manevi kuvveti takdir edemediler. Ancak Resulullah'ın beşeriyetini müşahede etmekte olduklarından onu bir sihirbaza benzettiler, “Bu da Muhammed'in bir sihiri!” dediler. Çünkü his gözüyle bakıyor ve onun gösterebildiğini görüyorlardı.

دیده‌ی حس دشمن عقل است و کیش - خاک زن در دیده‌ی حس بین خویش
5560- Ey salik! Hissi olan gözüne toprak saç. Çünkü his gözü, aklın ve mezhebin düşmanıdır.

بت پرستش گفت و ضد ماش خواند - دیده‌ی حس را خدا اعماش خواند

5561- Allah, his gözüne “kör, putperest ve bizim zıttımızdır” dedi.
Cenab-ı Hakk, Kur’an’da müşrikler ve münafıklar için:

Arapça, Sure Araf ayet 179

“Onarın gözleri vardır, lakin görmezler” buyuruyor. Görmeyen göz, körden başka nedir? Hâlbuki o müşrikler ve münafıklar suver-i zahireyi görüyorlardı ve göremedikleri maneviyat idi.

او نمی بیند ز گنجی جز تسو - خواجهی فردا و حالی پیش او

5562- Halim ve istikbalin efendisi olan nebî yahut veli onun önünde idi. O ise bir hazineden, bir mangırdan başka bir şey görmüyordu.

Enbiya ve bilverase evliya hazaratı, maneviyatları itibarıyla birer hazine idiler. Onların yalnız zahiri şekillerini görüp de kendileri gibi vehmedenler ise, hazinede nukud ve cevahiri görmeyip de oradan bir mangır görebilenlerdi.

آفتاب آن ذره را گردد غلام - ذره‌ای ز آن آفتاب آرد پیام

5563- Hakikat güneşinden haber getiren bir zerreye, fezadaki güneş köle olur.

Mesela, Hazreti Musa’nın halifesi olan Yuşa Peygamber, Beni İsrail ile bir kaleyi muhasara etmiş ve alınmasına az bir şey kalmıştı. Fakat gurup yaklaşmıştı. Ertesi gün de cumartesi idi ki Musevîlerin tatil günü bulunuyordu. Yuşa Aleyhisselamın duası üzerine güneşin gurubu gecikti, o gün kale alındı.

Eftal-ül Enbiya Aleyhi Vealihi Ekmelüttehayya Efendimiz de, mübarek parmağıyla aya işaret etmiş ve kurs-u kamer ikiye ayrılmıştı. İşte şu iki tarihî misal, güneşle ayın enbiya ve evliya hazaratına bende ve emirlerine tabi olduğunu anlatır.

Keza:

هفت بحر آن قطره را باشد اسیر - قطره‌ای کز بحر وحدت شد سفیر

5564- Vahdet denizinin sefiri olan bir damlaya, yedi deniz esir olur.

Nasıl ki Musa Aleyhisselam اساسıyla Bahr-i Ahmer’e vurmuş, Şap denizi açılıp Beni İsrail’in karşiki sahile geçmesine yol vermişti.

پیش خاکش سر نهد افلاک او - گر کف خاکی شود چالاک او

5565- Eğer bir avuç toprak, Hakk’ın evamiri ifade çevik olursa, Allah’ın felekleri onun toprağına, yani topraktan mahluk olan cesedine karşı başını eğer.

Hazreti Adem Aleyhisselama karşı, meleklerin tazim secdesi gibi.

پیش خاکش سر نهند املاک حق - خاک آدم چون که شد چالاک حق

5566- Adem’in toprağı, yani cesed-i hakisi Hakk’ın çalaki olduğu için, o toprağın önüne Hakk’ın melekleri secde ettiler.

از یکی چشمی که خاکی بر گشود - السَّمَاءُ انشَقَّتْ آخر از چه بود

5567- Semanın yarılması neden dolayı idi? Hakiliği açan bir gözden ötürü idi.

Fakire göre beyitte “Çeşmi” kelimesinin “Cismi” olmak ihtimali de vardır ki, o vakit “Topraktan mahluk bir cismin geçmesi için sema yarıldı” meali anlaşılır. Evet... Peygamberlerden İdris ve İsa Aleyhisselam haki bir ceset oldukları hâlde

semaya çıkmış ve onların geçmesi için semada yol açılmıştı. Keza Aleyhisselatü Vesselam Efendimizin cesed-i mukaddesleri de hasbelbeşer haki idi. Öyle olmakla beraber, miraç gecesinde onun müruru için gökler arşa kadar açılmıştı.

خاك بين كز عرش بگذشت از شتاب - خاك از دردی نشیند زیر آب

5568- Toprak, tortu olarak suyun altına çökerken, o toprak vücud-u Muhammedîyi gör ki kemal-i süratle, arşı-ı alâyi geçti.

جز عطاءى مبدع و هاب نیست - آن لطافت پس بدان کز آب نیست

5569- İmdi şunu bil ki, cesed-i hakideki letafet, sudan değildir. Ancak mübdi-i vehhab olan Allah'ın atası iktizasıdır.

Miracı inkâr edemeyen Müslüman feylesofları, onun vukuuna bir sebep ve imkân göstermek için “Cesedin semaya urucu, ruhun ve aklın kemal-i letafetindedir ki, beden-i kesifi âlem-i bâlaya yükseltmiştir. Yoksa her şey kendi merkezine doğru hareket eder. Ceset de toprak olduğu için tabii toprağa meyleder, semaya doğru yükselemez. İçerisine hava doldurulmuş bir cisim suyun dibinden yüzüne çıktığı gibi kuvvetli bir ruhu ihtiva eden bir ceset de semaya itila eder” demişlerdir.

Hazreti Mevlâna, bu felsefi mütalaayı baltalanmak için “Hayır... O yükseseliş, ne sudan, ne havadandır; ancak Allah'ın lütf-u keremi eseridir” diyor.

ور ز گل او بگذراند خار را - گر کند سفلی هوا و نار را

5570- Eğer Allah, havayı ve ateşi süfli kılsa ve dikenini gülden muteber eylese...

کاو ز عین درد انگیزد دوا - حاکم است و یفعلُ اللّهُ ما یشاء

5571- O hakimdir, dilediğini yapar ve derdin kendisinden, deva husule getirir.

Hava olsun, ateş olsun taban ulvîdir. Yani, rüzgâr yüksekte eser, ateş alev olarak yükselir. Gül herkesin sevdiği ve itibar ettiği bir çiçektir, diken ise insana batan ve canını yakan bir nesnedir. Cenab-ı Hakk dilerse, havayı da, ateşi de su ve toprak gibi süfli yapar; irade ederse, dikene gülden ziyade letafet verir. Onu gülden fazla makbul ile hâle getirir.

تیرگی و دردی و ثقلی کند - گر هوا و نار را سفلی کند

5572- Allah, dilerse havayı ve ateşi süflileştirir; bulanık, tortulu ve ağır bir mahiyet verir.

خاکیی را گفت پرها بر گشا - پس یقین شد که تُعزُّ مَنْ تَشَاء

5573- O halde yakinen bilinir ki, Allah dilediğini aziz eyler. Topraktan mahluk bir cesede: “Kanatlarını aç da, uç” der.

Kur'an'daki bir ayete işarettir ki:

Arapça, Sure-i Al-i İmran ayet 26

“Habibim! Sen de ve bütün müminler desinler: Ey mülkün sahibi olan Rabbim! Mülkü ve hükümeti dilediğine verirsin; mülkü ve saltanatı dilediğinden alırsın. Dilediğini aziz kılarırsın ve dilediğini zillet ve hakarete uğratırsın. Hayr,

senin yed-i kudretindedir, ne yaparsan o hayırdır. Allah'ım sen hakikaten her şeye kadirsin, her şeyi yapabilirsin."

Evet, böyle her şeye kadir olan Allah, haki bir cesede ilm ve akıl kanatları verdi, onları açıp ulviyet semasında uçmasını ve meleklerin secdesine mihrap olmasını emretti.

زیر هفتم خاک با تلبیس شو - آتشی را گفت رو ابلیس شو

5574- Bir ateşe, yani ateşten yaratılmış olan Azazil'e de, "Git şeytan ol, yedinci kat arzın altında telbis ve izlal ile uğraş" dedi.

Adem topraktan yaratılmış, toprağın alçakta bulunması lazım gelmişken onu yükseltmiş; şeytan ateşten halkolunmuş, ateş alevinin yükselmesi icap ederken onu alçaltmıştır.

ای بلیس آتشی رو تا ثری - آدم خاکی برو تو بر سها

5575- "Ey topraktan yaratılmış Adem! Sen sühaya kadar çık. Ey ateşten mahluk olan şeytan! Sen toprağa kadar in" demiştir.

در تصرف دایما من باقی ام - چار طبع و علت اولی نی ام

5576- Ben, anasır-ı erbaa ve illet-i ula, yani ilk sebep değilim; hüküm ve tasarrufta, daim ve bakiyim.

هست تقدیرم نه علت ای سقیم - کار من بی علت است و مستقیم

5577- Benim işim illetsizdir ve müttekimdir. Ey sakim feylesof! Benim takdirim vardır ki, o illet değildir.

Eski tabiiyyun, hilkatin esası olmak üzere toprağı, suyu, ateşi ve havayı göstermişler ve bunlara "Anasır-ı erbaa" adını vermişler, her şeyin bir illet, yani sebep ile zuhura geldiğini düşünerek, yaratılışının ilk sebebine de "İllet-i ula" demişlerdir. Hukemaya göre illet-i ula "Akl-ı evvel"dir. Derler ki, Cenab-ı Hakk zuhur murat edince, yani bilinmesini irade eyleyince iptida akl-ı evveli yarattı. Akl-ı evvelin bir vücubu bir de imkânı ciheti vardı. Yani yaratılmadan evvel ilm-i ilahîde mevcut olması itibarıyla kadim, yaratılışı dolayısıyla hadis idi. Onun cihet-i vücubisinden akl-ı saniyi, cihet-i imkânisinden felek-i atlası yarattı. Akl-ı saninin vücubu cihetinden akl-ı salisi, imkânı cihetinden felek-i kürsiyi halketti. Böylece ukul-i aşere ile eflak-i tis'a ve onlardaki ecram zuhura geldi ve devrana başladı. Feleklerin dönüşünden anasır-ı erbaa, anasır-ı erbaanın terkiibinden mevalid-i selase meydana çıktı. Şu sayılan şeyler, birbirinin hilkatine sebep oldu. Bundan dolayı ilk mahluk olan akl-ı evvele "İllet-i ula" denildi. Akl-ı evvel, Hakk'ın iradesine tabi ve onun tasarrufunda olmakla beraber diğer eşyada mutasarrıftır. Ondandır dolay Allah'a "İllet-ül ilel", yani "Sebeplerin sebebi" tabir edildi.

Bu mezhep ve düşünce doğru değildir. Çünkü Allah'ı "Sebepsiz bir şey yaratamaz" gibi bir kayıt altına alır. Ondandır dolay Hazreti Mevlâna, lisan-ı ilahîden olarak: "Ben anasır-ı erbaa ve illet-i ula değilim. Her şeyde tasarruf ve hükmetmekte bakiyim ve sabitim. Benim işlerim illetsiz ve sebepsizdir. Takdirim vardır, illet yoktur" diyor. Yine lisan-ı ilahîden olmak üzere, devam ediyor ki:

این غبار از پیش بنشانم به وقت - عادت خود را بگردانم به وقت

5578- Kendi adet ve sünnetimi vaktinde döndürürüm ve icabında değiştiririm. Bu şüphe ve şek yolunu zamanında göz önünden kaldırırım.

Kur'an'da:

Arapça, Sure Fetih ayet 23

“Allah’ın adatında değişiklik bulamazsın” ayeti vardır. Bu ayet “Kanun-u tabiat” denilen usulün değişmeyeceğini bildirir, fakat peygamberlerin mucizeleri, evliyanın kerametleri gibi bazı hadiseler, o adetin fevkinde zuhur etmektedir. Demek ki bazen adet-i müstemirre hilafı, hadisatın vukuu da yine sünnet-i ilahîye cümlesinden imiş. Buna binaen:

گویم آتش را که رو گلزار شو - بحر را گویم که هین پر نار شو
5579- Denize derim ki, “Agâh ol ve ateşle dol”, ateşe derim ki, “Yürü gül bahçesi ol.”

Kelam-ı ilahîde:

Arapça, Sure Fetih, 6

“Kıyamete yakın, denizler ateşin bir hâle gelince” ve

Arapça, Sure Enbiya ayet 69

“Ey ateş! İbrahim’e karşı soğu ve selamet ol” buyrulmuş ve hükmü vuku bulmuştur.

چرخ را گویم فرو در پیش چشم - کوه را گویم سبک شو همچو پشم
5580- Dağa derim ki, “Yün gibi hafifleş”, gökyüzüne derim ki, “Göz önüne dökül.”

Arapça, Sure Karia ayet 4-5

“Kıyamet günü insanlar, dağılmış pervaneler gibi olacaktır. Dağlar da boyanmış yün gibi dağılacaktır.”

Keza:

Arapça, Sure İnşikak ayet 1 ve:

Arapça, Sure İnfitar ayet 1

“Gök yarıldığı zaman” ki bunlar, kanun-u tabiat denilen müstemir usulün hilafı olarak vukua gelecektir.

هر دو را سازم چو دو ابر سیاه - گویم ای خورشید مقرون شو به ماه
5581- Ey güneş! Kamere, “yaklaş” diyeceğiz, her ikisini de, kara bulut gibi karartacağız.

Addi bin Rebia, “Kıyamet ne vakit kopacak” diye soruyor:

Arapça, Sure Kıyame ayet 6-10

“Göz kamaştığı, ay tutulduğu ve güneşle ay bir araya geldiği zaman ki, şimdi kıyameti inkâr eden insan: O zaman kaçacak yer neresi, diyecektir.”

چشمه‌ی خون را به فن سازیم مشک - چشمه‌ی خورشید را سازیم خشک
5582- Güneşin çşmesini, yani kursunu kurutur ve ışiksız bırakırız. Kan çşmesini, fen ve hikmetle misk yaparız.

Misk ahularında olduğu gibi ki, misk denilen şey bir cins geyiğin göbeğinde toplanan kandan ibarettir.

یوغ بر گردن ببنددشان اله - آفتاب و مه چو دو گاو سیاه

5583- Allah, güneşin ve ayın boyunlarına, bir çift siyah öküz gibi, boyunduruk takar.

Onları bir araya getirip zıyasız ve nursuz bırakır.

İşte Kadir-i Mutlak olan Cenab-ı Hakk, bu gibi fevkattabiia olan hadiseleri vukua getirmeye muktedirdir.

“BİR FELSEFECİNİN ‘EN ESBAHA MA-U KÜM ĞAVRAN’ AYETİ OKUNURKEN İNKÂRA KALKIŞMASI”

انکار فلسفی بر قرائت إنْ أَصْبَحَ مَاؤُكُمْ غَوْرًا

ماؤُكُمْ غَوْرًا ز چشمه بندم آب - مقریبی میخواند از روی کتاب

5584- Kur’an okuyan biri, kitabın yüzünden, yani Mushaf’tan “kaynaktan suyu kestim” mealindeki “ma-u küm ğavran” ayetini okuyordu.

Tebareke Suresi’ndeki:

Arapça, Sure Mülk ayet 30

“Eğer suyunuz, derine gider de akmaz olursa, size tatlı suyu kim getirir” ayetine işarettir. Hazreti Mevlâna, bunu terceme ederek diyor ki:

جز من بی مثل با فضل و خطر - آب را در چشمه کی آرد دگر

5585- Benim gibi fazilet ve marifet sahibi bir zattan başka, suyu tekrar membasına kim getirir?

میگذشت از سوی مکتب آن زمان - فلسفی منطقی مستهان

5586- Mantıkçı, hakir bir feylesof, o sırada bir mektebin yanından geçiyordu.

گفت آریم آب را ما با کلند - چون که بشنید آیت او از ناپسند

5587- Bu ayeti işitince, beğenmediğinden, “Suyu kazma ile biz getiririz...”

Toprağı kazar, suyu buluruz, dedi ve ilave etti ki:

آب را آریم از پستی ز بر - ما بزخم بیل و تیزی تبر

5588- “Bel ile yarar, kazma ile kazar, suyu aşağıdan yukarıya çıkarırız” dedi.

زد طپانچه هر دو چشمش کور کرد - شب بخت و دید او یک شیر مرد

5589- Gece uyudu. Rüyasında, aslan gibi bir yiğit gördü. O yiğit buna tokat attı ve iki gözünü kör etti.

با تبر نوری بر آر ار صادقی - گفت زین دو چشمه‌ی چشم ای شقی

5590- O, feylesofa dedi ki: “Eğer sözünde sadık isen, gözünün pınarından kazma ile nur çıkar.”

Nimet-i rüyetini iade et.

نور فایض از دو چشمش ناپدید - روز بر جست و دو چشم کور دید

5591- Feylesof, sabahleyin yatağından fırladı ve iki gözünü kör gördü. Rüyet nuru, o iki gözden uzaklaşmıştı.

نور رفته از کرم ظاهر شدی - گر بنالیدی و مستغفر شدی

5592- Eğer inleyerek istiğfar etmiş olsaydı, çekilip giden nur-u çeşmi, Allah'ın keremiyle zahir olurdu, avdet ederdi.

ذوق توبه نقل هر سر مست نیست - لیک استغفار هم در دست نیست

5593- Lakin Allah'tan mağfiret talep etme de, elde değildir. Tövbe zevki, her sarhoşa meze olmaz.

راه توبه بر دل او بسته بود - زشتی اعمال و شومی جحود

5594- Amellerinin uğursuzluğu ve inkârının şomluğu, onun kalbindeki tövbe yolunu kapatmıştı.

چون شکافد توبه آن را بهر کشت - دل به سختی همچو روی سنگ کشت

5595- Kalp, sertlikte taş yüzü gibi olmuş. Tövbe onu, ekin için nasıl yarabilir?

İnsan hasbelbeşeriye günaha girebilir, günahı müteakkip tövbe ve istiğfar etmelidir. Fakat tövbe de, isyan sarhoşlarının ağzına meze olamaz. Günahlar, toplana toplana kalpte kasvet tabakları husule getirip orasını bel ve çapa işlemez sert, çorak araziye benzetir. Mamafih makbul-u ilahî bir merd-i kâmilin himmeti ve duasıyla o sert kalbin yumuşaması ve hasenat tohumlarını inbat edecek bir dereceye gelmesi de mümkündür.

بهر کشتن خاک سازد کوه را - چون شعییی کو که تا او را دعا

5596- Şuayp Peygamber gibisi nerede ki, bir duasıyla, dağı ziraat yapılacak tarla haline getirsin?

گشت ممکن امر صعب و مستحیل - از نیاز و اعتقاد آن خلیل

5597- O Halil'in, yani İbrahim Aleyhisselamın hüsn-ü itikadı ve Cenab-ı Hakk'a niyazı dolayısıyla, muhal denilecek güç bir iş, mümkün oldu.

سنگ لاخی مزرعی شد با اصول - یا به دریوزهی مقوقس از رسول

5598- Yahut Mukavkis'in Hz. Peygamber'den temennisi üzerine bir taşlık, usulüne göre bir tarla oldu.

Şuayp Peygamberin duası ile dağın tarla hâline girdiği, Halilullah'ın niyazıyla ateşin gül bahçesi olduğu, Habibullah Efendimizin ricasıyla taşlık ve kayalık bir yerin ziraate yarar bir dereceyi bulduğu gibi, onların varisi olan kâmil bir zat-ı şerif de himmet edecek olursa, öyle kayalık kesilmiş bir kalp de yumuşar.

Mukavkis, asr-ı saadette Mısır hükümdarı idi; fakat Bizans Devleti'nin tabiiyetinde bulunmaya mecbur kalmıştı. Etraftaki hükümdarlara birer nağme-i Risalet gönderilip, kendileri imana davet edildiği sırada, ona da bir sefir ile bir mektup yollanılmıştı. Mukavkis Müslüman olmamakla beraber, sefir-i peygamberîye

hürmette bulunmuş ve Zat-ı Akdesi Nebevi'ye bazı hediyeler takdim etmişti. mecbur kalmıştı. Etraftaki hükümdarlara birer name-i risalet gönderilip kendileri imana davet edildi zat-i akdes-i nebevîye bazı hediyeler takdim etmişti.

مس کند زر را و صلحی را نبرد - همچنین بر عکس آن انکار مرد

5599- Bir kimsenin inkârı da, aksine olarak, altını bakır ve sulhu cenk haline getirir.

Allah'a iman ve ricalullaha hüsnü itikat, bakırını altın; cengi sulh yapar. Fakat onları inkâr ediş, lütuf yerine kahrı mucip olur.

خاك قابل را کند سنگ و حصا - کهربای مسخ آمد این دغا

5600- Bu inkâr, bu azgınlık meshin kehrubası olmuştur ki, nebatat yetiştirmeye kabiliyetli olan toprağı, taş ve çakıl yapar.

Mesh, suretin kötü bir şekilde girmesidir. Bu da surî ve manevi olur. Surî mesh, insanın zahiri, mesela yüzü çirkinleşmektir. Güzel bir yüzün çiçek çıkarmakla, yahut üstünde bir ameliyat yapılmakla veyahut çarpılmakla çirkinleşmesi gibi. Mesh-i manevi ise kalbin meshe uğraması, ahlakın değişmesi ve kötüleşmesi gibi.

Arapça Sure-i Bakara 7.

“Hakir ve zelil maymunlar olunuz” denildiği hikâye edilmiş, müfessirlerden bazıları, o heriflerin maymun şekline girdiğini, bazıları da manevi meshe uğrayıp ahlaklarının bütün bütün değiştiğini söylemişlerdir.

Hülâsa maddi olsun, manevi olsun vukua gelen meshin sebebi, enbiya ve evliyayı inkâr etmektir. Çaresi ise o inkârı bırakmak, o zevat-ı kiramın karşısında hürmet ve tazim ile yerlere kapanmaktır.

مزد رحمت قسم هر مزدور نیست - هر دلی را سجده هم دستور نیست

5601- Allah'a karşı secde ve ricalullaha tazim etmek için de, her kalbe izin verilmemiştir. Çünkü rahmet ücreti, her çalışanın nasibi değildir.

Evet... Layıkıyla çalışan ameleye gündelik verildiği gibi, ihlas ile ibadet eden kullara sevap verilir. Yoksa gösteriş olsun, diye amelde bulunanlara bir şey verilmez.

که کنم توبه در آیم در پناه - هین بیشت آن مکن جرم و گناه

5602- Aklını başına al da, tövbe ederim ve Allah'ın lütf-u keremine sığınırım düşüncesine itimat ederek, günah işleme.

Ki tövbeye vakit bulamadan gitmek ihtimali de vardır. Hem sade öyle “Tövbe” ve “Estağfirullah” demekle insan taib ve müstağfir olamaz.

شرط شد برق و سحابی توبه را - میباید تاب و آبی توبه را

5603- Tövbe için, revnak ve letafet lazımdır; tövbenin şartı, şimşek ve buluttur.

Hadis-i şerifte: **“Tövbe, nedametten ibarettir”** buyrulmuştur. Yaptığı kötü bir işten nadim olan kimse, “Keşke yapmasaydım” diye peşimanlık duyar, deruni ah eder ve gözünden yaşlar döker. İşte o ateşin ah, tövbenin şimşegi; ağlayan göz de, bulutu mesabesindedir. Hazreti Mevlâna, bir misal veriyor:

واجب آید ابر و برق این شیوه را - آتش و آبی ببايد میوه را

5604- Bir meyvenin yetişmesi için, hararet ve su lazımdır. Onun gibi tövbenin kabulü için de, bulut ve şimşek, yani, ah-ı derun ile gözyaşı icap eder.

کی نشیند آتش تهدید و خشم - تا نباشد برق دل و ابر دو چشم

5605- Gönül şimşeği ve göz bulutu olmayınca ve onlar çakıp yağmayınca, tehdit ve gazap ateşi nasıl söner?

کی بجوشد چشمه‌ها ز آب زلال - کی بروید سبزه‌ی ذوق وصال

5606- Vuslat şimşeğinin yeşilliği, yani tecelli-i ilahî nurunun, taraveti ve parlaklığı gönülde nasıl hasıl olur? Orada ab-ı zülal membarı, nasıl coşup akar?

کی بنفشه عهد بندد با سمن - کی گلستان راز گوید با چمن

5607- Fezada şimşek ve yağmur olmasa, gül bahçesi nasıl olur da, çemen sır söyler ve menekşe beyaz gülle ahitleşirdi?

Afakta böyle olduğu gibi enfüste de menekşe gibi olan fikirlerin envar-ı ilahî gülleriyle sözleşmesi, kalpteki ateş şimşeğinin çakmasına ve gözden yağmur gibi yaşlar akmasına mütevakkıftır.

Cenab-ı Pir, bu ve emsali beytlerle tabii şimşek ve yağmuru ve onun husule getirdiği asarı zikrederek, onun gönüldeki tesirlerini kastediyor. Evet... O şimşek ve onun akıbeti olan yağmur çakmasa ve yağmasa:

کی درختی سر فشانند در هوا - کی چناری کف گشاید در دعا

5608- Çınar ağacı nasıl avucunu duaya açar, nasıl olur da bir ağaç, havaya doğru başını sallar?

Çınar ağacının yaprakları, insan elini andırdığı için duaya kaldırılmış ellere; ağacın üst dalları da, neşe ile iki tarafa sallanan başlara benzetilmiştir. Yani, çınar ağacının hararet ve rutubet bularak yapraklanması, onun Cenab-ı Hakk'a teşekkür için semaya doğru açılmış hamd-ü sena elleridir. Ağaçların tepesindeki dalların ve yaprakların rüzgâr tesiriyle sallanması da, neşe ve sürur içindeki bir insanın, keyfinden başını iki tarafa oynatması kabilindedir.

بر فشاندن گیرد ایام بهار - کی شکوفه آستین پر نثار

5609- Ağaç çiçeği, saçı saçar. Yenini, bahar mevsiminde nasıl etrafına saçar?

کی گل از کیسه بر آرد زر برون - کی فروزد لاله را رخ همچو خون

5610- Nasıl olur da lalenin yanağı, yani yaprağı kızarır; nasıl olur da gülün gonca kesesi açılıp, içindeki altınları dışarıya çıkardı?

کی چو طالب فاخته کوکو کند - کی بیاید بلبل و گل بو کند

5611- Nasıl olur da, bülbül gelir ve gülü koklardı? Nasıl olurdu da, o geyik kuşu, "nerede nerede" diye matlubunu arardı?

لك چه باشد ملك تست ای مستعان - کی بگوید لكلك آن لك لك به جان

5612- Nasıl olur da leylek kuşu, candan ve gönülden “lek lek” diye ötebilirdi? Lek, ne demektir? Ey kendisinden avn-ü inayet istenilen Allah! Bütün mülk ve melekût senindir, manasınadır.

Hazreti Mevlâna, bu mazmunu bir beytinde de irat eylemiş ve demiştir ki: “Leylek, kuşların şeyhidir. Onun “Lek lek” demesi nedir, bilir misin? Ey ilah-ı mütean! Hamd de senindir, emir de senindir, mülk-ü hükümet de senindir manasınadır.”

کی شود بی آسمان بستان منیر - کی نماید خاک اسرار ضمیر

5613- Toprak, zamirindeki esrarı nasıl gösterir; bostan, gökyüzü gibi, nasıl parlardı?

من کریم من رحیم کلها - از کجا آورده اند آن حله‌ها

5614- Bahçelerin giyinmiş oldukları o hülleleri, nereden bulup getirmişler? Hepsini de kerim ve rahim olan Allah’ın lütf-u kereminden.

Hulle, izar ve rida denilen iki parçadan mürekkep bir libastır. İzar, peştamal gibi bele bağlanır. Rida, silecek gibi omuzlara örtülür. Bahçelerin zeminindeki çimenler ve çiçekler izara; ağaçların çiçekleriyle yaprakları, ridaya benzetilmiştir.

چون ندید او را نباشد انتباه - آن شود شاد از نشان کاو دید شاه

5615- Padişahı görmüş olan kimse, onun nişan ve alametinden şad olur. Görmemiş olan ise, o nişandan intibah hasıl etmez.

Padişahı görmek maksat, Malik-ül Mülk olan Allah’tır. Onu görmek: Ruhlara “*Elest-ü birabbiküm*”, yani “*Ben sizin Rabbiniz değil miyim?*” hitabı esnasında uyanık bulunmak ve o hitab-ı celile “*Bela*”, yani “*Evet, Rabbimizsin*” demiş olmaktır. İşte o vakit uyanık bulunmuş olan, o Malik-ül Mülk’ün dünyadaki asarını ve tarâvet-i baharını görmeye de mütevebbih olur. O zaman gaflet içinde kalmış ve “Evet” dememiş olan ise, bu âlemdeki kudret alametlerini görmeye intibaha gelmez.

دید رب خویش و شد بی خویش و مست - روح آن کس کاو به هنگام اُسْتُتُ

5616- Elest hengâmında Rabbini görüp de kendinden geçmiş ve sermest olan kimsenin ruhu, onun alamet ve asarını görünce bilir.

چون نخورد او می چه داند بوی کرد - او شناسد بوی می کاو می بخورد

5617- Şarabın kokusunu, şarap içmiş olan tanıır. İçmemiş olan ise, koklamasını ne bilir?

همچو دلالة شهان را داله است - ز انکه حکمت همچو ناقه‌ی ضاله است

5618- Çünkü hikmet, kaybolmuş deve gibidir; rehberler, mabeyinciler gibi padişahlar huzuruna delalet eder.

Hadis-i şerifte: “*Hikmet, müminin kaybetmiş olduğu devesidir. O hikmeti nerede bulursa onun hakkıdır*” buyrulmuştur. Yine o hikmet bir rehberdir ki, sahibine delalet ederek onu hakikate götürür.

کاو دهد وعده و نشانی مر ترا - تو ببینی خواب در یک خوش لقا

5619- Sen, rüyada güzel yüzlü birini görürsün ki, sana bir vade nişanı verir.

Ve der ki:

که پیش آید ترا فردا فلان - که مراد تو شود اینک نشان

5620- Muradın olacaktır. İşte nişanı ki: “Yarın senin karşına, filan gelecektir.”

یک نشانی که ترا گیرد کنار - یک نشانی آن که او باشد سوار

5621- Bir nişan daha ki: “O süvari olarak gelecek ve seni kucaklayacaktır.”

یک نشان که دست بندد پیش تو - یک نشانی که بخندد پیش تو

5622- Bir nişan daha ki: “Senin karşında gülecektir.” Bir nişan: “Huzurunda el bağlayıp duracaktır.”

چون شود فردا نگویی پیش کس - یک نشانی آن که این خواب از هوس

5623- Bir nişan daha ki: “Bu rüyayı, yarın heveslenip kimseye söylemeyeceksin.”

که نیایی تا سه روز اصلا به گفت - ز ان نشان با والد یحیی بگفت

5624- Cenab-ı Hakk, murat husulünün nişanı olmak üzere, Yahya'nın babasına, yani Zekeriya Aleyhisselama: “Üç gün, asla söz söylemeyeceksin” demişti.

Valid-i Yahya, Zekeriya Aleyhisselamdır. Hazreti Zekeriya'nın ihtiyarladığı halde çocuğu olmamıştı. Kendisine bir hayrülhalef ihsan olunması için dua etmişti. Tazarruu, Sure-i Meryem'de şu veçhile hikâye buyrulmuştur.

Arapça, Sure Meryem 4-6

“Zekeriya, dedi ki: Ya Rabbi! Benim hakikaten kemiğim zayıfladı ve başımda ihtiyarlık nuru parlamadı, (yani, saçım sakalım ağardı). Ya Rabbi! Sana dua ettiğimde nevmit olmadım, (yani, ne vakit dua ettimse, duamı kabul ettin, beni meyus bırakmadın). Ve ben hakikaten akrabamdan yerime geçecek ve halifem olacak kimse bulunmayışından korkuyorum. Haremim ise hayızdan, feyzden kesilmiştir. Bana nezd-i uluhiyetinden bir evlat ver ki, veliahd-ı nübüvvetim olsun. Bana ve âl-i Yakup'tan devam edip gelen nübüvvet ve ilm-ü hikmete varis olsun. Ya Rabbi! Onu, razı olacağın kavil ve amel ile vasıflandır.”

Buna cevaben vahiy buyruldu ki:

Arapça, Sure Meryem ayet 7-10

“Ya Zekeriya! Biz seni bir oğulla müjdeleriz ki, adı Yahya olacaktır. Evvelce bu namda kimseyi tesmiye etmedik. Zekeriya dedi ki: Ya Rabbi! Benim nasıl oğlum olur ki, haremim hayızdan, feyzden kesilmiştir; ben de hakikaten ihtiyarlıkta son derece zaafa ve kuvvetsizliğe uğradım. Vahiy tebliğ eden melek dedi ki: Böylece, (yani, böyle olmanla beraber) Rabbin buyurdu ki, zayıf bir babadan çocuk tevhit ettirmek, benim için kolaydır. Nasıl ki seni evvelce bir şey, (yani, mevcut) değilken yaratmıştım. Zekeriya, dedi ki: Ya Rabbi! Bana

bu hususta bir nişan göster. Cenab-ı Hakk, buyurdu ki: Sırasıyla üç gece ve gündüz söz söyleyemeyeceksin, sana nişan bu olacaktır.”

این نشان باشد که یحیی آیدت - تا سه شب خامش کن از نیک و بدت

5625- Üç geceye kadar iyiden, kötüden sükût et. İşte bu sükût, Yahya'nın doğacağına dair, sana bir işarettir.

کاین سکوت است آیت مقصود تو - دم مزن سه روز اندر گفت و گو

5626- Üç gün lakırdıya ağız açma ki, bu sükût, senin maksudunun hasil olacağına işarettir.

وین سخن را دار اندر دل نهفت - هین میاور این نشان را تو به گفت

5627- Sakın bu nişanı sözle anlatma, bu sözü kalbinde gizle.

این چه باشد صد نشانی دگر - این نشانها گویدش همچون شکر

5628- O rüyada gelip müjdeleyen kimse, bu şeker gibi alametleri, -hatta bunlar ne olur?- yüz kat böylesini söylese ve nişanlar verse...

که همی جویی بیابی از اله - این نشان آن بود کان ملک و جاه

5629- Bu daima aradığın mülk ve mansıbı, lütf-u ilahî ile bulacağına alamet olur.

و انکه می سوزی سحرگه در نیاز - آن که می گریی به شبهای دراز

5630- Öyle bir müjde nişanı ki, onun için uzun geceler ağlarsın ve seher vakitleri dua ederek, yanar yakılırsın.

همچو دوکی گردنت باریک شد - آن که بی آن روز تو تاریک شد

5631- Öyle bir nişan ki, onсуz, senin günlerin kararır ve boynun iğ gibi incelir.

چون زکات پاک بازان رختهات - و آن چه دادی هر چه داری در زکات

5632- Öyle bir nişan ki, onun için, her neye malik isen zekât olarak verirsin; mücerredan-ı tarikat, mameleklerini nasıl zekât olarak verirlerse...

سر فدا کردی و گشتی همچو مو - رختهها دادی و خواب و رنگ رو

5633- Malını, uykunu, yüzünün rengini ve başını feda ettin, yani riyazet ve mücahede ile kıl gibi oldun.

چند پیش تیغ رفتی همچو خود - چند در آتش نشستی همچو عود

5634- Defalarca ödağacı gibi ateşte oturduñ, defalarca tolga gibi kılıç karşısında durduñ.

خوی عشاق است و ناید در شمار - زین چنین بی چارگیها صد هزار

5635- Böyle yüzbinlerce biçarelikler ki, âşıkların tabiatıdır ve sayıya gelmez.

Sen de, bunların hepsini yaptın ve türlü mücahede de bulundun.

از امیدش روز تو پیروز شد - چون که شب این خواب دیدی روز شد
5636- *Gece bu rüyayı görünce, o gecen gündüz ve onun ümidiyle gündüzün uğurlu olur.*

کان نشان و آن علامتها کجاست - چشم گردان کرده‌ای بر چپ و راست
5637- *“O nişan ve o alametler nerde?” diye sağa- sola bakınır, durursun.*

گر رود روز و نشان ناید به جای - بر مثال برگ می‌لرزی که وای
5638- *“Gündüz geçer de, gösterilen nişan zuhur etmezse” diye, yaprak gibi titrersin.*

چون کسی کاو گم کند گوساله را - می‌دوی در کوی و بازار و سرا
5639- *Buzağısını kaybetmiş kimse gibi, mahalle, pazar ve saraya doğru koşarsın.*

گم شده اینجا که داری کیستت - خواجه خیر است این دواو چیستت
5640- *“Efendi, hayrola! Bu koşman nedir? Burada kaybettiğin biri mi var” derler.*

کس نشاید که بداند غیر من - گوی‌اش خیر است لیکن خیر من
5641- *Sorana dersin ki: “Hayırdır, lakin bana ait bir hayırdır. Onun için, benden başkasının onu bilmesi gerekmez.”*

چون نشان شد فوت وقت موت شد - گر بگویم نک نشانم فوت شد
5642- *Eğer söyleyecek olursam, bir nişanım fevt olur; nişanın fevt olması da, ölüm vakti demektir.*

گویدت منگر مرا دیوانه‌وار - بنگری در روی هر مرد سوار
5643- *Her gördüğün süvarinin yüzüne bakarsın. O da sana, “Deli gibi yüzüme bakma” der.*

رو به جستجوی او آورده‌ام - گوی‌اش من صاحبی گم کرده‌ام
5644- *Ona dersin ki, “Ben bir dost kaybettim, onu aramakla meşgulüm.”*

رحم کن بر عاشقان معذور دار - دولتت پاینده بادا ای سوار
5645- *Ey süvari! Devletin daim olsun, âşıklara merhamet et ve mazur gör.*

جد خطا نکند چنین آمد خبر - چون طلب کردی به جد آمد نظر
5646- *Mademki, aradın ve ciddiyetle baktın. Ciddiyet hata etmez, haberde böyle varid olmuştur.*

Hadis-i şerifte: *“Bir kimse bir şeyi ciddiyetle ararsa bulur ve bir kimse bir kapıyı ısrar ile çalarsa, içeriye girer”* buyrulmuştur. Cenab-ı Pir, bu hadise işaret ediyor. Demek aradığımız bir şeyi bulmamız için ciddi davranmamız ve bir kapıdan içeriye girebilmek için onu ısrar ile çalmamız lazım. Diğer bir hadis-i

şarifte: “Cenab-ı Hakk, duada ısrar edenleri, muradını Allah’tan tekrar tekrar isteyenleri sever” buyrulmuştur. Dualarda bir talebin üç defa tekrar olunması da buna mebnidir.

پس گرفت اندر کنارت سخت سخت - ناگهان آمد سواری نیک بخت
5647- *Birdenbire, iyi talihli süvari gelir ve seni sıkı sıkı kucaklar.*
Gördüğü rüyada verilen nişan zuhura gelir.

بی خبر گفت اینت سالوس و نفاق - تو شدی بی هوش و افتادی به طاق
5648- *Sen, o zatın gelip seni kucaklaması zevkinden kendinden geçer ve yere düşersin. Senin haline vakıf olmayan biri: “İşte sana bir mürailik ve münafıklık numunesi!” der.*

او نداند کان نشان وصل کیست - او چه می بیند در او این شور چیست
5649- *O muteriz, berikindeki bu cuş-u huruşun neden ileri geldiğini ne bilir? Bu şevkin, kimin vaslından doğduğunu o gafil bilmez.*

آن دگر را کی نشان آید پدید - این نشان در حق او باشد که دید
5650- *Bu nişan, o kimse hakkında şevkaver olur ki, onu görmüş ve bilmiştir. Diğerine, bu nişan nasıl zahir olur?*

شخص را جانی به جانی می رسید - هر زمان کز وی نشانی می رسید
5651- *Her zaman Allah’tan has kuluna bir nişan erişir ve onun canına yeni bir can vasıl olur.*

این نشانها تِلْكَ آیاتُ الكتاب - ماهی بی چاره را پیش آمد آب
5652- *Sudan çıkmış ve çaresiz kalmış balığın, önüne su gelmiş gibi olur. Bu nişanlar kitabın, yani levh-i mahfuzun ayet ve alametlerindedir.*

خاص آن جان را بود کاو آشناست - پس نشانیها که اندر انبیاست
5653- *Peygamberlerde bulunan birçok ayet ve işaretler, Allah’a aşına olan ruhlara mahsustur.*

دل ندارم بی دلم معذور دار - این سخن ناقص بماند و بی قرار
5654- *Bu söz, nakıs ve kararsız kaldı, yani neticelenmedi. Bundan dolayı beni mazur gör ki, gönlüm elimde değil, cezbedar bir haldeyim.*

خاصه آن کاو عشق عقل او ببرد - ذره ها را کی تواند کس شمرد
5655- *Kum zerrelerini saymak mümkün değildir. Hususiyle, aklını aşk izale eylemiş bir kimse için...*

می شمارم بانگ کبک و زاغ را - می شمارم برگهای باغ را
5656- *Bağdaki yaprakları ve keklüklerle kargaların ötüşlerini sayarım.*

می شمارم بهر رشد ممتحن - در شمار اندر نیاید لیک من

5657- Bunlar vakıa sayılmaz şeylerdir, fakat ben imtihana uğramış kimselerin irşadı için sayar ve mümkün olduğu kadar izah ederdim.

ناید اندر حصر گر چه بشمیری - نحس کیوان یا که سعد مشتری

5658- Zuhâl yıldızının uğursuzluğu yahut Müşteri seyyaresinin uğurluluğu sayılıp hasredilemez olmakla beraber...

شرح باید کرد یعنی نفع و ضرر - لیک هم بعضی از این هر دو اثر

5659- Her ikisinin tesirinden, yani arz üzerindeki menfaat ve mazarratlarından bahsetmek lazımdır.

شمه ای مر اهل سعد و نحس را - تا شود معلوم آثار قضا

5660- Sa'd-u nahs ehline, yani saadet ve felakete uğrayanlara, kaza ve kaderin asarı malum olsun.

Müneccimlere Zuhâl felaket, Müşteri ise saadet yıldızıdır. Müneccimlerin dediği gibi olsa da, o yıldızlardaki felaket ve saadet tesirleri kendiliklerinden değil, kaza ve kader ahkâmının zuhuruna ancak bir vasıtadırlar. Bunu herkesle beraber müneccimlere de anlatmak için o yıldızların fayda ve zararından bir miktar bahsedilmek gerektir.

شاد گردد از نشاط و سروری - طالع آن کس که باشد مشتری

5661- Talihi Müşteri olan kimse, serverlik neşatından mesrur olur.

احتیاطش لازم آید در امور - و انکه را طالع زحل از هر شرور

5662- Talihi Zuhâl olan kimse için de, işlerinde şerlerden ihtiyatlı bulunmak lazım gelir.

ز آتیش سوزد مر آن بی چاره را - گر بگویم آن زحل استاره را

5663- Eğer o Zuhâl talihi kimsenin maruz kaldığı uğursuzluğu söyleyecek olursam, onun ateşi, o biçareyi yakar.

Binaenaleyh ondan bahsetmeyeceğim ve ona zikrullah ile meşguliyeti tavsiye edeceğim ki:

اندر آتش دید ما را نور داد - اذکروا الله شاه ما دستور داد

5664- Şahımız ve yegâne Allah'ımız, "Üzkürullah" diye izin verdi ve ateş içerisinde gördüğü için, bize nur ihsan etti.

Kur'an'da buyrulmuştur ki:

Arapça, Sure Ahzap ayet 41-13

"Ey iman etmiş olanlar! Allah'ı çok çok zikrediniz, ve onu sabah ve akşam tespih eyleyiniz, sübhanallah deyiniz. O, öyle bir Erhmerrahimin'dir ki, sizi karanlıklardan nura çıkarmak için mağfiret, melekleri de sizin için istiğfar ederler. O müminler hakkında rahimdir."

نیست لایق مر را تصویرها - گفت اگر چه پاکم از ذکر شما

5665- Cenab-ı Hakk buyurdu ki: "Ben sizin zikrinizden pak ve mütealim. Bana hiçbir tasavvur ve tasvir layık değildir."

در نیابد ذات ما را بی‌مثال - لیک هرگز مست تصویر و خیال
5666- *Lakin tasvir ve hayalin mesti olan kimse, bizim zatımızı misalsiz anlayamaz.*

وصف شاهانه از آنها خالص است - ذکر جسمانه خیال ناقص است
5667- *Cismanî olan zikir, nakıs bir hayalden ibarettir. Şahane vasıflar ise o nakıs hayallerden halistir.*

این چه مدح است این مگر آگاه نیست - شاه را گوید کسی جولاه نیست
5668- *Mesela birinin, padişah için “Çulha değildir” demesi nasıl medih olabilir? Bunu söyleyen ve Allah’ı böyle anlatmak isteyen kimse, meğerki ağâh değildir.*

“ÇOBANIN MÜNACAATINI, MUSA ALEYHİSSELAMIN İNKÂR ETMESİ, HOŞ GÖRMEMESİ”

انکار کردن موسی علیه السلام بر مناجات شبان

کاو همی‌گفت ای خدا و ای اله - دید موسی یک شبانی را به راه
5669- *Musa Aleyhisselam, yolda bir çoban gördü ki, diye ay خدا و ای اله zikredip duruyordu. Ve münacatına şöyle diyerek devam ediyordu:*

چارقت دوزم کنم شانه سرت - تو کجایی تا شوم من چاکرت
5670- *Sen neredesin ki, hizmetinde bulunayım, çarığınızı dikeyim, başını tarayayım.*

شیر پیشت آورم ای محتشم - جامه‌ات شویم شپشه‌ایت کشم
5671- *Ey muhteşem ve muazzam olan Allah! Senin elbiseni yıkayayım, bitlerini öldüreyim, önüne süt getireyim.*

وقت خواب آید برویم جایکت - دستکت بوسم بمالم پایکت
5672- *Elceğinizi öpeyim, ayakcağınızı ovayım, uyku zamanı gelince yatacağın yeri süpüreyim.*

ای به یادت هیهی و هیهای من - ای فدای تو همه بزهای من
5673- *Ey bütün keçilerim yoluna kurban olası Allah’ım! Ey benim هیهی و هیهای diye firakından feryat ettiğim Rabbim!*

گفت موسی با کی است این ای فلان - این نمط بی‌هوده می‌گفت آن شبان
5674- *O çoban, böyle münasebetsizce söyleniyordu. Musa Aleyhisselam: “Çoban, bunları kime söylüyorsun?” diye sordu.*

این زمین و چرخ از او آمد پدید - گفت با آن کس که ما را آفرید
5675- *Çoban: “Bizi yaratan ve bu yer ile gök, kudretiyle zuhura gelen Allah’a söylüyorum” dedi.*

خود مسلمان ناشده کافر شدی - گفت موسی های خیره سر شدی

5676- *Musa Aleyhisselam, dedi ki: "Hey! Kendine gel, çıldırdın mı? Müslüman olmadan kâfir olmuşsun."*

پنبه‌ای اندر دهان خود فشار - این چه ژاژست و چه کفر است و فشار

5677- *Bunlar ne saçma, ne küfür, ne batıl sözlerdir; bunları söylememek için ağzına pamuk tıka!*

کفر تو دیبای دین را ژنده کرد - گند کفر تو جهان را گنده کرد

5678- *Senin küfrünün kokusu, dünyayı kokuttu; senin küfrün, din kumaşını eskitti.*

آفتابی را چنینها کی رواست - چارق و پا تابه لایق مر تراست

5679- *Çarık ve dolak, sana ve senin gibilere lazımdır. La teşbih, bir güneşe bunlar layık olur mu?*

آتشی آید بسوزد خلق را - گر نبندی زین سخن تو خلق را

5680- *Eğer bu sözden boğazını bağlamaz, yani sükût etmezsen, Allah tarafından bir ateş gelir ve bütün mahlukatı yakar.*

جان سیه گشته روان مردود چیست - آتشی گر نامده ست این دود چیست

5681- *Eğer gazap ve kahır ateşi gelmediyse, ağzından çıkan bu küfür dumanı nedir? Canın kararmış ve merdut olmuş, sebebi nedir?*

ژاژ و گستاخی ترا چون باور است - گر همی‌دانی که یزدان داور است

5682- *Allah'ın hakim olduğunu biliyorsan, bu münasebetsizlik ve terbiyesizlik sana nasıl layık oluyor?*

حق تعالی زین چنین خدمت غنی است - دوستی بی‌خرد خود دشمنی است

5683- *Delinin dostluğu, hakikatte düşmanlıktır. Hak Teala, öyle bir hizmetten müstağnidir, bu suretle zikredilmeye muhtaç değildir.*

جسم و حاجت در صفات ذو الجلال - با که می‌گویی تو این با عم و خال

5684- *Bu sözleri amcana mı, dayına mı, kime söylüyorsun? Cismaniyet ve ihtiyaç, Allah Zülcelâlın sıfatı olur mu?*

چارق او پوشد که او محتاج پاست - شیر او نوشد که در نشو و نماست

5685- *Neşv-ü nemaya ihtiyacı olan süt içer, ayağa muhtaç olan da çarık giyer.*

آن که حق گفت او من است و من خود او - ور برای بندهش است این گفت‌وگو

5686- *Ey çoban! Senin bu sözlerin, Allah'ın hakkında "O benim, ben O'yum" dediği bir kul için ise...*

من شدم رنجور او تنها نشد - آن که گفت انی مرضت لم تعد

5687- Yine o kul için ise ki, Allah onun hakkında: “Ben hastalandım da ibadet etmedim, yalnız o hastalanmadı, ben de hasta oldum” dediği abd-i hası ise...

در حق آن بنده این هم بی‌هده ست - آن که بی‌یسمع و بی‌بصر شده ست

5688- Hakkında, “Benimle işitir, benimle görür” buyrulan kul için ise, onun hakkında bile faidesizdir.

Sofiye nezdinde bir söz vardır: “Halife müstahlifin aynıdır” derler ki; halife olan kimse, tebliğ-i ahkâm etmede onu istihlaf eyleyenin aynıdır, demektir. Yani peygamber ne buyurursa, vahiy ile olduğu için söylediği söz Hakk’ın kelamı, kendisi de Allah’ın kaymakamı olur. İşte Cenab-ı Pir’in lisan-ı ilahîden “O benim, ben de O’yum” demesi budur. Hicretin 6. senesi içinde Hazreti Peygamber Sallallahü Aleyhi Vesellem 1500 sahabe ile umre yapmak, yani Kâbe’yi ziyaret eylemek maksadıyla Mekke’ye gidiyordu. Hudeybiye mevkiine gelince Kureyş müşrikleri, Resulullah ve ashabını Mekke’ye koymamaya karar verdiler. Bunu haber alan Resul-u Ekrem, harp için değil, ziyaret için geldiklerini Mekkelilere haber vermek üzere Osman Bin Affan’ı gönderdi. Kureyşîler onu göz hapsine aldılar. Zinnureyn Hazretleri’nin avdeti gecikince, “Osman’ı öldürmüşler” diye bir şayia çıktı. Bunun üzerine Zat-ı Risalet, bir ağaç altına oturup ashabına biat teklif etti. O 1500 kişiden 1499’u “Ölmek var, dönmek yok” diye biat ettiler. Bir tanesi münafık olduğu için devesinin arkasına saklandı. Bunun üzerine:

Arapça, Sure Fetih ayet 10

“O kimseler ki, sana biat ediyorlar, hakikatte Allah biat ediyorlar” ayeti nazil oldu. Ve Peygambere biatın Allah’a biat olduğu beyan buyruldu. Keza:

Arapça, Sure Nisa ayet 80

“Peygambere itaat eden hakikatte Allah’a itaat etmiş olur” ayet-i kerimesi de, peygamberin emrine itaat etmenin Allah’ın emrini kabul ve ona itaat etmek demek olduğunu bildirdi. Keza Hazreti Mevlâna’nın lisan-ı ilahîden: “Yalnız o hastalanmadı, ben de hasta oldum” demesi şu hadis-i kutsîye işaretir.

Cenab-ı Hakk, kıyamette kullarından birine diyecektir ki: **“Ey Ademoğlu! Ben hastalandım beni görmeğe gelmedin, istifsar-ı hatırda bulunmadın. Senden yemek istedim, bana yemek vermedin, senden su istedim, bana su içirmedin.”** Bu hitaba muhatap olan kul, cevap verecektir ki: **“Ya Rabbi! Ben seni nasıl görmeye gelebilirim ki. Sen Rabb-ül Âleminsin ve istifsar-ı hatır gibi şeylere muhtaç değilsin.”** Cenab-ı Hakk, buyuracaktır ki: **“Bilmedin mi ki, falan kulum hastalandı, onu yoklamadın. Bilmedin mi ki, onu gidip yoklamış olsaydın, beni onun yanında bulundun?”**

Allah “Sani-ı Kâinat” ve “Halik-ı Mümkinat”tır. Hususiyle insanlara kendi ruhundan nefheylemiştir. Bundan dolayı, Rabbün-nas ile nasın ruhu arasında kıyasız bir ittisal vardır. Fakat o ittisal, iki şeyin birbirine ulaşması gibi değildir. Nasıl olduğu tarif ve kıyas edilemez bir ittisaldır.

Keza burada Hazreti Pir, diğer bir hadis-i kutsiyeye işaret ediyor: **“Kulum feraizden fazla nafîle ibadet ile bana yaklaşımdan hali kalmaz. Ta ki ben onu severim. Onu sevince de, onun işitir kulağı, görür gözü ve tutar eli olurum”**

İşte bundan dolayıdır ki, Cenab-ı Hakk, Peygamber-i Ekber’in söyleyen dili olmuş, Kur’an’ı ve hadis-i kutsiyeyi onun lisanından söylemiştir.

گرچه قرآن از لب پیغمبرست - هر که گوید حق نگفت او کافرست

5689- Kur'an, lisan-ı peygamberîden sudur etmekle beraber, her kim "Onu, Hakk söylemedi, Allah Kelamı değildir" diyecek olursa, o kâfirdir.

Namaz kıldığımız vakit rükûya varınca Cenab-ı Hakk'ı tespih ve tazim ediyor ve kalkarken: "Semiallahü limen hamideh; Rabbena lekel hamd", yani "Ey Rabbimiz! Hamd ve sena sana mahsustur" diyoruz. Cenab-ı Hakk da, bizim lisanımızdan "Allah, ona hamdedeni işitti" diye bildiriyor.

Onun için insanlara karşı nezaketle muamele etmeli ve huşunet göstermemelidir. Eserine karşı beğenmezlik etmek, her sanatkârı darıttır. Hususiyile Allahın müstesna ve mücteba kulları mevzubahis olduğu zaman, mesele çok daha mühimdir. Çünkü:

دل بمیراند سیه دارد ورق - بی ادب گفتن سخن با خاص حق

5690- Allah'ın has kullarına, sevgili kullarına edepsizce söz söylemek, kalbi öldürür, defter-i amali karartır.

Mesela:

گر چه يك جنسند مرد و زن همه - گر تو مردی را بخوانی فاطمه

5691- Eğer sen, bir erkeğe Fatıma diyecek olursan, erkek ve kadınların hepsi insan cinsinden olmakla beraber...

گر چه خوش خو و حلیم و ساکن است - قصد خون تو کند تا ممکن است

5692- O kimse iyi huylu, halim, selim ve sakin iken, imkânını bulsa seni öldürmeye kasteder.

مرد را گویی بود زخم سنان - فاطمه مدح است در حق زنان

5693- Fatıma ismi, kadınlar arasında medihdir. Fakat erkeğe söylersen, onun için mızrak yarası olur.

Eskiden belediye hademesinden ihtiyar bir adam vardı. Nedense çocuklar ve saygısızlar o adama "Ayşe hanım" derlerdi. Bu zavallı, bu hitaba uğradıkça çileden çıkar, bağırır çağırır, söver sayardı. Keza benim çocukluğumda "Emine nine" diye ihtiyar bir kadın vardı ki, hamamda ustalık ederdi. Bu da kendisine "Abdi efendi" denilmesine pek ziyade tutulur, söyleyene beddualar ederdi. Bu hâl, bahsettiğim belediye hademesi ile Emine nineye de mahsus değildir. Zannederim ki hiçbir erkek kendisinin kadına, hiçbir kadın da kendisinin erkeğe benzetilmesinden hoşlanmaz. Siyer kitabı okuyanlar bilirler ki, Mekke müşriklerinden ve Müslümanlığın müthiş düşmanlarından Ümeyye bin Halef namında biri vardı. Bilal-i Habeşî Radiyallahü anhin efendisi idi. Bilal'i Müslümanlıktan döndürmek için ona yapmadığı işkence kalmazdı. Ezcümle öğle sıcağında Bilal'i kızgın taşlar üzerine yatırır, göğsünün üzerine yine kızgın taşlar yığar, iki ateş arasında eziyet eder, sonra boynuna ip geçirir, ucunu çocukların eline verir, kızgın kumlar üstünde sürükletir, Hazreti Bilal ise "Ehad, Ehad" diye zikir ile o işkenceye tahammül ederdi.

Müşrikler Bedir muharebesine çıkacakları sırada Ümeyye, ihtiyarlığını bahane ederek geri kalmak istemişti. Fakat Ebu Cehil habisi, eline bir buhurdan alıp bunun evine gitti. "Mademki erkekler gibi harbe gitmek istemiyorsun, kadınlar gibi evinde otur da bununa tütsülen!" diyerek buhurdanı uzattı. Ebu Cehil'in bu tarifi Ümeyye'ye o kadar fena tesir etti ki: Allah senin de belanı versin, getirdiğin bahurdanın da, diyerek, yola çıktı ve Bedir'de oğlu ile birlikte belasını buldu.

Cenab-ı Pir, bundan sonra çoban hikâyesine ve onun: “İlahi! Elceğizini öpeyim, ayakcağızını ovayım” demesine avdetle buyuruyor ki:

در حق پاکی حق آرایش است - دست و پا در حق ما استایش است

5694- El ve ayak bizim hakkımızda medihdir. Çünkü eli ayağı olan kimse, çolak ve topal değil demektir. Fakat bu gibi şeylerden müstağni olan Allah'a karşı hürmetsizliktir.

Vakıa, Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şerifte Cenab-ı Hakk için “Yed” ve “Kadem” tabirleri geçmektedir. Evet, Allah'ın eli ve ayağı vardır. Lakin onların keyfiyeti meçhuldür. Bizim bildiğimiz gibi şeyler değildir. Onlara “Müteşabihat” derler ki, eski âlimler:

Arapça, Sure-i Al-i İmran ayet 7

“Müteşabihatın tevilini Allah'tan başka kimse bilmez.” kavlı keriminde durmuşlar, sonrakiler ise:

Arapça, Sure Al-i İmran ayet 7

“Müteşabihatın manasını ancak Allah ve ilimde derin bulunanlar bilir” manasını vermişlerdir. Allah-u a'lem, doğrusu kudemanın mezhebi olsa gerektir.

والد و مولود را او خالق است - لم يلد لم يولد او را لایق است

5695- “لم يلد لم يولد” sıfatları ona layıktır. Babanın da, oğulun da halikı O'dur.

Sure-i İhlas'a işaret buyruluyor. İhlas Suresi'nin Mekke'de veyahut Medine'de nazil olduğu ihtilaflıdır. Mekke'de nazil olduğunu söyleyenler, Kureyş müşriklerinin: “Ya Muhammed! Rabbinin nesebini, yani soyunu sopunu bize anlat!” demelerini sebep-i nüzul gösterirler. Medine'de nazil olduğunu söyleyenler de, Yahudilerin “Ya Muhammed! Bize Rabbinin tarif et” demiş olduklarını nüzulün sebebi derler. İhtimal ki vakıa teaddüt ve nüzul tekrerrür etmiştir. Bu münasebetsiz suallerin cevapları olmak üzere buyruldu ki:

Arapça, Sure İhlas ayet 1-4

“Habib-i Edibim de ki: O, yani Rabbim ve Rabb-ül Âlemin olan Allah, Ehad vahiddir.”

“Ehad” kelimesi, “Bir” demek olmakla beraber, sayıda kendisinden sonra iki gelen bir demek değildir. Yegâne, biricik, iki olmasına ihtimal bulunmayan manasınadır ki, bu kelime-i celile ile müteaddit putlara tapınan müşriklerin baba, oğul, Ruh-ül Kudüs diye üçü bir ilah tahayyül eden Hıristiyanların, Yezdan ve Ehrimen namlarıyla hayrın ve şerrin halikı iki mabut vehmeyleyen Mecusilerin itikadı cerhedilmiş, benim ve bütün âlemlerin Rabbi olan Allah Zülcelal, o Zat-ı Ecel ü A'la'dır ki yegânedir, tektir, bir ikincisi olmak imkânı yoktur. Bu ayet-i celilede tevhidin üç derecesi ve insanların üç sınıfı gösterilmiştir. **“Arapça, hüve”** malum olduğu üzere “O” demektir ki, bununla doğrudan doğruya Zat-ı Bari'ye işaret olunmuştur. Muvahhid-i ekmel olanlar Hakk'tan başka bir Vücut-u Vacip görmezler. Vücut, yani varlık iki türdür. Biri “Vücut-u Vacip”tir ki, var olması için başka biri tarafından var edilmeye ihtiyacı yoktur, varlığı kendindedir. Diğeri “Vücut-u Mümkün”dir ki başka birinin var etmesine muhtaçtır. Kâinatın ve her şeyin ve hepimizin varlığı gibi ki, biz ve bütün kâinat var olmak için evvel emirde Hakk'ın varlığına ve bizi var etmesine muhtacız. Şu halde Hakk'ın varlığı esastır. Bizim

varlığımız, Vücut-u Hakk'ın aksinden ibarettir ve onun tecellisiyle kaimdir. Yanlış anlaşılmasın ve Frenk panteistlerinin vehmi gibi, "Kâinatın her zerresi Allah'ın bir parçası ve mükevvenatın tamamı Allah'tır!" zannolunmasın. Böyle bir vehme düşmek, aynaya bakanla orada görünen aksin ikisini bir sanmak gibi olur. Sofiyenin "Vahdet-i Vücut" dediği bu değildir. Onlarca Hakk'ın varlığı, bizim ayan-ı sabitemiz aynasında tecelli ederek bizi var göstermiş demektir. "La mevcude illallah" denilmesi, hakiki, ezelî, ebedî vacip bir vücut ile "Allah'tan başka muttasıf olan yoktur" manasınadır. Ondandır dolayı birinci kısım muvahhitler, Hakk'tan başka hakiki mevcut görmedikleri için onların görüşüne "Arapça, Hüve" zamiriyle işaret kılınmıştır. İkinci kısım muvahhitlerin görüşleri ise, birinciler kadar derin olmadığından onlar eşyaya da velev ki fani ve gayr-i daimi olsun, bir varlık verirler. Bundandır dolayı o görüşe göre "Allah" ism-i celali ile ima buyrulmuştur. Çünkü ism-i celal, Allah'ın hem zatına ve hem de sıfatlarına delalet eder. Üçüncü kısım ise, Hakk'ın varlığını ve birliğini müdrik olmakla beraber, müşrikler gibi müteaddit olabilmesine de ihtimal verdiklerinden onların zehabına göre de, "Ehad" sıfatıyla Uluhiyet-i Bari tarif edilmiştir.

İşte bir ikincisi olmak ihtimali bulunmayan Rabb-ül Ehad "Allahüs Samed", yani bütün mahlukâtın kendisine muhtaç bulunduğu Allah'tır. "Lemyelid" o Allah, kimseyi doğurmadı, yani Yahudilerin zannınca Üzeyr'in, Hıristiyanların zannınca İsa'nın, bazı Arap müşriklerinin vehmince meleklerin babası olmadı. "Velem yuled" O'nu doğuran da olmadı. "Velemyekünlehu küfüven ehad" hiçbir kimse onun küfüvü ve akranı da değildir.

Muttatıla denilen bir cemaat: "Âlemin sanii yoktur" derler. Felasife: "Sanii vardır, fakat sıfattan müzehhetir" derler. Senevîler, yani Yezdan ve Ehrimen'e tapanlar, Hakk'a şerik isnat ederler. Müşebbehe: "Halka benzer, azası vardır" derler. Yahudiler ve Hıristiyanlar, Allah'a oğul nispet ederler. Onun için bir mümin "Arapça, Hüve" deyince, ta'tilden ve zındıklıktan kurtulur. "Arapça, Allah" deyince, felasife itikadından beri olur. "Arapça, Ehad" deyince, Yehud ve Nasara itikadından halas olur.

Hazreti Mevlâna bunlara işaret ettikten sonra buyuruyor ki:

هر چه مولود است او زین سوی جوست - هر چه جسم آمد ولادت وصف اوست

5696- Her ne ki cisimdir, doğum onun vasfıdır. Doğmuş olan her ne varsa, o da, ruh nehrinin bu tarafındandır.

Cenab-ı Hakk ne doğurmuştur, ne de doğrulmuştur. Çünkü cisim değildir. Doğup, doğacak şeyin ise cisim olması şarttır. Sonra doğan kimse, ubudiyetle rububiyet arasında akıp giden ruh nehrinin bu tarafından, yani ubudiyet cihetindedir. Ondandır dolayı halk ile Hakk arasında denklik yoktur. Hiçbir kimse, hiç bir şey onun dengi olamaz.

حادث است و محدثی خواهد یقین - ز انکه از کون و فساد است و مهین

5697- Çünkü mevlüt olanlar, şu kevn-ü fesad yani, "oluş-bozuluş" âlemindedir ve hadistir, yani sonradan meydana gelmektedir. Her hadis ise, mutlaka bir muhdis ister. Yani, sonradan olan için bir oldurucu lazımdır.

Çoban, Musa Aleyhisselamin bu sözlerini işitince:

و ز پشیمانی تو جانم سوختی - گفت ای موسی دهانم دوختی

5698- Dedi ki: "Ey Musa! Sen ağzımı diktin, yani sükûta mecbur ettin. Beni perişan bir hale getirdin ve canımı yaktın."

سر نهاد اندر بیابانی و رفت - جامه را بدرید و آهی کرد تفت

5699- *Çoban elbisesini yırttı ve hararetli bir "Ah!" çekti. Ondan sonra, çöle teveccüh ederek gitti.*

"HAKK TEALA'NIN, ÇOBAN İÇİN MUSA ALEYHİSSELAMA HİTAP ETMESİ"

عتاب کردن حق تعالی با موسی علیه السلام از بهر آن شبان

بندهی ما را از ما کردی جدا - وحی آمد سوی موسی از خدا

5700- *"Bizim kulumuzu, bizden ayırdın" diye, Hz. Musa'ya vahiy geldi.*

نی برای فصل کردن آمدی - تو برای وصل کردن آمدی

5701- *Sen, kullarımı bana iletmek için mi geldin, yoksa benden ayırmak için mi?*

أبغض الأشياء عندي الطلاق - تا توانی پا منه اندر فراق

5702- *Muktedir oldukça ayrılık cihetine gitme. Çünkü benim indimde, karısını boşamak, en çok buğzettiğim şeydir.*

Hadis-i şerifte: "Allah, köle ve cariye âzat etmekten ziyade, kendisi için sevgili bir mubah yaratmadı. Ve yine Allah, kadın boşamaktan daha sevimsiz bir mubah yaratmadı." buyrulmuştur. Bir kadının kocasından ayrılması böyle olunca, bir kulun Mevlasından uzaklaşmasının ind-i İlahiyede ne kadar yakışıksız olacağını düşünmelidir. Boşanan bir kadın başka birine varabilir. Fakat Rabbinden uzaklaşan bir kul, nereye gidebilir ve kime iltica edebilir?

هر کسی را اصطلاحی داده‌ام - هر کسی را سیرتی بنهادم

5703- *Herkese bir siret vaaz ettim ve her kimseye bir ıstılah verdim.*

İstılah: Bir kısım halka mahsus tabir ve tariftir ki, onu ehli olan anlar. Mesela "Keman" kelimesi sazendeler arasında bir sazın adıdır. Öyle olduğu halde, aynı kelime eski muharebelerde kullanılan "Ok yayı" demektir. Bu bir kelime iki sınıf halk arasında ayrı ayrı manada bir ıstılahtır. Keza "Kemane" lafzı sazendelerce keman yayı, merdiven parmaklığı vesair yapan esnaf indinde de ağacı çeviren kirişli yay demektir. Keza bir lisanda başka bir mana ifade eden bir kelime, diğer bir dilde başka bir mana ifade eder. Mesela, Bağdat'ta bir hıyarcı: "On hıyar bir denge!" diye bağırıyormuş. Evliyaullahtan biri, bundan: "Hayırlı olan on kişi bir denk değerindedir" mealini anlamış ve "Şerir olanlar nasıldır?" diye cezbeyle tutulmuş. Diğer bir misal, Konya çarşısında bir köylü "Dilku, dilku" diye tilki postu satıyormuş. Bunu işiten Hazreti Mevlâna, "Gönül ve gönül sahibi olanlar nerede?" mefhumunu anlamış. Hulasa her kavmin, her sınıfın kendine mahsus bir ıstılahı vardır. Hatta o ıstılah bazen:

در حق او شهد و در حق تو سم - در حق او مدح و در حق تو ذم

5704- *Söyleyen hakkında, medih ve bal gibi, senin hakkında ise, zem ve zehir gibi olur.*

Mesela Arapçadan "Arapça Metin" kelimesi, "Bize bak ve iltifat buyur" mealini ifade eder. İbrani lisanında ise, sövüp sayma manasına gelir. Ashab-ı kiramın Sallallahü Aleyhi Vesellem Efendimize "Arapça Metin" dediklerini işiten

Medine Yahudileri çifitlığa kalkarak Zat-ı Risaletle onunla hitap etmeye başlamışlardı. Bunun üzerine:

Arapça, Sure Bakara ayet 104

“Ey müminler Resulullah’a hitap ederken Raina demeyiniz, lakin Üzurna deyiniz” ayeti nazil olmuştu. Bundan Hazreti Mevlâna, Cenab-ı Hakk’ın halkın teşbihinden, tenzihininden de müteali bulunduğu lisan-ı ilahîden beyan için diyor ki:

از گران جانی و چالاکی همه - ما بری از پاک و ناپاکی همه

5705- Biz bütün paklıktan da, na-paklıktan da, ger encamlıktan ve çalıklıktan da beri ve mütealiyiz.

Buradaki “Paki”den murat tenzih ve takdis, napaklıktan maksut da, teşbihdir. Malum ya, bilinmeyen bir şey anlatılmak için başka bir şeye benzetilir veya benzemez olduğu bildirilir. Mesela, “Toz şekeri tuza benzer, fakat o tuzlu değildir” cümlesinin birinci kısmı teşbih, ikinci kısmı ise tenzihtir. Allah’ın ise benzeri ve zıttı olmadığından ikisi ile de tarif edilemez. Ondandır dolayı Zülcelal müteal olan Allah, bunların hepsinden beridir. Dahası var, “Allah şöyledir” demek onu bir kayıt altına almak demektir. Cenab-ı Hakk öyle kayıtlardan beri olduğu gibi diğer bir kayıt demek olan kayıtsızlıktan da beridir.

بلکه تا بر بندگان جودی کنم - من نکردم امر تا سودی کنم

5706- Ben kullarıma ibadeti, menfaat bulmak için emretmedim, belki onlara cud ve sehada bulunmak için emrettim.

Cenab-ı Hakk Ğaniyy-ül Âlemin’dir. Hiçbir şeye muhtaç olmadığı gibi kullarının taat ve ibadetine de muhtaç değildir. Onları bir takım feraizle mükellef kılması, o teklifat mukabilinde lütuf ve ihsanda bulunmak içindir.

Bir Acem şairi der ki, “İlahi! Seher kuşları, her sabah kendi ıstılahlarıyla seni medh ve sena ederler.”

Hatta insanlar ve hayvanlar değil, cematat, yani taş ve toprak gibi şeyler bile kendi lisan istidatlarıyla Cenab-ı Hakk’ı tespih etmektedirler. Kur’an-ı Kerim’de:

Arapça, Sure İsra ayet 44

“Bizim indimizde hiçbir şey yoktur ki, Rabbini tespih ve ona hamd-ü sena etmiş olmasın. Lakin ey insanlar! Siz onların tespihini anlamazsınız” buyrulmuştur. Bundandır dolayı her kavmin kendi dili ile Cenab-ı Hakk’ı yâd etmesi, mesela bir Acemin “Huda, Huda” diye, bir Türk’ün “Tanrı, Tanrı” diye zikreylemesi caizdir. Fakat bu türlü zikir zaruret halindedir. Yoksa “Allah, Allah” demek, her halde “Tanrı, Tanrı” demekten eftaldir. Kur’an-ı Kerim ayetlerinin Farsçaya tercemesiyle namaz kılmanın caiz olduğunu İmam-ı Âzam’ın söylemesi de zarurete, yani Kur’an kelimelerini okumaya dili dönmeyenler hakkındadır. Yine lisan-ı ilahîden deniliyor ki:

سندیان را اصطلاح سند مدح - هندوان را اصطلاح هند مدح

5707- Hintlilere Hint ıstılahı medih olduğu gibi, Sindlilere de Sind ıstılahı medihtir.

Tespih: Tenzih ve tebid manasındadır. Binaenaleyh “Sübhanallah” demek, “Ben Allah’ı şanına layık olmayan şeylerden beri kılarım” demektir. Biz

“Sübhanallah” desek de, demesek de Zat-ı Bari Sübhan’dır. Hakikatte bizim “Sübhanallah” deyişimiz, Hakk’ı değil kendi itikadımızı tenzih etmek ve “Ben Allah’ı, şanına layık olmayan şeylerden beri itikat eden bir müslümanım” demek olur.

پاك هم ايشان شونند و در فشان - من نگر دم پاك از تسبيحشان

5708- Ben, kullarımın beni tespih etmelerinden pak olmam. Onların beni tespih ve takdis etmelerinden, yine kendileri pak olur ve dilleri manen inci saçar.

Nitekim Aleyhissalatü Vesselam Efendimiz: **“Hakikatte Allah Teala, sizin suretlerinize ve amellerinize -bir rivayette- ve sözlerinize bakmaz, belki kalplerinize ve niyetlerinze bakar”** buyurmuştur ki suret, amel ve sözleriniz de niyettir. Onları, hakikatte Allah rızası için mi yapıyorsunuz, yoksa halka gösteriş yapmak için mi? Allah işte ona nazar eder.

Biri anlatmıştı: Çankırı’da Hacı bilmem ne ağa isminde ihtiyar bir adam varmış. Bacaklarında şiddetli romatizma ağrıları varken, oturduğu yerde bacaklarını uzatarak namaz kılması caizken ayakta edaya çalışır, fakat her eğilip doğruluşunda ızdırabından farkına varmaksızın “Hay anasını! Allahü Ekber” dermiş. Dünya kelamı namazı bozar. Bunu bir musalli farkında olarak söylese namazı fasit olduğu gibi günaha da girer. Fakat Hacı ağa can acısıyla ve farkına varmaksızın söylediği için zannederim ki namazı makbul-i ilahî olmuştur. Bunun diğer bir misali: İki arkadaş bir camiye girmiş, tadil-i erkana riayet eder, gözü sürmeli, başı misvaklı, üstü başı hacı yağı kokulu birinin namaz kıldığını görmüşler. Biri, diğerine: “Birader şu mübarek zata bak, ne kadar güzel kılıyor!” demiş. Bunu işiten mübarek zat, dayanamamış, namazını bozmuş: “Hem de oruçluyum!” haberini vermiş. Şimdi insaf edelim, şu mübarek zat ile Hacı ağanın namazlarından hangisi daha sahihtir? Ve hangisi makbul-i ilahîdir? Ben Hacı ağanın namazı diyeceğim. Çünkü o kulluk borcunu ifa etmek için kılıyor ve farkında olmaksızın bir nida-yı ızdırıp salıveriyor. Beriki mürayı herif ise, halkı aldatmak, dini ve ibadeti menfaate alet yapmak ve bu suretle halkın birkaç kuruşunu kapmak için kılıyor. Kur’an-ı Kerim ise:

Arapça, Sure Kehf ayet 110

“Rabbine mülaki olacağını uman kimse, amel-i salihada bulunsun ve Rabbinin ibadetine kimseyi teşrik etmesin, yani mürailik yapmasın” nazm-ı celili ile riyakârlığın şirk-i hafi olduğunu beyan buyuruyor.

ما روان را بنگريم و حال را - ما زبان را ننگريم و قال را

5709- Biz Azim-üş Şan, dile ve söze bakmayız, ruha ve hale bakarız.

گر چه گفت لفظ ناخاضع رود - ناظر قلبيم اگر خاشع بود

5710- Bir kulun sözü hudu’suz olmuş bile olsa, biz kalbine bakarız. Eğer kalbinde huşu ve hudu varsa, sözü makbulümüzdür.

پس طفيل آمد عرض جوهر غرض - ز انکه دل جوهر بود گفتن عرض

5711- Çünkü kalp cevher, söz ise arazdır. Maksut olan cevherdir, araz ona tabîdir.

Cevher, cisim demektir. Araz ise, ona arız olan şeydir. Mesela, gülün çiçeği bir cevherdir; rengi ve kokusu arazdır. İnsanın cevheri ve hakikatı da, kalbidir.

Matlup olan onun sıhhat ve selametidir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de kıyamet günü için:

Arapça, Sure Şuara ayet 88-89

“Kıyamet gününde mal da, çoluk çocuk da fayda vermez. Ancak Huzur-i İlahiye salim ve sağlam bir kalp ile gelen fayda bulur” buyrulmuştur. Ruhi Bağdadi'nin şu meşhur beyti ne kadar güzeldir:

*Cürmüne muterif ol, taata mağrur olma!
Yevme la yenfe'unda kalb-i selim isterler.*

Keza hadiste: **“Cesette bir et parçası vardır ki, o salih ve salim olursa ceset de sağlam olur; o bozulacak olursa, ceset de tamamıyla bozulur. Haberinizi olsun ki, o et parçası kalptir”** buyrulmuştur.

Bu hadisi şerif, hem suret ve hem de mana itibarıyla izah olunabilir. Kalbi sağlam bir kimsenin cesedi de sağlam olur. Bu hastalığa uğramış olan kalbin işlemedeki intizamsızlıktan beden de selametini ve sağlamlığını kaybeder. Keza kalbinin maneviyatı temiz olan kimsenin, bedeni vasıtasıyla olan taat ve ibadeti da riya, şek ve şüphe vs. gibi manevi hastalıklardan âzade ve asude bulunur.

Cenab-ı Mevlâna, bu hakikatleri söyledikten sonra buyuruyor ki:

سوز خواهم سوز با آن سوز ساز - چند ازین الفاظ و اضمار و مجاز

5712- Bu sözler, bu ızmar ve ihamlarla mecazi ifadeler ne kadar sürecektir? Ben aşk ateşi istiyorum. Kalbinde o ateşi uyandırmaya çalış.

سریه سر فکر و عبارت را بسوز - آتشی از عشق در جان بر فروز

5713- Ruhunda, aşktan bir ateş parlat. Düşünceleri ve parlak sözleri o ateşle yak.

سوخته جان و روانان دیگرند - موسیا آداب دانان دیگرند

5714- Ey Musa! Âlimlerin adabı başkadır. Ruhunu yanık âşıklarınki başkadır.

بر ده ویران خراج و عشر نیست - عاشقان را هر نفس سوزیدنی ست

5715- Âşıklar için, her an tutuşup yanma vardır. Harap bir köy için, haraç ve öşür yoktur.

Hazreti Mevlâna'nın “Ey Musa!” diye hitabında bir nükte vardır. Musa Aleyhisselam, sahib-i şeriat bir peygamberdi. Ahkâm ve adab-ı şerifi tebliğ ve muhafazaya memur bulunuyordu. Ondandır dolayısıyla çobandan, şeriata muhalif bazı sözler işitince hemen onu menetti. Ulema da, peygamber varisi oldukları için zahir şer'â muhalif gördükleri kavil ve filleri menederler. Hallac-ı Mansur ve emsaline yapılan muameleler bundandır dolayısıyla. Fakat malum ya, mükellefiyet için şart ikidir: Biri akıl, diğeri de bülüğüdür. Bir mecnun ve bir çocuk şeriat adabına riayetlemükellef değildirler. Bahsimizdeki çoban gibi Allah'ın muhabbetiyle cezbeye tutulmuş olanlar ise, cezbeleri dolayısıyla adeta mecnun gibidirler. Harap bir köyde haraç, yani arazi vergisi, öşür, yani mahsulat vergisi alınmadığı gibi meczubin-i ilahîyeden de öyle inceden inceye tekalif aranmaz. Ondandır dolayısıyla:

گر بود پر خون شهید او را مشو - گر خطا گوید و را خاکی مگو

5716- Öyle bir zat, hata da söylese, ona muhti deme. Şehidin cesedi kanlı da olsa, onu yıkama.

این خطا از صد ثواب اولی تر است - خون شهیدان را ز آب اولی تر است

5717- Şehitler için kan, sudan evladır. Bu hata, onlar hakkında yüz doğrudan daha münasiptir.

Malum ya, Müslüman ölüleri gasledilir. Hastalık dolayısıyla vukuu tabii bulunan kiri, pası izale olunduktan sonra temiz ve pâk olarak görünür. Fakat şehitler böyle değildir. Onlar cesetlerindeki toz, toprak ve kanla defnedilir. Kıyamette o kanların misk kokusu neşredeceğine dair hadisler vardır. Bir şehidin böyle kanlı olarak gömülmesi, şehit olmaksızın ölenlerin yıkanmasına kıyasen bir hata farzedilse bile, o hata yüzlerce sevaptan daha doğrudur. Yani her hüküm, adamına göre değişir.

Bir misal daha:

چه غم از غواص را پاچيله نيست - در درون كعبه رسم قبله نيست

5718- Kâbe dâhilinde, kibleye teveccüh resmi yoktur. Dalgıç için paçile olmazsa, ona ne zararı olur?

Arapça, Sure-i Bakara ayet 115

“Ne tarafa dönerseniz Allah o taraftadır” nazm-ı celili mucibince, insan ne tarafa teveccüh etse Cenab-ı Hakk’a müteveccih bulunur. Çünkü Allah, mekândan münezzehe olmakla beraber, ondan hali bir yer de yoktur. Onun için kibleyi tayin edemeyen kimsenin kiblenin bulunduğu taraf olmasına ihtimal verdiği cihete doğru namaz kılması, hatta namazda iken içtihadı değişir, yani kible bu taraf değil, sağda solda yahut arkada olması muhtemel dese, namaz içinde iken o tarafa dönmesi caizdir. Böyle olduğu halde, itikaden muvahhit olan Müslümanların amelinde de müttehit olmaları için namaz kılarken Kâbe’ye teveccüh etmeleri farz kılınmıştır. Fakat Kâbe’nin içine girmiş olan bir Müslüman, cihetle mükellef değildir. İstedığı tarafa doğru namaz kılabilir. Keza karda yürüyenler ayaklarına “Paçile” takarlar. Paçile: Karda giyilen bir nevi ayakkabıdır. Bizde bazılarının lastik üstüne giydikleri kaba terlik gibi, paçile karada ve karda giyilir. Denize dalmış olan dalgıç için buna lüzum yoktur. Yani cezbe hâlinde bulunanlar bir takım kuyud ve merasimle mukayyet olmazlar.

جامه چاکان را چه فرمایی رفو - تو ز سر مستان قلاووزی مجو

5719- Sen sarhoş olanlardan kılavuzluk arama. Elbisesini yırtmış olanlara, yama tavsiyesinde bulunma!

Buradaki sarhoşlardan maksat, Allah’ın cezbesine tutulmuş ve ondan başka her şeyi unutmuş olanlardır. Düşme kalka giden ve şarap tesiriyle kendini kaybeden bir sarhoşun kılavuzluk edemeyeceği gibi, meczubin-i ilahîye de mürşitlik vazifesi göremezler. Mürşit olacak zatın aklının ve şuurunun yerinde olması lazımdır. Meczuplar ise, varlık elbisesini yırtmışlardır. Böyle zevata yamadan bahsetmek ve kendilerinden merasime riayet beklemek doğru olamaz. Onlar her milletin ve her mezhebin fevkindedirler.

عاشقان را ملت و مذهب خداست - ملت عشق از همه دینها جداست

5720- Aşk milleti, her milletten ayırır. Âşıkların millet ve mezhebi Allah'tır.

Burada la'lden maksat, hakikat; üstündeki mühürden murat ise, şeriattir. Meczip olanların şuuru yerinde olmadığı için adab-ı şeriye ile mükellef değildirler. Üstünde mühür olsun, olmasın la'lin kıymetine halel gelmediği gibi cezbedar olanlar da adab-ı şeriye riayet etmezlerse beis yoktur. Onların hakiki kıymetleri eksilmez. Böyle meczup olan zevat arasında "Arapça Metin" denilen bir kısım vardır ki, onları Allah hıfzeder de tekalif-i şeriyeden hiçbirini terk eylemezler. Şeyh-ül Ekber Muhyiddin-i Arabî Kuddise sırruhu, bir aralık cezbe düşmüş, fakat uhdesineki imamlık vazifesini muntazaman ifa etmiş. Cezbeden kurtulup "Sahv"e gelince, "Ben namazları kıldırdım mı?" diye sormuş. "Evet" cevabını alınca, hıfz-ı ilahîyede bulunduğu şükretmiş. İşte böyleleri, üstü mühürlenmiş la'l gibidirler ki, elbette daha ziyade fazilet sahibidirler.

Âşık olanlar sürur ile gam ile mukayyet değillerdir. Onlar hadisatı Allah'ın tecellisi bilirler ve ne türlü zuhur ederse etsin, onu hoşnutlukla karşılaşırlar. Hazreti Hudayi'nin:

*Hoştur bana senden gelen
Ya gonca veyahut diken
Ya hilat yahut kefen
Lütfun da hoş kahrın da hoş.*

demesi bu makama işarettir.

عشق در دریای غم غمناک نیست - لعل را گر مهر نبود باک نیست

5721- Lal denilen kırmızı ve kıymetli taşın üstünde, mühür yoksa beis yoktur. Aşk, yani âşık, gam deryasına düşse mükedder olmaz.

"O ÇOBANI MAZUR GÖRMESİ HAKKINDA, MUSA ALEYHİSSELAMA VAHİY GELMESİ"

وحی آمدن موسی را علیه السلام در عذر آن شبان

رازهایی کان نمی‌آید به گفت - بعد از آن در سر موسی حق نهفت

5722- Ondan sonra Cenab-ı Hakk, Musa Aleyhisselamın sırrına gizlice söz söyledi ki, onlar ifade edilemez.

دیدن و گفتن به هم آمیختند - بر دل موسی سخنها ریختند

5723- Musa'nın kalbine sözler ilka ettiler ve mükâleme ile müşahedeyi birleştirdiler.

Şu beyitlerle Hazreti Musa'nın çobanı bulmak için gayet hızlı yürüyüşü ve toprak üstündeki izlerinin gayr-i muntazam surette kalışı anlatılıyor.

چند پرید از ازل سوی ابد - چند بی‌خود گشت و چند آمد به خود

5724- Hazreti Musa, kaç defa kendinden geçti, kaç defa kendine geldi ve kaç defa ezelden ebede kadar uçtu.

ز انکه شرح این و رای آگهی است - بعد از این گر شرح گویم ابلهی است

5725- Bundan sonra şerhe kalkışırsam, aptallık olur. Çünkü bunun şerhi, vukufun öte tarafındadır.

ور نویسم بس قلمها بشکند - ور بگویم عقلها را بر کند

5726- *Eğer söyleyecek olursam, o sözler akılları izale eder; yazacak olursam, çok kalemler kırılır.*

در بیابان در پی چوپان دوید - چون که موسی این عتاب از حق شنید

5727- *Musa Aleyhisselam, Hakk'tan bu hitabı işitince, kırdı çobanın izini takip ederek koştu.*

گرد از پرده‌ی بیابان بر فشاند - بر نشان پای آن سر گشته راند

5728- *O aşk sarhoşu olmuş çobanın izinden, süratle gitti ve kır yolunun tozlarını kaldırdı.*

هم ز گام دیگران پیدا بود - گام پای مردم شوریده خود

5729- *Cezbedar olan kimsenin adımı ve izi, başkalarının izinden ayrı ve belli olur.*

یک قدم چون پیل رفته بر وریب - یک قدم چون رخ ز بالا تا نشیب

5730- *Hazreti Musa'nın bir adımı, satrançtaki "Ruh" taşı gibi, yukarıdan aşağıya kadar, bir adımı da, yine satrançtaki "Fil" gibi, eğri olarak atılmıştı.*

گاه چون ماهی روانه بر شکم - گاه چون موجی بر افرازان علم

5731- *Gâh dalga gibi sancak kaldırıyordu, gâh balık gibi karnı üzerinde gidiyordu.*

همچو رمالی که رملی بر زند - گاه بر خاکی نبشته حال خود

5732- *Bazen de remil atan remmal gibi, kendi halini toprak üstüne yazıyordu.*

گفت مژده ده که دستوری رسید - عاقبت دریافت او را و بدید

5733- *Nihayet çobanı buldu ve gördü de dedi ki: "Müjdem ver. Senin için Allah tarafından ruhsat verildi."*

هر چه می‌خواهد دل تنگت بگو - هیچ آدابی و ترتیبی مجو

5734- *Hiçbir edep ve tertip arama, daralmış gönlün ne isterse, onu söyle.*

ایمنی و ز تو جهانی در امان - کفر تو دین است و دینت نور جان

5735- *Senin küfrün dindir, dinin de can nurudur. Sen emin olduğun gibi, senin hürmetince cihan da eman-ı ilahîyededir.*

بی‌محابا رو زبان را بر گشا - ای معاف یَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ

5736- *Ey dilediğini yapan Allah'ın muafı! Git, dilini çekmeksizin aç. Ağzına geleni korkmaksızın söyle!*

من کنون در خون دل آغشته‌ام - گفت ای موسی از آن بگذشته‌ام

5737- Çoban, dedi ki: “Ey Musa! Ondan, yani evvelce bulunduğum cezbe halinden geçmişim... Şimdi gönül kanına bulaşmışım, yani mahv ve fena derecesine ermişim.”

صد هزاران ساله ز آن سو رفتهام - من ز سدره‌ی منتهی بگذشتهام

5738- Sidre-i müntehayı geçmiş ve yüzbinlerce yıllık derecede oradan ileri gitmişim.

Sidre-i Münteha yedinci kat göğün üstünde bir mahaldir ki, Cebrail Aleyhisselamın makamı oradadır. Halkın akıl ve şuuru oradan ileri gidemez. Nitekim miraç gecesinde Hazreti Peygamber’i oraya kadar getiren Cebrail, orada kalmış ve:

*Ger geçem bir zerre denlu ileru,
Yanarım baştan ayağa ey ulu.*

demiş ve taraf-ı Risaletten:

*Çun ezelden bana aşk oldu delil,
Yanar isem ben yanayım ey Halil*

cevabını almıştı. Akıl ile hareket edenler ancak Sidre’ye kadar yol bulabilirler. Aşka iktida eyleyenler ise, orayı da fersah fersah geçerler.

گنبدی کرد و ز گردون بر گذشت - تازیانه بر زدی اسبم بگشت

5739- Sen bir kamçı vurdun da, benim atım sıçradı ve felekleri geçti.

آفرین بر دست و بر بازوت باد - محرم ناسوت ما لاهوت باد

5740- Lâhut, bizim nasutumuz mahrem oldu. Senin elbise ve koluna aşk olsun.

Nasut, insaniyet âlemi; lahut da, âlem-i uluhiyet demektir.

این چه می‌گویم نه احوال من است - حال من اکنون برون از گفتن است

5741- Şimdi benim halim, sözle anlatılmanın fevkindedir. Şu söylediğim de, benim ahvalim değildir.

Ben de safa-yı kalbimle bir ayna gibi oldum. O aynaya senin nakş-ı kemalın aksetti. Binaenaleyh, bendeki bu füyuzat benim değil, senindir.

نقش تست آن نقش آن آینه نیست - نقش می‌بینی که در آینه‌ای است

5742- Aynada gördüğün nakış, senin aksindir, aynanın nakışı değildir.

Malum ya, ney denilen saz içi boş bir kamıştan ibarettir. Kendi kendine terennüm etmeye kudreti yoktur. Ancak neyzenin üflemesiyle sesi çıkar ve uzun, kısa, kalın, ince olmasına göre ses verir. Neyzenin üflemesi bir olduğu halde, neyin sesi, kabiliyetine göre değişiktir. Binaenaleyh o üfleyiş, neyzenin feyzine göre değil, neyin tefeyyüzüne göredir.

Çoban demek istiyordu ki: Ya Musa! Bende zuhur etmiş olan bu tefeyyüz, senin kemaline nispetle değil, benim kabiliyetime göredir. İstidadım daha fazla olsaydı, senden edeceğim istifade daha yüksek olurdu.

Hazreti Mevlâna, bundan sonra nasihat veriyor ve yapılan taat ve ibadatin Hakk’a layık olmadığını bilmek ve itiraf etmek lazım geldiğini bildiriyor:

در خور نای است نه در خورد مرد - دم که مرد نایی اندر نای کرد
5743- Bir neyzenin neye üflemesi, neyin kabiliyetine göredir, neyzenin kudretine göre değildir.

همچو نافر جام آن چوپان شناس - هان و هان گر حمد گویی گر سپاس
5744- Ey Müslüman! Sen Allah'a hamd ve senada bulunsan da, o hamd ve o senayı, çobanın sözleri gibi, münasebetsiz bil.

لیک آن نسبت به حق هم ابتر است - حمد تو نسبت بدان گر بهتر است
5745- Senin Allah'a olan hamdın ne kadar iyi olursa olsun, o hamd, Hakk'a nispet edilince ebterdir, yakışsızdır.

Bundan dolayı ki, Aleyhisselatü Vesellem Efendimiz: **“Allah'ım! Seni tespih ve takdis ederim, şanına layık olmayan şeylerden seni münezzehtir bilirim ve sana karşı edilmesi lazım gelen hamd ve senayı tamamıyla layıkıyla ifadan acizim. Sen kendi zatına ettiğin sena gibisin”** ve **“Ey halk-ı âlemin lisanında zikredilmekte olan Rabbim! Biz seni hakkıyla ve sana layık bir surette zikredemedik”** buyurmuştur.

کاین نبوده ست آن که می پنداشتند - چند گویی چون غطا برداشتند
5746- Ben hamd ediyorum, şükrediyorum diye ne söylenip duruyorsun? Göz önünden perdeyi kaldırdıkları gibi, zannedilen şeylerin öyle olmadığı anlaşılır.

Sen taat ve ibadetine mağrur olarak şuna buna onlardan bahsedip duruyorsun. Fakat:

Arapça, Sure Kaf ayet 22

“Senin gözünden perdeyi kaldırdık. Bugün gözün gayet iyi görmektedir” ayet-i kerimesi mucibince, teslim-i ruh edeceğin sırada ve kıyamet gününde gözünden gaflet perdesi sıyrılmış olacağından, o vakit hakikati göreceksin, belki de müraiye ettiğin ibadetlerin Allah indinde makbul olduklarını anlayacaksın.

چون نماز مستحاضه رخصت است - این قبول ذکر تو از رحمت است
5747- Senin bu zikir ve fikrinin kabulü, Allah'ın rahmeti eserdir. Müstehada olan kadının namaz kılmasının caiz olması gibi, yine onun bir ruhsattır.

Hayız, kadınların adet halidir. Bu adet, mutadından eksik veyahut fazla olursa, ona istihada, öyle kadına da müstehada denilir. Adeti üç günden eksik olan yahut on günden fazla süren bir kadın, kanı devam ettiği ve kendi temiz olmadığı halde, her namaz vakti girdikçe abdest alıp namazını kılabilir. Bu cevaz, Allah tarafından kadınlar hakkında bir ruhsattır.

İşte bizim de gaflet içerisinde ve kusurlu olarak ettiğimiz ibadetler böyledir. Onların lütfen kabul edilmesi, taat ve ibadatımızın kabule müstehak olmasından değil, mahza Allahın kemal-i merhametindedir. Onun için, şöyle böyle yapıyoruz diye kıldığımız namazlara, tuttuğumuz oruçlara, verdiğimiz sadakalara mağrur olmamalıyız. Belki onların lütf-u kabulünü Allah'ın kerem ve rahmetinden beklemeliyiz.

ذکر تو آلوده تشبیه و چون - با نماز او بیالوده ست خون

5748- Müstehada kadının namazının kana bulaşmış olduğu gibi, senin zikir ve tespihin de, teşbihe ve “acaba nasıl?” demekle aludedir.

“Allah!” dediğimiz zaman, onu ne kadar tenzihe çalışırsak ve hiçbir şeye müşabih olmadığını hatırlarsak, yine az çok teşbihten kurtulamayız, hatta hiçbir şeye benzemez deyişimiz de yine teşbihten başka bir şey değildir. Sonra “Acaba Allah nasıldır?” diye bir vesveseye düşeriz. Hâlbuki Allah, Allah’tır vesselam.

Muallim Naci merhumun şu beyti, ne kadar arifanedir:

*Allah nedir? deyince gafil,
Allah deyip hamuş olur dil.*

İşte bizim bu benzetişli ve nasıl diye soruşlu zikrimiz, müstehada kadının kana bulaşmış namazına benzer. Müstehada kadının namazına Allah tarafından ruhsat verilmiş olduğu gibi, bizim o vesveseli zikrimizin de makbul-i ilahî olması Hakk’ın kemal-i rahmetinden umulur.

لیک باطن را نجاستها بود - خون پلید است و به آبی می‌رود

5749- Kan pistir, lakin su ile zail olur ve temizlenir. İnsanın derununda öyle manevis pislilikler vardır ki...

کم نگردد از درون مرد کار - کان به غیر آب لطف کردگار

5750- Onlar, Allah’ın lütuf suyundan başka bir şeyle, amelde bulunan kimsenin derunundan zail olmaz.

Denilmiştir ki, necaset ve teahret dört türlüdür:

- 1- Necaset-i zahiredir ki, yıkanmakla temizlenir.
- 2- Necaset-i nefsiyedir ki, isyandan hasıl olur. Tövbe ile temizlenir.
- 3- Necaset-i ahlakıyedir ki, kötü huylardan hasıl olur. Ahlak-ı fadıla ve evsaf-ı merdiye ile temizlenir.
- 4- Necaset-i sırrıyedir ki şirk, cehalet ve marifet azlığından hasıl olur. Tevhid, ilim ve kesret-i marifet ile temizlenir.

Cenab-ı Hakk, cümlemizi bunlardan temizlenmesin ve hepimizi:

Arapça, Sure Bakara ayet 222

iltifatına nail buyursun.

Hazreti Mevlâna’nın bahsettiği lütf-u ilahî suyu nedir? Ve nerede bulunur? Ne olduğunu ve nerede bulunduğunu siyer-i peygamberîden bir misal ile anlatayım:

Hicretin sekizinci senesinde Mekke-i Mükerrer’e fethedildi ve birkaç kişiden maada ahalisine eman verildi. Resul-u Ekrem, Kâbe’yi tavaf ederken Fudala bin Umeyr isminde bir Mekkeli, onu vurmak kastıyla yanına sokuldu. Hazreti Peygamber, ona: “Fudala mısın?” diye sordu. “Evet” cevabını alınca: “**Zihninde kurduğun şeyden tevbe ve istiğfar et**” buyurdu ve mübarek elini Fudala’nın göğsüne koymasıyla onun zihnindeki habaset zail oldu ve kalbi iman nuru ile doldu. Bunu sonra kendisi hikâye etmiştir.

İşte bu vakıa, Allah’ın lütuf ve hidayeti, Resul-u Ekrem’in eli suretinde tecelli etmiştir. Demek ki Cenab-ı Hakk, bir kimsenin temizlenmesini ve hidayete ermesini murat buyurunca, sevgili kullarından biri vasıtasıyla onu irşat ediyor. Allah, o sevgili kullarından birini bize göndersin de kalbimizi tahir ve tasfiye kılsın.

معنی سبحان ربی دانی ای - در سجودت کاش رو گردانی ای

5751- Keşke secde ettiğin vakit, yüzünü çevirseydin de “sübhone rabbiyel âla”nın manasını bilseydin.

Malum ya, secde kibleye karşı olur ve alın yere konulur. Yüz kibleden inhıraf eder yahut alın yere konulmazsa, o secde secde olmaz. Cenab-ı Pir, buyuruyor ki: Bu böyle olmakla beraber “Sübhone Rabbiyel âla”nın manasını bilmemek, ondan büyük bir hatadır. O cümle-i celile: “Ey benim Aliy-ül A’la olan Rabbim! Seni şanına layık olmayan her şeyden tenzih ederim” demektir.

مر بدی را تو نکویی ده جزا - کای سجودم چون وجودم ناسزا

5752- Ey Rabb-i Kerim'im! Secde edişim de, vücudum gibi, layıksızdır. Sen benim kötülüğüme iyilikle mukabele et.

Evet! Cenab-ı Hakk murat ederse, kulun kötülüğüne iyilikle muamele eder. Onun seyyiatını, hasenata tebdil eyler. Hatta Allah'ın bu lütf-u mahsusu bazı mahlukâtında bile vardır.

تا نجاست برد و گلها داد بر - این زمین از حلم حق دارد اثر

5753- Şu toprakta Allah'ın hilmi eseri vardır ki, pislikleri mahveder; sonra gülleri yetiştirir.

در عوض بر روید از وی غنچه‌ها - تا بیوشد او پلیدیهای ما

5754- O toprak, bizim pisliklerimizi örter ve mukabilinde goncalar peyda eder.

کمتر و بی‌مایه‌تر از خاک بود - پس چو کافر دید کاو در داد و جود

5755- Kâfirler görüp anlayacaklardır ki, onlar, toprak kadar da cömertliğe nail olamamışlardır.

Çünkü:

جز فساد جمله پاکيها نجست - از وجود او گل و میوه نرست

5756- Kâfirlerin vücudundan gül ve meyve yetişmedi. Bütün temizlikleri bırakıp fesattan başka bir şey aramadı.

حسرتا یا لیتنی کنت تراب - گفت واپس رفته‌ام من در ذهاب

5757- Onların her biri diyeceklerdir ki: “Gidişimde çok geri gitmişim. Keşke ben de toprak olaydım.”

همچو خاکی دانه‌ای می‌چیدمی - کاش از خاکی سفر نگزیدمی

5758- Keşke topraklıktan sefer edip yükselmeyeydim. Toprak gibi, ben de tane devşirip, onu meyve haline getireydim.

زین سفر کردن ره آوردم چه بود - چون سفر کردم مرا راه آزمود

5759- Topraklıktan insanlığa sefer edince, yol beni imtihan etti. Bu seferde bulunmaktan yol hediye ne oldu?

در سفر سودی نبیند پیش رو - ز آن همه میلش سوی خاک است کاو

5760- O, önünde bir faide görmediği için gözü topraktır.

روی در ره کردنش صدق و نیاز - روی واپس کردنش آن حرص و آز
5761- *Onun yüzünü geriye çevirmesi, dünyaya olan hırsındandır; gideceği yola teveccüh etmesi ise, sıdkı ve niyazıdır.*

در مزید است و حیات و در نما - هر گیا را کش بود میل علا
5762- *Yukarıya meyleden, yani büyüyüp yükselen her otta neşv-ü nema ve hayat fazlalığı vardır.*

در کمی و خشکی و نقص و غبین - چون که گردانید سر سوی زمین
5763- *Başını toprağa çevirince eksilir, kurur, noksan bulur ve zarara uğrar.*

در تزايد مرجعت آن جا بود - میل روحت چون سوی بالا بود
5764- *Eğer ruhun meyli Rabb-ül Âlaya olursa, merci ve meabın da, onun nezd-i uluhiyeti olur.*

آفلی حق لا یحب الأفلین - ور نگون ساری سرت سوی زمین
5765- *Eğer başını yeryüzüne çevirirsen, gurup etmiş, batmış demeksindir ki, Allah afil olanları sevmez.*

“MUSA ALEYHİSSELAMIN HAKK TEALADAN ZALİMLERİN GALEBESİ SIRRINI SORMASI”

پرسیدن موسی علیه السلام از حق تعالی سر غلبه‌ی ظالمان

ای که يك دم ذکر تو عمر دراز - گفت موسی ای کریم کارساز
5766- *Musa Aleyhisselam, dedi ki: “Ey işleri gören ve husule getiren Rabb-i Kerimim! Senin bir an içinde zikrin, uzun bir ömre bedeldir.”*
Seni bir lahzada yâd etmek, uzun bir ömür içinde taat ve ibadat etmeye muadildir.

چون ملایک اعتراضی کرد دل - نقش کژمژ دیدم اندر آب و گل
5767- *Ben su ve çamurda, yani onlardan yaratılmış bulunan insanlarda eğri-büğrü bir takım nakışlar gördüm de, kalbim, Adem'in yaratılacağına melekler gibi itiraz etti.*

Kur'an'da, Sure-i Bakara'da buyrulmuştur ki:

Arapça, Sure Bakara ayet 30

“Hani Rabbin meleklerle: Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım, demişti. Melekler dediler ki: Ya Rabben! Orada müfsitlik edecek ve kan dökecek bir mahluk mu yaratacaksın? Biz sana hamd ederiz, tespih ederiz ve seni takdis ederiz. Cenab-ı Hakk buyurdu ki: Ben sizin bilmediğiniz şeyi, yani o halifeyi yaratmaktaki maksadı bilirim.”

و اندر او تخم فساد انداختن - که چه مقصود است نقشی ساختن
5768- *Bir nakış yapıp da, ona fesat tohumu karıştırmaktan maksat nedir?*

مسجد و سجده کنان را سوختن - آتش ظلم و فساد افروختن

5769- Zulüm ve fesat ateşini parlatmak; mescidi ve secde edeni yakmak ne içindir?

جوش دادن از برای لابه را - مایه‌ی خونابه و زردآبه را

5770- Kanlı su ve sarı su mayesini tazarru için coşturmanın manası nedir?

لیک مقصودم عیان و رویت است - من یقین دانم که عین حکمت است

5771- Bunların hepsinin ayn-ı hikmet olduğunu biliyorum. Lakin maksadım, açıkça görüp anlamaktır.

Malum ya, sualler ya imtihan yahut itminan için olur. İmtihanda bir nevi itiraz vardır. İmtinan, yani şek ve şüphesi kalmamak için sormakta ise itiraz yoktur. İşte Hazreti Musa'nın bu suali, itminan talebi kabilinde idi. Nitekim İbrahim Aleyhisselam da:

Arapça, Sure Bakara ayet 260

“Ya Rabbi! Ölülerini nasıl diriltirsin bana göster” diye talepte bulunmuş:

Arapça, Sure Bakara ayet 260

“Ölüleri dirileteceğime inanmadın mı?” sualine de:

Arapça, Sure Bakara ayet 260

“Evet, inandım. Lakin kalbim mutmain olsun diye görmek istiyorum” cevabını vermişti.

حرص رویت گویدم نه جوش کن - آن یقین می‌گویدم خاموش کن

5772- Yaptığın işlerin ayn-ı hikmet bulunduğuna dair olan ilm-i yakinim, bana “Sus!” diyor. Lakin görmeye olan hırsım, “Hayır, coş!” diyor.

کاین چنین نوشی همی‌ارزد به نیش - مر ملایک را نمودی سر خویش

5773- Kendi sırrını meleklere gösterdin ki, böyle bir lütuf, öyle bir coşkunluğa değer.

Meleklere halife yaratılmadı ki sırrın gösterilmesi, esmanın Adem Aleyhisselama öğretilip meleklere bildirilmesi ve kendisinin ilim ve irfan cihetinde meleklere yüksek olduğunun meydana çıkması idi.

بر ملایک گشت مشکله بیان - عرضه کردی نور آدم را عیان

5774- Adem'in nurunu, yani ilim ve irfanını meleklere açıkça gösterince, onların müşkülleri beyan edilmiş oldu.

میوه‌ها گویند سر برگ چیست - حشر تو گوید که سر مرگ چیست

5775- “Senin haşrin, yani mahlukatı öldürdükten sonra diriltip mahşere toplaman ve orada her birini muhakeme ederek mükâfat ve mücazatlarını vermen, ölümün sırrını söyleyecektir. Nitekim dünyadaki ağaçların meyveleri, yaprağın sırrının ne olduğunu anlatır ki, yapraktan maksat, ondan sonra

yetişecek olan meyvedir.

سابق هر بیشیی آخر کمی است - سر خون و نطفه حسن آدمی است

5776- Kanın ve nutfenin, yani meninin sırrı, insanlık hissidir. Her fazlalığın iptidası, noksanlıktır.

İnsan, yer içer, makulat ve meşrubatının posası gittikten sonra kan ve meni olur. Bunların sırrı, onlardan zuhura gelecek olan his sahibi bir insandır. Her şey evvela eksik bir şekilde başlar, sonra tekamül ve tekemmül eder. Mesela:

آن گهی بروی نویسد او حروف - لوح را اول بشوید بی وقوف

5777- Bir çocuk, ilme vakıf olmaksızın levhasını yıkar, sonra onun üstüne harfleri yazar.

Eskiden sıbyan mektebinde her çocuğun sathı düz ve boyalı bir yazı tahtası varmış. Harfleri ve cümleleri onun üstüne yazar, onları öğrendikten sonra tahtayı yıkayıp temizler, sonra diğer ibareleri tahrir edermiş. Demek ki ilim ve irfanında da iptidası, noksan ile ve yazı tahtasını yıkamakla başlıyor, sonra o temiz satha yüksek malumat yazılıyor.

که مر آن را دفتری خواهند ساخت - وقت شستن لوح را باید شناخت

5778- Levha yıkanacağı vakit, oradaki harfleri ve nakışları bir defter haline getireceklerini, yani levhayı bırakıp kitaptan okutacaklarını bilmek gerektir.

Birkaç misal daha:

اولین بنیاد را بر می کنند - چون اساس خانه ای می افکنند

5779- Bir evin temelini atacakları vakit, evvelki binayı yıkarlar.

تا به آخر بر کشی ماء معین - گل بر آرند اول از قعر زمین

5780- Yerin dibinden iptida çamur çıkarırlar, yani kuyu kazarlar ki, sonunda oradan tatlı su çekesin.

که نمی دانند ایشان سر کار - از حجامت کودکان گریند زار

5781- Çocuklar için sırrını bilmedikleri için hacamattan korkarlar ve hıçkırığa hıçkırığa ağlarlar.

می نوازند نیش خون آشام را - مرد خود زر می دهد حجام را

5782- Kan aldıracak kimse, yani çocuğun babası ise, hacamatçıya para verir ve kan çıkaran neştere iltifat eder.

می ربايد بار را از دیگران - می دود حمالان زی بار گران

5783- Bir hamal, ağır yük altında koşup gider, hatta o ağır yükü başkalarının elinden kapar.

این چنین است اجتهاد کار بین - جنگ حمالان برای بار بین

5784- Yük için hamalların kavgasını gör de, işte çalışmanın böyle olduğunu anla.

تلخها هم پیشوای نعمت است - چون گرانیها اساس راحت است

5785- Açlıklar, nimetin mukaddimesi olduğu gibi, ağırlıklar da rahatın esasıdır.

Mesela bir sanatkâr, gündüz bir takım ağır ve yorucu işlerle uğraşır. O uğraşma, tabii ona acı gelir. Fakat akşam olup da gündeliğini alarak evine dönünce, kurulmuş bir sofraya ve yapılmış bir yatak bulup rahat eder ve gündüzki yorgunluğunu giderir. Demek ki ağırlık rahatın esası ve sebebi imiş. Bir Müslüman da, dünyada namaz kılmak, oruç tutmak, harbe gitmek v.s. gibi müşkül işlere katlanacak olursa, ahirette onlara mukabil rahat ve nimet bulacaktır. Burada yorgunluklara tahammül etmeyenler ise, tabii onlardan mahrum kalacaklar ve Allah'ın azabına uğrayacaklardır.

حفت النيران من شهواتنا - حفت الجنة بمكروها

5786- Cennet, bize kerih gelen şeylerle; cehennem de, bizim hoşlandığımız şeylerle hazırlanmıştır.

Bu beyit ile hadis-i şerifin tercümesidir. Cennet, dünyada hoş gitmeyecek ve tembelleri yoracak taat ve ibadatin mükâfatı olmak üzere hazırlanmıştır. Cehennem de şehvetperest olanların seyyiatına mücazat olarak hazırlanmıştır.

سوخته‌ی آتش قرین کوثر است - تخم مایه‌ی آتشت شاخ تر است

5787- Senin yaktığın ateşin mayası taze daldır. Ateşin yaktığı, Kevserle yıkanacaktır.

Hadis-i şerifte varit olmuştur ki, ümmet-i Muhammed'den bir cemaat, cehennemde bir müddet yanıp kömür haline geldikten sonra cehennemden çıkarılarak ve Kevser suyu ile yıkanıp temizlendikten sonra cennete girecek; cennettekiler bunlara "Cehennemiyun" diyeceklerdir. Onlar bu tabirden müteessir olacakları için Cenab-ı Hakk'a tazarruda bulunacaklar, Allah da, onlardan bu tabiri ref ve izale eyleyecektir.

آن جزای لقمه‌ای و شهوتی است - هر که در زندان قرین محنتی است

5788- Her kim zindanda mihnet çekmişse, o mihnet, haram lokma yemenin ve şehvetine tabî olmanın cezasıdır.

آن جزای کارزار و محنتی است - هر که در قصری قرین دولتی است

5789- Her kim bir köşkte devlet ve saadet içinde ise, o saadet, bir harbin ve bir mihnetin neticesidir.

دان که اندر کسب کردن صبر کرد - هر که را دیدی به زر و سیم فرد

5790- Her kimi altın ve gümüşte, yani servet sahibi olmada münferit görürsen, bil ki o kazanmak zahmetine sabrelemiştir.

تو که در حسی سبب را گوش دار - بی سبب بیند چو دیده شد گذار

5791- Gözü Müsebbib-ül Esbab'a nazır olan kimse, bunları sebepsiz görebilir. Sen ki, his âlemindedin, sebebe kulak tut.

Bu âlem, âlem-i esbaptır. Müsebbib-ül Esbab olan Allah, her şeyin husule gelmesine diğer bir şeyi sebep kılmıştır. Sebepsiz hiçbir şey olmaz. Mesela kuyudan su çekilecek... Evvela bir kova, sonra bir ip lazımdır. Zaten sebep de, Arapçada ip

manasınadır. Daha sonra ipi rahatça çekmek için çıkırık gerektir. Bu kadar sebepten sonra, çıkırığı çevirecek bir kimse ister. Sebeplerin sebebi odur. Cenab-ı Hakk da Müsebbib-ül Esbab'tır. Sebeplerin sebebidir. Nur-u irfan ile gözü açılmış olan arifler, sebeplerden evvel müsebbibi görürler, sebeplere ehemmiyet vermezler, her şeyin husulünü sebab-i evvel olan Hakk'tan bilirler. Fakat his âleminde bulunanlar, o müşahedeye nail olamadıklarından esbabın hiç birinden müstağni kalamazlar.

منصب خرق سببها آن اوست - آن که بیرون از طبایع جان اوست

5792- Sebepleri yarıp yırtmak, tabiat âleminden harice çıkmış bir kimsenin mansıbidir.

چشم چشمه‌ی معجزات انبیا - بی سبب بیند نه از آب و گیا

5793- Arif olan kimsenin sözü, enbiya mucizeleri çeşmesini, su ve ot gibi sebeplerle değil, bila sebep müşahede eder.

این سبب همچون چراغ است و فتیل - این سبب همچون طبیب است و علیل

5794- Bu sebep, hekim ve hasta gibidir. Keza bu sebep, kandil ve fitil gibidir.

پاک دان زینها چراغ آفتاب - شب چراغت را فتیل نو بتاب

5795- Gece kandilin için yeni bir fitil bul. Fakat güneşin kandilini fitilden, şamandıradan müstağni bil.

سقف گردون را ز کهگل پاک دان - رو تو کهگل ساز بهر سقف خان

5796- Sen git de, samanlı balçıktan sofraya örtüsü yap. Felek damını samanlı balçıktan pak bil.

Burada kehkilden murat, yenilecek ve içilecek şeylerdir ki, beden ve ruh-u hayvaninin kıyam ve kıvamı onlardır. Sakf-i gerdundan maksat da, ruh-u sultani ve ilahîdir ki, onun yemeye ve içmeye ihtiyacı yoktur. Onun gıdası, Hakk'ın nurudur.

خلوت شب در گذشت و روز شد - اه که چون دل دار ما غم سوز شد

5797- Ah ki, sevgilimiz, gam ve kederimizi yaktı, izale etti. Gecenin halveti geçti, gündüz oldu.

Buyruluyor ki: Bizim sevgilimiz olan ruh-u sultani yahut lütf-u kerim-i Rabbanî, bizdeki beşeriyet gamını izale etti. Beden halveti geçti, vuslat gündüzü zuhura geldi. O halde ey nefis yemeklerle cismini besleyen sana ah ve yazık!

جز به درد دل مجو دل خواه را - جز به شب جلوه نباشد ماه را

5798- Kahrın cilvesi, yani nurunu neşretmesi geceye mahsustur. Sen de o dilhahi gönül derdiyle ara.

Ruh-u sultani yahut lütf-u ilahî kahrı ancak gece, yani ten zulmetinden cilve eder ve insandan ancak saf bir gönül ister. Sen de onu bulmak istersen, firak derdiyle gamnak olan bir gönülle ara. Hâlbuki ey tenperver kimse! Sen:

لاجرم چون خر برون پرده‌ای - ترک عیسی کرده خر پرورده‌ای

5799- İsa'yı bırakmış, eşeği beslemiştin. Bundan dolayı da, gaflet perdesinin arkasında kalmışsın.

İsa'dan murat, ruh; eşekten murat da, bedendir.

طالع خر نیست ای تو خر صفت - طالع عیسی است علم و معرفت

5800- Ey eşek sıfatlı! İlim ve marifet İsa'nın, yani ruhun nasibidir. Eşeğin, yani bedeninin nasibi değildir.

پس ندانی خر خری فرمایدت - ناله‌ی خر بشنوی رحم آیدت

5801- Eşeğin iniltisini işitip ona acıyorsan da, eşeğin sana eşeklik emrettiğini anlamıyorsun.

Eşeğin karnı acıkınca zırlar, arpa ve saman ister. Ey nefesine kul olan ve onun arzularına acıyıp istediğini veren kimse! Eşek eşeklikte emrettiği gibi, nefis de seni o derekeye düşürmek istiyor.

طبع را بر عقل خود سرور مکن - رحم بر عیسی کن و بر خر مکن

5802- İsa'ya, yani ruhuna acı da, eşeğe, yani nefesine merhamet etme. Tabiatı ve nefisini aklına hakim kılma.

تو از او بستان و وام جان گزار - طبع را هل تا بگرید زار زار

5803- Tabiatı bırak da, hıçkırığa hıçkırığa ağlasın. Ondan al, yani arzularını verme de, ruhun borcunu öde.

Ruhlar âlem-i ervahta “*Elestü birabbiküm*”, yani “*Ben sizin Rabbiniz değil miyim?*” hitabına mahzar olmuş ve “*Bela*” diyerek Hakk'ın rububiyetini itiraf etmiş ve ona karşı ubudiyet borçlusu olmuştu. Binaenaleyh, ona borcunu eda etmek üzere taat ve ibadatta bulun!

ز انکه خربنده ز خر واپس بود - سالها خربنده بودی بس بود

5804- Yıllarca eşek seyisi oldun, artık yetişir. Çünkü eşek seyisi, eşekten geridir.

Eşek seyisliği yapmak, nefesine hizmet eylemektir. Hizmet eyleyen ise, hizmet ettiğinden aşağıdır. O halde nefesine hizmet eyleyen, ondan aşağı ve bayağı olur.

کاو به آخر باید و عقلت نخست - ز اخروهن مرادش نفس تست

5805- Peygamber Aleyhisselamin “اخروهن” buyurmasından muradı, senin nefsendir ki, onun geri kalması ve aklının ileride bulunması lazımdır.

Malum ya, namazda erkekler ön saflarda, kadınlar ise arka saflarda bulunur. Böyle olması Sallallahü Aleyhi Vesellem Efendimizin: “*Allah'ın mirasta vesairde geri bıraktığı gibi, ey erkekler, siz de, onları geriki saflarda bırakın*” emri üzerinedir. Bu hadisin zahiri manası, kadınların geri saflarda namaz kılması demek olduğu gibi; batını manası da, nefsin arzularının geri bırakılmasını ve aklın tavsiyelerinin ileri alınmasını emreder. Fakat noksan olan akıl değil, yüksek ve kâmil olan aklın ihtaratı.

Yoksa:

فکرش این که چون علف آرم بدست - هم مزاج خر شده ست این عقل پیست

5806- Bu pes ve aşağı olan akıl, eşek mizaçlıdır ki, ancak nasıl ot elde edeceğini düşünür.

در مقام عاقلان منزل گرفت - آن خر عیسی مزاج دل گرفت

5807- İsa'nın bindiği merkep, İsa'ya hizmeti sayesinde gönül mizacı buldu ve akıllar makamını menzil edindi.

Hayvanatın mahşerde toprak olacakları, hatta onları gören imansızların:

Arapça, Sure Nebe ayet 40

“Keşke ben de toprak olaydım” temennisinde bulunacakları, Kur'an-ı Kerim'de haber verilmiştir. Hayvanat içinden on tanesinin müstesna olarak yaşayacakları ve cennete girecekleri de hadis-i şerifte bildirilmiştir. Onlar da şunlardır: Eftal-ül Enbiya Aleyhi Ekmelit Tehaya Efendimizin devesi, Salih Aleyhisselamın devesi, İsmail Aleyhisselamın koçu, Yunus Aleyhisselamın balığı, Musa Aleyhisselamın bakarası, Belkıs'ın Hüdhüd'ü, Süleyman Aleyhisselamın karıncası, Üzeyr ve İsa Aleyhisselamların merkepleri, bir de Ashab-ı Kehf'in köpeği.

از سوار زفت گردد خر نحیف - ز انکه غالب عقل بود و خر ضعیف

5808- Çünkü o zayıf merkebin akli galipti. Sağlam süvariden merkep zayıflar.

Hüküm galibin olduğu için Ruhullah'ın galip olan aklına karşı o merkepçik mağlup olmuş ve eşeklikten kurtulmuştur.

Kibar-ı sofiyeden Necmeddin-i Kübra Hazretlerinin bir müridi, “Acaba şeyhin nazarı hayvanata da tesir eder mi?” diye zihninden geçirmiş. Şeyh sokaktaki köpeklerden birine dikkatlice bakınca, köpeğin hâli değişmiş. Diğer köpekler onun başına toplanmışlar. Bunu ihtar etmek üzere denilmiştir ki: “Şeyh Necmeddin'in manzur-u iltifatı olan köpek, köpeklerin serveridir.”

این خر پژمرده گشته ست ازدها - و ز ضعیفی عقل تو ای خر بها

5809- Ey eşek kıymetli! Sendeki aklın zayıflığından, bu miskin eşek, yani nefis ejderha olmuş.

Her istediğini sana yaptırmakta bulunmuş, hatta emmare derecesini aşmış, taşmıştır.

هم از او صحت رسد او را مهل - گر ز عیسی گشته ای رنجور دل

5810- Eğer İsa'dan, yani aklın tavsiyelerinden kalbin yaralı ise, sıhhat ve afiyet de ondan gelir. Binaenaleyh, akli terk etme.

İsa isminin geçmesi dolayısıyla Hazreti Mevlâna, vaktin İsa'sı ve mürşidi olanlara hitap ile istifsar-ı hatırda bulunuyor ve diyor ki:

که نبود اندر جهان بی‌مار گنج - چونى ای عیسی عیسی دم ز رنج

5811- Ey güzel nefisli İsa! Halkın verdiği meşakkatten nasılsın? Dünyada yıllansız defîne olmadığı gibi, meşakkatsiz irşat olmaz.

Halka nasihat etmek ve onları irşada çalışmak, çoklarının arzusu hilafı olduğu için nasih ve mürşit olanlara sıkıntı çektirirler. Bunun en yüksek misali Aleyhisselatü Vesselam Efendimizin hâlidir. O Nebi-yi Zîşan, müşriklerden o derece meşakkat çekmişti ki: **“Hiçbir peygambere benim kadar eziyet edilmedi”** buyurmuştu. Bu eziyetlerin sebebi ise, Resul-u Ekrem'in onları tevhit ve hidayete davet etmesinden başka bir şey değildir.

چونی ای یوسف ز مکار حسود - چونی ای عیسی ز دیدار جهود

5812- Ey İsa! Yahudilere karşı nasılsın? Ey Yusuf! Hilekâr ve hasut olan kardeşlerinle nasılsın?

Enbiya ve evliya hazaratı, uzak olanlardan ziyade kendi yakınlarından, akraba ve taallukatından cefa görmüşlerdir. Mesela Yusuf Aleyhisselamı, kardeşleri götürüp kuyuya atmışlar, sonra da köle diyerek ucuz bir fiyatla satmışlardır. Aleyhissalatü Vesselam Efendimizde en ziyade amcası Ebu Lehep'in tecavüzlerine maruz kalmıştı. O kadar ki, hac mevsiminde Mekke'ye gelen Arap kabilelerini Resul-u Ekrem imana davet ederken Lehep arkasından dolaşır ve kabilelere: "Sakın inanmayın, bu yalancıdır" diye onu tekzibe çalışırdı. Keza, hane-i saadetle Ebu Lehep'in evi bitişik olduğu için Resulullah'ın bahçesine öteberi atardı. Karısı Ümmü Cemil de çalı ve diken toplar, sırtına yüklenip getirir, Zat-ı Risalet'in kapısı önüne ve geçtiği yola yayardı.

چون شب و روزی مدد بخشای عمر - تو شب و روز از پی این قوم غمر

5813- Sen gece-gündüz bu ahmak kavim için, gece-gündüz gibi, onların ömrüne imdat edersin.

چه هنر زاید ز صفرادر سر - چونی از صفراییان بی هنر

5814- Bu safra hastası olan hünersizlerle nasılsın? Sagra hastalığından, baş ağrısından başka, nasıl bir hüner peyda olur?

ما نفاق و حيله و دزدی و زرق - تو همان کن که کند خورشید شرق

5815- Ey sahib-i vakt! Sen şark güneşinin yaptığını yap. Biz, münafıklık, hilekârlık, hayırsızlık ve mürailik ediyoruz.

Güneş doğunca nasıl her şeye zıyasını neşreder, temiz ve pis yerleri ayırt etmezse, sen de bizim gibilerine irşat ve hidayet nurunu saç.

Hazreti Pir'in biz şöyle böyle ediyoruz demesi, tevazu ve üslub-u hakim tarzındadır ki, bir adama "Sen şöyle, böyle yapıyorsun" denilecek yerde, "Biz şöyle böyle yapıyoruz" diye hitap etmektir. Bu yoldaki hitapta bir nezaket bulunduğu için muhatabı kızdırmaz.

دفع این صفرادر بود سرکنگبین - تو عسل ما سرکه در دنیا و دین

5816- Sen, din ve dünya hususlarında balsın, biz de sirkeyiz. Bu safranın defedilmesi sirkencubin şurubu ile olur.

تو عسل بفزا کرم را وامگیر - سرکه افزودیم ما قوم زحیر

5817- Basur hastalığına tutulmuş olan biz, sirkeyi fazlalaştırdık. Sen de balı artır ve keremini eksik etme.

Sirkengebin: Sirke, bal ve çörek otundan yapılan bir şurup ki, eskiden safra hastalığı için içilmişti.

ریگ اندر چشم چه فزاید عما - این سزید از ما چنان آمد ز ما

5818- Bize yakışan bu olduğu için, bizden öyle zuhur etti. Göze giren kavm, körlüğü artırmaktan başka ne yapar?

که بیابد از تو هر ناچیز چیز - آن سزد از تو آیا کحل عزیز

5819- Ey aziz sürme! Sana da o yakışır ki, her muhakkar şey, senden bir şey, bir hasiyet bulur.

از تو جمله اهد قومی بد خطاب - ز آتش این ظالمانت دل کباب

5820- Bu zalimlerin ateşinden senin kalbin kebab olmuşken, onlara inkisar edecek yerde, "kavmi hidayete eriştir" diye dua etmekte.

Hazreti Peygamber Sallallahü Aleyhi Vesellem Efendimiz, azatlı kölesi ve oğulluğu Zeyd bin Harise ile Taiflileri imana davet için oraya gitmişti. Taifliler iman etmek şöyle dursun, Resul-u Ekrem'i taşa tuttular ve mübarek ayaklarını kanattılar. Zeyd bin Harise, Resulullah'ın üzerine kapanyor, vücudunu siper ederek onu atılan taşlardan muhafazaya çalışıyordu. Bundan dolayı da yara-bere içinde kalmıştı. Efram-ül Enbiya Aleyhi Ekmelüt Tehaya Efendimiz ise, kendisine bu tecavüzde bulunanlara inkisar yerine: **"Ey Allahım! Kavmimi hidayete çıkar, zira onlar bilmiyorlar"** diye dua ediyordu.

Resulullah Efendimiz âlemlere rahmet olduğu gibi, onun kâmil varisleri olan evliya hazaratı da böyledir. Onlar da halkın dalaletten kurtulup hidayete erişmesi için dua ederler.

این جهان از عطر و ریحان آکنند - کان عودی در تو گر آتش زنند

5821- Ey kavsi azam! Sen od ağacı madenisin. Sana ateş vuracak olurlarsa, senin rayihanla, cihana ıtır ve reyhan kokusu neşrederler.

تو نه آن روحی که اسیر غم شود - تو نه آن عودی کز آتش کم شود

5822- Sen ateşte yanmakla, eksilen bir od ağacı ve gam esiri olacak ruh değilsin.

باد کی حمله برد بر اصل نور - عود سوزد کان عود از سوز دور

5823- Od ağacı yanar, fakat od madeni yanmaktan uzaktır. Rüzgâr, nurun aslına nasıl hamle eder ve onu nasıl söndürebilir?

ای جفای تو نکوتر از وفا - ای ز تو مر آسمانها را صفا

5824- Ey insan-ı kâmil! Gönüller seninle safa bulur; senin cefa, başkalarının vefasından alâdır.

از وفای جاهلان آن به بود - ز انکه از عاقل جفایی گر رود

5825- Çünkü akilden bir cefa sudur ederse, o cefa, cahilin vefasından evladır.

بهتر از مهری که از جاهل رسد - گفت پیغمبر عداوت از خرد

5826- Hazreti Peygamber buyurmuştur ki: "Akıllının adaveti, cahilin muhabbetinden daha iyidir."

Hadis-i şerifte: **"Akıllının düşmanlığı, cahilin sadakatinden daha hayırlıdır"** buyrulmuş ve bu hususa Hazreti Mevlâna tarafından yukarıki beyit ile de işaret olunmuştur.

Akıllının adavetiyle cahilin muhabbetine dair iki misal arzedeyim:

Ashab-ı kiramın fukahasından Ebüdderda Radiyallahü anh, Şam'da kadılık ediyordu. Bir gün ahalinin bir günahkâra sövüp saydıklarını işitti, ve "Siz kuyuya düşmüş bir adam görseniz, ne yaparsınız?" diye sordu. "İp sarkıtıp çıkarmaya çalışırız" dediler. "Bu günah kuyusuna düşmüş adam için niçin öyle yapmıyorsunuz?" dedi. "Sen ona adavet etmez misin?" sualinde bulundular. "Ederim ama şahsına değil, fiiline düşmanım" dedi.

İşte akıllı bir kimsenin adaveti... Bir de cahil ve ahmak bir kimsenin muhabbetine bakalım: Bir adam, bir ayıyı yılandan kurtarmış. Ayı da kurtarıcısıyla dost olarak daima onu takibe başlamış. Bir gün adamcağız uyumuş. Ayı da onun yüzüne konan sinekleri kovarlarmış. Kovduğu sineklerin tekrar konduğunu görünce hiddetlenmiş, ayıca akıyla, hepsini birden öldürmek için koca bir taş getirip sineklerin üstüne vurmuş. Sinekler ölmüş ama altındaki adamın da kafası paralanmış. İşte bu da bir cahilin muhabbeti numunesi. Allah cümlemizi böyle dostlardan ve böyle dostluklardan muhafaza buyursun.

"UYURKEN AĞZINA YILAN GİREN BİRİNİ, BİR BEYİN İNCİTMESİ"

رنجانیدن امیری خفته‌ای را که مار در دهانش رفته بود

در دهان خفته‌ای می‌رفت مار - عاقلی بر اسب می‌آمد سوار

5827- Akıllı bir zat, ata binmişti. Uyumuş bir adamın ağzına, bir yılan giriyordu.

تا رماند مار را فرصت نیافت - آن سوار آن را بدید و می‌شتافت

5828- O süvari onu gördü ve onu ürkütüp kaçırmak için atını sürdüyse de, yetişip emeline muvaffak olamadı.

چند دبوسی قوی بر خفته زد - چون که از عقلش فراوان بد مدد

5829- Aklının imdadı çok olduğu, yani çok şeye akli erdiği için, uyuyana birkaç topuz vurdu.

زو گریزان تا به زیر يك درخت - برد او را زخم آن دبوس سخت

5830- O kuvvetli topuz darbesi, onu süvariden bir ağaç altına kadar kaçırdı.

گفت از این خور ای به درد آویخته - سیب پوسیده بسی بد ریخته

5831- Ağaç altına birçok çürük elma dökülmüştü. Süvari: "Ey dertli! Bunlardan ye" dedi.

کز دهانش باز بیرون می‌فتاد - سیب چندان مر و را در خورد داد

5832- Adamcağıza o çürük elmalardan o kadar çok yedirdi ki, yedikleri geri gelmeye başladı.

قصد من کردی تو نادیده جفا - بانگ می‌زد کای امیر آخر چرا

5833- Elma yiyen bağırdı ki: "Ey emir! Ben sana ne yaptım ki, bana kastettin? Şu zulmün sebebi nedir?"

تیغ زن يك بارگی خونم بریز - گر ترا ز اصل است با جانم ستیز

5834- Eğer benim hayatımla senin asli bir adavetin varsa, bir kılıç vur da kanımı dök.

ای خنک آن را که روی تو ندید - شوم ساعت که شدم بر تو پدید

5835- Sana görüdüğüm saat, ne uğursuz bir zamanmış. Senin yüzünü görmeyenler için ne mutlu!

ملحدان جایز ندارند این ستم - بی جنایت بی گنه بی بیش و کم

5836- Cinayetsiz, günahsız, az çok bir şey yapmış olmaksızın, bu zulmü dinsizler bile caiz görmezler.

ای خدا آخر مکافاتش تو کن - می جهد خون از دهانم با سخن

5837- Lakırdı ile beraber ağızımdan kan fırlıyor. İlahî! Şu zulmün cezasını sen ver.

اوش می زد کاندرا این صحرا بدو - هر زمان می گفت او نفرین نو

5838- Her zaman yeni lanetler ediyor; süvari ise, "Bu kırdaki koş" diye vuruyordu.

می دوید و باز در رو می فتاد - زخم دبوس و سوار همچو باد

5839- Rüzgâr gibi süratle hareket eden süvarinin topuzu beresinden o, koşuyor ve yüzü üstüne düşüyordu.

پا و رویش صد هزاران زخم شد - ممتلی و خوابناک و سست بد

5840- Midesi dolmuş, uykusu zail olamamış, vücudu gevşemiş, ayakları ve yüzü binlerce yara almıştı.

تا ز صفرا قی شدن بر وی فتاد - تا شبانگه می کشید و می گشاد

5841- Gece vaktine kadar, o süvari, onu çekti ve açtı. Ta ki, onun safrası galebe etti ve kusmaya başladı.

مار با آن خورده بیرون جست از او - زو بر آمد خورده ها زشت و نکو

5842- Onun yediği iyi-kötü yemekler çıktı; o yemeklerle, yılan da dışarıya fırladı.

سجده آورد آن نکو کردار را - چون بدید از خود برون آن مار را

5843- Kendinden o yılanın çıktığını görünce, o salih süvarinin önünde, yerlere kapandı.

چون بدید آن دردها از وی برفت - سهم آن مار سیاه زشت زفت

5844- O kara, çirkin ve iri yılanı görünce, onun korkusuyla dertleri kendisinden gitti.

یا خدایی که ولی نعمتی - گفت خود تو جبرئیل رحمتی

5845- Dedi ki: "Sen hakikaten Rahmet-i Cebrail yahut Hüdâsın ki, velinimetimsin.

مرده بودم جان نو بخشیدی ام - ای مبارک ساعتی که دیدی ام
5846- *Beni gördüğün saat, ne mübarek zamanmış. Ben ölmüş gitmişim, bana yeni bir hayat bağışladın.*

صاحبش در پی ز نیکو گوهری - خر گریزد از خداوند از خری
5847- *Eşek, eşekliğinden dolayı sahibinden kaçır; sahibi de, hayırhahlığından dolayı onun izini takip eder.*

لیک تا در گرگش ندرد یا ددش - نه از پی سود و زیان می جویدش
5848- *O takip, menfaat ve ziyan sevkiyle değildir; eşeği, kurt yahut canavar yaralamasın diyerdir.*

یا در افتد ناگهان در کوی تو - ای خنک آن را که بیند روی تو
5849- *Senin yüzünü görene yahut ansızın mahallene gelene ne mutlu!*

چند گفتم ژاژ و بی هوده ترا - ای روان پاک بستوده ترا
5850- *Ey temiz ve senaya layık olan ruh! Sana ne kadar saçma sapan sözler söyledim.*

من نگفتم جهل من گفت آن مگیر - ای خداوند و شهنشاه و امیر
5851- *Ey Efendi, ey şehinşah, ey bey! Onları ben söylemedim, cehaletim söyledi; onlardan dolayı beni affet.*

گفتن بی هوده کی تانستمی - شمه‌ای زین حال اگر دانستمی
5852- *Eğer bu hali, azıcık bilmiş olsaydım, münasebetsiz sözler söylemezdim.*

گر مرا یک رمز می گفتمی ز حال - بس ثنایت گفتمی ای خوش خصال
5853- *Eğer bana bu halden remiz ve işaret yoluyla bir şey anlatmış olsaydın, ey güzel tabiatlı emir, sana medh-u senada bulunurdum.*

خامشانه بر سرم می کوفتمی - لیک خامش کرده می آشوفتمی
5854- *Lakin sükût ettiğim için hiddetlenmiş, sessiz-sedasız başıma vurmuşsun.*

خاصه این سر را که مغزش کمتر است - شد سرم کالیوه عقل از سر بجست
5855- *Başım sersem olmuş, aklım başımdan gitmişti. Bu baş ki, azıcık bir beyni vardır.*

آن چه گفتم از جنون اندر گذار - عفو کن ای خوب روی خوب کار
5856- *Ey güzel yüzlü ve güzel işli emir! Söylediklerim cünun eseridir. Onları affet.*

زهره‌ی تو آب گشتی آن زمان - گفت اگر من گفتمی رمزی از آن

5857- Emir, dedi ki: "Eğer ben o vakit sana bir parça söylemiş olsaydım, senin ödün kopardı."

ترس از جانت بر آوردی دمار - گر ترا من گفتمی اوصاف مار

5858- Eğer ben sana, yılanın nasıl olduğunu söyleseydim, korku seni helak ederdi.

İşte akıllı bir kimsenin düşmanlığı böyle olur. Daha doğrusu onun hareketi iptida adavet gibi görünür, sonra muhabbet ve sadakat olduğu anlaşılır.

Cenab-ı Pir, kıssadan hisse nakline şuru' ile buyuruyor ki:

شرح آن دشمن که در جان شماست - مصطفی فرمود اگر گویم به راست

5859- Hz. Mustafa s.a.v. buyurmuştur ki: "Sizin canınızda olan düşmanı, şerh edecek ve açıkça anlatacak olsam..."

نه رود ره نه غم کاری خورد - زهره‌های پر دلان هم بر درد

5860- Cesurların ödü patlar da, ne yolda gidebilir, ne de bir işin gamını yer, yani çaresine bakardı.

Hadis-i şerifte Hazreti Peygamber, buyurmuştur ki: **"Eğer benim bildiğimi siz bileydiniz, mutlaka çok ağlar ve az gülerdiniz. Ebediyen iştiha ile yemek yemezsiniz. Ebediyen istiyerek su içmezsiniz. Ve gölgelenmek için bir çatı altına girmezsiniz. Ve göğüslerinizi dökerek, dağlara tepelere çıkar da nefislerinize ağlardınız."**

Keza Ebu Zer Radiyallahü anh Hazretlerinden de şu hadis-i şerif rivayet olunmuştur: **"Eğer benim bildiğimi bilseydiniz, mutlaka az güler ve çok ağlardınız. Ve yemek içmek içinize sinmezdi."**

نه تنش را قوت روزه و نماز - نه دلش را تاب ماند در نیاز

5861- Eğer Resullullah'ın bildiklerini bir adam bilmiş olsaydı, ne niyaz etmeye kalbinde takat kalırdı, ne namaz kılmaya, oruç tutmaya cisminde kuvvet kalırdı?

همچو بره پیش گرگ از جا رود - همچو موشی پیش گربه لا شود

5862- Kedi önündeki fare gibi, mahvolur; kurda karşı kuzu gibi, fani olurdu.

پس کنم ناگفته تان من پرورش - اندر او نه حيله ماند نه روش

5863- Onda ne seyr-ü süluk, ne de ona çare kalır. O halde ben sizi, sözsüz terbiye ederim.

Peygamber-i Ekrem Efendimiz böyle olduğu gibi onun varisleri bulunan evliyaullah hazaratı da böyledir. Onlar da bildiklerini söylemezler, sözden ziyade fiil ve hareketleriyle terbiye ederler. Bundan dolayı da, Cenab-ı Mevlâna buyuruyor ki:

دست چون داود در آهن زخم - همچو بو بکر ربابی تن زخم

5864- Evliyaullahtan Ebu Bekr-i Rebabî -ki daima sükût ederdi- gibi, sükût ederim. Davut Peygamber gibi, elimi demire vururum.

Davut Aleyhisselam hükümdar iken helal lokma yemek için zırh yapıp sattırır, onun bedelini nafaka yapardı. Cenab-ı Hakk, ona mucize olarak soğuk demiri yumuşatmak kudretini ihsan etmişti.

Ehlullah hazaratı da demir gibi sertleşmiş ve taş kesilmiş olan kalpleri, Davut Aleyhisselamın soğuk demiri yumuşattığı gibi tesir etmek hassasına maliktiler. Allah-ü Zülcelal kerameten bu hassayı onlara vermiştir. Cenab-ı Pir, buyuruyor ki: Ben Davut gibi demire el atarım. Maksadım:

مرغ پر برکنده را بالی شود - تا محال از دست من حالی شود

5865- Mahal benim elimde hal olsun, imkân dâhiline girsin, tüyü yolunmuş kuşkanadı zuhur etsin.

دست ما را دست خود فرمود احد - چون یدُ اللّٰه فوقَ أيديهم بود

5866- Mademki Allah'ın eli, onların ellerinin üstündedir; Rabb-i Ehad, bizim elimiz için, kendi eli buyurmuştur.

بر گذشته ز آسمان هفتمین - پس مرا دست دراز آمد یقین

5867- O halde benim uzun bir elim vardır ki, yedinci kat göğün yüzünü geçmiştir.

مقریا بر خوان که انشق القمر - دست من بنمود بر گردون هنر

5868- Benim elim, felekte hüner göstermiştir. Ey hafız! «انشق القمر», İnşakk-al Kamer ayetini oku.

Resul-u Ekrem Hazretleri, Mekke'nin Mina mevkiinde bulunuyordu. Hac mevsimi ve Zilhiccenin 14. gecesini idi. Müşrikler bir mucize istediler. Aleyhisselat Efendimiz mübarek parmağıyla bedr-i tam halinde bulunan aya işaret edince kamerin safhası ikiye ayrıldı. Bir müddet durduktan sonra birleşti. Müşrikler: “Bu da Muhammed'in bir sihri” hezeyanını ettiler. Bu vakıya, ehl-i hadis arasında tevatür derecesinde meşhurdur. Vakıya müfessirlerden bazıları “İnşakka'l kamer”, yani “Ay yarıldı” ayetine “Kıyamette yarılacaktır” manasını vermişlerse de, tekellüf etmişlerdir. Çünkü üst tarafıyla o mana birbirini tutmaz. Çünkü:

Arapça, Sure Kamer ayet 1-2

“Kıyamet yaklaştı ve kamer yarıldı da müşrikler bir ayet, bir mucize görünce itiraz ediyorlar ve bu da daimi sihirdendir diyorlar” ayet-i kerimesi de, kamerin şak olacağını değil, şak olduğunu haber vermektedir. Kadı İyaz, Şifa kitabında bundan uzun uzadıya bahsetmiş, vukua geldiğini de nakli ve akli delillerle ispat eylemiştir ki, birinci ciltte de bundan bahsolunmuştu.

Şu birkaç beyit Mevlâna lisanından olduğu gibi, ağzına yılan giren adamı dövüp yılanı çıkartan emirin dilinden de olabilir. Çünkü orada uyumuş olan insan, insan-ı gafildir; ağzına giren yılan, nefsi emmaredir. Emir süvari, mürşid-i kâmilidir; onu uykuda iken döve döve uyandırıp kırdaki bayırda koşturması, riyazet ve mücahededir; yılanın çıkışı da, salikin nefsi emmareden kurtulmasıdır. **“Yedullahi fevka eydihim”**, yani **“Allah'ın eli, onların eli üstündedir”** ayetinde eller, filvaki Resul-u Ekremle ashab-ı kiramın elleri idi ki ona biat etmişlerdi. Ehlullahın hatta en aciz bir dervişin de, elden ele Resulullah ve o vasıta ile Allah'a biati vardır. O halde Allah'ın yed-i kudretine ve peygamberin yed-i biatine vasıl olan kâmil eller de fevkalade işler görebilirler.

با ضعیفان شرح قدرت کی رواست - این صفت هم بهر ضعف عقلهاست

5869- Bu sıfat, yani enbiya ve evliyada zuhur eden Hakk'ın kudretini "yed" ile tavsif eylemek, akılların zayıf olmasındandır. Zayıf olanlara, yüksek manaları kavramayan akıllara, kudreti şerh eylemek nasıl mümkün olur?

ختم شد و الله أعلم بالصواب - خود بدانى چون بر آرى سر ز خواب

5870- Gaflet uykusundan başını kaldırıncaya, yani ya hayatında yahut öldükten sonra hakikate vakıf olunca, bunun böyle olduğuna kendin de vakıf olursun. Bu bahis, burada hitam buldu. Doğruya bilen Allah'tır.

نه ره و پروای قی کردن بدی - مر ترا نه قوت خوردن بدی

5871- Ey biçare! Eğer içindeki yılanı bilmiş olaydın, ne çürük elmaları yemeğe, ne de sonrasında kasmaya kudret bulabilirdin.

رب یسر زیر لب میخواندم - می شنیدم فحش و خر می راندم

5872- Senden münasebetsiz sözler işitmekle beraber atımı sürüyor, seni koşturuyorum. İçimden de "رب یسر" Rabbi yessir diye, yani yılanın çıkmasını kolaylaştır diye dua ediyorum.

ترك تو گفتن مرا مقدر نه - از سبب گفتن مرا دستور نه

5873- Sebebini söylemek için, bana izin yoktu. Seni o halde bırakıp gitmek de, mümkün değildi.

اهد قومی انهم لا یعلمون - هر زمان می گفتم از درد درون

5874- İçimdeki dert dolayısıyla, Hz. Peygamberin Taiflilere dua edişi gibi "Ya Rabbi! Kavmimi hidayete eriştir, onlar bilmiyorlar" diyorum.

کای سعادت ای مرا اقبال و گنج - سجدهها می کرد آن رسته ز رنج

5875- O sıkıntıdan kurtulan, halaskarının önünde yerlere kapanıyor ve "Ey benim saadetim, ikbalim ve hazinem!"

آن لب و چانه ندارم و آن نوا - شکر حق گوید ترا ای پیشوا

5876- Ey mukteda olan emir! Sana Allah şükretsin. Bende o dudak, o çene ve o terennüm yok.
Ettiğin iyiliğe teşekkürden acizim, diyordu.

زهر ایشان ابتهاج جان بود - دشمنی عاقلان زین سان بود

5877- Akıllıların düşmanlığı, işte böyle olur ki, onların verdikleri zehir, ruha meserret verir.

این حکایت بشنو از بهر مثال - دوستی ابله بود رنج و ضلال

5878- Ahmağın dostluğu ise, hastalık ve sapıklık olur. Misal olmak üzere, şu hikâyeyi dinle.

"BİR AYININ YALTAKLANMASIYLA VEFASINA BİR KİMSENİN İTİMAT GÖSTERMESİ"

اعتماد کردن بر تملق و وفای خرس

شیر مردی رفت و فریادش رسید - ازدهایی خرس را در می‌کشید

5879- Büyük bir yılan, bir ayıyı sarmıştı. Arslan yürekli bir adam koştu, onun feryat ve imdadına yetişti.

آن زمان کافغان مظلومان رسد - شیر مردانند در عالم مدد

5880- Âlemde halka imdat eden bir takım arslan adamlar vardır ki, mazlumların feryat ve istimdatlarını işitince, onların yardımlarına koşarlar.

آن طرف چون رحمت حق می‌دوند - بانگ مظلومان ز هر جا بشنوند

5881- Zulüm görenlerin feryadını, onlar her yerden işitirler ve Hakk'ın rahmeti gibi o tarafa koşarlar.

آن طبیبان مرضهای نهان - آن ستونهای خللهای جهان

5882- Dünya bozukluklarının direkleri, gizli hastalıkların hekimleri olan o zevat-ı kiram...

همچو حق بی‌علت و بی‌رشوتند - محض مهر و داوری و رحمتند

5883- Şefkat ve rahmetten ibarettirler. Hakk gibi illersiz ve rüşvetsizdirler.

Cenab-ı Hakk, yaptığı işlerde nasıl sebep aramaz ve rüşvet aramazsa, bunlar da ahlak-ı ilahîye ile ahlaklanmış olduklarından, illersiz ve rüşvetsiz yardımda bulunurlar.

Rüşvet: Bir iş gördürülmek için iş sahibinin verdiği, işi göreceğ olanın aldığı şeydir ki vermesi de, alması da haramdır. Veren de, alan da, arada vasıta olan da, lisan-ı Peygamberî ile tel'in edilmiştir. Verene raşî, alana mürteşî derler. Bilhassa hükümet işlerinde görülen yolsuzluk ve kanunsuzluk, hep bu melanetten ileri gelir.

گوید از بهر غم و بی‌چارگیش - این چه یاری می‌کنی يك بارگیش

5884- Bunlardan birine, "Bu yardımı niçin yapıyorsun?" diye sorsan; o, "Mazlumun gam ve kederi ve biçareliği için" cevabını verir.

Hakim Tirmizî Radiyallahü anhin bir eserinde, Ebud Derda Radiyallahü anhten şöyle bir hadis rivayet edilmiştir: "Peygamberler Aleyhim-üs Selam, arzın temeli mesabesinde idiler. Peygamberlik kesilince, yani artık peygamber gelmek ihtimali kalmayınca, ümmetten bir kavmi Allah onlara bedel kıldı ki, onlara 'Abdal' denilir." Kendilerine bu ünvanının verilmesine sebep olmak üzere birkaç vecih beyan edilmiş ise de, en doğrusu hadisin delaleti mucibince peygamberlerden bedel olmalarıdır. İşte bu zevat-ı kiram, sair insanlar üzerine çok oruç tuttuklarından ve çok namaz kıldıklarından tafdil edilmemişlerdir. Lakin ahlaklarının güzelliği, niyetlerinin doğruluğu ve bütün Müslümanlara karşı kalplerinin selameti ve Allah rızası için ehl-i İslam'a hayırhahlıkları dolayısıyla tercih olmuşturlardır. Hadisin devamı: "Onlar peygamberlerin halifeleridirler. Onlar bir kavim, bir cemaattir ki Allah, onları zatına mahsus olmak üzere seçmiş ve ihlaslarını bildiği için has kullarından kılmıştır. Onlar kırk siddiktir. Yani kırklar dediğimiz zevat-ı kiramdır. Arzın kıyam ve devamı onlardır ve onların yüzleri suyu hürmetinedir. Hoşa gitmeyecek şeyleri

ehl-i arzdan Allah, onlar vasıtasıyla defeder. Arz üzerindeki onları yüzü suyu hürmetine yağmur yağar, rızk verilir ve düşmanlara galip getirilir”

Hazreti Mevlâna, bu zevat-ı kiramı tarif ettikten sonra nasihata şuru' ile buyuruyor ki:

هر کجا پستی است آب آن جا دود - هر کجا دردی دوا آن جا رود

5885- Nerede dert varsa, deva oraya gider; nerede alçak ve çukur bulunursa, su oraya akar.

Bir evde hasta olunca, hekim çağırılır ve muayene ettirilir. Doktor reçete yazar, reçete eczahane de yapılır, getirilir. Hasta, ilacı kullanır ve Allah'ın izniyle şifa bulur. Demek ki deva, dert bulunan yere gidiyormuş. Keza bir kaynaktan fışkıran su, yüksekler değil, enginlere doğru akar. Onun için manevi deva isteyen kimse, Hakk aşığı ve aşk hastası olmalı, dik başlılık değil, alçak gönüllülük etmeli, yani mütevazî bulunmalı ki, devası ve suyu ayağına gelsin.

آب کم جو تشنگی آوریدست - تا بجوشد آبت از بالا و پست

5886- Su arama! Susuzluğu elde et ki, yukarıdan ve aşağıdan sana gelecek su çoşsun.

تا سقاہم ربہم آید خطاب - تشنه باش اللہ اعلم بالصواب

5887- “Vesekahüm Rabbühüm şeraben tahura,” yani “Cenab-ı Hakk ehl-i cennete temiz, pak bir şarap içirecektir ki, onun haramı yoktur” hitabı sana da gelsin. Hülâsa, susamış ol. Doğrusunu Allah, herkesten daha iyi bilir.

و آن گهان خور خمر رحمت مست شو - آب رحمت بایدت رو پست شو

5888- Sana Hakk'ın rahmet suyu lazımsa git, mütevazî ol. Çünkü su, aşağı doğru akar. Ondan sonra, rahmet ve muhabbet şarabını içip, mest ol.

بر یکی رحمت فرومای ای پسر - رحمت اندر رحمت آمد تا به سر

5889- Oğul! Allah'ın rahmeti, rahmet içinde rahmettir. Sen bir rahmete kanaat etme, o rahmetlerin hepsini talep et.

بشنو از فوق فلک بانگ سماع - چرخ را در زیر پا آر ای شجاع

5890- Ey şeci' ve cesur olan mümin! Feleği ayağının altına al, onun üstündeki sesleri işit.

Fakat onu bu kulak işitemez. Çünkü vesvese ve gaflet pamuğuyla tıkalıdır. Binaenlaeyh:

تا به گوشت آید از گردون خروش - پنبه‌ی وسواس بیرون کن ز گوش

5891- Vesvese pamuğunu, can kulağından çıkar ki, semalardaki meleklerin tespîh ve takdis uğultusunu işitesin.

تا ببینی باغ و سروستان غیب - پاک کن دو چشم را از موی عیب

5892- İki gözünü gayb kılından temizle ki, âlem-i gaybın bağlarını ve serviliklerini göresin.

تا که ریح اللہ در آید در مشام - دفع کن از مغز و از بینی زکام

5893- Beyninden ve burnundan nezleyi defet ki, burnuna Allah rayihası girsin.

تا بیابی از جهان طعم شکر - هیچ مگذار از تب و صفرا اثر

5894- Cisminde, sıtma ve safra hastalığından hiçbir eser bırakma ki, dünyada şükür tadını duyasın.

O hastalıklara tutulmuş olanların tatma duyusu bozulmuş olduğundan lezzetin farkında olamazlar.

تا برون آیند صد گون خوب روی - داروی مردی کن و عنین مپوی

5895- Erkeklik ilacı yap da, hadım gibi koşma ki, sana yüz türlü güzel zahir olsun.

تا کند جولان به گرد آن چمن - کندهی تن را ز پای جان بکن

5896- Beden tomruğunu can ayağından kopar ki, ruhun manevî çimenzarları etrafında dolaşsın.

Künde: Mecusilerin ayağına -kaçmasınlar diye- zincirle bağlanan tomruktur. Vaktiyle hapishaneye “Tomruk dairesi”, müdürüne de “Tomruk ağası” derlerdi.

بخت نو دریاب در چرخ کهن - غل بخل از دست و گردن دور کن

5897- Hasislik bukağısını elinden ve gerdanından uzaklaştır da, şu felekte yeni bir baht bul.

Peki ya Mevlâna! Bu tavsiyeler iyi. Fakat yapılması gayet müşkül şeyler. Bizde onları yapmaya kudret yok, bu acimizle ne yapalım?

عرضه کن بی چارگی بر چاره گر - ور نمی تانی به کعبه ای لطف پر

5898- Eğer lütf Kabesine uçmak için kanadın yoksa aczini ve biçareliğini, her şeye çare bulan Allah'a arz et.

“Ya Rabbi! Ben acizim, kuvvet ve kudret sahibi ancak sensin! Bana imdat et, destgirim ol” diye münacatta bulun, hatta gözlerinden halisane yaşlar dökerek ve huzur-u ilahîde candan, gönülden inliyerek niyazda bulun. Cenab-ı Hakk, öyle bir Erhamürrahimin'dir ki, gözyaşlarına karşı dayanamaz, ağlayan bir kulunun muradını vermeden geri durmaz.

Hazreti Mevlâna da, diyor ki:

رحمت کلی قوی تر دایه ای است - زاری و گریه قوی سرمایه ای است

5899- İnilti ve ağlamak, kul için sağlam bir sermayedir. Hakk'ın merhamet-i külliyesi ise, en şefkatli bir dayedir.

Daye: Bizim süt nine dediğimizdir. Şefkatli bir süt nine ve asıl ana nasıl çocuğunun ağlamasını dindirmeye koşarsa, Allah'ın rahmeti de ağlayan ve yüreğini dağlayan bir kulu öylece güldürür. Hazreti Peygamber s.a.v. bir gün, kucağında bir çocuk bulunan bir kadın görmüşler, maiyet-i Risaletlerinde bulunanlara: **“Bu kadın çocuğunu ateşe atabilir mi?”** diye sormuşlar. Ashap: **“Atamaz Ya Resulullah! Şefkat ve muhabbeti mani olur”** demişler. Aleyhisselatü Vesselam Efendimiz de: **“Allah ondan merhametlidir”** buyurmuşlar. Dikkat edilirse bu hadis-i şerifte bizim gibi günahkâr kullar için pek büyük bir müjde vardır.

تا که کی آن طفل او گریان شود - دایه و مادر بهانه جو بود

5900- *Dadı ve ana, "Çocuk ne vakit ağlayacak ki, süt verelim" diye bahane ararlar.*

تا بنالید و شود شیرش پدید - طفل حاجات شما را آفرید

5901- *Allah, sizin hacetleriniz çocuğunu yarattı ki, siz inleyesiniz. O'nun merhamet sütü zahir ve sizin hacetleriniz hasıl olsun.*

تا بجوشد شیرهای مهرهاش - گفت ادعوا الله بی زاری مباش

5902- *Cenab-ı Hakk, "Bana dua edin" buyurdu. Ey Müslüman! Duasız ve tazarrusuz olma ki, O'nun muhabbet sütü coşsun.*

Kur'an'daki:

Arapça, Sure Mümin ayet 60

"Bana dua edin, size icabet edeyim. Duanızı kabul ile hacetlerinizi vereyim" ayetine işarettir. Bu ayetten anlaşılıyor ki, Allah'a edilen hiçbir dua reddedilmez. Hepsine ya kabul ve infaz yahut kabul ve imhal veyahut istenilen şey verilmemekle icabet olunur. Mesela bir Müslüman yatarken: "Ya Rabbi! Beni sabah namazına kaldır ve kıldır" diye dua eder. Duası kabul ve infaz olunur. O kul sabahleyin uyanır ve salat-ı fecri eda eder. İşte bu bir kabul ve infazdır. Keza tahsile başlamış bir genç: "Ya Rabbi! Bana ilim ihsan et, hayırlı eserler yazmaya muvaffak eyle" diye dua eder. O da kabul olunur. Fakat eser yazmaya muvaffak olması, ilimde rüsh ve meleke peyda etmesine kadar tehir olunur. Bu da kabul ve ihmaldir. Üçüncüsü, saygısız ve münasebetsiz bir herif mesela: "Ya Rabbi! Şu rakı ve şarabı ucuzlat da, doya doya içeyim!" diye dua eder. Fakat onu günahattan muhafaza için, matlubu verilmez. İşte bu da matlubun verilmemesiyle bir icabettir.

در غم مانند يك ساعت تو صبر - هوی هوی باد و شیر افشان ابر

5903- *Rüzgârın gürültü ile esmesi ve bulutun yağmur dökmesi, bizim gamımızla, yani bizim içindir. Sen biraz sabreyle.*

Rüzgâr gürültü ile eser, nebatat tohumlarını etrafa götürüp saçır. Sonra yağmur yağar, o tohumları çimlendirir. Böylece gerek insanların, gerek hayvanların yiyecekleri yetişir. Fakat hasat vaktine, orak zamanına kadar sabır lazımdır.

اندر این پستی چه بر چفسیده‌ای - في السماء رزقكم بشنیده‌ای

5904- *"Rızıklarınız semadadır" ayetini işitmedin mi? İşittinse, bu süfli dünyaya niçin yapışıp kalmışsın?*

Sema kelimesi için, "Senin yükseğinde bulunan şey, senin semadır" demişler. Mesela bir odanın tavanı, onun seması; bir caminin kubbesi, onun semasıdır. O takdirde arza nispetle yüksekte bulunan butlular da, ehl-i arzın semasıdır. Oradan yağın yağmurla arzın nebatatı yetiştiği için: **"Rızıklarınız semadadır"** buyrulmuştur.

می‌کشد گوش تو تا قعر سفول - ترس و نومیدیت دان آواز غول

5905- *Senin açlıktan korkman ve ümitsizliğe düşmen, gulyabani sesidir. Bunu bil, o ses seni kulağından esfel-i safiline kadar çeker.*

آن ندا می‌دان که از بالا رسید - هر ندایی که ترا بالا کشید

5906- Seni yüksekere çeken nida, bilmiş ol ki, yükseklerden gelmiştir.

Buradaki nidadan maksat, insana vuku bulan ilhamdır. Bu ilhamlara hadis-i şerifte “Lemme” tabir olunmuştur. Lemme, yani ilhamlar ya melek yahut şeytan vasıtasıyla olur. Bunun tefriki kolaydır. Hayra sevkeden lemmeler, ilham-ı melekî; şerre kışkırtan lemmeler de, ilham-ı şeytanidir.

بانگ گرگی دان که او مردم درد - هر ندایی که ترا حرص آورد

5907- Sana hırsı getiren nidayı, yani ilhamı, insan paralayan kurt uluması bil. Ki o nida, seni esfel-i safiline götürür.

Ki o nida, seni esfel-i safiline götürür.

این بلندیهاست سوی عقل و جان - این بلندی نیست از روی مکان

5908- O yükseklik, mekân cihetinden değildir. O yükseklikler, akıl ve ruh tarafınadır.

Yukarıki bir beyitte, “Seni yüksekliklere çeken bir nida” denilmişti. Bu yükseklik, suri değildir. Mesela, yangın kulesine çıkmaya benzemez. Manevidir, akıl ve ruh itibarıyla terakkidir.

سنگ و آهن فایق آمد بر شرر - هر سبب بالاتر آمد از اثر

5909- Her sebep, eserinden yüksektir. Çakmak taşıyla demir, kıvılcıma faiktir.

Bir şeyin meydana çıkmasına vasıta olan şeye sebep, sebep vasıtasıyla zuhura gelen şeye de, müsebbep derler. Ve sebep mukaddem olduğu için müsebbebeden yüksek sayarlar. Mesela, eskiden kibrit yerine çakmak kullanılırdı. Demiri çakmak taşına vururlar, çıkan kıvılcımla kavuştururlar, onuna da ateş yakarlardı.

گر چه در صورت به پهلویش نشست - آن فلانی فوق آن سرکش نشست

5910- Mesela, falan kimse, sureten dik başlı ve azametli bir herifin yanında oturmakla ikisinin oturuşu bir olmaz.

جای دور از صدر باشد مستخف - فوقی آن جاست از روی شرف

5911- Bir meclisin sadrından, yani baş sedirinden uzak olan yer muhakkar sayılırsa da, bir mevkinin yüksekliği, şeref cihetiyledir.

Cenab-ı Pir, bir meclise gelmiş, daha evvel oraya gelmiş ve başsedire kurulmuş olan azametli bazı haceler yerlerinden çekilmemişler. Hazreti Mevlâna, kapının yanına oturmuş. Kendisine tazim ve ihlası olanlar hemen kalkmışlar, onun yanına gelmiş oturmuşlar. Nihayet minder üstünde oturanlar da yerlerinden kalkıp Mevlâna'nın yanına inmeye mecbur olmuşlar. Demek ki, mekânın şerefi oturan kimse ile imiş. Bir misal daha:

Yavuz'un müftüsü ve zamanının en yüksek âlimi olan İbn-i Kemal Rahmetullahi Aleyh, Kemal Paşazade Süleyman Bey'in oğludur. Gençliğinde o da asker olmuştu. Evronos Bey'in bir meclisinde ve Rumeli beylerinin arasında o da bulunmuştu. Derken meşhur Molla Lütfi çadıra girdi. Evronos Bey, vesaire ulema ayağa kalktı. Molla Lütfi geçip Evronos Bey'in üst tarafına oturdu. Bu oturuş İbn-i Kemal'in canını sıktı. Yanındaki zata, “Bu hoca kim ki Evronos Bey'in üst tarafına geçiyor?” diye sordu. Muhatabı da, “Ona Molla Lütfi derler, meşhur ve derin bir âlimdir. İlmi olanlar daima hürmet görürler” cevabını verdi. Bu cevap üzerine İbn-i

Kemal, “Evronos bey gibi olmanın imkânı yok, fakat Molla Lütfi gibi olmak mümkün” diyerek ümeralık mesleğinden çekildi ve tahsile başladı. İlk okuduğu hoca da, Molla Lütfi olmuştu.

در عمل فوقی این دو لایق است - سنگ و آهن زین جهت که سابق است

5912- Çakmak taşıyla demir, kıvılcımdan evvel ve onun zuhuruna vasıta oldukları için, her ikisinin de, kıvılcımdan üstün olması layıktır.

Fakat:

ز آهن و سنگ است زین رو پیش و بیش - و آن شرر از روی مقصودی خویش

5913- Kıvılcım ise, çakmağı çakan kimsenin asıl maksudu olduğu için, bu cihetle çakmak taşıyla demirden çok çok ileridir.

Bundan dolayı Aleyhisselatü Vesselam Efendimiz, buyurmuştur ki: **“Biz sonra geldik ama evvelkilerden mukaddemiz”** Çünkü, hilkat-i kâinattan maksat, habib-i ilahî olan Zat-ı Akdes-i Risaletpenahi'nin zuhuru idi.

لیک این هر دو تنند و جان شرر - سنگ و آهن اول و پایان شرر

5914- Çakmak taşı ve demir, görünüş itibarıyla evvel, onlardan çıkan kıvılcım sonradır. Lakin bunlar, yani taş ve demir, insanın kalbi gibidir, ruhu ise onlardan maksut olan candır.

İnsan, ancak ruhu ile insandır. Cansız bir cisim, ölüden başka bir şey değildir.

در صفت از سنگ و آهن برتر است - آن شرر گر در زمان واپس تر است

5915- Çakmak taşından çıkan kıvılcım, zaman itibarıyla sonradır. Fakat asıl maksut o olduğu için, taştan da demirden de yüksektir.

Nasıl ki ana karnındaki çocuğun evvela bedeni teşekkül eder, zamanı gelince ona ruh verilir, ruhu gelince de harekete başlar.

پس ثمر اول بود و آخر شجر - چون که مقصود از شجر آمد ثمر

5916- Ağaçtan maksut olan yemiştir. O halde matlup olmakta, meyve evvel, ağaç sonradır.

Şu hakikatler bildirildikten sonra, kıssanın tahkiyesine dönülüyor:

شیر مردی کرد از جنگش جدا - خرس چون فریاد کرد از ازدها

5917- Ayı, ejderhadan feryat edince, arslan gibi cesur bir adam, onu ejderhanın pençesinden kurtardı.

ازدها را او بدین قوت بکشت - حیلت و مردی بهم دادند پشت

5918- Hile ile şecaat birbirine zahir olmuşlar, yani yardım etmişlerdi. O adam, o ejderhayı, kuvvetle birleşmiş olan hile ve şecaatla öldürdü.

Hile kelimesi, çare demektir. Hile-i şeriye terkibindeki hile de, o manadadır. Yoksa şeriatta, bizim kullandığımız manada hile olmaz. Bir de huda vardır ki, bu da düşmana karşı tedbir almak demektir. Nitekim hadis-i şerifte: **“Muharebe tedbirden ibarettir”** buyrulmuş ve Hendek gazasında kullanılmasına mücade edilmiştir.

Hicretin V. senesi idi ki Mekke müşrikleri 10.000 kişilik bir kuvvetle Medine'ye hücum etmeye kalkışmışlardı. Bunlara müdafaa için Medine

Müslümanların kuvveti kâfi değildi. Selman-ı Farisi Radiyallahü anh: “Ya Resulullah! Biz İran’da böyle kuvvetli bir hücumla karşı, beldemiz etrafına hendek kazıp onu siper ederek düşmanı defe çalışırdık” dedi. Bu tedbir, taraf-ı Risaletten kabul buyruldu. Medinelilerden 3.000 kişi hendek kazmaya memur oldu. Herkes on arşın derinliğinde ve genişliğinde muayyen bir yer kazacaktı. İşte başlandı. Medine’de kıtlık da vardı. Gerek Hazreti Peygamber, gerek ashab-ı kiram hemen hemen aç bir halde çalışıyorlardı. Hendeğin kazılması tamamlanmadan evvel müşrik ordusu görüldü ve Medine’ye saldırdı. Fakat hendek karşılarına çıkınca şaşırıldılar. Çünkü siper arkasından müdafaa suretiyle harp etmek Araplarca adet değildi. Binaenlaeyh ok muharebesi yapmaya başladılar. Medine’nin arka taraflarında oturan Beni Kurayza Yahudilerini de ittifaklarına aldılar. Bu halde İslam ordusu, hatta İslam yurdu iki düşman arasında kalıyordu. O sıralarda Nuaym, evvela Yahudilere gitti. “Siz ne yaptınız da, Kureyşlilerin sözüne aldandınız, Muhammedle olan ittifakınızı bozdunuz. Onlar zaten harbin devamından usanmışlar. Yarın, öbür gün savuşup giderler, sizi burada Müslümanlara karşı yalnız bırakırlar. Onun için onlardan rehine alarak 70 kişi isteyin ki, bırakıp giderlerse siz rehinelere Muhammed’e teslim edersiniz ve Müslümanların kılıcından kurtulursunuz” tavsiyesinde bulundu. Ondan sonra Kureyşlilerin karargâhına gitti. Kumandanları bulunan Ebu Süfyan’a: “Yahudiler, Muhammedle olan muahedelerini bozduklarına pişman olmuşlar. Sizden rehine alıp ona teslim ederek ahitlerini tecdit eyleyeceklermiş. Adam isterlerse sakın vermeyin” diyerek çekildi. Ebu Süfyan, bu havadise hiddetlendi. “Burada oturduğumuz uzadı, yarın yahut öbür gün biz önden, siz arkadan umumi bir hücum yapalım da şu iş bitsin” diye Beni Kureyza’ya haber gönderdi. Yahudiler Nuaym’ın tavsiyesi mucibince: “Rehine almadan biz harbinize iştirak edemeyiz. Binaenaleyh 70 kişi gönderin de bizde rehine olarak kalsınlar” cevabını verdiler. Ebu Süfyan: “Nuaym doğru söylemiş” dedikten sonra, “Biz rehine vermeyiz. İster hücumla iştirak edin, ister etmeyin. Biz kalkıp gidince siz Muhammedle karşı karşıya kalırsınız” diye ikinci bir mektup gönderdi. Bunun üzerine Yahudiler: “Nuaym doğru söylemiş diyerek nakz-ı ahd ettiklerine pişman oldular. İşte Nuaym’ın şu hudası Medine’yi arkadan kuşatılmak tehlikesinden kurtardı.

نیز فوق حیلہی تو حیلہای است - اژدها را هست قوت حیلہ نیست

5919- Ejderhanın kuvveti vardır, hilesi yoktur. Fakat hile sahibi olan insanın hilesi fevkinde de, hile vardır.

کز کجا آمد سوی آغاز رو - حیلہی خود را چو دیدی باز رو

5920- Kendi hileni gördün. O hilenin sana nereden geldiğini öğrenmek için, mebdde’ canibine doğru git.

Ve sana Allah’ın verdiği akılla o tedbirde bulunabildiğini anla.

چشم را سوی بلندی نه هلا - هر چه در پستی است آمد از علا

5921- Alçakta, yani arzda ve insanlık âleminde ne varsa, hepsi yüksekte ve maneviyat âleminden gelmiştir. O halde, agâh ol da gözünü yükseklerle doğru çevir.

گر چه اول خیرگی آرد بلی - روشنی بخشد نظر اندر علی

5922- Yükseklerle bakmak, nazara nur ve parlaklık verir. Evet, iptidasında o bakış, göz kamaştırır.

Fakat:

گر نه خفاشی نظر آن سوی کن - چشم را در روشنایی خوی کن

5923- Gözünü parlaklığa alıştır, eğer yarasa değilsen, o cihete nazar et.

Yükseklere ve uzaklara bakan bir kimsenin evvela gözleri kamaşır, lakin devam ettikçe alışır. Hatta dağ köylerinde oturup uzaklara bakan kimselerin görüşleri şehir dâhilinde ve mahalle arasında sakin olanların görüşlerinden kuvvetlidir. Çünkü gördükleri yer, karşısındaki evlerden ibarettir. Maddeten böyle olduğu gibi manen de böyledir. Esbaba nazar etmek, alçakları; müsebbebe bakmak yüksekleri görmek gibidir. Mesela biz görüyoruz. Görmemize sebep olan şey göz dediğimiz bir et parçasıdır. Onu görmek kuvvetini veren ise Müsebbib-ül Esbap olan Allah'tır. İşte insanın bir şeyi görünce o görüşü gözden değil, ona rüyet nimetini veren Allah'tan bilmesi, yüksekleri, aydınlıkları görmesi demektir. Görmeyi, yalnız gözden vehmetmesi ise, bir nevi yarasalıktır ki, onun gözleri ziyaya tahammül edemez. Onun için Cenab-ı Mevlâna, böyle görmenin iptidaları zor olduğunu, fakat sonra alışacağını müjdeliyor. Bunun için de, müstehiyatın mümkün olduğu kadar terkini tavsiye ederek:

شہوت حالی حقیقت گور تست - عاقبت بینی نشان نور تست

5924- Akıbetbinlik, yani bir şeyin sonunu ve hakikatini görmek, sende bir müşahede nuru bulunduğu nişanıdır. Şehvet hali ise, hakikatte mezarlıktır.

Karanlıkta kalmış olduğunun alametidir. Bu gaflet çukurundan kurtulmanın çaresini Sallallahü Aleyhi Vesellem Efendimiz bir hadis-i şerifte bildirmiş ve buyurmuştur ki: **“Şu yalancı ve aldatıcı dünyayı terk etmek ve sevinç yeri olan manevi ve uhrevi âleme teveccüh eylemek ve gelmeden evvel ölüme hazırlanmaktır.”**

Bundan, dünya işlerini bütün bütün bırakın da bir köşeye çekilin uyuklayın manası anlaşılmalıdır. Dünya mesai âlemidir. Dünyadakilerin çalışması ve kazanması lazımdır. Bir adam ne kadar çalışır ve helalinden ne kadar kazanırsa, Allah'ın o kadar sevgilisi olur. Nasıl ki Sallallahü Aleyhi Vesellem Efendimiz: **“Kazanan Allah'ın sevgilisidir”** buyurmuştur. Tavsiye buyrulan hareket, kalıbın dünya ile kalbin Mevla ile meşgul olmasıdır. **“Hiç ölmeyecekmiş gibi çalışın, yarın ölecekmiş gibi hazırlanın”** emri de buna işarettir.

مثل آن نبود که يك بازی شنید - عاقبت بینی که صد بازی بدید

5925- Akıbetbinlik, yani bir işin sonunu evvelden kestirmek, birçok ahval görmüş ve tecrübeler geçirmiş kimse gibidir. Yalnız bir hali ve hareketi işitmiş kimsenin bilişine benzemez.

Nitekim Kur'an'da buyrulmuştur.

Arapça, Sure Zümer ayet 9

“Hiç bilenlerle bilmeyenler müsavi olur mu?” mealindedir. Elbette olmazlar. Aralarındaki fark, ilim ile cehil arasındaki fark gibidir.

کز تکبر ز اوستادان دور شد - ز آن یکی بازی چنان مغرور شد

5926- Gafil bir kimse, bir tecrübeye bulunmakla ona öyle aldanır ve kendini ulema-yı küll sanır ki, kibir ve azametinden üstatlardan uzak kalır.

Hâlbuki tecrübe ve ilim arttıkça insan cehlini daha iyi anlar. Çünkü bilinen şeylere nispetle bilinmeyenler o kadar çoktur ki, hepsini ihata etmeye imkân yoktur. Hanefi mezhebinin müçtehitlerinden olan İmam-ı Ebu Yusuf, Harun Reşid'in Kadı-ul Kudat'ı, yani Kadılar Reisi olmuş, bir gün Harun ona bir mesele sormuştu. Ebu Yusuf, "Bilmiyorum" dedi. Halifenin adamlarından biri: "Emir-ül Müminin sana bu kadar maaş verdiği halde bilmiyorum demeye utanmıyorsun?" ukalalığında bulundu. Ebu Yusuf da: "Benim aldığım, ilminin derecesine göredir. Cehlime göre tahsisat alacak olsaydım, halifenin hazinesi kâfi gelmezdi!" diye hem münsifane, hem arifane bir cevap vermişti.

Allame-i Rum İbn-i Kemal merhum da, iptidaları ilminde mağrur imiş. Bir gün yanına derviş kıyafetli biri gelmiş: "Efendi! İlm-i ilahîye nispetle insanların malumatı ne kadardır?" diye sormuş. İbn-i Kemal: "Haydi hey torlak! Böyle sual mi olur?" demiş ve geniş bir tabaka kâğıdın üzerine görünür görünmez bir nokta koymuş: "İşte bu kâğıdı Allah'ın ilmi, noktacığı da bütün insanların malumatı farzet" cevabını vermiş. Derviş, teşekkür ettikten sonra: "O nokta içinde kendi ilminizi de ayırıp göstersenize!" deyince İbn-i Kemal cevap bulamamış, derviş de çekilip gitmiş. Müfti-us Sekaleyn, ondan sonra ilmî gururunu terk etmiş.

اوز موسی از تکبر سر کشید - سامری وار آن هنر در خود چو دید

5927- İlmine mağrur olan kimse, Samirî gibidir ki, kendisinin kuyumculuk hünerini görünce kibirlendi ve Musa Aleyhisselama kafa tuttu.

Samirî, Beni İsrail'dendi. Mısır'da kuyumculuk ederd. Altından, gümüşten heykeller yapardı. Vaktaki Museviler, Şap denizini geçtiler, Hazreti Musa da davet-i ilahîye icabet ederek Tur'a gitti. Harun Aleyhisselam halifesi olarak kaldı. Samirî, Beni İsrail'in, Mısır'dan çıkarken komşularından iğreti diye almış oldukları altın ve gümüş müzeyyenatı topladı, eritti ve bir buzağı heykeli yaptı. Heykelin içi boş ve iki tarafında iki deliği olduğu için rüzgâr estikçe ses veriyordu.

Samirî: "İşte Musa'nın ilahı budur, onu aramaya gitti" dedi. Mısır'da Apis denilen sığır tapınıldığını görmüş olan Yahudiler, o alışıklık dolayısıyla buzağıya tapmaya başladılar. Hazreti Musa, avdetinde o buzağıyı ateşte yaktıktan sonra külünü denize attı. Hâlbuki:

وز معلم چشم را بر دوخته - اوز موسی آن هنر آموخته

5928- O, hünerini Musa'dan öğrenmiş, sonra muallimine karşı göz kapamış, yani ehemmiyet vermemişti.

تا که آن بازی و جانش را ربود - لاجرم موسی دگر بازی نمود

5929- Şüphesiz Musa Aleyhisselam, başka bir hüner ve mucize gösterdi de, onun hünerini ve canını aldı.

Hazreti Musa, buzağıyı imha ettikten sonra Samirî'ye: "Haydi çekil git. Sen hayatta buldukça 'Arapça Metin' diyeceksin" dedi. Ondan sonra Samirî, kimseye yaklaşımadı. Yaklaştığında her ikisini de sıtma tutardı. Onun için Beni İsrail arasından ayrıldı. Çöllere düştü ve helak oldu gitti.

تا شود سرور بدان خود سر رود - ای بسا دانش که اندر سر دود

5930- Başta bulunan nice ilim ve arzu vardır ki, sahibinin başa geçmesi ve mesrur olması için dolaşır. Fakat o sevda ile başı gider.

Mesela Ebu Cehil'in kafasında böyle bir fikir vardı. Kavmi arasındaki riyasetini kaybetmemek için türlü habasetlerde bulunmuş, nihayet Bedir muharebesinde yaralanıp yere serilmiş ve Abdullah bin Mesud Radiyallahü anının eli ve kendi kılıcıyla başı kesilmişti.

در پناه قطب صاحب رای باش - سر نخواهی که رود تو پای باش

5931- Başının gittiğini istemezsen, git ayak ol ve rey sahibi olan kutbun penah-ı himayesinde bulun.

İslam tarihi mütalaa edilirse görülür ki, zaman zaman bir takım insanlar çıkmış, bazıları bir devlet teşkiline muvaffak olmuş. Bazıları ise yakalanmış, kafası kesilmiştir. Bunların bir düsturu vardı: “Ya devlet başa, ya kuzgun leşe” derlerdi ki “Ya devlet tacını başımıza giyeriz, ya kırdan yatan leşimize kargalar üşüşür” demekti. Devlet ve riyaset hırsı böyle tehlikelidir. Fakat kendi âleminde bulunmak, siyaset işlerine karışmamakta hiçbir muhatara yoktur. Hususiyle zamanının manevi hakimi bulunan kutbun hizmetinde ve himayesinde bulunmak en selametli yoldur. Hazreti Mevlâna, yine Mesnevî’de: “Kalbi münevver bir zatın hizmetinde bulunmak, padişahların tepesine çıkmaktan senin için iyi ve hayırlıdır” buyurur.

Kutub: Bir şehrin manen idaresine memur olan zattır. Bu mukadderdir. Yani her şehrin yahut her iklimin bir kutbu vardır. Bir de “Kutb-ul Aktab” yahut “Gavs” vardır ki, bir asırda bulunan kutupların reisidir.

گر چه شهدی جز نبات او مچین - گر چه شاهی خویش فوق او مبین

5932- Sen, devlet ve mansip itibarıyla şah isen de, kendini o kutbun fevkinde görme. İlim ve hünerde bal gibi isen de, onu nebat şekeri gibi gör ve kendi balığını görme.

نقد تو قلب است و نقد اوست کان - فکر تو نقش است و فکر اوست جان

5933- Senin düşüncen, nakıştan ibarettir. Onun fikri candır. Senin nakdin kalptir, onun nakdi ise madendir.

Seninle kutub beyninde yahut mürit ile mürşid -i kâmil arasında şu fark vardır: Mürit bir şeyin nakşını düşünebilir; mürşid ise, o şeyin ruhunu ve hakikatini anlar. Bunun için müritteki biliş ve görüş kalp akçeye benzer. Mürşidin ilmi ve müşahedesi halis akçenin, yani altının madenidir.

کو و کو گو فاخته شو سوی او - او تویی خود را بجو در اوی او

5934- Senin senliğini, onun “o”luğunda ara! Üveyik kuşu gibi onun etrafına git ve “ku, ku” de.

Mürid-i sadık, mürşid-i kâmilde öyle fani olmalı ve kendi varlığını öyle mahvetmeli ki, kendine bakınca mürşidini görmeli ve kendini mürşidinde aramalıdır. Bir arifin kelâmı olan şu iki beyit, bu hâlin bir misaldir: “Ben sevgilimden ibaretim, sevgilim de bendir. Biz, bir bedende iki ruhuz. Eğer bize bakacak olursan onu görür, ona bakacak olursan bizi müşahede edersin.”

Arapların meşhur “Hebennekası” vardır. Bizde de “Ennebeka” diye kullanılır ve aptallığın timsali sayılır. Bu meczup arasına kendisini kaybeder yahut kim olduğunu unutmamış. Aradığı vakit kendini bulmak için boynuna ipten bir halka geçirmiş, arasına onu yakalar, “Ha benmişim!” dermiş. Bir gün Henbenneka uyurken kardeşi o ipi almış kendi boynuna takmış. Hannebeka uyanıp da ipi kardeşinin boynunda görürce: “Birader! Sen bensin, fakat ben kimim?” diye sormuş.

Molla Cami Kuddise sırruhu Hazretleri, müşahede erbabını üçe taksim ediyor:

Birinciler: Yalnız halkı görür, bunlara “Zülakl” derler.

İkinciler: Yalnız Halıkı görür, bunlara “Zülayn” derler.

Üçüncüler; Hem halkı, hem Hakk’ı görürler, yani her mertebenin hakkını verirler. Bunlara da “Zülakl ve Zülayn” derler. Erbab-ı şuhudun kâmil olanları “Zülayn”, ekmel bulunanları “Zülakl ve Zülayn” olanlarıdır.

Şeyh Ümmü Sinan’ın dervişi olan Seyyid Seyfullah Efendi, bir gece rüyasında şeyhinin kendisine geldiğini ve yaklaştıkça küçüldüğünü ve tamamen yanına gelince kaybolduğunu görmüş ve zuhuratını Ümmü Sinan’a söylemiş. O da: “Sana fena fişşeyhin nasıl olacağı gösterilmiş. Sen de şeyhine yaklaştıkça küçülmeli, nihayet onda fani olmalısın” diye rüyayı tabir etmiş.

“Bir şeyi tatmayan onun lezzetini bilemez” denilmiştir. Şu söylenen şeylerin lezzeti de, bize yabancı gelmektedir. Çünkü tatmamışız. Onun için benim bunları anlatmaya uğraşmam, körün renk tarifine çalışması, görmediği bir şeyi bildirmeye kalkışması kabilindendir.

Üveyik kuşu “Ku ku” diye ötermiş. “Ku” kelimesi Farsçada “Hani ve nerede?” demektir. Mevlâna, diyor ki: “Sen de hani ve nerede, diye mürşidinden feyz ara yahut nerede nidasıyla bir mürşid-i kâmil taharrü eyle.”

Ahmed Eflâki Dede, Menakib-ül Arifin’de yazar. Hazreti Mevlâna bir gün Konya çarşısına çıkmış, çarşıda bir Türk “Dilku dilku” diye tilki postu satıyormuş. Cenab-ı Pir bunu işitince, “Gönül sahibi bir ehllullah nerede?” manasına anlamış ve cezbelenmiş. Keza Bağdat çarşısında biri: “On hıyar bir akçeye” diye, hıyar satıyormuş. Yine ehllullahtan biri, bundan: “Hayırlı kimselerin onu bir akçe eder” manasını anlamış ve “Hayırlı kimselerin onu bir akçe ederse, şer işleyenlerin hali nasıl olur?” diye ağlamaya başlamış. Manevi kimselerin duymaları da, anlamaları da başka olur.

در دهان ازدهایی همچو خرس - و ر نخواهی خدمت ابنای جنس

5935- Eğer ebnay-ı cinsin sohbet ve hizmetinde bulunmak istemez de, ondan uzaklaşırsan, hikâye edilen ayı gibi, ejderha ağzına düşersin.

“Her çocuk fıtrat-ı İslamiye ve hilkat-i safiye ile doğar. Sonra o çocuğun anası ve babası onu Yahudi yahut Nasranî, yani Hıristiyan ya da Mecusî yaparlar” diye bir hadis-i şerif vardır. Bir çocuk böyle olduğu gibi, bir insan da böyledir. İyilerle hemdem olursa iyi olur. Kötülerle düşer kalkarsa, kötüleşir ve gider nefis-i ejderhanın ağzına düşer. Hazreti Mevlâna, şu hali Mesnevî’de bir misal ile anlatır. Misk yağcı dükkânına giden misk yağcı olmasa da, hiç olmazsa üstü başı misk gibi kokar. Demirci dükkânında oturanın ise sıçrayan kıvılcımdan elbisesi yanar.

و ز خطر بیرون کشاند مر ترا - بو که استادی رهاند مر ترا

5936- Belki usta bir kimse, seni kurtarır ve muhataradan dışarıya çeker.

Onun için:

چون که کوری سر مکش از راه بین - زاری می کن چو زورت نیست هین

5937- Zorun, yani kuvvetin yoksa ağlayarak istimdatta bulun ki, belki biri gelip seni kurtarır. Mademki körsün, gören bir adama karşı kafa tutma ve onun kılavuzluğundan kaçma.

خرس رست از درد چون فریاد کرد - تو کم از خرسی نمی‌نالی ز درد
5938- *Sen ayıdan bayağısın ki, dertli olduğun halde inlemiyor ve yardım istemiyorsun. Ayı feryat ve istindat ettiği için, ejderhanın ağzından kurtuldu.*

نالهی ما را خوش و مرحوم کن - ای خدا این سنگ دل را موم کن
5939- *İlahî! Şu taş kesilmiş kalbi, sen mum gibi yumuşat ve iniltisini, hoş şayan-ı merhamet bir hale getir ki, feryadına yetişenler bulunsun.*

“KÖR BİR DİLENCİNİN: BENDE İKİ TÜRLÜ KÖRLÜK VAR, BANA MERHAMET EDİNİZ, DEMESİ”

گفتن نابینای سائل که دو کوری دارم

من دو کوری دارم ای اهل زمان - بود کوری کاو همی‌گفت الامان
5940- *Bir kör vardı ki: “Ey ahali! El eman, bende iki türlü körlük var” derdi.*

چون دو کوری دارم و من در میان - پس دو باره رحمتم آرید هان
5941- *Bu iki tür körlüğüm ve bu iki körlüğün arasında kaldığım için bana iki kat merhamet ediniz.*

آن دگر کوری چه باشد وانما - گفت يك کوریت می‌بینیم ما
5942- *Biri, “Biz senin bir körlüğünü görüyoruz, ikinci körlük ne oluyor? Anlat!” dedi.*

زشت آوازی و کوری شد دوتا - گفت زشت آوازم و ناخوش نوا
5943- *Dilenci, dedi ki: “Sesim çirkin, terennümüm nahoş... Çirkin seslilik ve körlük bana iki kat bela olmuştur.”*

مهر خلق از بانگ من کم می‌شود - بانگ زشتم مایه‌ی غم می‌شود
5944- *Çirkin sesim gam mayası oluyor, yani herkesi sinirlendiriyor. Bu münasebetle, halkın bana karşı merhameti az oluyor.*

مایه‌ی خشم و غم و کین می‌شود - زشت آوازم به هر جا که رود
5945- *Çirkin sesim nereye kadar gider ve duyulursa, hiddet, kasavet ve kin mayası oluyor.*

این چنین ناگنج را گنجا کنید - بر دو کوری رحم را دوتا کنید
5946- *İki kat körlük üzerine, iki kat merhamet ediniz; benim gibi yeriyurdu olmayan bir kimsesizi, bir yerde barındırınız.*

خلق شد بر وی به رحمت يك دله - زشتی آواز کم شد زین گله
5947- *Onun bu şikâyeti üzerine, sesinin çirkinliği kayboldu, yani unutuldu. Halk ona acımak hususunda kalben birleşti.*

لطف آواز دلش آواز را - کرد نیکو چون بگفت او راز را

5948- O fakir, sırrını söyleyince, kalbinin sesindeki letafet, çirkin sesini iyileştirdi.

آن سه کوری دوری سرمد بود - و انکه آواز دلش هم بد بود

5949- Bir adamın kalp sesi, yani yalvarması da, kötü olursa; üç türlü körlük bir araya gelir ve üç körlük, onun için ebeden merhametten uzaklaşmaya sebep olur.

بو که دستی بر سر زشتش نهند - لیک و هابان که بی علت دهند

5950- Lakin sebepsiz ve illetsiz veren kerem sahipleri, belki onun çirkin başına el koyarlar, yani merhamet ederler de, ondan o çirkinlikleri giderirler.

زو دل سنگین دلان چون موم شد - چون که آوازش خوش و مظلوم شد

5951- Sesi hoş ve mazlumane olunca, o sestem, taş yürekli olanların kalbi de, mum gibi yumuşar.

ز آن نمی‌گردد اجابت را رفیق - ناله‌ی کافر چو زشت است و شهیق

5952- Kâfirin sesi çirkin ve kötü olduğu gibi, icabete de refik olmaz, yani Allah tarafından kabul edilmez.

کاو ز خون خلق چون سگ بود مست - اخسؤا بر زشت آواز آمده ست

5953- “Susun!” hitabı, çirkin ses üzerine gelmiştir ki, o ses sahipleri, halkın kanından köpek gibi mest olmuşlardı.

Bu beyit ile Kad Efleha Suresi’ndeki şu ayetlere telmih ediliyor:

Arapça, Sure Müminun ayet 107-108

Müşrikler ve münafıklar, cehennemde diyeceklerdir ki: Bir ayet evvelinden **“Arapça Metin”** diye mazi sigasıyla ifade buyrulması tahakkuk ve vukuunca, yani **“Mutlaka”** diyeceklerine işaretler. Evet... Ehl-i cehennem olan müşrikler ve münafıklar diyeceklerdir ki: **“Ey Rabbimiz! Bizi cehennemden çıkar, eğer eski hâlimize avdet edersek, yani şirki ve nifakı bir daha yaparsak, o vakit nefsimize zulmetmiş oluruz. Cenab-ı Hakk, buyrulacaktır ki orada: Susun, dırıldı etmeyin ve bana söz söylemeyin.”**

Meşhur Haccac-ı Zalim, Irak valisi iken Vasıt şehrini bina ettirirken bir de hapisane yaptırmıştı. Bu mahpes, üstü açık ve geniş bir çukurdu. Orada haklı haksız mahpuslar güneşten ve yağmurdan korunamazlardı. Bir gün o çukurun kenarına gelmiş, içeriden kadın ve erkek mahpusların acıklı hallerini seyretmişti. Mahpuslar, onu görünce: **“Bizi buradan çıkar, bir daha bir şey yapmayız, yaparsak kendi kendimize zulmetmiş oluruz”** diye bağıştılar. Haccac, bunu işitince: **“Orada dırlanmayın, bana da söz söylemeyin”** diyerek onları susturdu. Herifin bu ayeti okuyup, kendini **“Azizün Züntikam”** yerine koymuş olması dolayısıyla bazıları onu tekfir etmişlerdir.

Haccac, öyle bir azlemu halkıllah idi ki küfrüne hükmedilmek için bu ayeti okumasına lüzum yoktu. Çünkü yalnız eli bağlı olarak kestirdiği Müslümanların sayısı tam 120.000 idi ki, Allah’ı tanıyan hiçbir Müslüman bu kadar büyük bir cinayeti irtikâp edemez.

نالہات نبود چنین ناخوش بود - چون که ناله‌ی خرس رحمت کش بود

5954- Ayının iniltisi merhamet cezbettiği halde, senin tazarruun rahmeti celbetmezse; bu hal, hiç de hoş olmaz.

Bunun sebebi nedir, biliyor musun?

یا ز خون بی‌گناهی خورده‌ای - دان که با یوسف تو گرگی کرده‌ای

5955- Bilmiş ol ki, bir Yusuf'a karşı kurtluk etmiş yahut günahsız bir kimsenin, haksız yere kanını içmişindir.

ور جراحت کهنه شد رو داغ کن - توبه کن و ز خورده استفراغ کن

5956- Tevbe ve istiğfar et! İçtiğın mazlum kanından istiğfar ile onlarla, yani zulmettiklerinle helalleş.

Eğer o zulmün sende açtığı yara eskiyip kapanmaz bir hale geldiyse, onun üstüne dağ vur, yani onu riyazet ve mücadele ateşiyle yak! Dikkat buyruldu mu? Mevlâna istiğfar ile beraber hellaleşmeyi de tavsiye ediyor. Çünkü biri Hakkullah, biri hakk-ı ibaddır. Hakkullah, tevbe ve istiğfar ile affedilebilir, fakat hakk-ı ibadın affı için o hak sahibiyle helallaşmek lazımdır.

“AYI İLE O APTALIN HİKÂYESİNİN TAMAMI”

تتمه‌ی حکایت خرس و آن ابله که بر وفای او اعتماد کرده بود

و آن کرم ز آن مرد مردانه بدید - خرس هم از اژدها چون وارheid

5957- Ayı, ejderhadan kurtuldu. O mert adamdan kendini kurtarma keremini görünce...

شد ملازم در پی آن بردبار - چون سگ اصحاب کهف آن خرس زار

5958- O zavallı ayı, Ashab-ı Kehf'in köpeği gibi, o mütehammil kimsenin, yani kurtaran adamın izini takibe başladı ve artık ondan ayrılmadı.

Ashab-ı Kehf denilen zevat, muvahhit bir takım kimselerdi ki putperestlikten kaçmışlar, bir mağaraya saklanmışlardı. Bir köpek de onlarla beraber mağaraya girdi.

Resulullah Efendimizden Ashab-ı Kehf'in sorulması üzerine Kur'an'da kendilerinden bahs olunmuş, fakat kaç kişi olduğu tasrih edilmemiş müphem bırakılmıştı. Çünkü soranlar da onların sayısını kat'i olarak bilmiyorlardı. Bilakis müphemiyeti tasdik ettiler. Çünkü kendi bildiklerine tevafuk ediyordu. Bunlar namına Tarsus'ta bir mağara ve yanında bir cami vardır.

خرس حارس گشت از دل بستگی - آن مسلمان سر نهاد از خستگی

5959- O Müslüman, hastalanıp yattı. Ayı da, merbutiyet ve muhabbetinden, bekçilik etti.

ای برادر مر ترا این خرس کیست - آن یکی بگذشت و گفتش حال چیست

5960- Biri geçti ve hastanın başucundaki ayıyı görünce: “Birader, bu hal nedir? Bu ayı senin neyindir?” diye sordu.

گفت بر خرسی منه دل ابلها - قصه واگفت و حدیث اژدها

5961- Hasta, ayıyı ejderhadan kurtardığını, ayının bu yüzden kendisine bağlanıp kaldığını anlattı. Muhatabı ise, dedi ki: “Budala adam, ayıya itimat etme!”

او بهر حيله كه دانی راندنی است - دوستی ابله بتر از دشمنی است

5962- Budalanın dostluğu, düşmanlıktan beterdir. Bilirsin ki onun çaresi, defetmektir.

Ebleh: Etliye, sütlüye akli ermeyen safdil kimse demektir. Hadis-i şerifte buyrulmuştur ki: **“Cennet ehlinin çoğu safdil olanlar ve şeytanlığa akli ermeyen kimselerdir.”** Evet, böyle kimseler saflıklarından bazen öyle harekette bulunurlar ki, yaptıkları iş zararı mucip olur.

Hicretin VIII. senesi içinde idi ki, Kureyşlilerin Hudeybiye Musalahası'nı bozmaları üzerine Mekke fethi için teşebbüste bulunulmuş ve Mekkeliler haberdar olmasınlar da beyhude yere kan dökülmesin diye, yapılacak hareket gayet gizli tutulmuştu. O sırada Beni Haşim azatlılarından Sare isminde bir kadın Mekke'ye gitmek için yola çıktı.

Biraz sonra Hazreti Peygamber Ali, Zübeyr ve Mikdat Radiyallahü anhümü çağırttı. Onlara: **“Mekke yolunu takip ediniz. Rast geleceğiniz kadında bir mektup vardır, alın getirin”** emrini verdi. Bu zevat-ı kiram Sare'ye tesadüf etti. Onda bir mektubu alıp getirdiler. Mektup açılınca Hatıp tarafından yazılmış bir mektup idi ki, Resul-u Ekrem'in üstlerine geleceğini Kureyşlilere haber veriyordu. Herkes şaştı. Çünkü Hatıp, muhacirlerden ve ehl-i Bedir'dendi. Ondan böyle bir hareket zuhuruna kimse ihtimal vermezdi. Aleyhisselat Efendimiz, ona bu işi neden yaptığını sordu. Hatıp, yemin ederek imanına hael gelmediğini, bu mektubu bir su-i niyetle değil, Mekke'deki ailesini Kureyşlilerin himaye etmesini temin için yazdığını söyledi ve saflığı nazar-ı itibara alınıp Resulullah tarafından af buyruldu.

Hatıp'ın yaptığı, casusluktan başka bir şey değildi. Fakat onun vereceği zararı düşünememiş, Mekke'deki ailesini muhafaza ettirmek gibi saf bir düşünce ile yapmıştı.

ور نه خرسی چه نگری این مهر بین - گفت و الله از حسودی گفت این

5963- Hasta, kendisine nasihat verenin sözü üzerine: “Bunu hasedinden söylüyorsun. Ayılığa ne bakıyorsun, gösterdiği şu muhabbeti gör” dedi.

این حسودی من از مهرش به است - گفت مهر ابلهان عشوده است

5964- Nasihat veren, dedi ki: “Safların muhabbeti aldatıcıdır. Bana hasut diyorsun. Benim bu hasedim, onun muhabbetinden evladır.”

خرس را مگزین مهل هم جنس را - هی بیا با من بران این خرس را

5965- Haydi kalk! Benimle gel, şu ayıyı defet. Bir ayıyı, hemcinsin olan bir insana tercih etme.

گفت کارم این بد و رزقت نبود - گفت رو رو کار خود کن ای حسود

5966- Hasta: “Ey hasetçi, haydi işine git!” dedi. Nasihatçi de cevap verdi ki: “İşim buydu, yani seni tehlikeden kurtarmaktı; ama talihin yokmuş.”

ترك او كن تا منت باشم حریف - من كم از خرسی نباشم ای شریف

5967- Ey şerif ve muhterem kimse! Ben bir ayıdan aşağı değilim. Onu bırak da, sana ben arkadaş olayım.

با چنین خرسی مرو در بیشه‌ای - بر تو دل می‌لرزدم ز اندیشه‌ای

5968- Uğrayacağıın tehlikeyi düşündüğüm için, yüreğim oynuyor. Böyle bir ayı ile ormana gitme.

نور حق است این نه دعوی و نه لاف - این دلم هرگز نلرزید از گراف

5969- Boş yere yüreğim oynamamıştır. Bu keşif, Allah'ın verdiği bir nurdur. Boşuna bir dava ve manasız bir söz değildir.

هان و هان بگریز از این آتشکده - مومنم ينظر بنور اللّٰه شده

5970- Ben Allah'ın nuruyla bakıp gören bir müminim. Sakın, sakın. Bu ateşgede olan ayıdan kaç ki, onun ateşi tehlikesine yanmayasın.

Hadis-i şerifte: "Müminin firasetinden, zekâsından, kavrayışından sakının. Çünkü o, Allah'ın kendisine verdiği bir nur ile görür ve baktığını anlar" buyrulmuştur.

Mecusilerin, içinde ateş yakıp karşısında secde ettikleri ibadethane... Burada ayı ona teşbih edilmiştir. Çünkü onda da, vahşet ve gaflet ateşi vardır.

بد گمانی مرد را سدی است زفت - این همه گفت و به گوشش در نرفت

5971- Nasihatçi, bunun hepsini söyledi. Fakat berikinın kulağına girmedir. Çünkü su-i zan, insan için büyük bir set, azim bir manidir.

گفت رفتم چون نه‌ای یار رشید - دست او بگرفت و دست از وی کشید

5972- Nasihatçi, hastanın elini tuttu. Hasta elini çekti. Nasihatçi de: "Akıllı bir dost olmadığın için gidiyorum" dedi.

بو الفضولا معرفت کمتر تراش - گفت رو بر من تو غم خواره مباش

5973- Hasta, dedi ki: "Git, beni düşünme münasebetsiz adam... İrfandan, marifetten bahsetme."

لطف باشد گر بیایی در پی‌ام - باز گفتش من عدوی تو نی‌ام

5974- Nasihatçi, ona tekrar dedi ki: "Ben, senin düşmanın değilim. Benimle beraber gelersen, hakkında lütuful olacaktır."

گفت آخر یار را منقاد شو - گفت خوابستم مرا بگذار و رو

5975- Hasta, dedi ki: "Uykum var. Beni bırak da, işine git. Nasihatçi, dedi ki: "Hayırhah bir dostu itaat et ki..."

در جوار دوستی صاحب دلی - تا بخسبی در پناه عاقلی

5976- Akil ve sahipdil bir dostun civarında ve himayesinde uyuyasın.

Nasihatçinin bu kadar ısrar etmesi ve hasta adamı ayının arkadaşlığından kurtarmaya çalışması, insanlık ve halâskârlık gayretiyle hasbetenillah yapılan bir hareketti. Birinin tehlike karşısında olduğunu görünce, onu o tehlikeden kurtarmaya çalışmak insaniyet icabıdır. Gülistan sahibi Şeyh Sadi: "Körün yolunda kuyu

olduğunu görüp de ses çıkarmaz ve o tehlikeyi ona haber vermezsem günaha girmiş olurum” demiştir. Fakat:

خشمگین شد زود گردانید رو - در خیال افتاد مرد از جد او

5977- Hasta adam, nasihatçinin ısrarından su-i zanna kapıldı ve hiddetlenip ondan yüz çevirdi.

یا طمع دارد گدا و تونی است - کاین مگر قصد من آمد خونی است

5978- Kendi kendine dedi ki: “Bu, galiba bana kastetmek için gelmiş bir katildir yahut benden bir şey almak tam’ında bulunan bir serseridir.”

که بترساند مرا زین هم نشین - یا گرو بسته ست با یاران بدین

5979- Yahut beni bu ayıdan korkutmak için, arkadaşlarıyla bahse girmiştir.

یک گمان نیک اندر خاطرش - خود نیامد هیچ از خبث سرش

5980- Kafasının habasetinden, yani su-i zan sahibi olduğu için, hatırına hiçbir hüsn-ü zan gelmedi.

او مگر مر خرس را هم جنس بود - ظن نیکش جملگی بر خرس بود

5981- Onun olanca hüsn-ü zannı, ayıya idi. Galiba ayı ile hemcins bulunuyordu.

خرس را دانست اهل مهر و داد - عاقلی را از سگی تهمت نهاد

5982- Akıllı bir adama yüzlerce kötülük ve töhmet isnat etti de, ayıyı muhabbet ve adalet sahibi sandı.

Kureyşlilerin Emeviye cemaatından Ukbe Bin Ebi Muad isminde bir müşrik vardı. Bir seferden dönüşünde bir ziyafet tertip etmiş, bütün eşraf ile birlikte Resul-u Ekrem’i de davet etmişti. Aleyhisselat Efendimiz davete icabet etmekle beraber yemek yemedi. Ukbe’nin ısrarı üzerine: “İmana gelmeyince yemeğinden yemem” dedi. Ukbe, kelime-i şahadeti irat etti. Hazreti Peygamber de, yemek yedi. Sonra yine müşriklerden Übey Bin Halef: “Sen de mi Muhammed’in dinine girdin?” diye Ukbe’ye sordu. Ukbe: “Hayır, fakat yemekten yemediği için istediği sözü söyledim” cevabını verdi. Ubey: “Eğer Muhammed’in yüzüne tükürmezsen bir daha seninle konuşmam” deyince, “Merak etme yaparım” dedi ve bir gün o küstahlığı yapmaya kalkıştı. Fakat tükürüğü kendi suratına isabet ederek düştüğü yeri kavurdu, yaktı ve iz bıraktı. Bedir gazasından sonra idam edilinceye kadar o yanık yeri yüzünde kalmıştı. İşte bu herif de hikâyemizdeki abdal gibi hayırhahlığında şüpheye düşmüş, ona su-i zan beslemiş, nihayet edepsizliğini yapmıştı.

Sure-i Furkan’daki:

Arapça, Sure Furkan ayet 27-29

“Kıyamet gününde o zalim ellerini ısıracak, keşke peygamberin yoluna gitmiş olaydım, diyecek; Vah bana! Ne olaydı da filanı, (yani Übey bin Halef’i) dost ittihaz etmeyeydim. Bana zikr-i ilahî geldikten (yani ben kelime-i şahadeti söyledikten) sonra o herif beni dalalete düşürdü, diye teessüf edecektir. Şeytan insanı iğva eder de, sonra çekilir, onu yalnız bırakır” ayetleri, Ukbe

hakkında nazil olmuştur. Oğlu Velid hakkında da, yine Kur'an'da fasık tabir buyrulmuştur. Nasihat verenlerin sözünü dinlemeyip de, tehlikeli kimselere ehemmiyet verenler hakkında bir misal olmak üzere, Hazreti Mevlâna, buyuruyor ki:

“MUSA ALEYHİSSELAMIN ÖKÜZE TAPANA: NEREDE DÜŞÜNCEN, NEREDE İHTİYATIN VE TEDBİRİN, DEMESİ”

گفتن موسی علیه السلام گوساله پرست را که آن خیال اندیشی و حزم تو کجاست

کای بد اندیش از شقاوت وز ضلال - گفت موسی با یکی مست خیال

5983- Hz. Musa, bir hayal sarhoşuna, yani Samirî'nin yaptığı buzağıya Allah diye tapınan bir budalaya, dedi ki: “Şekavet ve dalalet sevkiyle kötü düşündüğünden...”

با چنین برهان و این خلق کریم - صد گمانت بود در پیغمبریم

5984- Benim hüsn-ü ahlakıma, burhan ve mucizelerime rağmen peygamber olduğumda yüzlerce şekkin ve şüphen vardı.

صد خیالت میفزود و شک و ظن - صد هزاران معجزه دیدی ز من

5985- Benden yüzbinlerce mucize gördüğün halde, yüzlerce hayal sendeki şek ve zannı artırıyordu.

طعن بر پیغمبری ام میزدی - از خیال و وسوسه تنگ آمدی

5986- Hayalden, vesveseden aciz olduğun için, benim peygamberliğime ta'n ediyordun.

تا رheidیت از شر فرعونیان - گرد از دریا بر آوردم عیان

5987- Denizden apâşıkâr toz kaldırdım da, Firavunların şerrinden kurtuldunuz.

Hazreti Yakup ve evlâdı, Yusuf Peygamber'in daveti üzerine Kenan'daki yurdundan Mısır'da Hiksoslar, yani Arabistan'dan gelmiş Firavunlar vardı. Bunlar Beni İsrail'e hüsn-ü muamele ettiler. Sonra yerli Firavunlar hükümete geçtiler. Yakuboğullarını esir derekesine düşürdüler. Angaryalarda çalıştırdılar. Hazreti Musa, bunları Firavun'un müsadeseyle Mısır'dan çıkardı. Fakat Firavun bu kadar bedava ameleği elinden kaçırdığına pişman oldu. Ordusuyla onları takibe çıktı ve Şap denizinin Mısır sahilinde yetişti. Hazreti Musa, esasını denize vurdu. Deniz çekilip yollar açıldı. Açılan yollar güneşin aksiyle kurudu ve tozlar peyda oldu. Firavun da, ordusuyla o yollara girince deniz kapandı, Firavun ve ordusu boğuldu.

Beni İsrail, karşıki sahile geçince orada putperest bir kavim gördüler. “Ya Musa! Onlarda olduğu gibi, bize de mabutlar, putlar yap” dediler. Hazreti Musa, onları “Siz cahil bir kavimsiniz” diye takdir etti.

وز دعایم جویی از سنگی دوید - ز آسمان چل سال کاسه و خوان رسید

5988- Kırk sene, gökten kâse ve sofraya geldi; ettiğim dua üzerine, kayadan nehir fışkırdı.

از تو ای سرد آن توهم کم نکرد - این و صد چندین و چندین گرم و سرد

5989- Ey soğuk, yani kendinde marifet harareti bulunmayan herif! Bunlar ve bu gibi yüzlerce mucizeler, sendeki tevehhümü ve şüpheyi izale etmedi.

سجده کردی که خدای من تویی - بانگ زد گوساله‌ای از جادویی

5990- Madenden yapılmış bir buzağı heykeli, sihirbazlıkla ses verince "Mabudum sensin" diye, ona secde ettin.

Kuyumcu Samirî'nin yaptığı buzağı heykeli idi ki, içi boş ve ağzı ile kuyruğunun altı delik olduğu için rüzgâr oralardan girip çıkarken ses veriyordu. Beni İsrail'in pek çoğu da ona tapmışlardı.

زیرکی باردت را خواب برد - آن توهمات را سیلاب برد

5991- Senin o tevehhülerini, yani buzağı heykelinin mabut olması hakkındaki aldanışını, sel suyu götürdü. Soğuk zekâvetini de, gaflet uykusu mahvetti.

Tevehhümünü su götürdü denilmesi Hazreti Musa, o heykeli ateşte yaktırmış ve eritmiş, küllerini de denize döktürmüş olmasındandır.

چون نهادی سر چنان ای زشت رو - چون نبودى بد گمان در حق او

5992- Nasıl oldu da, bir maden parçası olan o heykel hakkında su-i zan beslemedin... Bu heykel, "mabut olur mu, olmaz mı" diye şüpheyi düşmedin? Hâlbuki hak peygamber olduğumda şek ediyordun. Nasıl oldu da, Samirî'nin yaptığı o buzağıya karşı secdeye kapandın?

وز فساد سحر احمق‌گیر او - چون خیالت نامد از تزویر او

5993- Nasıl oldu da, onun mekir ve tezvirini ve ahmak kandıran büyüsunün fesadını, hayaline getirmedin?

که خدایی بر تراشد در جهان - سامریی خود که باشد ای سگان

5994- Ey köpekler! Bir Samirî, kim oluyor da, dünyada bir mabut yapabilsin?

وز همه اشکالها عاطل شدی - چون در این تزویر او یکدل شدی

5995- Nasıl oldu da, Samirî'nin bu tezvirinde onunla müttefik oldun? Onun mabut dediğini kabul ettin ve bütün şeklerden, şüphelerden hali oldun?

در رسولی‌ام تو چون کردی خلاف - گاو می‌شاید خدایی را به لاف

5996- Öküz, laf ile Hüdâlığa layık olur mu? Nasıl oldu da, benim Resul-u bil-Hakk olduğuma ve size Allah'ın bir tek ilah olduğunu söylediğime muhalefet ettin?

گشت عقلت صید سحر سامری - پیش گاوی سجده کردی از خری

5997- Akılın, Samirî'nin sihrinin avı oldu da, eşekliğinden bir öküzün karşısında secde ettin.

چون تو کان جهل را کشتن سزاست - شه بر آن عقل و گزینش که تراست

5998- Allah'ın sana verdiği akla ve mahlukat içinden müntahap olarak, seni insan yarattığına yazık! Senin gibi bir cehil madenini öldürmek layıktır.

اینست جهل وافر و عین ضلال - چشم دزدیدی ز نور ذو الجلال

5999- Zülcelâl olan Allah'ın nurundan gözünü kapadın. İşte senin, bitmez-tükenmez cehaletin ve sapıklığın ta kendisi olan gidişin.

Celâl: Azamet ve onun icabı olan gazap manasınadır, Cenab-ı Hakk'ta bu sıfat bulunduğu için Zülcelâl, yani celâllidir. Öyle olmakla beraber Zülükram'dır. Yani lütuf ve kerem sahibidir. Hatta cemali ve ikramı, celâl ve gazabına faiktir. Nitekim bir hadis-i kutsîde: **"Merhametim, gazabımı geçmiştir"** buyrulmuştur.

Sure-i Hicr'de bir müjde vardır. Resul-u Ekrem Sallallahü Aleyhi Vesellem Efendimiz, bir gün birkaç kişinin konuşup gülüşüklerini görmüş, onları gülmelerinden dolayı tayib eylemişti. O anda şu ayetler nazil oldu:

Arapça, Sure Hicr ayet 49-50

"Ey Peygamber-i Ekber! Haber ver kullarıma ki, ben hakikaten ğafurum ve rahimim ve hakikaten benim azabım elem verici ve acıtıcı bir azaptır."

Burada gayet latif bir nükte vardır. Gafur ve rahim, Zat-ı İlahî'nin sıfatları, azap fiilidir. Elbette sıfat, fiilden eftaldir.

کاحمقان را این همه رغبت شگفت - گاو زرین بانگ کرد آخر چه گفت

6000- Altın buzağı heykeli ses verdi de, ne söyledi ki, ahmaklar ona bu kadar rağbet gösterdi?

لیک حق را کی پذیرد هر خسی - ز آن عجبتر دیده‌اید از من بسی

6001- Madenî bir cismin ses vermesinden daha garip mucizeleri benden görmüştünüz. Lakin çörçöp makulesi herifler, hakkı nasıl kabul eyler?

Ve hak ile batılı nasıl ayırt eder?

Samirî ne yapmıştı? İçi boş ve iki tarafı delik bir heykel... Rüzgâr birinden giriyor, öbüründen çıkıyor, çıkarken de ses veriyordu. Bu tabîî bir şeydir. Bunu çocuklar bile söğüt dalından yaptıkları düdüklerle çıkarabilirler. Hazreti Musa'nın mucizeleri ise, herkesin yapabileceği şeyler değildi. Asasının kocaman bir yılan olup sihirbazların iplerini de, kendilerini de yutması, Nil suyunun Kıptîlere kan olması, Şap denizinde yollar açılması, kayadan sular akması, bıldırcın kuşlarıyla kudret helvası yağması gibi...

عاطلان را چه خوش آید عاطلی - باطلان را چه رباید باطلی

6002- Batıl olanları ne cezbeder? Batıllık! Atıl ve tembel olanlara ne hoş gelir? Atıllık!

گاو سوی شیر نر کی رو نهد - ز آنکه هر جنسی رباید جنس خود

6003- Çünkü her cins, cinsini çeker. Öküz, erkek arslana doğru gider mi?

جز مگر از مکر تا او را خورد - گرگ بر یوسف کجا عشق آورد

6004- Kurt, mekir ve hile ile yemekten başka, Yusuf'a bir meyil gösterir mi?

چون سگ کهف از بنی آدم شود - چون ز گرگی وارهد محرم شود

6005- Kurtluktan, canavarlıktan kurtulunca insanlara mahrem olur. Ashab-ı Kehf'in köpeği gibi, Ademoğulları derecesini bulur.

گفت هذا ليس وجه كاذب - چون ابو بکر از محمد برد بو

6006- Hz. Ebu Bekir gibi ki Muhammed Aleyhisselatü Vesselamın manevî rayihasını alınca, "Bu, yalancı bir sima değildir" dedi.

Hiçbir mucize istemeden Müslüman oldu.

دید صد شق قمر باور نکرد - چون نبد بو جهل از اصحاب درد

6007- Ebu Cehil ise, hakikati bulmak derdine ve arzusuna müptela olmadığı için, yüzlerce şakk-ul kamer gibi mucize gördüğü halde Nübüvvet-i Muhammediye'yi tasdik etmedi.

زو نهان کردیم حق پنهان نگشت - دردمندی کش ز بام افتاد طشت

6008- Leğeni damdan düşen, yani esrarı meydana çıkan, bir dertliden hakikati gizledin, fazla izahat vermedin. Zira hak ve hakikat ondan gizli değildir.

(Farsça Metin) Farişide bir tabirdir ki, sırrı meydana çıkmak ve rezil olmaktan kinayedir.

Bir şeyin talibi, elbette matlubunu bilir. Aşk-ı ilahî talibi ve dertlisi olanlar da, matlubunu ve davasını bildikleri için Hazreti Mevlâna, "Fazla izahat vermiyorum" diyor.

چند بنمودند و او آن را ندید - و انکه او جاهل بد از دردش بعید

6009- Cahil olup da, aşk-ı ilahî dertlisi olmayan ise, hakikati ne kadar gösterebilir de görmez.

Binaenaleyh ona da söylemek faide vermez.

Hulasa, her şeyin hakikatini görebilmek için:

واشناسی صورت زشت از نکو - آینهی دل صاف باید تا در او

6010- Gönül aynası, saf ve berrak olmalı ki, onun sathında görülecek akislerle çirkin ve güzel suretleri ayırt edebilesin.

"AYIYA KAPILMIŞ OLANIN NASİHAT KABUL ETMEMEK HUSUSUNDA MÜBALAĞA ETMESİ ÜZERİNE, NASİHATÇİNİN ONU TERKETMESİ"

ترك گفتن آن مرد ناصح بعد از مبالغه‌ی پند مغرور خرس را

زیر لب لاحول‌گویان باز رفت - آن مسلمان ترك ابله کرد و تفت

6011- O nasihatçi Müslüman, onu bıraktı ve yüreği yandığı için, kendi kendine "la havle" diyerek, geri döndü.

در دل او بیش می‌زاید خیال - گفت چون از جد و پندم وز جدال

6012- Dedi ki: "Benim uğraşmamdan, nasihat vermemden, hatta mücadele etmemden onun kalbinde birçok su-i zan peyda oluyor."

امر أَعْرَضَ عَنْهُمْ پیوسته شد - پس ره پند و نصیحت بسته شد

6013- Bundan sonra, nasihat yolu kapandı. "أَعْرَضَ عَنْهُمْ" emri vasıl oldu.

Cenab-ı Hakk, müşrik Kureyş'in nasihat dinlememesi ve hidayeti kabul etmemesi üzerine Habib-i Necib'ine:

قصه با طالب بگو بر خوان عبس - چون دوايت می فزاید درد پس

6014- Mademki, senin deva olarak verdiği nasihat, halkın gaflet ve nefret derdini artırıyor; kıssayı, yani nasihatı hakiki talip olanlara söyle ve onlara, “Abese vetevella” suresini oku.

Ashab-ı kiramdan ve Resulullah'ın müezzinlerinden Abdullah bin Ümmi Mektum Radiyallahü anh kör ve fakir bir zat idi. Her vakit Nebi-yi Ekrem'in huzuruna gelir: “Ya Resulullah! Allahın sana bildirdiklerinden bana öğret” diye ilim ve irfan talebinde bulunurdu. Bir gün Kureyş'in eşrafı Hazreti Peygamber'in nezdinde bulunuyor, Zat-ı Risaletpenahi de onların İslam'a gelmeleri için uğraşıyordu. O sırada İbn-i Ümm-i Mektum da geldi. Tabii huzurda başkalarının bulunduğu görmüyordu. Mutadî veçhile ilim temennisinde bulundu. Resul-u Ekrem, Abdullah'ın böyle münasebetsiz bir zamanda gelmiş olduğu için kaşlarını çattı ve mübarek yüzünü çevirip cevap vermedi. O esnada Abese Suresi nazil oldu ve Habib-i İlahî tembih olundu.

Arapça, Sure Abese ayet 1-4

“Resulullah kaşlarını çattı ve yüzünü çevirdi. Ama (yani Abdullah İbn-i Ümmi Mektum) yanına geldi diye. Çünkü o sırada müşriklerin irşadıyla meşguldü. Ey Peygamber-i Ekber! Sana kim ve ne bildirdi? Mümkün ki ama senin nasihatınla günahlardan temizlenir yahut tezekkür ve tedebbür eder de, o tezekkür ve tedebbür ona faide verir.”

بهر فقر او را نشاید سینه خست - چون که اعمی طالب حق آمده ست

6015- Mademki, kör Hakk talibi olarak, hakikati anlamak isteyerek gelmiştir, “o fakirdir” diyerek kalbini incitmek yakışmaz.

تا بیاموزند عام از سروران - تو حریمی بر رشاد مهتران

6016- Avam-ı nas, eşraftan öğrensinler ve onların Müslüman olmalarıyla diğerleri de imana gelsinler diye, sen onların Müslüman olmaları için, şiddetli arzu gösteriyorsun.

مستمع گشتند گشتی خوش که بوک - احمد ا دیدی که قومی از ملوک

6017- Ey Ahmed! Ey Muhammed! Kureyş'in reislerinden bir cemaatin, seni dinlediklerini görünce senin hoşuna gitti.

بر عرب اینها سرند و بر حبش - این رئیسان یار دین کردند خوش

6018- Belki bu reisler dinin yardımcısı olur, diye. Bunlar, Arap ve Habeş kavimlerinin reSIDIRLER.

ز انکه الناس علی دین الملوک - بگذرد این صیت از بصره و تبوک

6019- Nas, hükümdarlarının dinine tabî oldukları için, bunlar Müslüman olunca, dinin itibar ve şöhreti Basra ve Tebük'den ilerilere yayılır.

رو بگردانیدی و تنگ آمدی - زین سبب تو از ضریر مهتدی

6020- Bundan dolayı, hidayet bulmuş körün gelmesinden yüzünü çevirdin ve darıldın.

تو ز یارانی و وقت تو فراخ - که در این فرصت کم افتد این مناخ

6021- Bu oturuş nadir bir fırsattır. Sen ise yaranımdansın, senin vaktin geniştir.

Kur'an-ı Kerim'de beyan buyrulduğu üzere Aleyhisselatü Vesselam Efendimiz, halkın Müslüman olmasını ve ümmet-i merhumenin çoğalmasını pek çok arzu ediyordu. Hatta meşhur: **“Evlenin, çocuk anası ve babası olun. Çünkü ben sizinle yahut sizin çokluğunuzla diğer ümmetlere karşı iftihar ederim”** hadisinde, bu arzu izhar buyrulmuştu. Abdullah bin Ümmi Mektum'un geldiği sırada ise, huzur-u Nübüvvet'te Kureyş'in eşrafı bulunuyordu. Resul-u Ekrem Sallallahü Aleyhi Vesellem Hazretleri onları İslama terğip ve teşvik buyuruyordu. O sırada İbn-i Ümmi Mektum ile meşgul olsa diğerleri kalkıp savuşacaklardı. Hâlbuki Abdullah Hazretleri ashaptan olduğu için onun Zat-ı Risalet'ten mesele sorup öğrenmesi için bol bol vakti vardı.

این نصیحت می‌کنم نه از خشم و جنگ - مزدحم می‌گردیم در وقت تنگ

6022- Böyle dar bir vakitte, gelip beni sıkıştırdın. Bunu sana gazap ve kavga için değil, nasihat olarak söylüyorum.

Nazm-ı celilde yalnız:

Arapça, Sure Abese ayet 1-2

“Ama olan Abdullah bin Ümmi Mektum, meclise geldi diye kaşlarını çattı ve yüzünü çevirdi” buyrulduğu halde, Resul-u Ekrem'in niçin o halde bulunduğunu anlatmak üzere bu beyitleri irade ederek hadiseyi tefsir ve tazvih ediyor. Sonra da lisan-ı ilahîden:

بهتر از صد قیصر است و صد وزیر - احمدا نزد خدا این يك ضریر

6023- Ey Ahmed! Allah'ın indinde bu bir kör, yüz kayserden, yüz vezirden daha kıymetlidir.

معدنی باشد فزون از صد هزار - یاد الناس معادن هین بیار

6024- “الناس معادن” hadisinin mealini hatırla. Bir maden olur ki, diğer madenlerin yüzbininden daha kıymetli bulunur.

“İnsanlar, altın, gümüş vesair madenler gibidir” diye bir hadis-i şerif vardır. Yani, madenler kıymet itibarıyla nasıl farklı iseler, insanlar da maneviyat itibarıyla öyledirler. Mesela altın madeninin zımpara taşı madenine nispetle kıymeti ne kadar yüksektir.

بهتر است از صد هزاران کان مس - معدن لعل و عقیق مکتنس

6025- Gizli lal ve akik madenleri, yüzbinlerce bakır madeninden daha değerlidir.

سینه باید پر ز عشق و درد و دود - احمدا اینجا ندارد مال سود

6026- Ey Ahmed! Burada, yani ind-i ilahîde, malik faydası yoktur. Aşk, dert ve aşk ateşinin dumanıyla dolu bir göğüs gerektir.

Arapça, Sure Şuara ayet 88-89

“Kıyamet öyle bir gündür ki, ne mal fayda eder, ne evlât menfaat verir. Ancak kalb-i selim ile gıll-ü gıştan hâli ve kemal-i imanla dolu bir gönül ile huzur-u ilahîye gelen kazanır.”

Ruhi Bağdadî, bu ayetin mealini şu beyitle iktibas etmiştir:
*Sanma ey hace ki senden zer u sim isterler,
Yevme la yenfe’uda kalb-i selim isterler.*

پند او را ده که حق اوست پند - اعمی روشن دل آمد در مپند

6027- Ey Peygamber-i Ekber! Huzuruna kalbi münevver bir kör geldi. Ona kapı kapama; nasihati ona ver ki, nasihat onun hakkıdır ve o nasihat ehlidir.

تلخ کی گردی چو هستی کان قند - گر دو سه ابله ترا منکر شدند

6028- Eğer iki üç budala seni inkâr edecek olursa, nasıl acılaşırsın ki? Sen, şekerin membaisın.

حق برای تو گواهی می دهد - گر دو سه ابله ترا تهمت نهند

6029- İki-üç ahmak, seni müttehem tutmak isterse, ne zararı var ki! Allah, senin Hakk peygamber olduğuna şahadet eder.

Mevlâna, bundan sonra lisan-ı Peygamberîden olarak diyor ki:

آن که حق باشد گواه او را چه غم - گفت از اقرار عالم فارغ

6030- Resul-u Ekrem Sallallahü Aleyhi Vesellem buyurdu ki: “Bu âlemin ikrarından fariğim. Benim Resulullah olduğumu halkın tasdik edip etmemesiyle kayıtlı değilim. Allah bir kimsenin sıdkına şahit olunca, onun halk tarafından tasdik olunup olunmamasında kendisi için ne gam vardır?”

آن دلیل آمد که آن خورشید نیست - گر خفاشی را ز خورشیدی خوری است

6031- Eğer bir yarasanın, bir güneşten nasibi ve münasebeti bulunsaydı, o münasebet, o güneşin güneş olmadığına parlak bir delil olurdu.

Malum ya, yarasanın gözleri güneşin ziyasına tahammül edemez. Bundan dolayı gündüzleri meydana çıkamaz. Eğer yarasa gözünün tahammül edebileceği bir güneş olsaydı, onun güneş olmadığı, çünkü kendisinde güneşin kuvvetli ziyası bulunmadığı anlaşılırdı. Ben ki, Risalet güneşiyim. Müşrikler de yarasa gibidir ki, neşrettiğim ziyaya gözleri tahammül edemiyor, onların şu adem-i tahammülleri, benim güneş olduğuma, kendilerinin de yarasa bulunduğu bir delildir. Eğer benim ziyama tahammül edebilselerdi, benim güneş olmamaklığım lazım gelirdi.

که منم خورشید تابان جلیل - نفرت خفاشکان باشد دلیل

6032- Bir takım yarasacıkların benden nefret etmesi, benim Allah’ın parlak bir güneşi olduğuma delildir.

آن دلیل ناگلایی می کند - گر گلایی را جعل راغب شود

6033- Eğer pislik böceği, bir gül suyuna rağbet gösterirse, o rağbet, onun gül suyu olmadığına delalet eder.

Çünkü pislik böceği necasete alışmıştır. Güzel kokulardan hoşlanmaz, hatta gül kokusu onun helakine sebep olur, derler. Bu müşrikler de pislik böceği gibidirler. Pis kokulara alıştırlar. Benim rayiha-i Nübüvvetimden hoşlanmazlar. Eğer benden hoşlansalardı, o halde benim gül ve gül suyu olmadığım anlaşılırdı.

Bir misal daha:

در محکمی اش در آید نقص و شك - گر شود قلبی خریدار محك

6034- Eğer kalp bir para, mihenk taşına müşteri olursa, o taşın, doğru bir mihenk olduğundan şüphe ederler.

Zira mihenk taşı altının ayarını meydana çıkardığı için kalp paralar onunla ihtilât etmeye cesaret edemezler. Müşrikler de, kalp para gibidirler. Benim gibi bir mihenk taşına yaklaşamazlar, yaklaşabilselerdi benim ayarı doğru bildirmeyen bir taş olmam icap ederdi.

شب نمی ام روزم که تابم در جهان - دزد شب خواهد نه روز این را بدان

6035- Şunu bil ki, hırsız gündüzü değil, karanlıkta çalabilmek için geceyi ister. Ben ise, gece değilim, dünyada parlayan ve parlatan bir gündüzüm.

Bundan dolayı gece hırsız gibi olan müşrikler, benimle ihtilât edemezler. Çünkü gece ile gündüz bir araya gelmez.

تا که گاه از من نمی یابد گذار - فارقم فاروقم و غلبیروار

6036- Ben fakirim, farukum. Müşriki, muvahhidi, samanı ve taneyi kalbur gibi ayırt ederim.

تا نمایم کاین نقوش است آن نفوس - آرد را پیدا کنم من از سبوس

6037- Ben, unu kepekten ayırır, “şunlar nüfus, yani insandır, bunlar insan değil, insan heykelidir” derim.

وانمایم هر سبک را از گران - من چو میزان خدایم در جهان

6038- Ben, dünyada Allah terazisiyim, hafif ve ağır olanı gösteririm.

İmam-ı Kaşani Kaddesallahü sırrahu, demiştir ki: “Mizan, bir şeyin ne kadar olduğunu anlamak için müracaat edilen vasıta. Ehl-i zahirin mizanı, şer-i şeriftir. Ehl-i zahirin mizanı şer-i şeriftir. Ehl-i batının mizanı, nur-u kutsî ve ilahî ile münevver olan akıldır. Havas-ı ümmetin mizanı tarikat-ı âliyedir, tasavvuftur. Havas-ı ümmetin içinden hass-ıl hass olanların mizanı da Allah kelâmıdır. Kur’an-ı Kerim’dir ki insan-ı kâminden başkası o kelâm-ı ilahînin manası ile tahakkuk edemez. O halde insan-ı kâminden başkası o kelâm-ı ilahînin manası ile tahakkuk edemez. O halde insan-ı kâmil, halk arasında da bir mizan-ı ilahîdir.”

Buradaki insan-ı kâminden maksat, asrının en büyük velisi olan gavs hazretleridir. Onun halk arasında mizan-ı ilahî olması da veraset ve tebeyyet iledir ki, asıl o mizan-ı ilahî, Zat-ı Akdes-i Risalet penahidir.

خر خریداری و در خور کاله ای - گاو را داند خدا گوساله ای

6039- Bir buzağı, sığıru Allah bilir. Eşek, küllük müşterisidir ve ona layıktır.

Buzağı, sütünü emdiği anasını mabut bilir, eşek de insanların yemeye tenezül etmedikleri küllük için bayılır.

من نه خارم کاشتری از من چرد - من نه گاوم تا که گوساله‌م خرد
6040- *Ben sığır değilim ki, buzağı bana müşteri ve tabii olsun. Ben diken değilim ki, deve benden otlasın ve istifade etsin.*

بلکه از آیینهی من روفت گرد - او گمان دارد که با من جور کرد
6041- *Müşrikler, bana cevr ve cefa ettiklerini sanırlar. Belki onların cevr ve cefası ile kalbimin aynası üstündeki tozlar, süpürülmüş olur.*

“BİR DELİNİN CALINUS’A YALTAKLANMASI VE CALINUS’UN KORKUSU”

تملق کردن دیوانه جالینوس را و ترسیدن جالینوس

Calinus: Yunan feylesoflarından ve hekimlerindedir. Tıbbın mucitlerinden sayılır. Tıp mevzusunda birçok eserler vermiştir. M.S. 131 yılında Bergama’da doğmuş, evvela felsefe, sonra tıp tahsilinde bulunmuş, İskenderiye’de birkaç sene oturup teşrih tecrübeleri yapmış, Roma’da imparatorların hekimi olmuş, sonra Bergama’ya avdetle miladî 200 yılında ölmüştür. Birçok eserleri vardır. Bazılarını Arapçaya da tercüme edilmiştir.

مر مرا تا آن فلان دارو دهد - گفت جالینوس با اصحاب خود
6042- *Calinus, talebesine dedi ki: “Filana söyleyin de, bana falan ilacı versin.”*

این دوا خواهند از بهر جنون - پس بدو گفت آن یکی ای ذو فنون
6043- *O filan kimse, Calinus’a dedi ki: “Ey mütefennin üstad! Bu ilacı, delilik için kullanırlar.”*

گفت در من کرد يك دیوانه رو - دور از عقل تو این دیگر مگو
6044- *O hal, senin aklından uzak olsun. Bunu bir daha söyleme. Calinus, dedi ki: “Bir deli, bana teveccüh etti.”*

چشمکم زد آستین من درید - ساعتی در روی من خوش بنگرید
6045- *Bir müddet yüzüme baktı, bana göz kıptı ve benimden çekti.*

کی رخ آوردی به من آن زشت رو - گر نه جنسیت بدی در من از او
6046- *Eğer bende onunla bir cinsiyet olmasaydı, o çirkin deli, bana nasıl iltifat ederdi?*

کی به غیر جنس خود را بر زدی - گر ندیدی جنس خود کی آمدی
6047- *Eğer bende cinsiyet görmeseydi, nasıl gelir de cinsinin gayrısıyla, ihtilat etmek isterdi?*

Bundan sonra Hazreti Mevlâna, diyor ki:

در میانشان هست قدر مشترك - چون دو کس بر هم زند بی هیچ شك
6048- *İki kişi arasında ihtilat olursa, şüphesiz onların arasında bir kader-i müşterek, bir sebep, bir vasıta vardır.*

صحبت ناجنس گور است و لحد - کی پرد مرغی مگر با جنس خود
6049- *Bir kuş, cinsinden gayrı ile nasıl beraber uçar? Çünkü nacins ile ülfet, mezar gibidir.*

“BİR CİNSTEN OLMAYAN İKİ KUŞUN BİRLİKTE UÇMASI VE TANE TOPLAMASININ SEBEBİ”

سبب پریدن و چریدن مرغی با مرغی که جنس او نبود

در بیابان زاغ را با لکلی - آن حکیمی گفت دیدم هم تکی
6050- *Bir hekim demiştir ki: “Çölde hızlı hızlı gidiyorken, bir karga ile bir leyleği birlikte gördüm.”*

تا چه قدر مشترك یابم نشان - در عجب ماندم بجستم حالشان
6051- *Buna şaştım ve “aralarında ne gibi bir kader-i müşterek var?” diye hallerini tetkik ettim.*

خود بدیدم هر دوان بودند لنگ - چون شدم نزدیک، من حیران و دنگ
6052- *Şaşkın bir halde yaklaşınca, ikisinin de topal olduğunu gördüm.*
Anladım ki, aralarındaki topallık, onları birleştirmişti. Hazreti Mevlâna, kıssanın naklinden sonra diyor ki: “Evet, na cins olanlar arasında ihtilât ve ülfet olmaz.”

با یکی جغدی که او فرشی بود - خاصه شهبازی که او عرشی بود
6053- *Hususiyle arşa mahsus bir doğan ile süfli bir baykuş, nasıl birleşebilir?*
Buradaki şahbazdan maksat, arifler ve kâmillerdir. Baykuşlardan murat ise, cahiller ve nakıslardır.
Çünkü:

وین دگر خفاش کز سچین بود - آن یکی خورشید علیین بود
6054- *Şahbaz, ılliyyin güneşidir; baykuş ise, siccindendir.*
İlliyyin: Yedinci kat semanın fevkindeki Sidret-ül Münteha'da yahut arşın altında bir makam ki, sulehanın defter-i amali orada bulunurmuş.
Siccin: Cehennemın en alt tabakasında bir yer imiş ki, fasıkların, kâfirlerin ve müşriklerin amel defterleri oraya konulmuş.

وین یکی کوری گدای هر دری - آن یکی نوری ز هر عیبی بری
6055- *Biri nurdur ki, her türlü ayıptan beridir. Öbürü kördür ki, her kapının dilencisidir.*

وین یکی کرمی که در سرگین زید - آن یکی ماهی که بر پروین زند
6056- *Biri aydır ki, Süreyya yıldızıyla akseder, öbürü bir kurttur ki, gübre içinde yaşar.*

وین یکی گرگی و یا خر با جرس - آن یکی یوسف رخی عیسی نفس
6057- *Biri, Yusuf yüzlü ve İsa nefesli bir zattır. Öbürü yırtıcı bir kurt yahut boynu çingiraklı bir eşektir.*

وین یکی در کاهدان همچون سگان - آن یکی پران شده در لا مکان
6058- *Biri, lâmekânda uçmakta, öbürü köpekler gibi samanlıkta yatmaktadır.*

این همی گوید که ای گنده بغل - با زبان معنوی گل با جعل
6059- *Gül, lisan-ı hal ile pislik böceğine der ki: "Ey koltuğu kokmuş..."*

هست آن نفرت کمال گلستان - گر گریزانی ز گلشن بی گمان
6060- *Eğer sen, gül bahçesinden kaçırıyorsan, o nefretin gülistan için kemaldir.*

می زند کای خس از اینجا دور باش - غیرت من بر سر تو دور باش
6061- *Benim gayretim, yani kabul etmeyişim, "Ey alçak! Buradan uzaklaş" diye, kafana çomak vurur.*

این گمان آید که از کان منی - ور بیامیزی تو با من ای دنی
6062- *Ey deni! Eğer benimle ihtilat edecek olursan, bazıları senin, benim aslımdan ve cinsimden olduğunu zannederler.*
İşte böyle zannedimesin diye, benim gayretim, seni benim yanımdan uzaklaştırır.

مر جعل را در چمین خوشتر وطن - بلبلان را جای می زبید چمن
6063- *Bülbüllerin yerinin, çemen olması yakışıır. Pislik böceğine de, pislik ve sidik içinde barınmak münasıptır.*

چون سزد بر من پلیدی را گماشت - حق مرا چون از پلیدی پاک داشت
6064- *Allah, beni pislikten pak etmiştir. Böyle iken nasıl olur da, bir murdarı bana havale eder?*
Benimle ihtilât ettirir.

در من آن بد رگ کجا خواهد رسید - يك رگم ز ایشان بد و آن را برید
6065- *Benim de bir damarım, o murdarlardan idi. Fakat Hakk, o damarı kesti. O kötü damarı olanlar, bana nasıl ve nerede erişebilirler?*

که ملایک سر نهندش از محل - يك نشان آدم آن بود از ازل
6066- *Meleklerin kendisine secde edeceği, Adem Aleyhisselamın ezelî bir nişanı idi.*

نهندش سر که منم شاه و رئیس - يك نشان دیگر آن که آن بلیس
6067- *Diğer bir nişanı da, İblis'in, "Ben şahım, reisim, ondan üstünüm" diye, kendisine secde etmeyeceği idi.*

او نبودی آدم او غیرى بدی - پس اگر ابلیس هم ساجد شدی
6068- *O halde İblis, Hz. Adem'e secde etmiş olsaydı, o Adem olamazdı; ondan başka bir şey olurdu.*

هم جحود آن عدو برهان اوست - هم سجود هر ملك ميزان اوست
6069- Meleklerin secdeleri, Adem'in yüksekliğine mizan; şeytanın onu inkârı da, yine Adem'in büyüklüğüne bir burhandır.

هم گواه اوست كفران سگك - هم گواه اوست اقرار ملك
6070- Meleklerin ikrarı, Adem'in ulviyetine ve Halife-i Hakk olduğuna; o şeytan köpeğinin inkârı da, yine Adem'in öyle olduğuna şahittir.

این سخن پایان ندارد باز گرد - تا چه کرد آن حرس با این نیک مرد
6071- Bu sözün sonu gelmez. Geri dön de, o ayının adama ne yaptığını anlat.

“AYININ YALTAKLANMASINA ALDANMIŞ OLAN O ZAVALLININ KISSASININ BAKİYESİ”

تتمه اعتماد آن مغرور بر تملق خرس

وز ستیز آمد مگس زو باز پس - شخص خفت و خرس می راندش مگس
6072- O adam uyudu. Ayı da, sineği kovalıyor, sinek kovuldukça geliyordu.

آن مگس زو باز می آمد دوان - چند بارش راند از روی جوان
6073- Ayı, o adamın yüzünden birkaç defa sineği kovdu. Sinek, tekrar ve koşa koşa geldi.

بر گرفت از کوه سنگی سخت زفت - خشمگین شد با مگس خرس و برفت
6074- Ayı, sineğe kızdı ve gidip dağdan koca bir kaya kaldırdı.

بر رخ خفته گرفته جای ساز - سنگ آورد و مگس را دید باز
6075- Taşı getirdi ve sineğin, uyuyan adamın yüzüne konmuş olduğunu gördü...

بر مگس تا آن مگس واپس خزد - بر گرفت آن آسیا سنگ و بزد
6076- Değirmen taşı kadar olan o kayayı kaldırdı, sinek çekilsin diye, onun üstüne vurdu.

این مثل بر جمله عالم فاش کرد - سنگ روی خفته را خشخاش کرد
6077- Kaya, uyuyanın yüzünü hurdahaş etti ve bu meseli cümleye faş eyledi.

کین او مهر است و مهر اوست کین - مهر ابله مهر خرس آمد یقین
6078- Ahmağın muhabbeti, ayı muhabbeti gibidir. Onun kini muhabbet, muhabbetiyse kindir.

گفت او زفت و وفای او نحیف - عهد او سست است و ویران و ضعیف

6079- Ahmağın ahdi, yani söz verişi virandır, zayıftır. Ahdi kuvvetli, vefası cılızdır.

Kuvvetli söz verir, fakat verdiği sözü tutmaz.

Bizimle ettiğimiz tövbeler gibi değil mi? Arasına yaptığımız işlere pişman oluruz. “Estağfirullah” diye tövbe etmeye kalkarız. Fakat o tövbe içeriden gelmediği halde, yalnız dudaklarımızdan döküldüğü için tesirsiz kalır. Ertesi gün yine aynı işe başlarız. Asıl tevbe edilecek günah, işte bu yoldaki tevbedir.

*Gönlümde günah işlemeğe istek var,
Dildeyse gezer tevbe ile istiğfar,
Hâlîmle, mekalimden utanırım billah,
Affeyle benim şu tevbemi ya Gaffar!*

Vakıa, hadis-i şerifte: **“Günahtan tövbe eden, hiç günahı olmayan gibidir”** müjdesi verilmiştir, fakat **“Tövbe, nedamettir, yani yaptığı işten candan gönülden pişman olmaktır”** hadisiyle de, tövbenin nasıl olması lazım geldiği beyan buyrulmuştur.

بشکند سوگند، مرد کژ سخن - گر خورد سوگند هم باور مکن

6080- Doğru söylemeyen kimse, ettiği yemini de bozar. Binaenaleyh, öyle bir adam yemin etse de, inanma.

تو میفت از مکر و سوگندش به دوغ - چون که بی سوگند گفتش بد دروغ

6081- Bir kimsenin sözü, yeminsiz yalan olunca, sen onun mekri ve yemini ile belaya düşme.

صد هزاران مصحفش خود خوردهگیر - نفس او میر است و عقل او اسیر

6082- Onun nefsi hakim, akli nefsinin esiridir. Mushaf üzerine, yüzbinlerce yemin etmiş farz et.

گر خورد سوگند هم آن بشکند - چون که بی سوگند پیمان بشکند

6083- Mademki, yeminsiz bir sözü ve ahdi noksan ediyor, yemin edecek olursa, daha kötüsünü yapar.

Ettiği ahdi daha fena bir surette bozar.

که کنی بندش به سوگند گران - ز آن که نفس آشفته تر گردد از آن

6084- Çünkü nefsi ağır bir yemin ile bağladığın için, daha ziyade hiddetlenir.

Nefsin yemin ile takyid edilmesine karşı, nefsin hiddetini Mevlâna bir misal ile gösteriyor. Mesela:

حاکم آن را بر درد بیرون جهد - چون اسیری بند بر حاکم نهاد

6085- Bir esir, efendisini bağlayacak olsa, efendi o bağı koparır ve içinden çıkar.

میزند بر روی او سوگند را - بر سرش کوبد ز خشم آن بند را

6086- Hiddetinden, o bağı esirin kafasına vurur, bunun gibi hakim olan nefis de, sahibinin ettiği yemini yüzüne çarpar.

احفظوا أيمانكم با او مگو - تو ز او فوا بالعقودش دست شو

6087- *Sen onun "احفظوا أيمانكم با" undan ümidini kes; ona "deme.*

Kur'an'da ve Maide Suresi'ndeki:

Arapça, Sure Maide ayet 1

"Ey iman etmiş olan Müslümanlar! Akit ve ahitlerinize vefa ediniz. Alış verişinizde vesair muamelelerinizde verdiğiniz sözü tutunuz, ondan caymayınız."

Keza:

Arapça, Sure Maide ayet 89

"Yemin ettiğinizde, yeminlerinizi muhafaza ediniz, hilafını işlemekle onları bozmayınız" ayetlerine işaretir.

تن کند چون تار و گرد او تند - و آن که حق را ساخت در پیمان سند

6088- *Yemin etmekle, hatta bazılarının yaptığı, "Söylediklerimize ve ettiğimiz mukaveleye Allah vekildir" demekle, kiminle muahede yaptığını bilen kimse, vücudunu iplik yapar; o ahdin etrafında döner.*

Sarılan bir iplik, sarıldığı yumağı nasıl kuvvetlendirirse, mukavelenin hakikatında Allah ile muahede olduğunu bilen bir adam, onun kırılmaması için verdiği sözün muhafazası için onun etrafında döner dolaşır.

"HZ. MUSTAFA ALEYHİ VE ALİHİ EKMEL-ÜT TEHAYA EFENDİMİZİN HASTA BİR SAHABEYE HATIR SORMAYA GİTMESİ VE İYADET, YANİ HASTA YOKLAMANIN FAİDESİ"

رفتن مصطفی علیه السلام به عیادت صحابی و بیان فایده عیادت

و اندر آن بیماریش چون تار شد - از صحابه خواهی ای بیمار شد

6089- *Ashaptan bir zat, hastalandı ve o hastalık dolayısıyla, iplik gibi zayıfladı.*

چون همه لطف و کرم بد خوی او - مصطفی آمد عیادت سوی او

6090- *Hiz. Peygamber, iyadet için onun yanına geldi. Çünkü onun tabiatı, lütuf ve keremden ibaret idi.*

Kur'an'da Resul-u Ekrem'e hitaben:

Arapça, Sure Kalem ayet 89

"Ey Peygamber-i Ekber! Sen hakikaten büyük ve güzel bir ahlak ile yaratılmışsın" buyrulduğu gibi hadiste de: *"Rabbim beni terbiye etti ve terbiyemi mükemmel kıldı"* denilmiştir.

Hazreti Mevlâna, bir naatında der ki: "Allah'ın lütfu, mahlukâta kemal namına ne varsa hepsini bir yere cemetti ve o mecmua Mustafa namına verdi."

Binaenleyh Resul-u Ekrem Efendimiz, her cihetle mahlukâtın ekmele, bundan dolayı peygamberlere varıncaya kadar mükevvenatın efdalidir. Sallallahü Aleyhi ve Âlihi Vesellem.

Hasta yoklamak, icabat-ı insaniyenin en büyüklerindedir. Çünkü hasta acz-i mutlak içindedir. Gidip ona teselli vermek, ızdırabını bir derece olsun hafifletmek, bir acize yardım etmek demektir. Hastalık hâli acayıptır. İnsan ağrılar, sancılar arasında kıvrılırken, yakın dostları şöyle dursun uzaktan tanıdıklarını dahi hatırlar ve kendisini görmesini ister. Allah size tecrübe ettirmesin, ben bu acı tecrübeye bulundum. Prostat ameliyatı dolayısıyla iki ay hastanede yattım. Ziyaret günleri olunca, “Acaba kim gelecek?” diye gözlerim kapıda idi. Ben böyle olduğum gibi koğu arkadaşlarımla hepsi de bu halde bulunuyordu. Bu gibi sebepler dolayısıyla, Resulullah Efendimiz de hasta ziyaretine gitmişti. Hasta olup da ziyaretine gidilen sahabenin kim olduğunu Hazreti Mevlâna tasrih etmiyor. Belki de Mekke’de hastalanmış ve hayatından ümidini kestiği için vasiyet etmek istemiş olan Sad ibni Ebi Vakkas’tır. Cenab-ı Peygamber, Sad ibni Vakkas’ı ziyaret ve teselli ettikten sonra, o zamanın meşhur hekimi Haris bin Kelde’yi çağırıp tedavi etmesini de tavsiye buyurdu. Çünkü her şeyin husulü esbabına teşebbüs, tevekküle mani değildir. Tevekkül, teşebbüsten sonra olur. Vakıa bir peygamberin mucizesi ve bir velinin kerametiyle bir hasta tedavisiz iyi olabilir. Fakat bu afiyetin evveleminde mukadder olması şarttır. Eğer mukadder değilse, o mucize de, o keramet de zuhur etmez.

Hazreti Peygamber’in Mekke’den Medine’ye hicretinden üç gün sonra Medine’ye müteveccihen yola çıkan Cenab-ı Ali, Medine civarındaki Kuba köyüne gelmiş ve Aleyhissalat Efendimiz mülakatıyla şerefyab olmuştu. Fakat yayan yürümüş olan Hazreti Ali’nin ayakları taşlardan, dikenlerden yara içinde kalmıştı. Hazreti Peygamber, o hâli görünce müteessir oldu ve mübarek elini o mecruh ayaklara sürünce yaralar iyileşti.

Evliaullahtan meşhur Maruf Kerhi hastalanmış, Bağdat halifesi de, onu tedavi için Yahudi bir hekim göndermişti. Hekim Maruf’u muayene etti. Ümitsiz olduğunu anlayınca: “Canın ne istiyor, sana yollayım” diye sordu. Maruf: “Benim canım senin Müslüman olmanı istiyor” dedi. Hekim: “Ben Müslüman olursam, sen iyi olacak mısın?” deyince de, “Evet, bir şeyim kalmayacak” cevabını verdi. Hekim şahadet getirdi. Maruf da, yatarken dipdiri kalkıp oturdu. Hekim bu hâli görüp tekrar muayene edince de, hiçbir hastalık eseri bulunmadığını anladı. Bu sefer ihlas ile Müslüman oldu.

Bunlar bir mucize ve bir keramet idi. Fakat böyle olacağı ezelen takdir edilmişti.

Hasta yoklamanın manevi faydalarını beyan için Hazreti Mevlâna, diyor ki:

فایده آن باز با تو عاید است - در عیادت رفتن تو فایده است

6091- Hasta yoklamaya gitmende faide vardır ki, o faide, yine sana aittir.

بوك قطبی باشد و شاه جلیل - فایده اول که آن شخص علیل

6092- Birinci faide odur ki, o hasta adam, olabilir ki zamanın kutbu ve manevî büyük bir şahı olur.

Kutup: Bir memleketin manen idaresine memur olan zat-ı âlidir. Öyle bir zatın ziyaret ve iyadetinde bulunduğun için sen de onun duasını almış ve manen birçok feyze ermiş olursun.

شه نباشد فارس اسپه بود - ور نباشد قطب یار ره بود

6093- Eğer kutup olmazsa yol arkadaşı, yani seyr-ü süluk erbabından olur. Şah değilse bile, süvari bir asker, yani seyr-ü sülukunda ilerlemiş bir zat bulunur.

که نمی‌دانی تو هیزم را ز عود - چون دو چشم دل نداری ای عنود

6094- Ey inatçı kimse! Sende kalp gözü, yani basar-ı basiret denilen keşiften eser bulunmadığı için, adi odunlarla od ağacını ayırt edemiyorsun.

هیچ ویران را مدان خالی ز گنج - چون که گنجی هست در عالم مرنج

6095- Dünyada hazineler vardır, yani evliyaullahtan hali değildir. Onun için, hiçbir viraneyi hazineden hali bilme.

Şair Nefî, Hazreti Mevlâna'nın vafında yazdığı meşhur kasidenin sonunda:

Her dem olsun ruh-i pakine dua-yı bihisab

Evlüyadan ta ki hali olmaya dünya evi.

“Dünya evi, Allah'ın sevgili kullarından hâli olmadıkça ve alemde Evliyaullah hazratı buldukça, Mevlâna'nın ruh-u pakine hesapsız dualar olsun” beytinde buna işaret etmiştir. Evet, dünyada evliyaullah buldukça kıyamet kopmayacaktır. “Dünya Allah Allah diyen kaldıkça kıyamet kopmaz” hadis-i şerifinde bu hal ifade buyrulmuştur.

چون نشان یابی بجد می‌کن طواف - قصد هر درویش می‌کن از گزاف

6096- Derviş kıyafetli ve fakir suretli her kimseyi ziyaret eyle. Kendisinde manevî bir nişan bulursan, onun hizmetinde dön, dolaş.

گنج می‌پندار اندر هر وجود - چون تو را آن چشم باطن بین نبود

6097- Sende, batını ve hakikati gören göz olmadığı için, her vücutta manevî bir hazine var zannında bulun.

هر که باشد گر پیاده گر سوار - پس صله یاران ره لازم شمار

6098- Seyr-ü sülukdaki yol arkadaşlarının ziyaretini lazım bil. O arkadaş, ister piyade, ister süvari olsun.

Manevi derecesi ister dun olsun, ister yüksek bulunsun.

که به احسان بس عدو گشته است دوست - و عدو باشد همین احسان نکوست

6099- Ziyaret ve iyadetine gittiğin, isterse düşmanın olsun; senin bu güzel hareketin yine iyidir.

Çünkü iyilik ile çok düşman, dost olmuştur. Abd-i aciz bunu nefsimde tecrüe ettim. Bulduğum mekteplerden birinde, bir edebiyat hocası vardı. Bir beyit satır olarak yazılırsa mensuri bir söz zannederdi. Mensur bir söz mısra şeklinde alt alta yazılırsa ona beyit derdi. Bununla beraber son derece azameti vardı. Arkadaşlarına selam vermeye tenezzül etmez, beni ise hiç sevmezdi. Çünkü talebesi gelir, benden öteberi sorar, doğrusunu öğrenip ona itiraz ederdi. Bir defa hastalandı. Kalktım iyadetine gittim. Benim ziyaretime hem memnun, hem mahcup oldu. Ondan sonra da, bana muhabbet göstermeye başladı.

Arapça bir beyitte, denilir ki: “İnsanlara iyilikte bulun ki, onları kendine köle olacak bir hale getiresin. İyilik çok kimseyi kul köle derecesine getirir.”

ز آن که احسان کینه را مرهم شود - و نگردد دوست کینش کم شود
6100- O düşman sana dost olmasa bile, kini azalır. Çünkü iyilik, kin ve garazın ilacıdır.

از درازی خایفم ای یار نیک - بس فواید هست غیر این و لیک
6101- İyadetin, bundan başka birçok faydası vardır. Fakat ey iyi dost! Usanç vermekten korktuğum için, hepsini söylemiyorum.

هم چو بتگر از حجر یاری تراش - حاصل این آمد که یار جمع باش
6102- Sözün hülasası: “Cemiyet ve cemaat yarı ol, şayet insandan bir dost bulamazsan, heykeltıraş gibi kendine taştan bir yar yont.”

ره زنان را بشکند پشت و سنان - ز آن که انبوهی و جمع کاروان
6103- Çünkü bir kafilenin kalabalık ve cemiyetli olması, yol kesen haydutların sırtını ve mızrağını kırar.

Malum ya, Müslümanlıkta namaz kılmak, farz-ı ayndır. Yani herkesin mutlaka, bizzat ifa edeceği bir ibadettir. Namaz yalnız başına kılındığı gibi cemaatle de eda edilir. Cemaatle kılınan bir namaz, münferiden kılınan namazdan yirmisekiz yahut daha fazla derece Allah'ın makbulü olur. Çünkü cemaat arasında evliyaullahtan birinin bulunmak ihtimali vardır. Cenab-ı Hakk, onun kıldığı namazı kabul eder, onun yüzü suyu hürmetine diğer cemaatın namazları da makbul olur. Sonra münferiden namaz kılmakla yalnız farz eda edilmiş, cemaatla edasında ise peygamberin sünneti de icra edilmiş olur.

“BENİM İYADETİME GELMEDİN, DİYE HAKK TEALANIN MUSA ALEYHİSSELAMA VAHYETMESİ”

وحی کردن حق تعالی به موسی علیه السلام که چرا به عیادت من نیامدی

کای طلوع ماه دیده تو ز جیب - آمد از حق سوی موسی این عتاب
6104- Hakk Tealadan Musa Aleyhisselama şöyle bir hitap geldi: “Ey yakasından ay doğduğunu gören Kelimullah!”

من حقم رنجور گشتم نامدی - مشرقت کردم ز نور ایزدی
6105- Seni, nur-u ilahî ile bir maşrık yapmıştım. Ben ki, Hakk'ım, hastalandım da iyadetime gelmedin.

این چه رمز است این بکن یا رب بیان - گفت سبحانا تو پاکی از زیان
6106- Musa, dedi ki: “Ey sübhan olan Allah! Sen zarar ve ziyandan ve hastalık gibi hallerden münezzehsin. Bu söz, nasıl bir rumuzdur? Yarabbi, bunu beyan et.”

چون نپرسیدی تو از روی کرم - باز فرمودش که در رنجوریم
6107- Cenab-ı Hakk, tekrar buyurdu ki, “Hastalığım esnasında nasıl oldu da, kerem edip hatırımı sormadın?”

عقل گم شد این سخن را بر گشا - گفت یا رب نیست نقصانی تو را

6108- Musa, dedi ki: “İlahî! Senin için noksanlık olamaz. Aklımı kaybedeceğim. Ya Rabbi, bu sözü izah eyle.”

گشت رنجور او منم نیکو ببین - گفت آری بنده خاص گزین

6109- Allah Zülcelâl, buyurdu ki: “Evet, has ve seçilmiş bir kulum hastalandı. O kul benim, iyice bak.”

هست رنجوریش رنجوری من - هست معذوریش معذوری من

6110- Onun özürlü olması, benim özürlü olmam; onun hastalığı, benim hastalığımdır.

Cenab-ı Mevlâna, bu fıkra ile bir hadis-i kutsiye işaret ediyor. Malum ya, Hazreti Peygamber'in lisan-ı ilahîden beyan buyurduğu kelimedir.

“Ey Ademoğlu hastalandım, benim iyadetime gelmedin; senden yemek istedim, bana yemek vermedin; senden su istemedim, bana su vermedin. İnsan dedi ki: Ya Rabbi! Seni nasıl iyadet edeyim, sen Rabb-ül Âleminsin, hastalık gibi arızalardan münezzehsin. Allah-u Teala, buyurdu ki: Bilmiyor muydun ki filan kulum hastalanmıştı, sen gidip onu yoklamadın; bilmiyor muydun ki onu yoklasaydın ve hatrını sorsaydın, beni onun yanında bulacaktın”

Hazreti Mevlâna, bu kıssayı nakil ve bu hadis-i kutsiye işaret ettikten sonra, diyor ki:

تا نشیند در حضور اولیا - هر که خواهد همنشینین خدا

6111- Allah ile bulunmak ve oturmak isteyene söyle ki, evliyaullah huzurunda otursun.

Cenab-ı Hakk'ın istila ve istighnasıyla beraber, insanlara karşı bir kurbiyeti de vardır. Nitekim Cenab-ı Pir, Mesnevî'nin diğer bir yerinde der ki: “Rabb-ün Nas olan Allah'ın, insanların ruhuyla bir ittisali, bir yakınlığı vardır. Fakat bu yakınlık nasıldır? Tarif edilemez, hiçbir şeyin yakınlığına kıyas olunamaz.”

Evliyaullahın kurbiyeti ise, avam-ı nastan farklıdır. Çünkü Allah, onlarda kemaliyle caridir. Onun için onlarla oturmak, huzur-u ilahîde bulunmak demektir.

تو هلاکی ز آن که جزوی بی‌کلی - از حضور اولیا گر بسکلی

6112- Ey salik! Eğer evliyaullah huzurundan ayrılırsan, helak olursun. Çünkü sen bir cüzsün, küll değilsin.

Evliyaullah kimlerdir? O zat-ı şerifleri bilmiyoruz ki, huzurlarında bulunalım, diye bir sual varit olur. Evet, öyledir. Fakat şahsiyetlerini bilmediğimiz o zevatın hiç olmazsa mevcudiyetlerini kabul etmek, Allah'ın bazı sevgili kulları vardır, diye ikrar etmek ve onlardan yardım ve himmet beklemek de bir nevi huzurlarında bulunmak demektir. Olabilir ki, bu ikrarımız ve onlara karşı gıyabî hürmetimiz bizi huzurlarına sevkeder de kendilerinden istifade ve istifaza eyleriz.

بی‌کسش یابد سرش را او خورد - هر که را دیو از کریمان و ابرد

6113- Şeytan, her kimi kerem ve keramet sahibi olan o zevatın huzurundan ayırırsa, onu kimsesi ve hamisiz bulduğundan başını yer.

مکر دیو است بشنو و نیکو بدان - یک بدست از جمع رفتن یک زمان

6114- Bir an içinde cemaatten bir karış ayrılmak, şeytanın mekri ve hilesidir. Bunu işit ve iyice anla.

İmam-ı Ahmed bin Hanbel'in Müsned'inde, Hazreti Ömer'den rivayet ediliyor ki:

“Resulullah Sallallahü Aleyhi Vesellem aramızda kıyam buyurdu ve dedi ki: İçinizden hanginiz ta cennetin ortasını istiyorsa, cemaata devam etsin. Çünkü şeytan, bir kişi ile beraberdir ve o iki kişiden uzaktır.”

Keza hadiste: **“Cemaat rahmettir, ayrılık azaptır”** buyrulmuştur. Burada cemaattan maksat, namaz cemaatı olduğu gibi, milli ve ictimai topluluk da olabilir.

“BİR BAHÇIVANIN SOFİ, FAKİH, ALEVIDEN İBARET ÜÇ KİŞİYİ BİRBİRİNDEN AYIRIP TENHA BIRAKMASI”

تنها کردن باغبان صوفی و فقیه و علوی را از همدیگر

دید چون دزدان به باغ خود سه مرد - باغبانی چون نظر در باغ کرد
6115- *Bir bahçıvan bağa bakınca, bağında hırsız gibi üç kişi gördü.*

هر یکی شوخی بدی لایوفیی - یک فقیه و یک شریف و صوفیی
6116- *Bunlar bir fakih, yani hoca, bir şerif, yani seyyid, bir de sofi, yani derviş idiler ki, her biri vefa etmez ve hak tanımaz kimselerdi.*

لیک جمع اند و جماعت قوت است - گفت با اینها مرا صد حجت است
6117- *Dedi ki: “Bunlara karşı benim yüz hüccetim var, ama toplu bulunuyorlar, cemaat ise rahmettir.”*

پس ببرمشان نخست از همدیگر - بر نیایم یک تنه با سه نفر
6118- *Yalnız başıma, üç kişi ile uğraşamam. Evvela onları birbirinden ayırayım.*

چون که تنها شد سببش بر کنم - هر یکی را من به سوئی افکنم
6119- *Her birini bir tarafa atayım; yalnız kalınca, hepsinin bıyıklarını yolayım.*

تا کند یارانش را با او تباه - حیلہ کرد و کرد صوفی را به راه
6120- *Arkadaşlarının sofiye karşı muhabbetlerini bozmak için, onu yola çıkardı.*

یک گلیم آور برای این رفاق - گفت صوفی را برو سوی وثاق
6121- *Sofiyе dedi ki: “Eve git de, bu arkadaşlar için bir kilim getir.”*

تو فقیهی وین شریف نامدار - رفت صوفی گفت خلوت با دو یار
6122- *Sofi gitti. Bahçıvan, iki arkadaşa gizlice dedi: “Ey Fakih! Sen âlim bir zatsın, bu da meşhur ve maruf bir seyyiddir.”*

ما به پر دانش تو می پریم - ما به فتوی تو نانی می خوریم
6123- *Biz senin fetvan ile ekmek yiyoruz ve senin ilminin kanadıyla uçuyoruz.*

سید است از خاندان مصطفاست - وین دگر شه زاده و سلطان ماست
6124- *Bu zat-ı şerif ise, sultanımızın şehzadesidir. Hanedan-ı Mustafa'dan bir seyyiddir.*

تا بود با چون شما شاهان جلیس - کیست آن صوفی شکم خوار خسیس
6125- *O adi ve obur sofi kim oluyor ki, sizin gibi sultanlarla beraber bulunuyor.*

هفته‌ای بر باغ و راغ من زنید - چون بیاید مر و را پنبه کنید
6126- *O gelince, hemen pamuk gibi atınız; bir hafta benim bahçem ve tarlamda misafir olunuz.*

ای شما بوده مرا چون چشم راست - باغ چه بود جان من آن شماست
6127- *Ey benim sağ gözüm mesabesinde bulunan fakih ile şerif! Bağ nedir, benim canım sizindir.*

آه کز یاران نمی‌باید شکفت - وسوسه کرد و مر ایشان را فریفت
6128- *Onlara vesvese verdi ve aldattı. Hâlbuki arkadaşlara, ayrılık yakışmaz.*

خضم شد اندر پیش با چوب زفت - چون به ره کردند صوفی را و رفت
6129- *Sofiyi yola çıkardılar, yani kovdular. O da, kalkıp gitti. Onun hasmı bulunan bahçıvan da, koca bir sopa ile izinden yürüdü ve yetiştirdi.*

اندر آیی باغ ما تو از ستیز - گفت ای سگ صوفیی باشد که تیز
6130- *Dedi ki: "Hey köpek! Sofilik ve dervişlik bu mudur ki, çabucak gelir, mücadele ve hırsızlık için bizim bağa girersin?"*

از کدامین شیخ و پیرت این رسید - این جنیدت ره نمود و بایزید
6131- *Bunu sana Cüneyd mi, Bayezid mi gösterdi? Hangi şeyhten ve hangi pirden sana vasıl oldu?*

نیم کشتش کرد و سر بشکافتش - کوفت صوفی را چو تنها یافتش
6132- *Yalnız bulduğu için sofiyi tepeledi. Onu, yarı ölmüş bir hale getirdi ve kafasını yarı.*

ای رفیقان پاس خود دارید نیک - گفت صوفی آن من بگذشت لیک
6133- *Sofi, dedi ki: "Benim cezam geçti. Lakin hey arkadaşlar, kendinizi iyi muhafaza ediniz."*

نیستم اغیارتر زین قلتبان - مر مرا اغیار دانستید هان
6134- *Beni yabancı ve ağyar bilmiştiniz. Haberiniz olsun, bu keratadan daha ağyar değilim.*

وین چنین شربت جزای هر دنی است - این چه من خوردم شما را خوردنی است

6135- Benim yediğim bu dayağı, siz de yiyeceksiniz. Böyle bir şerbet, her alçak kimsenin cezasıdır.

از صدا هم باز آید سوی تو - این جهان کوه است و گفت و گوی تو

6136- Bu dünya, dağ gibidir. Senin sözlerin, akis tarikiyle senin tarafına gelir.

Savt, ses manasınadır. Seda ise, sesin aksı demektir. Binaenaleyh “Aks-i seda” terkibi yanlıştır. Doğrusu “Aks-i savt”tır. Dağlık bir arazide yahut kubbeli bir yerde seslenen kimse, sesinin aksini işitir. İyi söylerse aksini iyi, kötü söylerse aksini kötü duyar. Bu cihan da, tıpkı böyledir. Her kişi ettiğinin karşılığını elbette bulur.

یک بهانه کرد ز آن پس جنس آن - چون ز صوفی گشت فارغ باغبان

6137- Bahçıvan, sofinin işinden fariğ olduktan sonra, yani onu dövmesini müteakip, onun gibi bir bahane buldu.

که ز بهر چاشت پختم من رقاق - کای شریف من برو سوی وثاق

6138- Ey seyyid! Eve doğru git ki, öğle yemeği için yufka ekmeği pişirtmişim.”

تا بیارد آن رقاق و قاز را - بر در خانه بگو قیماز را

6139- Evin kapısında Kaymaz’a söyle ki; o yufkalarla, pişmiş kazı getirsin.

Kaymaz: Bahçıvanın karısı yahut kızı veyahut hizmetçisi olacak.

تو فقیهی ظاهر است این و یقین - چون به ره کردش بگفت ای تیز بین

6140- Şerifi yollayınca, hocaya dedi ki: “Ey keskin görüşlü! Sen fakihsin. Bu zahirdir ve yakinen bilinir.”

مادر او را که داند تا که کرد - او شریفی می کند دعوی سرد

6141- Arkadaşın ise, “Şerifim, seyidim” diye, soğuk bir iddiada bulunuyor. Anasının ne yapmış olduğunu kim bilir?

Mevlâna, diyor ki:

عقل ناقص و آن گهانی اعتماد - بر زن و بر فعل زن دل می نهید

6142- Kadına ve onun işine itimat etmeyin. Nakıs bir akla karşı itimat, doğru değildir.

بسته است اندر زمانه بس غبی - خویشتن را بر علی و بر نبی

6143- Bu zamanda birçok budala, kendisini Ali ile Nebi’ye s.a.v. vasleder ve seyyidlik davasında bulunur.

Yakın zamanlara kadar bazı kimseler, şöhret bulmak ve hürmet görmek için “Seyyit filan” diye bir mühür kazdırır ve onu kullanırdı. Hele seyyitlik İran’da pek ehemmiyetli olduğu için bazı açık gözlüler başına yeşil bir sarık sararlar, beline yeşil bir kuşak dolar, “Seyyidim” diye ortaya çıkardı. Bizde de İstanbul’un Limon iskelesi meydanında genişçe bir iskemleye oturmuş yeşil sarıklı adamlar vardı ki, bunlara “Yedi emirler” derler, onlara okunmaya giderler ve epeyce bir para verirlerdi.

Mevlâna Cami, Baharistan'da yazar ki birisi böyle seyyitlerden birine sövmüş saymış. Seyyit yahut müteseyyit, yani uydurma emir her namazda "Allahümme salli ala seyyidina Muhammedin ve âla Muhammed" diye salat okuduğun halde, bana nasıl sövüyorsun, diye sormuş. Söven de: "Ben maddi ve manevi ve asıl seyyit olanlara salat ve selamımı kayıt altına alırım, sen onlardan değilsin!" cevabını vermiş. Mamâfih sadat-ı kiram hakkında hüsn-ü zan göstermek de edep iktizasıdır. Ve onların cedd-i kerimi olan Hazreti Peygamber Sallallahü Aleyhi Vesellem Efendimize hürmet icabıdır. Hiç olmazsa su-i zanda bulunmamalı. Hazreti Mevlâna, bu hususta diyor ki:

این برد ظن در حق ربانیان - هر که باشد از زنا و زانیان

6144- Her kim zinadan doğmuş, kendi de zanilerden bulunmuşsa, o şahıs, Rabbanî ve ilahî zevata su-i zanda bulunur.

Mevlâna, bir misal daha gösteriyor:

همچو خود گردنده بیند خانه را - هر که بر گردد سرش از چرخها

6145- Çarh vurmasından başı dönen kimse, kendi gibi, evi de dönüyor görür.

حال او بد، دور از اولاد رسول - آن چه گفت آن باغبان بو الفضول

6146- O münasebetsiz herzevekil bahçıvanın söyledikleri, kendi halinden ibarettir. Böyle bir töhmet, evlad-ı Resulden uzaktır.

"Adem'den bana gelinceye kadar, silsilemde sefah, yani zina vuku bulmamıştır. Ecdat ve ceddâtım hep nikâh-ı İslam tarzında olmuştur" mealinde bir hadis-i şerif vardır. Habib-i Ekrem'in sülalesini böyle muhafaza buyuran Cenab-ı Hakk'ın, o Resul-u Zîşan'ın neslinden gelenleri de öylece hıfzedeceği kaviyen ümit olunur.

کی چنین گفتی برای خاندان - گر نبودی او نتیجه مرتدان

6147- Eğer o bahçıvan, mürtetlerin piçi olmasaydı, Resulullah'ın torunları hakkında nasıl bu sözleri söylediydi?

در پیش رفت آن ستمکار سفیه - خواند افسونها شنید آن را فقیه

6148- O zalim ve sefih bahçıvan, bir takım maval okuduktan, fakih de onları dinledikten sonra, şerifin arkasından eve doğru gitti.

دزدی از پیغمبرت میراث ماند - گفت ای خر اندر این باغت که خواند

6149- Dedi ki: "Hey eşek! Bu bağa seni kim davet etti? Hırsızlık, sana - hâşâ- peygamberden mi miras kaldı?"

تو به پیغمبر به چه مانى بگو - شیر را بچه همی ماند بدو

6150- Arslanın yavrusu, arslana benzer. Sen ne ile peygambere benziyorsun?

Bir nüshada:

که کند با آل یاسین خارجی - با شریف آن کرد مرد ملتجی

6151- O alçak bahçıvan, eğriliğinden, yani doğru yoldan çıkmış olduğu için Haricîlerin “آل یاسین” e ettiği eza ve cefayı yaptı.

Hariciler, Hazreti Ali'nin Siffin muharebesinde bulunmuş bir takım cahil sofulardı ki, Muaviye ordusunun tam bozulma sırasında, Amr bin As'ın tavsiyesiyle mızrak ucuna Mushaf bağlamaları ve “Kitap aramızda hakem olsun” demeleri üzerine Cenab-ı Murtaza'ya isyan etmişler, “Muharebeyi durdurmazsan seni yakalar, karşı tarafa teslim ederiz” demişlerdi. Hazreti Ali, naçar muharebeyi durdurdu. İki taraftan seçilen iki hakemin hükmüne göre hareket edilmesi kararlaştırıldı. Sonra yine bu herifler: “Allah'tan başkası hüküm veremez” diyerek evvelki fikirlerinden caydılar. Tövbe ve istiğfar ederek yeniden Müslüman oldular. Hazreti Ali'ye de gidip: “Biz hakemini kabul etmekle gâvur olmuştuk aklımız başımıza geldi, tecdid-i iman ettik. Sen de imanını tazele de harbi başlat. Allah'tan başka kimse hüküm veremez” dediler.

Şu cahil ve şirret heriflere bakın ki, Hazreti Ali gibi ashabın en âlimi olan bir zatın karşısında içtihadı kalkışıyorlar ve ona “Gâvur oldun” demek edepsizliğinde bulunuyorlar. Cenab-ı Ali bunları dinlemeyince, ordudan ayrıldılar; sofuluk suretinde eşkiyalığa başladılar. Kudema-yı ashaptan Habbap bin Eret'in oğluna rastgeldiler. “Sen Ali taraftarısın” diye kendisini, haremni ve çocuğunu boğazladılar. Hazreti Ali mütareke yaptıktan sonra, Nehrevan tarafında toplanmış olan bu heriflerin üstüne gitti. Davetine icabet göstermedikleri için onlarla harbetti ve galebe çaldı. Ondan sonra hanedan-ı Aleviye, hatta Emeviye ve Abbasiye'ye karşı huruç etmiş şakilere “Harici” denilir. “Arapça metin” Resulullah Efendimizin evlâdı, ahfadı ve taallukatıdır. Çünkü “Arapça metin”den maksat, Seyyid-ül Mürselin Salavatullahi Aleyhim Ecemain efendimizdir.

چون یزید و شمر با آل رسول - تا چه کین دارند دایم دیو و غول

6152- Şeytan ve gulyabani, insanlara; Yezid, Şimr Âl-i Resul'e ne kadar kindar iseler, o bahçıvan da, o şerife öyle kin gösterdi.

Gul: Güya çöllerde ve tenhalarda insanlara geceleyin görünüp yolunu şaşırta ve helakine sebep olan bir mahluk imiş. Hâlbuki gulün vücudu olmadığı hadis-i şerif ile sabittir. Bazılarının gördük diye iddia ettikleri, vehimlerinden ibaret olsa gerektir.

Yezid: Mahut Emevi hükümdarlarından... Hazreti Hüseyin'in ya kendisine biat ettirilmesi yahut şehit edilmesi için emir veren herif.

Şimr: Kербela'da Hazreti Hüseyin'e karşı çıkan fırkanın kumandanlarından. Hazreti Hüseyin'in mübarek başını bunun kestiği meşhur ise de, o habaseti icra etmemiş, kesilmesi için teşvikatta bulunmuştur. Başkesen Sinan isminde diğer bir habistir.

با فقیه او گفت ما جستیم از آب - شد شریف از زخم آن ظالم خراب

6153- Şerif, bahçıvanın dayağından harap olunca, fakihin hayaline dedi ki: “Ben sudan atladım, yani nöbetimi savdım.”

چون دهل شو زخم می خور بر شکم - پای دار اکنون که ماندی فرد و کم

6154- Ayağını denk al ve dayan ki, şimdi tek ve kimsesiz kaldın. Artık davul gibi karnına, tokmak ye.

از چنین ظالم تو را من کم نیام - گر شریف و لایق و هم دم نیام

6155- Şerif değilsem de, sohbetine layık bir arkadaş olamadımsa da, senin için bu zalimden daha değersiz değildim.

مر مرا دادی بدین صاحب غرض - احمقی کردی ترا بئس العوض

6156- Beni yalnız bırakıp bu garazkâr herife vermekle, hamakat ettin. Sana kötü bir mükâfat oldu.

چه فقیهی ای تو ننگ هر سفیه - شد از او فارغ بیامد کای فقیه

6157- Bahçıvan, şerifi dövdükten sonra geldi ve: “Ey fakih! Sen fakihsin, belki sefihlerin utanacağı bir habissin!”

کاندر آیی و نگویی امر هست - فتویات این است ای ببریده دست

6158- Ey eli kesilesi! Senin fetvan bu mudur ki, başıma girersin ve “müsaade eder misin?” demezsin.

یا بدست این مسئله اندر محیط - این چنین رخصت بخواندی در وسیط

6159- Böyle bir ruhsatı ve cevazı, “Vasit”de mi okudun? Yoksa bu mesele, “Muhit”de mi yazılı?

این سزای آن که از یاران برید - گفت حق استت بزن دستت رسید

6160- Fakih, dedi ki: “Hakkın var. Vur ki, elin ermiştir. O dayak, arkadaşlarından ayrılan için layıktır.”

“HASTA İLE PEYGAMBER ALEYHİSELAMIN İYADETİ KISASSINA AVDET”

رجعت به قصه مریض و عیادت پیغامبر علیه السلام

وین صلّه از صد محبت حامله است - این عیادت از برای این صلّه است

6161- Bu yoklayış, sıla içindir. Bu sıla ise, yüz muhabbetten hasıl olmuştur.

Sıla: Merhamet, şefkat ve yardım manasınadır. Sıla-i rahim derler ki hısım ve akrabaya muavenet demektir. Memleketine gitmek manasına da gelir ve bir nevi hatır sorma mealini ifade eder. Zaten sıla, muhabbetten ileri gelir. Nitekim Resulullah Efendimizin, o hasta sahabeyi ziyaret ve iyadet buyurması da, ümmetine karşı olan muhabbetinin neticesi idi.

آن صحابی را به حال نزع دید - در عیادت شد رسول بی‌ندید

6162- Bir eşi daha olmayan Peygamber, hatır sormaya gitti ve o sahabeyi halet-i nezde gördü.

Resulullah Sallallahü Aleyhi Vesellem Efendimizi veli-yi hak bir sahabeyi ziyareti dolayısıyla, Hazreti Mevlâna bizi hüsn-ü zan olunan kimselerin ziyaret ve iyadetine teşvik için diyor ki:

در حقیقت گشته‌ای دور از خدا - چون شوی دور از حضور اولیا

6163- Evliyallah huzurundan uzaklaşırsan, onların ziyaretine gidip dualarını ve teveccühlerini kazanmazsan, hakikatte Allah'tan uzaklaşmış olursun.

کی فراق روی شاهان ز آن کم است - چون نتیجه هجر همراهان غم است

6164- Yol arkadaşlarından ayrılmanın neticesi gamdır, insanı hüznə düşürür. Manevî sultan olan velilerin müvacehesinden ayrılmak, ondan az mıdır?

تا شوی ز آن سایه بهتر ز آفتاب - سایه شاهان طلب هر دم شتاب

6165- Her vakit, o sultanların sayesini aramak için koş ki, o sayede güneşten daha parlak bir merd-i münevver olasın.

ور حضر باشد از این غافل مشو - گر سفر داری بدین نیت برو

6166- Eğer sefere çıkıyorsan, bu niyetle, yani ehlullahı görmek ve sohbetiyle feyz almak emeliyle çık. Hazarda, yani memleketinde isen de, bu talepten gafil olma.

“BÜYÜK BİR ZATIN, BAYEZİD-İ BESTAMÎ'YE (K.S.): KÂBE BENİM, BENİM ETRAFIMDA TAVAF ET, DEMESİ”

گفتن شیخی بایزید را که کعبه منم گرد من طوافی می‌کن

Bayezid-i Bestamî, evliyaullahın meşhurlarındandır. Üçüncüsü asr-ı hicride yaşamış ve en kuvvetli rivayete göre 261 yahut 264 tarihinde vefat etmiştir.

“Kürkünüzen bir parça verseniz de teberrüken üstümde taşısam” diyen birine: “Oğlum! Sen adam olmazsan Bayezid’in kürkünü değil, derisini yüzüp de içerisine girsen fayda etmez” demiş olduğu meşhurdur.

از برای حج و عمره می‌دوید - سوی مکه شیخ امت بایزید

6167- Ümmetin şeyhi Bayezid-i Bestamî, hac ve umre ifası için Mekke'ye doğru süratle gidiyordu.

Hac: Müddet-i ömründe bir kere Mekke'ye gidip ihramlı olarak Kâbe'yi tavaf eylemek, Safa ile Merve arasında sayetmek ve Zilhiccenin dokuzuncu günü Arafat'ta vakfe yapmaktır.

Umre ise: Küçük bir hactır ki, bunda Arafat'a çıkmak yoktur ve her vakit yapılabilir.

مر عزیزان را بکردی باز جست - او به هر شهری که رفتی از نخست

6168- O gittiği her şehirde, evvela oranın azizlerini araştırırdı.

کاو بر ارکان بصیرت متکی است - گرد می‌گشتی که اندر شهر کیست

6169- “Bu şehirde basiret sahibi kim var?” diye dönüp dolaşırdı.

باید اول طالب مردی شوی - گفت حق اندر سفر هر جا روی

6170- Cenab-ı Hakk, “Nereye sefer edersen evvela bir Hakk adamı araman gerekir” buyurmuştur.

Nitekim Allah Zülcelâl Hazretleri, Musa Aleyhisselama Hızır'ı ziyaret etmesini emreylemiş, Musa'nın, hadimi ve şakirdi bulunan Yuşa Aleyhisselama:

“İki denizin birleştiği yere kadar varmadan yürümekten geri kalmayacağım” dediğini, Kehf Suresi’nde hikâye buyurmuştur. Bu “Arapça metin”in neresi olduğu ihtilaflıdır. Tahkiki de burada lazım değildir. Keza Kur’an-ı Kerim’de:

Arapça, Sure Enbiya ayet 7

“Bilmiyorsanız, zikir ehli olanı bilenlerden sorunuz” denilmiş ve bilmeyenler, bilenlerden sorup öğrenmeye memur edilmiştir.

در تبع آید تو آن را فرع دان - قصد گنجی کن که این سود و زیان

6171- *Sefere çıkacağıın vakit, ilahî bir hazine olan insan-ı kâmil talebiyle çık ki, ticaret yolunda kar ve zarar, ona tabî olarak husule gelir. Sen o kar ve zararı esas değil, fer’ olarak bil.*

Ticaret seferine çıksan bile, ehlullahtan biriyle görüşme niyetiyle çık.

گاه خود اندر تبع می آیدش - هر که کارد قصد گندم باشدش

6172- *Her kim ekin ekerse, maksadı buğday almak olur. Saman zaten buğdayla husule gelir.*

مردمی جو مردمی جو مردمی - که بکاری بر نیاید گندمی

6173- *Saman ekersen, buğday hasıl olmaz. Öyleyse sen de, insan-ı kâmil ve rehber-i fazıl ara. Adam talibi ol.*

چون که رفتی مکه هم دیده شود - قصد کعبه کن چو وقت حج بود

6174- *Hac vakti olunca, Kâbe’yi ziyaret ve tavaf maksadıyla git. Bu maksatla gidilince, Mekke de görülmüş olur.*

در تبع عرش و ملائک هم نمود - قصد در معراج دید دوست بود

6175- *Resulullah Efendimizin miraçtan maksadı, dostu görmek, Hakk Sübhanehu ve Tealayı rüyet etmektir. O maksat ve azimete teban, arş-ı ilahî ve melekler de müşahede olundu.*

YENİ EV YAPTIRAN BİR MÜRİDİN HİKÂYESİ

حکایت

پیر آمد خانه‌ی او را بدید - خانه‌ی نو ساخت روزی نو مرید

6176- *Yeni bir mürit, yeni bir ev yaptırmıştı. Şeyhi geldi, onun evini gördü.*

امتحان کرد آن نکو اندیش را - گفت شیخ آن نو مرید خویش را

6177- *Şeyh, o yeni dervişini imtihan için dedi ki:*

گفت تا نور اندر آید زین طریق - روزن از بهر چه کردی ای رفیق

6178- *Ey refik! Bu pencereyi niçin açtırdın? Mürit cevap verdi: “Oradan içeriye aydınlık gelsin diye.”*

تا از این ره بشنوی بانگ نماز - گفت آن فرع است این باید نیاز

6179- Şeyh, dedi ki: “Oradan aydınlık girmesi ferdir. Asıl olan bir niyaz, bir ibadet maksadı olmalıdır. Pencere açmaktan kastın, oradan ezan sesini işitmek bulunmalıdır.”

Hazreti Mevlâna, bu fıkraları naklettikten sonra hacca giden Bayezid-i Bestamî kıssasına avdetle diyor ki:

تا بیابد خضر وقت خود کسی - بایزید اندر سفر جستی بسی

6180- Hz. Bayezid, zamanının Hızır’ı olan insan-ı kâmilî bulmak için seferlerinde onu çok çok aradı.

Hazreti Musa’nın görüştüğü Hızır Aleyhisselam, Kur’an’da hikâye edilmiş, hakkında:

Arapça, Sure Kehf ayet 65

“Ona nezdimizden ilim verdik” denilmiş, fakat ismi sarahatle beyan olunmamıştır. Hadis-i şerifte adının Hızır olduğu bildirilmiştir.

Hızır’ın hâla hayatta olup olmadığı ulema arasında ihtilaflıdır. Bazıları “Musa’nın Hızır’ı yaşamış ve ölmüştür” demişlerdir. Fakat sözüne itimat edilen evliyauullahtan hemen hepsi, Hızır’a mülakî olduklarını ve ondan feyiz aldıklarını hikâye ederler. Musa zamanındakinin ölmüş olması tabiidir. Onu gördük diyen evliyauullahın yalan söylemeyeceği de bedihidir. O halde hatıra gelen şudur ki, Hızırlık velilik mertebelerinden biridir. O makama getirilenler, buldukları asrın Hızır’ı olurlar. Yani Hızır bir değil, müteadditdir. Her asrın bir Hızır’ı bulunur. Hazreti Mevlâna’nın yukarıdaki mısrasında da, buna işaret olsa gerektir.

دید در وی فر و گفتار رجال - دید پیروی با قدی همچون هلال

6181- Hz. Bayezid, hilal gibi zayıf, boylu bir ihtiyar gördü ki, onda ricalullahın sözlerindeki nuraniyet vardı.

همچو پیلی دیده هندستان به خواب - دیده نابینا و دل چون آفتاب

6182- Gözleri kör, kalbi güneş gibiydi. Rüyasında Hindistan’ı görmüş fil gibi, coşkun bir halde bulunuyordu.

Fillerin menşei, ekseriyet itibarıyla Hindistan’dır. Afrika ormanlarında da fil yetişir ama Hint filleri daha ziyade terbiye kabul eder. Ara sıra coşkunluk göstermelerini, vatan-ı aslîsini rüyada görmekten hasıl olduğunu söylemekle tevîl ediyorlar.

Bayezid’in gördüğü pir-i kâmil de, Hindistan’ı rüyasında gören fil gibi birçok hakikatleri müşahede eylemiş olduğundan coşkun ve cezbeli halde idi demek isteniliyor.

چون گشاید آن نبیند ای عجب - چشم بسته خفته بیند صد طرب

6183- Gözü kapalı uyuyan kimse, rüyadan yüz türlü zevk ve neşe âlemi görür de, uyanınca görmezse çok acayip olmaz mı?

دل درون خواب روزن می شود - بس عجب در خواب روشن می شود

6184- Rüyada çok acayip şeyler görülür. Uykuda iken kalp, bir takım ilhamata ve müşahedelere pencere olur.

Nitekim Resulullah Efendimiz, bidayet halinde kendisine altı ay rüya görmek suretiyle vahiy vuku bulmuştu. Buhari’de Hazreti Âişe Radiyallahü anha ve an ebihadan rivayet ediliyor ki: “Resulullah Sallallahü Aleyhi Vesellem Efendimize

vahyin başlangıcı, rüya-yı sadıka görmekle olmuştur. Hiçbir rüya görmezdi ki sabah aydınlığı gibi vazıh ve aşikâr görünmesin.” Bu hâl altı ay kadar devam etmişti. Bir hadiste “*Mübeşşirat, yani sadık rüyalar, peygamberliğin 46 cüzünden bir cüzdür*” buyrulmuştur. Yanlış anlaşılmasın. Sadık rüya gören 46’da bir peygamber olur demek değildir. 23 yıldan ibaret Nübüvvet-i Muhammediye müddetinin 46’da biri olan bu rüya müddeti olan altı aya işaret edilmiştir.

عارف است او خاك او در دیده کش - آن که بیدار است و بیند خواب خوش

6185- Uyanırken güzel rüya gören zat, bir ariftir. Onun bastığı toprağı, sürme gibi gözüne çek.

Malum ya, rüyada muhal denilecek şeyler görülür ve bilinmeyen bazı âlemler müşahede edilir. O gibi halleri uyanırken görebilen kimse, arif-i billah ve vasıl-ı ilallah olanlardandır.

یافتش درویش و هم صاحب عیال - پیش او بنشست و می پرسید حال

6186- Bayezid Hazretleri, o zatın karşısına oturdu ve halinden sordu. Onun fakir, evlad-ı ıyal sahibi olduğunu anladı.

رخت غربت را کجا خواهی کشید - گفت عزم تو کجا ای بایزید

6187- O zat, dedi ki: “Ey Bayezid! Nereye gidiyorsun, gurbet eşyasını nereye götürüyorsun?”

گفت هین با خود چه داری زاد ره - گفت قصد کعبه دارم از پگه

6188- Bayezid: “Erkenca Kâbe’ye gitmek niyetindeyim” dedi. O zat: “Yanında yol azığı ve masrafı olmak üzere, neyin var?” diye sordu.

نك بیسته سخت در گوشه‌ی ردی است - گفت دارم از درم نقره دو بیست

6189- Bayezid: “İkiyüz dirhem gümüşüm var. İşte ridamın köşesinde sıkı sıkı bağlıdır” dedi.

وین نکوتر از طواف حج شمار - گفت طوفی کن به گردهم هفت بار

6190- O zat, dedi ki: “Etrafımda yedi defa tavaf et ve onu hac tavafından daha ziyade iyi bil.”

دان که حج کردی و حاصل شد مراد - و آن درمها پیش من نه‌ای جواد

6191- Ey cömert Bayezid! O iki yüz dirhemi, benim önüme bırak. Böyle yapmakla, kendini haccetmiş ve muradı hasıl olmuş bil.

İtimat et ki, bunu yapmakla:

صاف گشتی بر صفا بشتافتی - عمره کردی عمر باقی یافتی

6192- Umre yapmış ve ömr-ü baki bulmuş; Safa’da say eyleyerek, saffet kesbetmiş olursun.

Umrenin ne demek olduğu yukarıda geçti. Hakkında tafsilat almak dilerirse “Müslümanlıkta İbadet Tarihi” isimli eserime müracaat buyrulsun.

Safa: Mekke’de bir tepeciğın adıdır. Onunla Merve denilen diğer bir tepeciğın arasında yedi defa gidip gelmek, hac ve umrenin erkanındandır.

که مرا بر بیت خود بگزیده است - حق آن حقی که جانت دیده است

6193- Ruhunun müşahede etmiş olduğu Hakk Tealaya yemin ederim ki, Zat-ı Bari beni Beyt-i Mükerrerem'i üzerine tafdil ve intihap etmiştir.

خلقت من نیز خانهی سر اوست - کعبه هر چندی که خانهی بر اوست

6194- Kâbe, Allah'ın hane-i birri, yani ziyareti sevabı mucip olan bir beyttir. Lakin benim yaratılışım da, Hakk'ın sır hanesidir.

و اندر این خانه بجز آن حی نرفت - تا بکرد آن کعبه را در وی نرفت

6195- O evi, yani Kâbe-yi Muazzama'yı, İbrahim ve İsmail Aleyhisselama yaptırdığından beri, onun içine gitmedi. Fakat benim bu gönül evime, ondan başkası girmedir.

Enbiya ve evliya hazaratının Kâbe'den eftal ve Hakk'a daha sevgili olduğuna ittifak vardır. Çünkü Kâbe, iki peygamber tarafından yapılmış, enbiya ve evliya ise bizzat Hakk tarafından yaratılmıştır. Elbette mahluk-i Hakk, masnu-u mahluktan eftaldir. Mevlâna'nın buyurduğu gibi, Kâbe'ye "Beytullah" denilmekle beraber, orası Hakk'ın oturduğu bir ev değildir. Allah her yerde mevcut, hazır ve nazır olmakla beraber her yer gibi Kâbe'nin içinde de bizim anladığımız manada bir oturuşla oturmaz. Hâlbuki: "Yerle göklerim beni ihata etmedi; lakin mümin, mütteki, temiz ve günahlardan çekinen kulumun kalbi istiab eyledi" hadis-i kutsisi muktezasınca, böyle kulların kalpleri Allah'ın nazargâhı ve tecelligâhıdır. Derviş Yunus, der ki:

*Ararsan Mevlayı kalbinde ara,
Kudüste, Mekkede, hacda değildir.*

Hazreti Mevlâna da, bir gazelinde buyuruyor ki: "Ey hacca gitmiş olanlar! Nereye, nereye gidiyorsunuz, sevgili buradadır, buraya geliniz, buraya geliniz!"

İsmet Neccarî'nin şu beyti de meşhur ve arifanedir:

"Hacı Kâbe yolunda koşuyor, bense didar-ı Hakk'a talibim. Hacı evi arıyor, bense ev sahibini..."

Yine Mevlâna, buyuruyor ki:

کعبه بنیاد خلیل آدرست - دل نظرگاه جلیل اکبر است

6196- Kâbe, Azer oğlu İbrahim'in binasıdır. Gönül ise, Celil ve Ekber olan Allah'ın nazargahıdır."

Şurası vardır ki, Kâbe'den eftal olan gönül, bizim gibilerin değil, asrının gavs-ı azamı bulunan zat-ı şerifin kalbidir. Nitekim Cenab-ı Mevlâna da, öyle bir kalp için "Öyle bir gönül bir tanedir, bir tanedir" diyor.

Şimdi burada bir mesele zuhur ediyor. Acaba Bayezid'in o zat-ı şerifin etrafında tavaf etmesiyle kendisinden haccın farziyeti sakıt oldu mu? Ehlullah hazaratına vaki olan ilhamlar ile ancak kendileri amel edebilirler. O ilhamlar, diğerleri için senet olamaz. Binaenaleyh o pir-i kâmil ve mükemmilin teklifi ve Bayezid'in onu kabulü ancak kendileri için medar-ı istinattır, başkaları için değildir. Çünkü bizzat Resul-u Ekrem Sallallahü Aleyhi ve Âlihi Vesellem Efendimiz, yalnız Kâbe'den değil, ondan üstün olduklarında şüphe bulunmaya bütün peygamberlerden de eftal bulunduğu halde haccın farziyetinden sonra ve hicretin onuncu senesinde hacca gitmiş ve bu babdaki emr-i ilahîyi ifa etmiştir. İhtimal ki, Bayezid'in bu seferinde o pir-i ekmele ziyaretle dönmesi, ya ikinci haccı olmasından dolayı idi yahut bundan sonra gidip Kâbe'yi ziyaret etmiştir.

Yine o Pir-i Hakbin lisanından Bayezid'e hitaben deniliyor ki:

گرد کعبه‌ی صدق بر گردیده‌ای - چون مرا دیدی خدا را دیده‌ای

6197- Mademki beni gördün, Allah'ı görmüş oldun ve sıdk ve ihlas Kabesini tavaf ettin.

“Mümin müminin aynasıdır” diye bir söz vardır. Buradaki ikinci müminin esma-ül hüsnadan olan Mümin ism-i şerifi olduğu da sofiyece işaret edilmiştir. Bu manaca o kelâm, “Müminin olan kul, bir ismi de Mümin olan Allah'ın aynasıdır, Hakk o aynada tecelli eder” demek olur.

تا نینداری که حق از من جداست - خدمت من طاعت و حمد خداست

6198- Bana hizmet, Allah'a taat ve hamd etmektir. Sakın zannetmeyesin ki, Hakk benden ayrıdır.

Kur'an'da:

Arapça, Sure Hadid ayet 4

“Nerede bulunursanız bulununuz, Allah sizinle beraberdir” ayeti vardır. Allah'tan hâli ve onun nazarından gizli bir mahluk yoktur.

تا ببینی نور حق اندر بشر - چشم نیکو باز کن در من نگر

6199- Hakk'ın nurunu insanda görmüş olmak için, gözünü aç da bana iyice bak.

همچو زرین حلقه‌اش در گوش داشت - بایزید آن نکته‌ها را هوش داشت

6200- Bayezid, bu nükteleri kavradı. O sözleri, altın küpe gibi kulağına taktı.

منتھی در منتها آخر رسید - آمد از وی بایزید اندر مزید

6201- Bayezid, o pirin huzurundan, ziyade bir kemal ile memleketine döndü ki, sülukunda müntehi iken, intihanın da nihayetine varmış oldu.

“RESULULLAHIN ZİYARET VE İYADET ETTİĞİ SAHABİNİN, MÜNASEBETSİZ BİR DUA ETMİŞ OLDUĞUNU, HAZRETİ PEYGAMBERİN ANLAMASI”

دانستن پیغامبر صلی اللہ علیہ و آلہ که سبب رنجوری

آن شخص گستاخی بوده است در دعا

خوش نوازش کرد یار غار را - چون پیمبر دید آن بیمار را

6202- Aleyhisselat Efendimiz, o yar-ı gar olan hastayı görünce, ona iltifat buyurdu.

“Yar-ı gar” terkibi, mağara arkadaşı demektir ki, Sıddık-ı Ekber Radiyallahü anh Hazretlerinin lakab-ı mefharıyettir. Çünkü Medine'ye hicret edileceği sırada, Resul-u Ekrem Efendimizin maiyetinde bulunmuş ve üç gün beraber olarak Cebel-i Nur'daki bir mağara da saklanmışlardı. Bundan dolayı öyle tehlikeli mevkilerde sadakat gösteren hakiki dostlara “Yar-ı gar” denilir.

گوییا آن دم مر او را آفرید - زنده شد او چون پیمبر را بدید

6203- Hasta, Peygamberi görünce dirildi. Sanki Allah onu o anda yaratmış gibi oldu.

کامد این سلطان بر من بامداد - گفت بیماری مرا این بخت داد

6204- Dedi ki: "Hastalık bana bu hüsn-ü talihi verdi ki, Sultan-ı Enbiya Hazretleri sabahleyin beni yoklamaya geldi."

از قدوم این شه بی حاشیت - تا مرا صحت رسید و عاقبت

6205- Bu maiyetsiz padişahın vürudıyla, bana sıhhat ve afiyet erişti.

Sihhat ve afiyet arasında manaca fark vardır. Sihhat: Sahih ve sağlam olmak, yani hasta bulunmamak demektir. Afiyet ise, maddi ve manevi insana zararı dokunacak her şeyden asude bulunmak manasınadır. Bundan dolayı Resul-u Ekrem Sallallahü Aleyhi Vesellem Efendimiz: **"Ya Rabbi! Dinde, dünya da ve ahirette senden af ve afiyet istirham ederim"** diye dua ederdi ve ümmetine talim buyururlardı.

Haşiye: Bir padişahın veya devlet adamlarının maiyeti demektir. Resul-u Ekrem Efendimiz ise, böyle şeylerden müstağni bulunduğu ve gideceği bir yere maiyetsiz gittiği için böyle tabir edilmiştir.

ای مبارک درد و بیداری شب - ای خجسته رنج و بیماری و تب

6206- Ne mutlu, hastalık ve sıtma nöbeti, ne mübarek dert ve gece uyanıklığı ki...

حق چنین رنجوری داد و سقم - نک مرا در پیروی از لطف و کرم

6207- Allah, bana ihtiyar halimde, böyle bir hastalığı lütf ve keremiyle verdi.

بر جهم هر نیم شب لا بد شتاب - درد پشتم داد هم تا من ز خواب

6208- Bana, gece yarısı mecbur olarak kalksın acele, diye, sırt ağrısı verdi.

دردها بخشید حق از لطف خویش - تا نخسبم جمله شب چون گاو میش

6209- Manda gibi bütün gece uyumasın diye, Allah, bana lütf ve kereminden dertler ihsan etti.

Dertler de ihsan olur mu? Evet, bir lütf ve ihsandır. Dikkat edilirse anlaşılır ki, sıhhat, gaflet iras eder. Hastalık ise intibah getirir. Bir defa hastaların çoğu ızdırabından uyuyamaz. "Aman Allah" diye feryat ederler. Bu feryat, bir nevi zikr-i ilahîdir. İhtiyarî olarak Hakk'ı zikretmeyenler, böyle ızdırarî olarak Allah'ın zikrinde bulunurlar, Hakk'ın rahmetine sığınurlar ve merhamet-i ilahîyi coştururlar.

دوزخ از تهدید من خاموش کرد - زین شکست آن رحم شاهان جوش کرد

6210- Benim bu kırık, dökük bir halde bulunuşumdan, yani hasta oluşumdan ve feryat edişimden, o manevî şahların merhameti galeyen etti ve cehennem, beni tehdit etmeden, susturdu.

Hazreti Mevlâna, bu münasebetle diyor ki:

مغز تازه شد چو بخراشید پوست - رنج گنج آمد که رحمتها در اوست

6211- Hastalık, içinde merhametler bulunan bir hazinedir. Deri, yani kalıp bozulunca beyin, yani ruh tazelenir.

صبر کردن بر غم و سستی و درد - ای برادر موضع تاریک و سرد
6212- Birader! Karanlık ve soğuk bir mevkide yatıp, hastalık, kuvvetsizlik, gam ve kedere sabretmek...

کان بلندیها همه در پستی است - چشمه‌ی حیوان و جام مستی است
6213- Ab-ı hayat membaıdır ve manen mest olmak kadehidir. Çünkü bütün yükseklikler, âli ve manevî olan dereceler, bütün tevazu ve meskenet içindedir.

Mesela:

در بهار است آن خزان مگریز از آن - آن بهاران مضمهر است اندر خزان
6214- O bahar mevsimleri ve çiçekleri, hazanda gizlidir. Hazan da, bahar içinde saklıdır.

Binaenaleyh hazan gibi olan hastalık ve fakr-u zaruret gibi şeylerden çekinme.

می‌طلب در مرگ خود عمر دراز - همراه غم باش و با وحشت بساز
6215- Gam ve kederle yoldaş ol, halvet ve riyazetle uyuş. Müddet-i ömrünce, uzun bir ömür, yani ebedî hayat talebinde bulun.

مشنوش چون کار او ضد آمده ست - آن چه گوید نفس تو کاینجا بد است
6216- Nefsin sana, "bu hastalıktır, bu ihtiyaç kötüdür" diyecek olursa, onu dinleme ki, nefsin işi aksinedir.

O daima rahat ister, az şeye kanaat etmez. Şu dört günlük dünyanın saadetini, ahiretin ebedî nimetlerine tercih eder.

این چنین آمد وصیت در جهان - تو خلافت کن که از پیغمبران
6217- Sen nefsinin tavsiyeleri hilafına hareket et ki, dünyada bütün peygamberlerin ümmetlerine olan nasihati, nefsin hevasına muhaliftir.

Yapacağın işlerde emin ve sadık kimselere de danış ki:

تا پشیمانی در آخر کم بود - مشورت در کارها واجب شود
6218- Sonunda pişman olmamak, hiç olmazsa az bir zarar ile kurtulmak için, görülecek işlerde meşveret vaciptir.

حیله‌ها کردند بسیار انبیا - تا که گردان شد بدین سنگ آسیا
6219- Peygamberler, birçok çare bildirdiler de, bu değirmen taşı döndü. Âlemin içtimaiyatı yoluna girdi.

نفس می‌خواهد که تا ویران کند - خلق را گمراه و سرگردان کند
6220- Nefis, bu intizam-ı ictimaiyi viran ve halkı sapıtıp, sergerdan etmek ister.

Bütün dinlerde dinî ve dünyevî faideler vardır. O faideler ve peygamberlerin yapmış oldukları tavsiyeler sayesinde, dünya bir parça intizam kesbetmiştir. Peygamberlerin tavsiyeleri ise ya Allah'a, ya mahlukâta mütealliktir. Tehvit, yani Allah'ı bir bilmek ve ona kulluk etmek Allah'a ait tavsiyelerin birincisidir. Nefs ise,

bunda tereddüt gösterir. Bir Allah, bu kadar kâinatı idare edebilir mi, diye ortaya bir şüphe atar. Derken müteaddit ilahlar ortaya çıkar, onlara tapınanlar da dalalet içinde yuvarlanır giderler. Keza din, kanaatı ve hakperestliği tavsiye eder. Fakat nefis bu kadar vaktini geçirir. “Çal, uydur mücazatından ictinab etme” der. Seni başkalarının hakkını gasbetmeye ve türlü türlü tevil ile hırsızlığa, mürtekipliğe teşvik eder, binnetice nizam bozulur.

انبیا گفتند با عقل امیم - گفت امت مشورت با کی کنیم

6221- Ümmetler: “Kimlerle meşveret edelim?” diye sordular. Peygamberler de, “İman ve mukteda akıl sahipleriyle” cevabını verdiler.

کاو ندارد عقل و رای روشنی - گفت گر کودک در آید یا زنی

6222- Ümmet: “Eğer müşavirimiz akil ve parlak bir rey sahibi olmayan çocuk yahut kadın olursa, ne yapalım?” dediler.

تو خلاف آن کن و در راه افت - گفت با او مشورت کن و آنچه گفت

6223- Peygamberler cevap verdiler ki: “Onunla müşaverede bulunun, fakat reyi hilafında hareket edin.”

Şöyle bir hadis vardır: “Kadınlarla meşveret ediniz, lakin onlara muhalif harekette bulunuz.”

Hanımlarınızın hepsi böyle akılsız değilse de kocası kışın paltosuz gezerken, adamcağızın eline beş on lira geçince onunla kendisine manto yaptırmayı istemeyen kaç tanesi çıkabilir? Onun için:

ز انکه زن جزوی است نفست کل شر - نفس خود را زن شناس از زن بتر

6224- Kendi nefsinin kadın, hatta ondan beter bil. Çünkü kadın, şerden bir cüzdür, nefsin ise, şerrin küll'üdür.

هر چه گوید کن خلاف آن دنی - مشورت با نفس خود گر می کنی

6225- Kendi nefsinle meşveret edersen, o alçağın tavsiye ettiklerinin hilafını yap.

نفس مکار است مکرری زایدت - گر نماز و روزه می فرمایدت

6226- Sana namaz, oruç emretse bile, nefis mekhar ve hilekâr olduğu için, o emrinden kendine bir mekr ve hile çıkar.

هر چه گوید عکس آن باشد کمال - مشورت با نفس خویش اندر فعال

6227- İşlerde, nefis ile edilen müşaverede, onun söylediklerin tersi, kemaldir.

رو بر یاری بگیر آمیز او - بر نیایی با وی و استیز او

6228- Nefis ile ve onun mücadelesiyle başa çıkamazsan, hakiki bir dostun yanına git, onun siret ve ahlakına sarıl.

نی شکر کامل شود از نیشکر - عقل قوت گیرد از عقل دگر

6229- Şeker kamışı, nasıl birbirinden feyz alırsa, akıl da diğer akılların yardımından kuvvet bulur.

کاو برد از سحر خود تمییزها - من ز مکر نفس دیدم چیزها

6230- Ben kendi nefsimden öyle şeyler gördüm ki, onların sihir ve tesiri sahibinin fark ve temyizini izale edecek derecede idi.

Hazreti Mevlâna kibar-ı evliyaullahtan iken onda da böyle nefs hilesi ve mekri bulunur mu, diye taaccüp edilmemelidir. Yusuf Aleyhisselam, enbiya-yı izamdan olduğu halde:

Arapça, Sure Yusuf ayet 53

“Ben nefsimi terbiye edemem, kötü arzulardan beridir diyemem. Çünkü nefis, hakikaten kötülükle ve şiddetle emreder. Meğerki Rabbim, o nefsin sahibini esirgemiş ola. Zira Rabbim çok yargılayıcı ve çok esirgeyicidir.”

Demek ki enbiya ve evliyada da nefis arzuları bulunuyor. Lakin Allah'ın hıfzı onları muhafaza ediyor.

که هزاران بار آنها را شکست - وعدهها بدهد ترا تازه به دست

6231-Nefis salaha dair, sana taze taze vaatler verdiği halde, binlerce defa o vaatleri, o tevbeleri bozar.

اوت هر روزی بهانه‌ی نو نهد - عمر اگر صد سال خود مهلت دهد

6232- Ömür, bin sene bile sana mühlet verse; nefsin her gün yeni bir bahane bulur.

جادویی مردی ببندد مرد را - گرم گوید وعده‌های سرد را

6233- Soğuk vaatleri, sana sıcak ve kabul olunacak surette söyler ve seni kandırır. Nefis öyle kuvvetli bir sihirbazdır ki, efsunuyla, erkek bir adamı kandırır ve bağlar.

Bunun çaresi nedir?

که نروید بی‌تو از شوره گیا - ای ضیاء الحق حسام الدین بیا

6234- Ey Hakk'ın nuru ve ziyası olan Hüsameddin Çelebi! Gel ki, senin cemalin olmadan, bu çorak yerlerden ot bitmiyor.

Hüsameddin Çelebi, Hazreti Pir'in halifesidir. Cenab-ı Mevlâna, ihvan-ı Mevleviyenin teslik ve tedibini ona havale buyurmuştu. Nasıl ki yakın zamanlara kadar Konya Mevlevihanesi'nde Çelebi Efendi'den ayrı bir “Tarikatçı Dede” vardı ki dedeganın terbiyesiyle meşgul olurdu. Hazreti Hudavendigâr, nefsin hilelerinden kurtulmak için yegâne çarenin o hileleri ve onun çarelerini bilen manevi bir tabibin taht-ı tedavisin de bulunmak olduğunu ima ediyor. Buyuruyor ki:

از پی نفرین دل آزرده‌ای - از فلك آویخته شد پرده‌ای

6235- Kalbi incinmiş bir zatın, nefreti ve inkisarı dolayısıyla, halkın hakikati görmemeleri için, gözleri önüne gökten bir perde asılmıştır.

Ki kaza ve kader icabıdır.

عقل خلقان در قضا گنج است گنج - این قضا را هم قضا داند علاج

6236- Bu kazanın ilacını, yine kaza ve kader bilir. Bu hususta, halkın akli şaşkındır.

آن که کرمی بود افتاده به راه - ازدها گشته ست آن مار سیاه

6237- Vaktiyle yola düşmüş bir kurt olan o karayılan, yani nefis, şimdi ejderha olmuştur.

شد عصا ای جان موسی مست تو - ازدها و مار اندر دست تو

6238- Ey Hüsameddin Çelebi! Ejderha da, yılan da, senin elindedir. Musa'nın asa-yı mucizesi, senin mestin olmuştur.

تا به دستت ازدها گردد عصا - حکم خذها لا تخف دادت خدا

6239- Ejderhanın senin elinde asa olması için, Allah, sana “خذها لا تخف” hükmünü vermiştir.

Taha Suresi'ndeki ayetlere işaret edilmiştir. Cenab-ı Hakk, buyurdu ki:

Arapça, Sure Taha ayet 17-21

“Ya Musa! Sağ elindeki nedir? Musa, cevap verdi ki: O benim asamdır, ona dayanırım ve onunla koyunlarıma ağaçlardan yaprak silkerim ve onunla daha başka hacetlerimi görürüm. Cenab-ı Hakk: Ya Musa! O asayı yere at, buyurdu. Musa da onu attı. Asa, öteye beriye koşar büyük bir yılan olmuştu. Cenab-ı Hakk: Onu yakala, korkma, onu eski haline döndüreceğiz” buyurdu.

Cenab-ı Mevlâna diyor ki: “Ey vaktin Musa'sı olan Hüsameddin Çelebi! Halkın yılan gibi nefisleri büyüdü ve koskoca bir ejderha oldu. Sen ejderhaları yakala ki, kerametli elinde asa olsun ve zararsız bir hale gelsin.”

صبح نو بگشاز شبهای سیاه - هین ید بیضا نما ای پادشاه

6240- Ey manevî sultan! Yed-i beyzayı göster de, karanlık gecelerden yeni bir sabah aç.

ای دم تو از دم دریا فزون - دوزخی افروخت در وی دم فسون

6241- Ey nefesi, derya nefesinden çok ve müessir olan Hüsameddin Çelebi! Bir cehennem parladı. Onun üstüne üfle de, söndür.

İnsanın nefsi cehennemne teşbih edilmiştir. Çünkü ikisi de doymaz ve istemekten geri durmaz. Kıyamette ehl-i azap cehenneme konulduktan sonra Cenab-ı Hakk, ona: **“Doldun mu?”** diye soracak, o da: **“Daha fazlası var mı?”** diyecektir. İşte nefis de **“Daha var mı?”** demekle cehennem gibidir. İstedığı şeyler ne kadar verilse, her heva ve hevesi yerine getirilse başka şeyler istemekten hâli kalmaz.

Onun için ey Hüsameddin Çelebi! O nefis cehennemine üfle ki senin nefha-i kerametle onun heva ve heves ateşi sönsün.

دوزخ است از مکر بنموده تفی - بحر مکار است بنموده کفی

6242- Nefis hilekârdır ki, sana bir köpekten ibaret görünmüştür. Keza o nefis, bir cehennemdir. Lakin sana, adi bir hararet gibi mümayan olmuştur.

تا زیون بینیش جنبد خشم تو - ز آن نماید مختصر در چشم تو

6243- Onu gör de, hakkında gazabın hareket etsin diye, sana muhtasar ve aciz görünmektedir.

Nitekim Bedir muharebesinde müşrikler tarafı böyle görünmüştür.

مر پیمبر را به چشم اندک نمود - همچنان که لشکر انبوه بود

6244- Böylece, efradı çok bir ordu, Hz. Peygamberin ve ashabının gözüne az göründü.

ور فزون دیدی از آن کردی حذر - تا بر ایشان زد پیمبر بی خطر

6245- Öyle az göründükleri için, Hz. Peygamber, onların üstüne hücum emrini verdi. Eğer kalabalık görmüş olsaydı, onlardan çekinirdi.

Nefs gayet zorlu ve azılı olduğu halde, onun nazarlara ehemmiyetsiz gibi görünmesi onunla mücadele etmek ve arzularına muhalefette bulunmak içindir. Hazreti Mevlâna, bu hakikate tarihî bir misal göstermek için Bedir gazasındaki o müşrik kuvvetinin Müslüman mücahitlerine karşı az ve zayıf görünmüş olduğunu hikâye eden Enfal Suresi'ndeki şu ayetlere işaret ediyor:

Arapça, Sure Enfal ayet 43

“Habibim! Allah o müşrikleri sana az gösterdi. Eğer çok gösterseydi, ey ashab-ı Muhammed korkardınız. Ve harbe girelim mi, girmeyelim mi, diye münaza ederiniz. Lakin Allah, sizi korkmaktan ve münazaaya kalkışmaktan selamette bıraktı. Zira Allah kalplerde gizli olan şeyleri bilir. Düşmanla karşılaşınca da, onları sizin gösterinize az gösterdi.”

Harp safı teşkil edilince, Abdullah Bin Mesud r.a. Hazretleri, yanındaki mücahide, “Düşman yetmiş kişi var mı?” diye sormuş, muhatabı da: “Yüz kadar olmalı” cevabını vermişti. Hâlbuki müşrik kuvveti, 900 ile 1000 arası idi. Keza:

Arapça, Sure Enfal ayet 44

“Ey ümmet-i Muhammed! Sizi de onların nazarında azalttı.” Hatta Ebu Cehil: “Düşmanla harp etmeyiniz, birer birer tutup bağlayınız” demişti. İki tarafı böyle birbirine az göstermesi:

Arapça, Sure Enfal ayet 44

“Mukadder bir hadiseyi Allah'ın kaza etmesi ve meydana getirmesi içindi. Malumunuz olsun ki, her iş Allah'a racidir, onun takdiri veçhile olur.”

احمد اور نہ تو بد دل می شدی - آن عنایت بود و اهل آن بدی

6246- Karşılıklı kuvvetleri böyle yekdiğerine az göstermek, Allah'ın bir inayeti olmuştu ki, ey Ahmed-ü Muhammed Aleyhisselam! Sen o inayetin ehli ve layığı idin. Çok göstermiş olaydı, sen de endişeye düşerdin.

آن جهاد ظاهر و باطن خدا - کم نمود او را و اصحاب و را

6247- Allah, peygamberine ve onun ashabına zahirî ve batınî mücahedeyi az ve zayıf gösterdi ki:

تاز عسری او بگردانید رو - تا میسر کرد یسری را بر او

6248- Allah, peygamberine kolaylığı müyesser eylesin ve Hazreti Peygamber zorluktan yüz çevirmesin.

Cihat, uğraşmak demektir. Bundan dolayı düşmanla harp etmeye cihat denilmiştir. Cihat “Asgar” ve “Ekber”, yani küçük ve büyük diye ikiye ayrılmıştır.

Cihad-ı asgar, düşmanla; cihad-ı ekber, nefisle uğraşmaktır. Resulullah Sallallahü Aleyhi Vesellem Efendimiz, bir gazadan avdet ederken: “**Cihad-ı asgardan cihad-ı ekbere dönüyoruz**” buyururdu. Çünkü nefisle uğraşmak, en çetin bir düşmanla çarpışmaktan zordur. Çünkü düşmanla çarpışmak hayatın birkaç gününe münhasırdır. Nefisle mücadele ise, bütün bir ömür müddetince devam eder.

که حقش یار و طریق آموز بود - کم نمودن مر و را پیروز بود

6249- Düşmanı, peygambere ve ashabına az gösteriş, Resulullah için zafer oldu ki, Hakk onun yardımcısı ve yol göstericisi idi.

Cenab-ı Hakk bir kimsenin muin ve yardımcısı olursa, onun gerek zahirî, gerek batınî cihatta muzaffer olacağında şüphe yoktur.

وای اگر گریش نماید شیر نر - آن که حق پشتش نباشد از ظفر

6250- Bir kimsenin de Cenab-ı Hakk zahirî, arkası, yardımcısı olmazsa; bir kedi, ona erkek aslan gibi görünürse...

تا به چالش اندر آید از غرور - وای اگر صدرا یکی بیند ز دور

6251- Yüz kişiyi uzaktan bir kişi gibi görüp, kibir ve azametle onlarla uğraşmaya kalkarsa, vay haline!

ز آن نماید شیر نر چون گریه‌ای - ز آن نماید ذو الفقاری حرب‌های

6252- Zülfikar, ondan dolayı bir ufak süngü gibi; erkek arslan da, kedi gibi görünür ki.

و اندر آردشان بدین حیلت به چنگ - تا دلیر اندر فتد احمق به چنگ

6253- Ahmak ve korkak bir kimse, cesaretlenip cenge kalkışsın; Allah da, onu bu mekir ve hile ile yakalasın...

Nasıl ki Yunanlılar, harb-i umumideki mağlubiyetimiz üzerine yaralı bir arslana dönmüş olan Türk kahramanlarının yurduna saldırmış ve “Kolayca emelime nail olurum” vehmine düşmüştü. Çünkü Türk’ün elindeki mertlik zülfikarını adi bir süngü, Türk’ü de dediğim gibi, yaralı bir arslan iken kedi gibi görmüştü. Fakat neticesinde, o yaralı arslanın zülfikarıyla mağlup olarak denize dökülmüştü.

Zülfikar: Hazreti Ali’nin meşhur kılıcıdır. Kureyş müşriklerinden Haccac’ın malı iken sahibinin Bedir gazasında maktul olması üzerine ganimet taksiminde Hazreti Peygamber’in hissesine düşmüş ve taraf-ı Risaletten Cenab-ı Ali’ye ihsan buyrulmuştu. Ağzı iyi kessin diye girintili çıkıntılı yapılmış olduğundan, bel kemiğindeki çıkıntılara teşbih edilerek “Zülfikar” diye şöhret bulmuştu. Yoksa bazı resimlerde görüldüğü gibi ucu çatal değildi. Kamus tercümesinde tafsilatı vardır. O çatallık ne münasebetle uydurulmuş bilmiyorum.

آن فلیوان جانب آتش‌کده - تا به پای خویش باشند آمده

6254- Çoğun az, azın çok gösterilmesinin bir sebebi de, bir takım faydasız, hatta muzır mahlukatın, ateşgedeye, yani helak mahallerine kendi ayaklarıyla gelmeleri içindir.

Nasıl ki Yunanlılar, Anadolu’ya saldırmışlar ve orada müzmahil olmuşlardı.

پف کنی کاو را برانی از وجود - کاه برگی می‌نماید تا تو زود

6255- Cenab-ı Hakk, bazen samanı sana bir yaprak kadar hafif ve zayıf gösterir ki, ona “pöf” der, adeta varlıktan sürersin.

زو جهان گریان و او در خنده است - هین که آن که کوهها بر کنده است

6256- Aklını başına al ki, o saman, dağları yerinden koparmış, ondan cihan ağlarken o gülümsemekte bulunmuştur.

صد چو عاج ابن عنق شد غرق او - می‌نماید تا به کعب این آب جو

6257- Sureta saman gibi hafif olan enbiya ve evliya, bir dereye benzer ki, suyu topraklara kadar çıkacak zannolunur, fakat hakikatte, “Uc bin Unuk” gibileri onda boğulur.

Peygamberlerin ve evliyanın zahîrî şekillerine bakanlar, onları zayıf ve hafif, kimsesiz ve kuvvetsiz görürler. Lakin onların zahîri ve yardımcısı Allah olduğu için kendileriyle mücadeleye girişenler elbette mağlup olurlar. Cenab-ı Hakk:

Arapça, Sure Saffat ayet 173

“Muhakkak bizim askerlerimiz (Müminler), mutlak onlar galib geleceklerdir” buyuruyor. İşte cünd-ü ilahî bu gibi zevat-ı aliyedir ki elbette düşmanlarına karşı galip ve muzaffer olurlar. Bahsi geçen Uc bin Unuk, Hazreti Musa'nın harp ettiği Amalika taifesindedir. Kelimullah Hazretleri, asayı onun başına vurmuş ve öldürmüştür.

Uc'e dair bir takım rivayetler de vardır. Güya anası babası gayet kısa boylu insanlarmış. Cenab-ı Hakk, kemal-i kudretini göstermek için öyle cüce denecek ana-babadan böyle uzun boylu ve iri yarı bir insan halketmiş.

İşte enbiya ve evliya, suyu topraklara kadar çıkan bir derecik gibi görüldüğü halde onlara adavet besleyen “Uc ibni Unuk” gibi herifler, onların bedduasıyla helak olur. Nitekim Hazreti Musa, Uc ibni Unuk'u öldürmüştür.

می‌نماید قعر دریا خاک خشک - می‌نماید موج خورش تل مشک

6258- Onların kanı dalgası, misk yığını gibi; maneviyatlarının dibi, kuru toprak gibi görünür.

Mesela:

تا در او راند از سر مردی و زور - خشک دید آن بحر را فرعون کور

6259- Kalben kör olan Firavun, Şab denizini kuru gördü, yiğitlik ve zorbalık fikriyle oraya at sürdü.

Firavun, Beni İsrail'in sahraya çıkmasına izin vermiş, onlar da Musa Aleyhisselam maiyetinde birçok kalabalıklar olarak Mısır'dan çıkmış ve Şap denizi kenarına gelmişti. Sonra Firavun, bunların çıkmasına mücade edişine pişman olmuş, geri döndürmek üzere ordusuyla takibe çıkmıştı. Musevîler, Şap denizi kenarında iken Firavun ordusunun tozu görüldü. Emr-i ilahî ile Hazreti Musa esasını denize vurdu. Yakup Aleyhisselamın on iki evlâdının torunları sayısınca denizde on iki yol açıldı. O yollar, hemen kuruyup tozlar kalkmaya başladı. Hazreti Musa ve maiyeti, o yollardan geçtiler. Filistin arazisine ayak bastılar. Arkadan gelen Firavun ve ordusu da, denizde açılan yollara girince sular hücum ederek onları boğdu.

دیده‌ی فرعون کی بینا بود - چون در آید در تگ دریا بود

6260- Firavun, o yollara girince, deniz eski halini aldı. Hâlbuki Firavunun gözü, bu hakikati evvelce nasıl görürdü?

Musa Aleyhisselam, hakikatte bir bahr-i muhit idi. Firavun ise, basar-ı basiret sahibi olmadığından bu seferki görüş gibi onu kurumuş bir toprak sanmış, nihayet o bahr-i muhitin dibinde boğulmuştu.

حق کجا هم راز هر احمق شود - دیده بینا از لقای حق شود

6261- Göz, Allah'ın nur-u cemaliyle görür. Hakk Sübhanehu ise, ahmakla nasıl sırdaş olur?

راه بیند خود بود آن بانگ غول - قند بیند خود شود زهر قنول

6262- Öyle bir ahmak, şeker görür; fakat o gördüğü, öldürücü bir zehirdir. Yine o ahmak, yol sanır; lakin işittiği gulyabani sesidir.

Gulyabaninin vehimden ibaret olduğu evvelce söylenilmişti.

تیز می‌گردی بده آخر زمان - ای فلک در فتنه‌ی آخر زمان

6263- Ey felek! Ahir zaman fitnesi koparmak için, pek hızlı dönüyorsun. Azıcık aman ver.

Şairler, ekseriya felekten şikâyet ederler. Çünkü müneccimlere göre arzda ve insanlar üzerinde müessir olan, onlara gâh saadet, gâh şekavet iras eden yıldızlardır; yıldızlar ise fezada, yani felekte devir etmektedir. Hâlbuki hakikatta takdir eden ve müessir olan ancak Allah'tır. Eğer yıldızların arz üzerinde bir tesiri varsa takdir-i ilahînin zuhuruna vasita olmaktan ibarettir.

Hazreti Mevlâna, bu ve gelecek birkaç beyti, feleğin tesirine itikat edenler lisanından tehekküm tarikıyla söylüyor.

نیش زهر آلوده‌ای در فصد ما - خنجر تیزی تو اندر قصد ما

6264- Ey felek! Sen bize kast için keskin bir hançersin; bizden kan almak için, zehirli bir neştərsin.

بر دل موران مزن چون مار زخم - ای فلک از رحم حق آموز رحم

6265- Ey felek! Allah'ın rahmetinden merhamet öğren de, bizim gibi karıncaların kalbine yılan misilli yara açma.

کرد گردان بر فراز این سرا - حق آن که چرخه‌ی چرخ ترا

6266- Ey felek! Senin çarkını, şu arz üzerinde döndüren Allah hakkı için olsun...

پیش از آن که بیخ ما را بر کنی - که دگرگون گردی و رحمت کنی

6267- Dönüşünü değiştir ve kökümüzü kazımadan evvel bize acı!

تا نهال ما ز آب و خاک رست - حق آن که دایگی کردی نخست

6268- Evvelce dadılık ettin de, bizim varlık fidanımız, sudan ve topraktan yetişti. İşte o dadılık hakkı için...

Felek dadılığı, buluttan yağmurlar yağması ve nehirler akmasıyla arzın iskâna kabil bir hâle gelmesidir.

کرد چندان مشعله در تو پدید - حق آن شه که ترا صاف آفرید

6269- Seni saf ve temiz yaratmış ve fezayı meşalelerle donatmış olan Şah-ı Azam, yani Hüdavend-i Âlem hürmetine, bize acı.

تا که دهری از ازل پنداشتت - آن چنان معمور و باقی داشتت

6270- Allah, seni öyle mamur ve zeval bulmayacakmış gibi gösterdi. Dehrî mezhebinde bulunanlar, varlığını ezeli sandılar ve "hadis", yani sonradan olma bulunduğuna inanmadılar.

Dehrîler, şu kâinatın ezeli ve ebedi olduğuna, yani böyle gelip böyle devam edeceğine inanmış budalalardır. San-i kâinatı tanımazlar ve "Bizi, ancak zaman öldürür" derler. İnsanın da ot gibi yetişip ot gibi kuruyacağını zannederler, ahiretin vücudunu ve oradaki bir takım vukuatı inkâr ederler.

انبیا گفتند آن راز ترا - شکر دانستیم آغاز ترا

6271- Allah'a şükür, biz senin başlangıcını, yani kadim olmayıp hadis bulunduğunu öğrendik. Peygamberler, senin esrarını, yani mahluk-u ilahî ve hadis bulunduğunu söylediler.

عنکبوتی نه که در وی عابث است - آدمی داند که خانه حادث است

6272- İnsan, evin sonradan yapılmış olduğunu bilir. Fakat orada, ağ gerip yuva yapan örümcek, böyle olduğunu bilmez.

Hazreti Mevlâna, âlemin kadim ve ezeli olduğuna inananları, bir ev dâhiline ağ geren örümceğe teşbih ve tahmik ediyor. Keza:

کاو بهاران زاد و مرگش در دی است - پشه کی داند که این باغ از کی است

6273- Sivri, senin bu başının ne vakitten beri mevcut olduğunu ne bilir? O, baharda doğmuştur, kışın ölecektir.

Keza:

کی بداند چوب را وقت نهال - کرم کاندنر چوب زاید سست حال

6274- Ağaç kurdu, ağacın içinde ve gayet zayıf bir halde doğar, ağacın ne vakit dikilip, ne zaman aşılındığını ve onun fidanlık zamanını ne bilir?

عقل باشد کرم باشد صورتش - ور بداند کرم از ماهیتش

6275- Eğer kurt, ağacın mahiyetini, ne vakit dikilip büyüdüğünü ve nihayet kuruyup kesileceğini bilmiş olsaydı, kurt suretinde bir akıl olurdu.

چون پری دور است از آن فرسنگها - عقل خود را می نماید رنگها

6276- Akıl, yani insan-ı kâmil, kendini türlü renkte gösterir. Lakin o renklerin, o suretlerin hepsinden, peri gibi uzaktır.

Çünkü:

تو مگس پری به پستی می پری - از ملک بالاست چه جای پری

6277- İnsan, melekten eftaldır, peri ne demek? Ey cahil ve gafil insan! Sen sinek kanatlı olduğun için, alçaklarda uçabiliyorsun. Yüksek bahisleri kavrayamıyorsun.

İnsan nevinin avamı, melaikenin avamından; enbiya ve evliya gibi havas-ı insaniyenin, havas-ı melaikeden eftal bulunduğu ehl-i sünnet müttefiktir.

مرغ تقلیدت به پستی می چرد - گر چه عقلت سوی بالا می پرد

6278- Ey cahil insan! Vakıa, aklın yükseklerde uçar, fakat taklit kuşun alçaklarda otlar.

Cenab-ı Pir, bu beytiyle dinî taklitleri ve enbiya ve evliyanın mucizat ve keramet eseri olan ahbaratını bırakıp da, kendi akıllarıyla yahut seleflerini taklit ederek sarf-i akliyat ile uğraşan ve onunla hidayet bulacaklarını sanan felsefe erbabına tariz ve buyuruyor ki:

عاریه ست و ما نشسته کان ماست - علم تقلیدی و بال جان ماست

6279- Taklidî, yani yalnız okumakla, işitmekle öğrenilen ilim, bizim ruhumuza zarar verir. Zira o ilim, su ile yıkanmış ve hatıra levhalarından silinmiştir. Bizim, yani erbab-ı tahkikin irfanı ise, levhalar üzerinden su ile yıkanıp silinmez.

دست در دیوانگی باید زدن - زین خرد جاهل همی باید شدن

6280- Bu akıldan, yani bu taklidî ilimden cahil olmak ve divanelik eteğine sarılmak lazımdır.

Ruhi Bağdadî, meşhur gazelinde der ki:

*Unutup bildiğini arif isen, nadan ol!
Bizim vahdette ne ilim ne âlim isterler.*

İşte Mevlâna'nın da, "Bu taklidî ilimden cahil olmak gerektir" dediği, bizim vahdette sorulmayan ve ahirete faidesi olmayan ilimdir ki, sofiye hazeratı buna "Kıl-ü kal", yani "Dedikodu" derler. Gönül aynası, bu gibi dedikodulardan musaffa ve mücella olmalı ki, oraya ulum-i ilahîye ve irfan-ı Muhammediye aksetsin.

Molla Cami Hazretleri de, bir kasidesinde der ki: "Muallim kimdir? Aşktır. Sükût köşesi o muallim dershanesidir. Ders, hayret; benim âlem-i kalbim de, o mektebin ders okuyan bir çocuğudur." Mamafih bu sözlerden cehtlin ilme müreccah olduğu anlaşılmasın. Asrının her fende en yüksek âlimi olan Mevlâna, "Okumayın yahut okuduklarınızı bırakın, kıpkızıl cahil kalın" demek istemiyor. Bildiğiniz ilimlere mağrur olmayın ve bilmediğiniz manevi ilimleri de öğrenin tavsiyesinde bulunuyor.

زهر نوش و آب حیوان را بریز - هر چه بینی سود خود ز آن می گریز

6281- Her nede nefsanî bir faide görürsen, ondan kaç. Zehri iç, ab-ı hayatı dök.

Mesela bir kış sabahı, sıcak bir yatakta uyurken ezan sesiyle uyanıyoruz. Kalkıp abdest almak ve salât-ı fecri kılmak lazım. Nefs bize, "Hazır bir parça ısınmışsın, daha uykun da var. Şimdi yat, sonra kalkar, namazı kaza edersin!" diyor. Vakıa bunda vücuda bir faide var. Lakin o faide ve hazlar nefsanî. İşte bunun gibi faidelerden kaçmak gerek. Soğuk bir havada sıcak yatağından kalkıp da buz gibi su ile abdest almak, nefis için zehir yutmak kadar mühlik. Yatıp uykuya devam etmek ise, ab-ı hayat içmek kadar hayat verici. Ey Müslüman! Sen o zehri yut ve ab-ı hayatı dök. Yani nefsin iğvasını dinleme, kalk abdestini al, Allah'a olan kulluk borcunu eda et.

سود و سرمایه به مفلس وام ده - هر که بستاند ترا دشنام ده

6282- Seni öveni tahkir et. Ticaret ve sermayeyi, borç olarak müflise verme.

Medh edilmek insanı vehme düşürür. Bak ben böyle bir adam imişim de haberim yokmuş, diye kibir ve gurura sevk eder. Öyle zannediyorum ki, eski padişahlarla vezirleri zulüm ve istibdata kışkırtan en birinci sebep: Şairlerin tanzim ve birkaç kuruş koparmak için takdim ettikleri kasidelerdir. Maalesef, şairlerin çoğu bu günaha girmişlerdir. Hazreti Peygamber: **“Sizi medh edenlerin ve o yolda kaside söyleyenlerin yüzlerine toprak saçın”** buyurmuştur.

Fakat medh, hakikatin ifadesi olursa, yani isnat edilen kemalat, hakikaten medhedilende bulunursa ve memduhun o medihlerden ahlaken sarsılmayacağı bilirse, o vakit kaside söylemenin zararı yoktur. Mesela ashab-ı kiramdan Kab bin Züheyr, Resulullah Efendimizin mehdinde bir kaside tanzim etmiş, huzur-u Peygamberîde onu okumuş ve taraf-ı Risaletten kendisine bir “Bürde”, yani hırka ihsan buyrulmuştu.

Mevlâna, bir naatında der ki: “Allahın lütfu, mahlukâtta kemal, yani noksansızlık namına ne varsa, onların hepsini bir şey yaptı ve o şeye Mustafa namını verdi.” Böyle bir halde bulunan Zat-ı Akdes-i Nebevî'nin Kab bin Züheyr'in okuduğu medhiyeden gurura düşmeyeceği pek bedihidir. Böyle sözlerde günah değil, pek yüksek bir sevap vardır.

بگذر از ناموس و رسوا باش و فاش - ایمنی بگذار و جای خوف باش

6283- Eminliğini bırak, korku içinde bulun. Surî namusu terk et, rüsvalıkta meşhur ol.

İnsan “Beynel-havf ver-reca” bulunmalı, yani ne Allah'ın rahmetinden ümit kesmeli, ne de azap ve ikabından emin olmalıdır. Daima secde-i ubudiyete kapanıp “Aman Ya Rabbi! Affet!” demelidir. Zaten böyle yapmak ona olan kulluk vazifemizi ifa etmektir.

Şer'a muhalif bulunan, fakat avam halk arasında namus, adet, terbiye sayılan şeylere de ehemmiyet vermemelidir. Mesela resmî bir yerde şapka çıkarılıyor, diye camide başı kabak namaz kılmaya kalkışmamalıdır. Çünkü namaz kımlarken başı kapalı bulunmak sünnet-i müekkedde cümlesindedir. Aleyhisselatü Vesselam Efendimiz, ihramda buldukları zamandan başka vakitlerde bir defa olsun başı açık namaz kılmamıştır. **“Beni namaz kımlarken gördüğünüz gibi siz de namaz kılmınız”** hadis-i şerifiyle bu sünneti ifaya borçluyuz.

بعد از این دیوانه سازم خویش را - آزمودم عقل دور اندیش را

6284- Uzun ve uzak düşünen akl-ı meaşı tecrübe ettim. Şimdiden sonra, kendimi divane yapacağım.

Akıl ikiye taksim edilmiş, birine “Akl-ı meaş, diğerine “Akl-ı mead” denilmiştir. Akl-ı meaş, dünya maişetini bilen akıldır. Akl-ı mead ise, mahall-i avdetimiz olan ahirete eren akıldır. Akl-ı meaş, pek tabii olarak ahiret işlerini kavrayamaz ve akl-ı meade göre hareket edenlere deli nazarıyla bakar. Bundan dolayı Hazreti Mevlâna, “Akl-ı meaşı denedim, ahirete faidesi olmadığını anladım; şimdiden sonra da akl-i meade uyacağım, isterlerse bana deli desinler” diyerek akl-ı meade uymamızı bize tavsiye ediyor.

“DELKAK'IN NİÇİN BİR FAHİŞEYİ NİKÂH ETTİĞİNE DAİR SEYYİD-İ ECEL'E AZAR SÖYLEMESİ”

عذر گفتن دلقک با سید که چرا فاحشه را نکاح کرد

Seyyid-i Ecel, Tirmiz vilâyetinin emiri, Delkak da onun musahibi ve nedimidir. Delkak, kötü bir kadınla tezevvüç etmiş, Seyyid-i Ecel de bunun sebebini sormuş:

قحبه‌ای را خواستی تو از عجل - گفت با دلکک شبی سید اجل

6285- *Bir gece Seyyid-i Ecel, Delkak'a dedi ki: "Acele ile bir kahpeyi nikâh etmişsin.*

تا یکی مستور کردیمیت جفت - با من این را باز می‌بایست گفت

6286- *Bunu bana söylemeliydin de, seni mesture ve afife bir kadınla evlendireydim.*

قحبه گشتند و ز غم تن کاستم - گفت نه مستور صالح خواستم

6287- *Delkak, cevap verdi ki: "Evvelce dokuz tane mesture ve saliha kadın almıştım. Sonra hepsi kötü oldu. Benim de, kederimden vücudum eridi.*

تا ببینم چون شود این عاقبت - خواستم این قحبه را بی‌معرفت

6288- *Bu sefer, bu kahpeyi tahkiksiz aldım. Bunun akıbetinin ne olacağını görmek isterdim.*

زین سپس جویم جنون را مغرسی - عقل را من آز مودم هم بسی

6289- *Ben aklın icabatını çok aradım. Fakat faydasını görmedim. Şimdiden sonra da, delice hareket etmek istiyorum.*

"BİR KİMSENİN, KENDİNİ DİVANE GÖSTEREN BÜYÜK BİR ZATA, HİLE İLE SÖZ SÖYLETMESİ"

به حیلت در سخن آوردن سائل آن بزرگ را که خود را دیوانه ساخته بود

مشورت آرم بدو در مشکلی - آن یکی می‌گفت خواهم عاقلی

6290- *Biri, dedi ki: "Müşkül bir iş için, meşveret etmek üzere, akıllı bir adam istiyorum."*

نیست عاقل جز که آن مجنون‌نما - آن یکی گفتش که اندر شهر ما

6291- *Diğer biri de, ona dedi ki: "Şehrimizde, şu kendini mecnun gösteren kimseden başka, akıllı yoktur."*

می‌دواند در میان کودکان - بر نیی گشته سواره نك فلان

6292- *İşte o adam filandır ki, bir kamışa binmiş, yani kamışı at yapmış olduğu halde çocuklar arasında koşup durmaktadır.*

آسمان قدر است و اختر باره‌ای - صاحب رای است و آتش پاره‌ای

6293- *O, rey sahibidir, zekâda ateş parçasıdır. Gök gibi yüksek ve yıldızlar gibi parlak fikirler yağdırıcıdır.*

او در این دیوانگی پنهان شده ست - فر او کروبیان را جان شده ست

6294- Onun nuraniyeti, büyük meleklerle can olduğu halde, kendi böylece delilikte gizlenmiştir.

Kerrubiyun, meleklerden bir sınıftır ki Allah'ın mukarrepleridir. Bu zat onlara feyiz verebilecek bir derecede olduğu halde, melâmet kisvesine bürünmüş ve halka mecnun gibi görünmüştü.

Şöhretten ve halkın teveccühünden kaçmak için delilikle kendini gizleyen bazı evliya vardır. Fakat her görülen deli de veli değildir. Nitekim Hazret-i Mevlâna buyuruyor:

سر منه گوساله را چون سامری - لیک هر دیوانه را جان نشمری

6295- Lakin her divaneyi can sayma ve Samiri gibi, buzağı heykeline secde etme.

Malum ya, Hazreti Musa Tur'a gittiği vakit, Beni İsrail üzerine biraderi Hazreti Harun'u halife bırakmış, Musevîler arasında bulunan kuyumcu Samirî de içi boş ağız ve kuyruğunun altı delik bir buzağı heykeli yapmış, bir taraftan giren rüzgâr öbür taraftan çıkarken buzağı böğürtüsü gibi ses verdiği için "Musa'nın Tanrısı budur" diyerek, hem kendi tapmış, hem de Beni İsrail'in bir kısmını taptırıştı.

İşte her görülen ve saçma söyleyen deliye veli nazarıyla bakmak, tıpkı Samirî'nin yaptığı buzağı heykeline tapmak olur. Eğer her deli veli olsaydı, Bakırköy Hastanesi evliya yatağı olurdu.

صد هزاران غیب و اسرار نهفت - چون ولیی آشکارا با تو گفت

6296- Bir veli, sana aşikâre olarak gayba dair yüzbinlerce sır söylese...

واندانستی تو سرگین را ز عود - مر ترا آن فهم و آن دانش نبود

6297- Sende o anlayış ve irfan olmayınca, gübre ile od ağacı kokusunu ayırt edemezsin.

زیر هر سنگی یکی سرهنگ بین - گر ترا باز است آن دیده‌ی یقین

6298- Eğer senin yakın ve basiret gözün açık ise, her taşın altında, yani her cihet ve noktada, bir serheng, bir veli-yi ilahî görürsün.

هر گلیمی را کلیمی در بر است - پیش آن چشمی که باز و رهبر است

6299- Açık ve rehber olan bir gözün önünde, kilime bürünmüş bir "Kelim" görünür.

Buradaki "Kelim"den maksat veli, onun kilime bürünmüş olması da evliyauullahtan çoğunun eski püskü elbise giymek itiyadında bulunduğu dandır.

هر که را او خواست با بهره کند - مر ولی را هم ولی شهره کند

6300- Her veliyi, diğer bir veli meşhur eder ve her kimi isterse, esrar-ı velayetten behredar eyler.

چون که او مر خویش را دیوانه ساخت - کس نداند از خرد او را شناخت

6301- O veli, makamını ve hüviyetini gizlemek için, kendini deli göstermeye kalkınca, hiçbir kimse akıl yardımıyla onu anlayamaz.

هیچ یابد دزد را او در عبور - چون بدزدد دزد بینایی ز کور

6302- Gözü açık bir hırsız, bir körden bir şey çaldığında, kör, gelip geçen hırsızı görebilir mi?

گر چه خود بر وی زند دزد عنود - کور نشناسد که دزد او که بود
6303- Hırsız, köre yaklaşırsa bile, kör onu tanıyamaz.

کی شناسد آن سگ درنده را - چون گزد سگ کور صاحب ژنده را
6304- Bir köpek, eski püskü giyinmiş bir körü ısırınca, kör, o yırtıcı köpeği nasıl tanır?

“BİR KÖPEĞİN, KÖR BİR DİLENCİYE SALDIRMASI”

حمله بردن سگ بر کور گدا

حمله می آورد چون شیر و غا - یک سگی در کوی بر کور گدا
6305- Bir köpek, köyde kör bir dilenciye, cenk arslanı gibi saldırdı.

در کشد مه خاک درویشان به چشم - سگ کند آهنگ درویشان به خشم
6306- Köpek, hışım ile fakirlere saldırır. Fakat ay, dervişlerin bastığı yerlere yüz sürer ve onların hak-i payını, sürme gibi gözüne çeker.

اندر آمد کور در تعظیم سگ - کور عاجز شد ز بانگ و بیم سگ
6307- Kör, köpeğin havlamasından ve korkusundan aciz kaldı da, köpeğe tazim etmeğe başladı.

دست دست تست دست از من بدار - کای امیر صید و ای شیر شکار
6308- Şöyle diyerek ki: “Ey avcı başı ve ey av arslanı! Kuvvet ve kudret senindir, benden elini çek, yani bana ilişme.”

کرد تعظیم و لقب دادش کریم - کز ضرورت دم خر را آن حکیم
6309- Kör dilenci, hakim olduğu için, eşek kuyruğu gibi olan köpeğe tazim etti ve ona “Kerim” lakabını verdi.

Bir zalime karşı hüsn-ü muamele etmeye ve nezaketle söz söylemeye “Müdarâ” denir. Şirazlı Hafız, der ki: “Dünyada rahat ediş, şu iki kelimenin tefsiridir ki: Dostlara lütuf ile düşmanlara müdaradır.”

“İnsanlara nezaketle muamele etmek ve onların suyunca gitmek, sadaka nevindendir” diye bir hadis de rivayet edilmiştir.

Bahsimizdeki kör dilenci de, köpeğe karşı aciz olduğu için ona müdarâ ediyor, ona “Avcı başı”, “Şikâr arslanı” gibi tazimkar hitaplarda bulunuyordu.

از چو من لاغر شکارت چه رسد - گفت او هم از ضرورت کای اسد
6310- Yine o zaruret ve mecburiyet sevkiyle dedi ki: “Ey arslan! Benim gibi zayıf bir adamdan, sana ne hasıl olur?”

کور می گیری تو در کوچه به گشت - گور می گیرند یارانت به دشت
6311- Arkadaşların, yani hemcinsinin dağda yaban eşiği avlıyor. Ey aciz! Sen ise, köyde kör tutuyorsun.

کور می‌جویی تو در کوچه به کید - گور می‌جویند یارانت به صید
6312- Senin gibileri avda yaban eşeği ararken, sen mahallede hile ile kör arıyorsun.

وین سگ بی‌مایه قصد کور کرد - آن سگ عالم شکار گور کرد
6313- O talim edilmiş köpek, yaban eşeği avlar, bu sermayesiz ve talimsiz köpek ise, kör bir zavallıya kasteder.

می‌کند در بیشه‌ها صید حلال - علم چون آموخت سگ رست از ضلال
6314- Köpek talim edilince, dalaletten kurtulur ve ormanlarda helal av yakalar.

سگ چو عارف گشت شد ز اصحاب کهف - سگ چو عالم گشت شد چالاک زحف
6315- Köpek âlim olunca, ava atılmakta çevik olur. Köpek arif olunca, Ashab-ı Kehf'ten sayılır.

Ashab-ı Kehf, dinlerini muhafaza için bir mağaraya iltica eylemiş birkaç muvahhidir ki, bir köpek de bunlara ilhak eylemiş ve Ashab-ı Kehf'in bahsi geçen yerde, o da zikrolunmakta bulunmuştur.

Burada köpekten maksat, insanın nefsidir ki, talim ve terbiye görürse salah kesebeder ve muallem av köpeğine benzer ki, avlayıp getirdiği helal olur. Tehzip ve ıslah olunmayan nefis ise, gayr-i muallem köpek gibidir ki, av yakalayacağı yerde insana saldırır.

ای خدا آن نور شناسنده چیست - سگ شناسا شد که میر صید کیست
6316- Köpek, av beyini ve kendi sahibini bilir. İlahî, av aşına olan nur nedir?

بلکه این ز آن است کز جهل است مست - کور نشناسد نه از بی‌چشمی است
6317- Kör, av beyini tanımaz. Onu tanımayı gözsüzlükten değil, cehalet sarhoşu olduğundandır.

این زمین از فضل حق شد خصم بین - نیست خود بی‌چشم تر کور از زمین
6318- Topraktan daha kör mahluk olmadığı halde, toprak, Allah'ın fazlu keremiyle düşmanı görmüştür.

خسف قارون کرد و قارون را شناخت - نور موسی دید و موسی را نواخت
6319- O gözsüz toprak, Musa'yı tanıdı ve ona tazimde bulunduğu gibi, Karun'u da tanıdı ve yuttu.

Hazreti Musa'nın ümmeti arasında Karun namında zengin birisi vardı. Bu herif servetine güvenerek ve Musa Aleyhisselamın mevkiine haset etti ve ona bir iftirada bulundu. Bir fahişeye birkaç para verip Musa'nın kendisiyle zina ettiğini söylemesini tembih etti. Fakat karının dili dolaştı, iftira edemedi, hakikati söyleyiverdi. Bunun üzerine toprak Hazreti Musa'nın emrine musahhar oldu ve onun emriyle Karun'u ve hazinelerini yuttu.

İşte toprakta göz olmadığı halde, bir irfan bulunduğu için Karun'un Kelimullah düşmanı olduğunu gördü ve onu yuttu.

فهم کرد از حق که یا اَرْضُ ابلعی - رجف کرد اندر هلاک هر دعی

6320- Keza zemin, Allah'ın "یا اَرْضُ ابلعی" emrini fahmeylemiş olmasından, her asinin helakinde titredi.

Tufan dalgaları, Nuh kavmini helak ettikten sonra Cenab-ı Hakk, buyurdu ki:

Arapça, Sure Hud ayet 44

"Ey arz suyunu yut! Ey gök, sen de suyunu tut! Ve su azaldı (Yağmurlar dindiği ve arz üzerindeki sular dâhile çekildiği için Irak ve El-Cezire havalisini kaplayan sular azaldı) ve Nuh'un gemisi de Cudi dağı üstüne oturdu ve zalimler Hakk'ın rahmetinden uzak olsunlar denildi."

Feylozofların hilafına olarak tasavvuf erbabınca cemadatın da kendilerine göre bir hayatı ve şuuru vardır ki, arz ile semanın verilen emri anlayıp yerine getirmeleri, o hayat ve şuura delalet etmektedir. Hazreti Mevlâna, ona işaretle buyuruyor:

بیخبر با ما و با حق با خبر - خاک و آب و باد و نار با شرر

6321- Su, hava, toprak ve kıvılcımlı ateş, yani anasır-ı erbaa, bize karşı bi-haber, fakat Allah'a karşı, ba-haberdirler.

Emr-i ilahîyi anlar ve derhal infaz ederler.

بیخبر از حق و از چندین نذیر - ما بعکس آن ز غیر حق خبیر

6322- Biz ise, onların aksine olarak Hakk'ın gayrisinden haberdarız. Hakk'tan ve bu kadar nezir, yani enbiya-ı izamın tebligatından bi-haberiz.

Nezir, korkutan demektir ki, zıttı beşirdir. Bütün peygamberler hem beşir, hem de nezirdir. Yani Allah'ın rahmet ve mağfiretindeki vüsati, ümmetlerine tebliğ ile onlara müjde verirler. Sonra da Hakk'ın evamirine isyan eyleyenleri azab-ı ilahî ile korkuturlar.

کند شد ز آمیز حیوان حملهشان - لاجرم أشفقنَ منها جملهشان

6323- Şüphesiz gökler ve dağlar, o emanet yükünü taşımaktan korkarlar. Hayvanın ihtilatından, onların hamleleri tesirsiz kaldı.

Kur'an'da Ahzap Suresi'nde buyrulmuştur ki:

Arapça, Sure Ahzap ayet 72

"Biz emaneti göklere, yere ve dağlara arzettik. Onu yüklenmekten çekindiler, ondan korktular. Hâlbuki onu insan yükledi. Çünkü o insan, nefesine karşı zalim ve cahildi." Bu emanetin ne olduğunda âlimler arasında ihtilaf edilmiş ve muhtelif kelimelerle tefsir olunmuştur ki, hülasası: Mükellefiyet-i şeriyedir. Yani insan bir takım şeyleri yapmak, bir takım şeyleri de yapmamakla memur ve mükelleftir. Bu teklif, insandan evvel göklere, yere ve dağlara vaki olmuş, hepsi de o emaneti muhafaza edememek, yani Allah'ın emir ve nehyini layıkıyla yapamamak korkusundan özür dilemişler ve mükellefiyetten affedilmeleri ricasında bulunmuşlardı. Sonra insan denilen aciz mahluk, göklerin, yerin ve dağların yüklenmeye cesaret edemediği o ağır yükü yükledi.

کاو بود با خلق حی با حق موات - گفته بیزاریم جمله زین حیات

6324- Teklif vukuuna karşı gökler, yeryüzü ve dağlar: "Biz, halk ile diri ve Hakk'a karşı ölü olacak bir hayattan bizarız" dediler.

انس حق را قلب می‌باید سلیم - چون بماند از خلق گردد او یتیم
6325- *O kimse ki, Hakk'tan ayrılır, yetim olur. Hakk ile ünsiyet için, kalb-i selim gerektir.*

Arapça, Sure Şuara ayet 88-89

“Kıyamette mal ve evlât gibi şeyler menfaat vermez, ancak kalb-i selim ile temiz bir yürek ve niyetle huzur-i ilahîye gelen kimse menfaat bulur.”

*Sanma ey hace ki senden zer ü sim isterler,
Yevme layenfeu'de kalb-i selim isterler.*

می‌کند آن کور عمیا ناله‌ای - چون ز کوری دزد دزدد کاله‌ای
6326- *Bir hırsız, bir körden kumaş çalacak olsa, o kör, bilmeden feryat eder.*

کز تو دزدیدم که دزد پر فتم - تا نگویند دزد او را کان منم
6327- *O hırsız gelip de: “Ey kör, senin kumaşını çalan benim. O kumaşı çaldım, çünkü usta bir hırsızım” demeyince...*

چون ندارد نور چشم و آن ضیا - کی شناسد کور دزد خویش را
6328- *Kör, göz nuruna ve rüyet ziyasına sahip olmadığı için, kumaşını çalan hırsızı nasıl tanır?*

تا بگویند او علامتهای رخت - چون بگویند هم بگیر او را تو سخت
6329- *Hırsız gelip de, malını çaldığını itiraf edince, sen onu sıkı sıkı tut ki, çaldığı şeyin alametlerini söylesin.*

تا بگویند که چه دزدیده است مزد - پس جهاد اکبر آمد عصر دزد
6330- *Hırsızı sıkıştırmak cihad-ı ekber sayılır. Onu sıkmalı ki, ne çaldığını ve ne götürdüğünü söylesin.*

Buradaki hırsızdan maksat, şeytan ve nefistir ki, her gün bizim gibi basar-ı basireti kapalı bulunanların taat ve ibadatından birçok şeyi çalıp götürmektedir. Binaenaleyh onlarla mücadele etmek ve onları sıkıştırmak, cihad-ı ekberdir. Nitekim Sallallahü Aleyhi Vesellem Efendimiz, bir gazadan avdet buyurduklarında: *“Küçük cihattan büyük cihada döndük”* buyurdu ve düşmana çarpışmayı nefisle uğraşma nispetle küçük cihad sayardı.

چون ستانی باز یابی تبصرت - اولاً دزدید کحل دیده‌ات
6331- *Evvela o hırsız, senin gözünden sürmeyi çalmıştır. Onu istirdat edecek olursan, nur-u basiretini elde edersin.*

پیش اهل دل یقین آن حاصل است - کاله‌ی حکمت که گم کرده‌ی دل است
6332- *Keza kalbinin kaybetmiş olduğu hikmet kumaşını alıp götürmüştür ki, gönül sahibi olanların nezdinde, o mevcuttur.*

می‌داند دزد شیطان را ز اثر - کوردل با جان و با سمع و بصر

6333- Kalbi kör olan kimse, ruhu, kulağı, gözü var olduğu halde, hırsız şeytani eserinden bilmez.

که جماد آمد خلاق پیش او - ز اهل دل جو از جماد آن را مجو

6334- Şeytani ve onun çalıp götürdüklerini, kalp sahibi olan ariflerden sor ve öğren, cemadattan arama. Çünkü münevver kalp sahipleri indinde avam halk, taş, toprak menzilesindedir.

Bundan sonra, Hazreti Mevlâna, başlamış olduğu fıkraya avdetle diyor ki:

کای اب کودك شده رازی بگو - مشورت جوینده آمد نزد او

6335- Müşavere etmek isteyen kimse, o meczubun karşısına geldi ve: "Ey çocuklar babası! Bana bir sır söyle" dedi.

باز گرد امروز روز راز نیست - گفت رو زین حلقه کاین در باز نیست

6336- Meczup, dedi ki: "Bu halkadan, yani sır talebinden vazgeç, bu kapı kapalıdır. Geri dön ki, bugün, sır günü değildir."

Asıl sır gün, herkesin esrarının meydana çıkacağı kıyamet günüdür ki: **"Arapça metin"** diye tarif edilmiştir.

همچو شیخان بودمی من بر دکان - گر مکان را ره بدی در لامکان

6337- Eğer mekândan, lâmekân âlemine, yani suretten, mana canibine yol olsaydı, ben de şeyhler gibi dükkânda oturur, halka keramet satardım.

"MUHTESİBİN HARAP VE DÜŞMÜŞ OLAN SARHOŞU, ZİNDANA DAVETİ"

خواندن محتسب مست خراب افتاده را به زندان

Muhtesip, eskiden zabıta ve polis işlerinde kullanılan, hususiyle sarhoşları takip edip cezalandıran memur ki, bizde buna "İhtisap Ağası" derlerdi.

در بن دیوار مستی خفته دید - محتسب در نیم شب جایی رسید

6338- İhtisap ağası, gece yarısı bir yere geldi ve sarhoşun duvar dibinde uyumuş olduğunu gördü.

گفت از این خوردم که هست اندر سبو - گفت هی مستی چه خورده ستی بگو

6339- "Hey sarhoş! Ne içtin? Söyle bakalım" diye sordu. Sarhoş: "Testide olandan..." cevabını verdi.

گفت از آن که خورده‌ام گفت این خفی است - گفت آخر در سبو واگو که چیست

6340- Muhtesip: "Testide olan nedir? Açık söyle" dedi. Sarhoş: "İçtiğimden..." mukabelesinde bulundu. Muhtesip: "Bu söz anlaşılıyor, izah et."

گفت آن که در سبو مخفی است آن - گفت آن چه خورده‌ای آن چیست آن

6341- "İçtiğin nedir?" diye sual etti. Sarhoş: "O, testide saklıdır" dedi.

ماند چون خر محتسب اندر خلاب - دور می‌شد این سؤال و این جواب

6342- Bu sual ve cevap, devredip durdu. Muhtesip, çamura batmış eşek gibi aciz kaldı.

مست هو هو کرد هنگام سخن - گفت او را محتسب هین آه کن

6343- Muhtesip, ağzının kokusundan sarhoşun şarap içip içmediğini anlamak için, "Ah, de bakalım" dedi. Sarhoş ise, söz esnasında "Hu Hu" dedi.

گفت من شاد و تو از غم دم زنی - گفت گفتم آه کن هو می کنی

6344- Muhtesip, dedi ki: "Ben 'Ah et' diyorum, sen 'Hu' diyorsun." Sarhoş da cevap verdi ki: "Ben neşeliyim, sen gamdan iki kat olmuşsun."

هوی هوی می خوران از شادی است - آه از درد و غم و بی دادی است

6345- Ah; dert, gam ve zulümden çekilir. Sarhoşların "Hu Hu" demeleri ise, neşedendir.

معرفت متراش و بگذار این ستیز - محتسب گفت این ندانم خیز خیز

6346- Muhtesip, dedi ki: "Onu bilmem. Şimdi sen kalk, nüktedanlık satmaya kalkışma. Bu mücadele ve mübahaseyi bırak."

گفت مستی خیز تا زندان بیا - گفت رو تو از کجا من از کجا

6347- Sarhoş, dedi ki: "Haydi işine git. Efendim nerede, ben neredeyim?" Muhtesip de dedi ki: "Sen sarhoşsun, haydi kalk, zindana kadar gel."

از برهنه کی توان بردن گرو - گفت مست ای محتسب بگذار و رو

6348- Sarhoş, dedi ki: "Ey muhtesip! Beni bırak da, işine git. Çıplak bir adamdan rehin olabilecek bir şey alınabilir mi?"

خانهی خود رفتمی وین کی شدی - گر مرا خود قوت رفتن بدی

6349- Eğer bende yürüyecek ve gidecek kuvvet olsaydı, evime giderdim; yolda düşüp, sana rast gelmezdim.

همچو شیخان بر سر دکانمی - من اگر با عقل و با امکانمی

6350- Benim aklım başımda olsaydı ve yürüyebilme imkânım bulunsaydı, ayık olan şeyhler gibi dükkânda oturur, halkı davete ve irşada çalışırdım.

-----7. CİLDİN SONU-----